Purchased for the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

from the

KATHLEEN MADILL BEQUEST

PG
5038
T9
1857

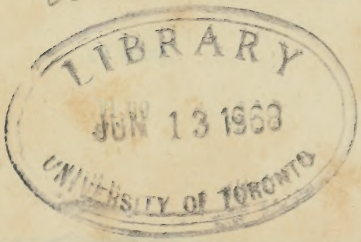

SEBRANÉ SPISY

JOS. KAJ. TYLA.

Díl dvanáctý.

DROBNĚJŠÍ POVÍDKY HISTORICKÉ.

Díl IV.

V PRAZE.
Nakladatelé: Kober & Markgraf
(dříve J. L. Kober).
1859.

DROBNĚJŠÍ

POVÍDKY HISTORICKÉ

od

JOS. KAJ. TYLA.

Díl čtvrtý.

V PRAZE.
Nakladatelé: Kober & Markgraf
(dříve J. L. Kober).
1859.

Tisk Jarosl. Pospíšila.

Vězeň v nové věži.

Povídka.

(Psáno roku 1836.)

1.

Za letního soumraku, na divoké poušti, pod hustými kmeny stoletých dubů válel se ohromný medvěd mezi roštím ve vysoké trávě. Neválel se však z divé rozkoše, alebrž v černé krvi tonul, a mroucí řval, že se kolem usedlé ptactvo děsilo, a tlapami hrabal, že se kolem křoviny třásly. Jen dvacítiletý jinoch, jako mladý doubec, vedle zoufající šelmy stál, a neděsil a netřásl se; nýbrž okem jiskrným na to zmítání zvířecí se dívaje, posléze medvědu ještě tak silně na ledví šlápnul, že huňatý velikán v křečech smrtelných ještě jednou se zatřepav, bezživotný pak celou délkou se natáhl. A jinoch mečem, ne dlouhým sice, ale širokým a břitkým, jejž v ruce držel zakrvácený, mrtvé šelmě břicho rozříznuv, z proudu teplé krve do hrsti nachytil a chutě pil.

Vysoká postava, široká prsa, hlava hrdě pozdvižená, ruce a nohy nad míru svalovité — tak stál jinoch dvacítiletý, vítěz nad medvědem. Síla tělesná v každém hnutí jeho se jevila; neohrože-

ná odvážlivost mu z černých zraků sršela, a tváře jeho, lepotvárné sice, ale smědé a osmahlé, dlouhými, tmavými kadeřemi zastíněné, obraz otužености poskytovaly.

„Ty nebudeš kožich již potřebovati,“ chechtal se na to mědvědobijce, a rukama po lokty obnaženýma s mrtvé šelmy kůži stahovati začal. — „Blbý slídile! kdož ti poroučel, Prokopu do cesty vbíhati? — Ajta, svlíkej se — jeť horko dost —“

I chechtal se opět, a s obzvláštním zalíbením v krvi se brodil. Tu náhle jakoby v dalekém houští zvuk lidského hlasu byl zazněl. Jinoch sebou trhnul, a v práci své ustana dychtivě v tu stranu sluch napnul.

„Prokope — Prokope!“ znělo to opět hlasitěji a zřetelněji.

„Přijde Prokop!“ odpověděl jinoch hlasem zvučným, až se to kolem daleko široko rozlehlo, a medvědu rázem hlavu i tlapy odsekav, aby kůži na rychlo od těla oddělil, skokem se země se vzchopil, ještě jednou zkřikna: „Přijde Prokop, přijde!“ Medvědinu těžkou pak jakoby lehký pláštík přes rameno přehodiv, kvapným krokem v tu stranu pospíchal, odkud bylo jmeno jeho zaznělo. Větví okolo něho se lámalo, a pod jeho pádnýma nohama křoví praskalo.

Hustina před ním brzo řidnouti a jasniti se začala; i octnul se na malé, kolem tlustokmenými duby obklopené pasece, kdež po jedné straně vysoká, přímá skalina se černala. Večernice již na obloze hořela, a luna jednou tváří k zemi se obracela; byltě poslední zápas mezi dnem a letní nocí. Kouzelné polosvětlo zahalilo doubravu, a malá ta paseka tonula v stínech jako rejdiště večerních duchů.

U skaliny, a dílem i v jejích dutinách, pod příkrou strží, stála chatrná chyše, z dřev sotva otesaných neuměle sbitá. Před chatrčí zaváněło několik vysokých jedlí, na jichžto tlusté kmeny i dílem střecha toho lidského obydlí upevněna byla; pod jedlemi ležely vrchovité pařezy. Na nich postava jakási seděla, o níž pro nastalé šero z povzdálí říci se nadalo, zdali to člověčí neb zvířecí. Bylať se tam právě usadila, an jinoch z houští vystoupil. A sotva že ji tento zrakem temnostem uvyklým zastihnul, nohy své okřídliv, v několika okamženích před ní se zastavil.

„Prokop tě vítá, otče!“ zvolal, a odhodiv huňatou kořist, s pokorou i přítulností dle postavy na zemi se usadiv, kolena jí objímal.

„Kde jsi byl?“ tázala se postava hlasem chraptivým, jako bez všeho účastenství, na lichocení jinochovo se ani neohlížejíc.

„Dlouhochlupý slídič přišel mi do rány,“ odpověděl jinoch slovy tichými, a oči sotva že pozdvihnul. „To bude teplá pro tebe na zimu přikrývka.“

„A nevíš-li, co jsem ti poroučel?“

„Prokop nebyl daleko“ — odpověděl opět, třesa se, jinoch medvědobijce — „bylo mu ouzko pod jedlemi — chtěl tobě v oustrety vyběhnouti —“

„Ale co jsem ti poroučel?“ syčela postava; a náhle jakoby jí byla ruka i s holí klokočovou narostla, něco se jí okolo hlavy zamihlo, a jinochovi padla na hřbet rána. Zkřiknutí a žalostné úpění přišlo za ranou; hlavu až k zemi sklopenu maje, plazil se jinoch na kolenou okolo svého karatele, nohy mu prosebně líbaje.

Jedovatý ousměch trhnul tvářemi podivné postavy, ježto nyní jinocha nelidsky odkopnuvši povstala. I bylať výšky sotva pět střevíců a těla vyzáblého, hřbetu nakřiveného a hlavy sehnuté, v poustevnickém, tmavém oděvu.

„Vstaň, divá, neskrocená šelmo!“ velelať na to šípavě jinochu. „O tebe duch nikdy státi nebude. Poslouchati musíš, pokorně se chovati, a nehněvati jej. On jeť milostivější, nežli jsi kdy zasloužil. Poděkuj se mu. Zejtra půjdeme do světa.“

I stáltě jinoch medvědobijce mezi řečí touto před postavou, již otcem nazýval, jakoby třesoucí

se osyka — jakoby lehká třtina, pohybovaná večerním větříkem. Ale sotva že poslední slova zaslechl, shodiv se sebe tížící pouto bázně, poskočil a zavýsknul: „Do světa!“ I počínal sobě radostí jako děcko, čili spíše co nerozumné zvíře. Vyskočiv se země, tlusté jedlové větve se zachytil, a houpal se na ní jako veverka, a opět na trávu se povaliv, kozelce metal co laškující pes.

Otec naň chvílku mlčky s hrdou, úsměšnou milosrdností pohlížel as jako bohatý Mahomedán, jenž byl otrokům na několik okamžení čerstvého povětří dopřál — aby k dalším a trvanlivějším mukám síly nabyli. Potom ústa otevřel.

„Děkoval jsi již duchu?“ zvolal poněkud hlasitěji; ale hlas jeho podobal se hadímu sykotu. A jinoch na kvap se opět sebrav, před otcem ruce sepjal a prosil: „Pověz Prokopu, jak má ducha vzývati!“

Otec poukázal k zemi. Jinoch poklekl, a ruce křížem na prsou přeloživ, hlavu skoro až k zemi naklonil. Nebylť to více jinoch medvědobijce, ani třesoucí se osyka; nýbrž jako na oběť uchystaný tichý beránek. — Otec mu temným klasem předříkával modlitbu.

„Volám k tobě, duchu mocný! Slyš volání moje! — Tys velik a mocen — a já červ plazím se před tebou. Ty mi zvěř posíláš a rostliny pro

mne pěstuješ — a otcem jsi mě naučil jich užívati. Miluji otce — —“

Hlasité štkání se nyní v slova jinochova mísilo. V hluboké pokoře byl opakoval slova otcova — celá jeho bytost se jimi roznítila. I zdálo se, jakoby je často byl říkával, neboť ve známý proud se dostav, sám nyní, bez předříkávání, pokračoval v modlitbě.

„Miluji otce — tebouť on Prokopu dán, a jeho ústy mi slíbeno, že mě do světa uvedeš. Ach, uvediž mě — uvediž! Neposlušen bývá sice Prokop, i zlobívá tebe, duchu veliký; ale tys milosrden i velik, a uvedeš jej předce do světa!“

Přestal v hlasitých slovech volati, a tváří skoro až země se dotýkaje, jen temné úpění hluboko z prsou vypoustěl. Posléze i to utichlo, a jinoch, jakoby se duch jeho byl odloučil od těla, nepohnutě ležel v trávě. Tu náhle ze skal, z vysokých jedlí, z povětří — i bylo těžko určiti odkud — hlas dutý se ozval a paseku vůkol naplnil.

Zněloť v lidských, avšak jako neobsáhlých ohromných slovech: „Půjdeš do světa!“ — a jinochem to trhlo, žeby byl vyskočil, v plesu oblohy se uchytil: byltě by ale duchu snad ve tvář nahlídnul, jenžto k němu nyní mluvil, i byl by jej rozhněval — jakž mu otec výstrahu dával — a nebyl by směl do světa.

Třásl se opět jinoch, ale třásl se radostí. V tom ucítil bodnutí do beder. „Vstaň!“ velí mu otec, a jinoch vyskočil. I byloť mu, jakoby luna jasněji svítila, duby líbezněji šuměly, byliny sladčeji zapáchaly — jakoby s ním země k hvězdám postupovala, a obloha co zlatotkaný plášť se naň spouštěla — i zaplesal: „Půjdu do světa!“ a s rozpjatýma rukama vrhnul se shrbené postavě okolo krku. Byloť to první obejmutí po celý život jeho; poprvé co se jako syn k otci, jako člověk k člověku přivinul. Radost byla z něho bázeň vypudila, v níž byl otci jen k nohoum padati se naučil.

I snášeľ otec objímání jinochovo, jakož se lichocení psů snášívá; potom vstoupil do chyše pod skalou, a uzel rozvázav, ležící na hrubém kuse prkna, jakoby stůl na dvou silných, v zemi zadělaných kmenech upevněného, z bochníku žitného chleba lámal a se synem večeřel. —

Brzy na to v též chyši na uschlém mechu dvě lidské postavy ležely. Starší a slabší z nich brzo také v tuhém spaní odpočinutí nalezala po daleké cestě, a síly nabývala na zejtřejší pouť. Mladší a silnější byla sice také celý den oudy po lese unavovala a na zejtří také cestu konati měla; avšak předce bez spaní se na měkkém, zavánějícím loži převalovala. I dívaľ se tu mladík se stěny na stěnu — tam, kde otcovo rou-

cho viselo, kde samostříl jeho stál, kde zásoba suchého ovoce ležela: a mysl jeho rozplameňovala se zvědavostí, co asi zejtra v obydlích cizích uvidí.

Jasná luna litostně naň dírou ve stěně, která za okno sloužila, jakož i mnohými skulinami pohlížela, a při libém jejím usmívání bylo jinochu, jakoby jí též na tvář pohlédnouti musel, aby v pohledu tom ulevení bouře našel, jež duši jeho zmítala. Bedlivě tedy a ostražitě ucha naklonil. Otec pevně spal. I shodiv se sebe lehké plátěné přikryvadlo, jakoby stín jasnou chyší se plazil ke dveřím, a odstrčiv náramnou závoru, jenž lesní zvěři vchod zamezovala, opět jako stín dveřmi se protáhl, a pak velikými skoky u prostřed paseky se octnul. Tam ruce k nebi vztahoval a plakal radostí, a opět na skalinu, na stromoví, na stezičku pohlížel, a louče se s nimi v ochranu ducha je poroučel.

„Patnáctkrát, pamatuji se, že jsem tě svlékati se z roucha zeleného viděl, palouku můj — patnácte let vybíral jsem hnízda tvoje, milý drozde, když velel otec jídlo připravovati — a vy pěkné, milostné hvězdy, vy jste se počtem nesčíslným dívaly na plesy mé i zármutek — a zejtra vás všechny opustím! — Víte-li, kam mě otec povede? Mnoho lidí prý bydlí za lesem? Jací jsou?!“

Takto jinoch s vůkolím, nocí a větrem rozmlouval, a při posledních slovech se výše vztyčiv, pěsti zaťal a smělou zvědavostí k obloze pohlížel.

„Bude se Prokop s nimi radovati? Bude hopkovati s větve na větev, a medvědy a lišky s nimi honiti? Či bude se v krvi broditi?“

A prsa jeho vysoko se dmula, žíly byly napnuty; jakoby u vytržení hleděl napořád k obloze a viděl hvězdu svou jasně se lesknoucí; hvězdy okolo ní pak mizely zhasínajíce, jen hvězda jeho bez ustání jasně hořela. A ticho vešlo v prsa jeho, že když se opět pozorně do chyše dostal a oudy mohutné na měkkém mechu natáhl, v pevné spaní upadl. — Na cestu jej musel otec budíti.

2.

Třetího jitra po noci, kdež byl medvědobijce Prokop od podivného otce vítanou zprávu obdržel, opět dvě osoby na jevišti se vyskytly. Nebylo to však v dlouhém, hustém lese, alebrž v krajině skvostným osením pokryté, pod jasným nebes klenutím, daleko široko rozpnutým. Jen k severu se hory modraly, před poutníky pak se krajina rovinou rozvinovala, a po pravé se jim rděly v růžové záři vycházejícího slunce věže Litoměřické.

Byloť svatební jitro krásného dne v nastávajícím letě. Avšak stejně nedojímala krása jeho ony dva ranní poutníky pod jasným nebes klenutím. Starší v oděvu poustevnickém ničeho si nevšímaje, nohy jen k rychlému kroku napínal; mladší však v sprostém plátěném šatě, krátký meč po boku a sukovitou hůl v pravici, napořád pozadu zůstával, neboť jej vzdálené vrchy, lesknoucí se na nich hrady, blízké město, kolem zelená role — všecko jej kouzelně vábilo.

„Otče, otče!“ volal každou chvíli — „pověz Prokopu, co se tamto bělá — co tamto červená?“

Ale otec nedával pozor na synovy otázky. Mysl jeho zanášela se věcmi tajnými, a veškeré síly jeho skláněly se k pilnému jich skoumání. Onť byl syna po dva dny neschodnými cestami, pustinou a suchopárem vedl, nechtěje s ním na lidskou tvář přijíti; nyní však, an se tomu vyhnouti již možno nebylo, bez ustání pospíchal, jakoby se každého pozdržení strachoval.

Ponejprv za svého živobytí jakási nelibost k otci v jinochu vznikala; neboť smyslové jeho nevidomí širou krajinou poletovali, pevný obraz v duši jeho zůstaviti nemohouce. Nový svět se jinochu otvíral, avšak bylo mu, jakoby jen v šedé mlze tápal, kteráž, an po ní sáhnouti chtěl, v rukou mu zmizela. Rozkoš a hořkost duši jeho rozpalovaly.

Tu náhle opět zvolal: „Otče! otče!“ — a slova jeho bezděky tak prudkého výrazu nabyla, že se otec z hlubokého zamyšlení protrhnul. Hubená jeho tvář podivně se příčila, husté obočí stahovalo: ale jinoch si toho nevšímal. — „Podívej se, podívej se!“ volal dále, ukázav k Litoměřicům na prostrannou planinu.

Byltě tam bystrým zrakem již před nějakou chvílí tři podivné postavy zpozoroval, jež ale pojmenovati neuměl. Byliť to tři jezdci. Rozeznal, že brzo všickni tři vedle sebe se hýbajíce, k nim se přibližovali, brzo ale že jakoby laškujíce, okolo sebe se točili, opět čerstvě, opět zdlouhavě. Ale náhle se mu zdálo, že jedna postava zrůstati počíná i klesati, zpínati se a opět padati — pak nenadále co střela touž cestou proti nim letěla. I vidí dále, že se druhé dvě podoby v stejné míře s ní zůstati nadarmo vynasnažují a že pak ouzkostným zvukem okolí naplňují.

V tom vzhlédnul i otec Prokopův. Spatřilť, že zplašený kůň proti nim se žene, a postava ženská sotva již na něm se drží.

„To je kůň — vběhni mu do cesty — na krk se mu zavěs — zadrž jej!“ zvolal na syna; „ukaž mi, jakou tě silou obdařil duch!“

Divokým během blížil se nyní k pocestným zplašený kůň — švihlá to brůna. S úžasem díval

se jinoch na šlechetné zvíře, an táhlým tělem, lehkýma nohama, s hlavou k předu napnutou, hřívou létající, v oustrety mu šumělo. Zatřásť se nad nevídaným divadlem; ale slova otcova nebyla pouze rozkazem, alebrž i síly jeho vyzváním, a tudíž ani sám nevěda co činí, hůl odhodil, a ruce rozpřáhnuv, skokem náramným zvířeti rozvětřenému, an kolem letěti chtělo, tak náhle a mocně na krk se zavěsil, že zaraziv další jeho běh, silou a tíží k zemi je strhl, že jako zdrcené na cestu se svalilo. Strhnutím a pádem brůny ovšem také ženština, na smrt již vyděšená a v třemenu ledva se držící, ze sedla vypadla, avšak duch strážce byl ji na rukou nesl v tom nebezpečném letu, že bez ourazu ještě dříve se země se vzchopila, než nenadálý ochránce. Neboť ten nevěda, co s neznámým zvířetem počíti, napořád ještě ruku v hřívě a okolo krku maje zapnutou, celým tělem vedle brůny ležel, jež roztažená, pod vítězem všecka se třesoucí, o povstání ani se nepokoušela. Zatím však i otec Prokopův přistoupil, a koně uchvátiv za uzdu, jinochu vzchopiti se velel, kterýž uposlechna a zchvácené zvíře cele z mysli a očí pustiv, pozornost svou na ženštinu obrátil.

Byla to postava švihlerostlá, jakoby nejkrásnější jedle, jakouž kdy byl v patnácti letech

spatřil na poušti. Byla to dívka šestnáctiletá, ale krásou a duchem jakoby od věčnosti vyvolená vládkyně dalekých kolem luhů. V dlouhém, až po zemi se vinoucím, krásně zeleném hávu, přes nějž byla přehodila krátkou, černou slovanskou sukni s visutýma, širokýma rukávama — s tváří, an zděšení zmizelo, prudce rozehřatou, s modrým okem stála tu nyní děvice spanilá, první, kterouž byl jinoch medvědobijce uviděl. I stál proti ní, a oko s postavy vnadné nespouštěje pochopiti nemohl, odkud se byl ten nadvětrný úkaz přibral. Nikdy nepocítěná blahost pronikla duši jeho, a nemysle jinak, nežli že se mu duch — jehož velikým nazýval — v té krásné podobě objevil, na kolena před ní ve prach sklesnul.

„Vstaň, co počínáš, jinochu statný?“ podivila se dívka. „Tobě nesluší klečeti, alebrž okázati se v celé podstatě, aby se mi v pamět na věky vryl obraz mého ochránce. Vstaň! Kdo jsi? Komuž se má poděkovati dcera Slavibora Litoměřického?“

Avšak jinoch neodpovídal. Byloť poprvé, co slyšel ženštinu mluviti, a řeč její nezdála se mu býti řečí lidskou, ačkoliv jí rozuměl; ale jakož si byl někdy na poušti v hodinách, v jakových v srdce lidské nevyslovitelná jakási touha přichází, ducha velikého v nejlíbeznější, ač nejisté

postavě zobrazoval: takž i nyní sen jeho v skutek obraceti se mu zdál, a líbezná slova dívčí byla mu promluvením a ohlasem milostivého ducha, jakož s ním častěji na pasece, ačkoli s hrůzou, byl rozmlouval.

Ale nyní se duše jeho strachem nechvěla, nýbrž neodolatelně vábena jsouc k spanilé postavě, v pohledu jejím kochati se opovážil. I upřel na dívku plamenné zraky a neodpovídal.

„Jsmeť chudí lidé od Šumavy," odpověděl zaň otec. „Za poklesky mladosti, jichž těžko jest vystříhati se člověku, činím pokání v lesních pustinách. To je syn můj, slečno šlechetná!"

A v pravici uzdu uhřícené brůny drže, levicí tak hrubě o jinochovo rameno zavadil, že tento jakoby z nejlíbeznějších snů vyděšen, sebou trhnul, a spatřiv šklebící se starcovu tvář, vyskočil a s obyčejnou před ním bázní ucouvnul.

„A kamž vás vede cesta?" táže se dívka, pomocí poustevníkovou zatím opět na brůnu vstoupajíc a šlechetnému zvířeti na hrdlo poklepávajíc. „Přála bych, abyste pod střechu otce mého kroky obrátili, kdež bohatý Slavibor dceřin dluh synu i otci oplatí."

„Bůh vedíž kroky vaše, slečno šlechetná!" uklonil se stařec; „nás volá mimo Litoměřice na posvátné místo slib nábožný."

Šumícím větrem přihnali se mezi tím za slečnou i průvodčí její, bujarý mladík se starcem, starostlivý bratr s udešeným sluhou.

„Díky Bohu divotvornému, jenž vás zachovati ráčil!“ zvolal stařec, z hluboka si oddechnuv. „Nešťastné žerty! Já strachy umíral!“

„Poděkujte se statnému jonáku, těší-li vás zachování moje,“ vece dívka s milostným úsměvem. „On, jako jednou mužný Bivoj divokou šelmu, brúnu mou zkrotil odvážením života.“

„Otec jej mezi zbrojnoše přijme!“ prohodil mladý rytíř, Prokopa si prohlížeje, a snad i díky očekávaje. Avšak jinoch tu opět bez pohnutí stál, a jakkoliv i nový úkaz rytíře a sluhy pozornost jeho vábiti mohl, předce v pohledu na spanilou děvu vše vůkol sebe zapomínal.

Po slovech bratrových okamžikem oko slečnino na něm spočinulo. V tváři se dívka poněkud zarděla, s plamenným zrakem jinocha se potkavši, stojícího tu jako vtělená síla, i mužná, nezženštilá krása.

„On musí otce na pouti doprovázeti,“ vece na to, „i neslušíť se někomu při zbožných skutcích překážky v cestu klásti. Ať se zatím dikem našim spokojí, a navraceje se — aneb jindy v potřebách postaven jsa, touto památkou se u nás

prokáže; my se mu vespolek zavazujeme k odsloužení za jeho zmužilost.“

Při tom byla zlatý řetízek na ňádrech odepjala, a s koněm k jinochu se přitočivši, napořád jako u blahém vidění trnoucímu okolo krku, na plátěný šat jej zavěsila.

„Libino — sestro — !“ chtěl ji mladý jezdec z náramné příchylnosti k sprostému jonáku pokárati; ale dívka naň nedbajíc, ještě mu milostivě rukou kynula, a obrátivši koně na cestu zpáteční, zvolala: „V Litoměřicích tě zase uhlídám, statný mladíku — i tebe, muži nábožný!“

S průvodci pak k městu nazpět letěla. — „Požehnané navrácení!“ volal za nimi poustevník, a potichu mumlaje doložil: „Nedej, aby se ti brůna podruhé zbláznila a my při tom nebyli. Musímeť se ještě častěji vídati.“

A nyní se k Prokopovi obrátil. Ten tu ještě napořád stoje, ani se nehýbal, toliko jezdce zrakem stíhaje. I vztáhnul otec ruku, chtěje mu řetízek s krku sejmnuti: ale tím dotknutím jakoby jinochu žhavou rukou v nejtajnější hlubinu srdce byl sáhnul. Celý divý starce za ruku popadnul, a očima jiskře zvolal: „Pusť — to Prokop dostal od ducha!“

Roznícen pozdvihl stařec hůl, ale jinoch s tváří plamennou — co živ poprvé — týmě proti

němu vztyčil a zahřímal: „Uhoď, ale hleď se, ať mi na dar ducha nesáhneš!“

A vetchý slabec jinochova roznícení poněkud se zděsiv, ruku s holí spustil, a jedovatě cosi mezi zuby zasípav, rychlým krokem stranou od Litoměřic se uhýbal. S hlavou skloněnou kráčel za ním opět jinoch jako věrný, vycvičený pes.— Jezdci byli zmizeli.

3.

Tesklivé ticho bylo na hradě. Jen lehkým šustem ozývaly se kroky spěchajících po dlouhé klenuté chodbě, a temným zvukem zaznívaly rozkazy, udělované ve vysokých kobkách. Zbrojnoši stáli šeptajíce na prostranném náhradí, nechávajíce ženu hlásníkovu s uplakanýma očima jako zmámenou běhati; u brány pak napínali krky dva psi — veliká, věrná zvířata — a žalostivým skučením stesky vysílali z hradu. — Na hradě pán ležel v posledním tažení.

Modlitbou a svátostmi umírajících posilněn, u prostřed svých nejvěrnějších očekával sedmdesátiletý stařec poslední hodinu. Velebný kněz, bujarý syn, starý přítel, věrný hradní a letitá hospodyně stáli kolem lože v malé komnatě. V tom sluha zprávu přinesl, že nábožný muž, poustevník

z dalekých krajů, jakž prý udává, s pánem by rád promluvil, an mu k spasitelnému skonání veliké tajemství vysvětliti má.

S podivením hleděli přítomní na sebe; umírajícímu nepřicházelo na mysl, kdo by s ním mluviti chtěl.

„K spasení duše ničeho zanedbati nesmím!“ promluvil hlasem slabnoucím — „nechte, ať muž nábožný k loži mému přistoupí.“

I vpustili do komnaty příchozího z krajů dalekých, postavu s bradou šedivou, tváří vyzáblou a hřbetem sehnutým — v chatrném oděvu poustevnickém.

„Musím s rytířem o samotě mluviti,“ promluvil cizinec hlasem sípavým, a stoje u dveří, pichlavými zraky s osoby na osobu přebíhal.

Zvědavě upřel umírající rytíř zakalené oči na postavu neznámou, a pak rukou pokynul mimostojícím, aby se odstranily z komnaty. I stalo se dle jeho žádosti.

Rychlým krokem, se zrakoma planoucíma, přiblížil se nyní poustevník k loži, a zastavil se u nohou ležícího, ani oka s něho nespouštěje; podobalť se hadu, o němž pověst praví, že pouhým pohledem kořist svou, jakoby jedovatou střelou, usmrcuje. -- Ticho trvalo v komnatě.

„Co mi neseš, muži nábožný?“ jal se posléze hradu pán mluviti, nemoha déle bez nelibosti snesti zraku bodavého. „Pravenoť, že mi tajemství objeviti máš. Mluv tedy, dokud ucho schopné slova tvoje pojmouti a mysl jasná jich uvážiti; neboť tuším — dlouho zde trvání mého již nebude.“

„Tušíš opravdu?“ zasípal poustevník tak pronikavě, že slova jeho jako šíp projela slabá prsa nemocného. „Zavání už tedy blízký hrob? O jen seber sluch a mysl — neboť nesmíš ještě tu schránku masitou se sebe shoditi, nesmíš — dokud já z ní duši hrůzou nevyštvu! Nepamatuješ se na Miloslavu?“

„Ustup, vyslanče škádlivých pekel!“ bědoval stařec na loži. „Utěchy doufal jsem ve tvé zprávě najíti — ale postava tvá je zakuklení ďábelské — zoufalstvím naplňuješ prsa v pokání zdetlelá!“

„O jen skuhrej — skuhrej! To je píseň uchu mému lahodná! To je chvíle, po které jsem žíznil dvadcet plných let — to je chvíle pomsty, kterou jsem ti jednou pohrozil. Čili neznáš více Božecha? — Líp se na mne podívej!“

S temným zkřiknutím trhl sebou rytíř nemocný; hrůza jím zatřásla; hlava mu sklesla na podušku nazpět, jakoby strašidlo se bál spatřiti, oběma rukama zsinalou tvář si přikrýval.

„Zalízáš před kletbou?“ jásal cizinec ukrutný — a slova jeho zněla napořád tím strašlivěji, an co tajený ousměch ďáblův syčela. „Ukrýváš se před zlým svědomím?“

Umírající poněkud se vztyčil.

„Před zlým svědomím?“ opětoval. — „Za dvacet let jsem přenáhlený skutek dobrodiním, postem a modlitbou nahradil — umlklo svědomí, a s pevnou vírou v boží smilování kráčím k věčnosti. V míru stojím s Bohem i se svým svědomím — chceš-li ty býti ukrutnější těchto dvou soudců přísně káravých? — Podej mi ruku — podej —“

Ale poustevník mu ruku, an ji po něm nešťastný dychtivě vztahoval, nevlídně odmrštil.

„Co mi do tvých dvaceti let — a do tvého svědomí?“ řekl. „Mníš-li, že jsi neprávě trpěl, an tě po dvacet let hryzl ten ještěr hladový? Čili myslíš, že jsem já zatím rozkoším se válel na prsou? Viz tuto lebku — a toto čelo vráskovité, tyto tváře vysmahlé — ty dlouhé nehty, rozcuchaný vous — a ten hrubý šat — to všecko viz, a pocit na posilu do věčnosti, co jsem v mrazu, v parnu, na větru a dešti musel snášeti, an ty jsi v zlato se obláčel a medem ústa sladíval.“

„Pro věčný Bůh a spravedlivou odplatu zlého i dobrého — v niž oba věříme — zadrž!“

úpěl nemocný a ruce jako v křečech před poustevníkem prosebně sepínal. „Vyprázdnil jsem až na dno číši hořkosti — podej mi na cestu dalekou, po níž i snad sám brzo bráti se budeš — podej mi smířením posilňujícího osladu — odpusť, odpusť, Božechu!“

„Já nejsem, jehož jsi dvacet let vzýval a prosil za odpuštění — já chci, abys pošel v hořkostech — a protož poslechni a zoufej. Netoliko svoje oudy jsem dvacet let bídou a strastmi trýznil, ale i tvého štěpu kořeny jsem pomstou podrýval — a ta jediná myšlénka mě na pustinách sílila, že tě na loži smrtelném v zoufalství uvrhnu. Pro koho jsi činil dobrodiní, slavný rytíři? — za koho jsi se postil a činil pokání? Hnáty tvé tu v rakev uloží, muži nábožný — a s tebou na hradě tomto poslední ratolest domu Ploskovského. Nemáš syna — nýbrž jenom dědice! Adam, jehož synem nazýváš, je syn *můj*, tobě podstrčený! Dítě tvé je v rukou mých; krev života tvého po dvacet let v rukou mých — můj syn na tvůj statek dosedne — dítě tvoje v bídě vychováno, v bídě zahyne.“

„Vrahu, loupežníku — lítý dravče!“ rozkřiknul se stařec umírající, i byloť s hrůzou hleděti, an jím bouře v otcovských prsou pozbuzená zmítala. Chtěl i na lid zvolati, ale mstitelný duch jeho tomu zabránil.

„Mlč, jako já jsem musel mlčeti, a lehni, jakož já jsem musel líhati! Žádný nesmí při tobě státi v posledním zápasu, žádný tobě pot smrtelný stírati — na tu službu já sám se těšil dvacet let! Já ti oči zatlačím — a veselou píseň o tvém synu při tom zazpívám. Já ho žízní, hladem trápil — trýznil službou otrockou — jako zvíře bez poznání Boha vyrostl — na světě neplatný je kůl — ztracen na věky!“

„Zlořečenče!“ zařičel v smrtelném chrapotu k smrti pracující rytíř, a na polo se vzchopil na loži. Byloť to poslední zaplamenění zhasínající lampy — strašlivé podívání na zmodralou, vyzáblou postavu, živého kostlivce, an s vysokým potem na čele, s pěnou na rtech, s očima ve sloup obrácenýma, v bílém rouše se pozdvihl, jakoby zuřivě byl chtěl na toho ďábla v podobě lidské padnouti. — „Zlořečenče!“ řičel — „kletba umírajícího tě stíhej — —“

Ale dále domluviti nemohl, neboť jej poustevník za prsa uchvátil a silnou ranou na lože opět překotil. A jako hladový tygr za prsa jej držel rukou zaťatou, s pekelným plesem dívaje se na poslední zápas života se smrtí. — Prchlť život ze starce.

Teskné ticho rozložilo se opět v komnatě. Jakoby vítězným okem díval se Božech ještě

chvíli na zsinalou mrtvolu; potom mu šeptem slova z úst vyklouzla: „Dobrou noc!“ — V tom vrzly dvéře, a do komnaty vstoupili netrpělivě čekající přátelé. Byliť poněkud vášnivou rozprávku v ložnici pánově zaslechli; ale ticho na to nastalé je více zděsilo, než dříve jednotlivé zvuky, ježto se jim až k uchu donesly.

Ruce rychle na prsou křížem složiv, nepohnutě, jako v hlubokých modlitbách, stál poustevník u lože, až se přiblížili přátelé. „Otče — bratře — pane!“ zvolali zděšení, spatřivše pána hradu bez vší známky života na loži ležeti, a hořekujíce obklopili drahou mrtvolu.

„Odešel k Pánu,“ vzdychnul poustevník, nábožně očí k nebesům pozdvihna, „kdež orodovati bude před trůnem věčným za nás, opuštěné na zemi. Poslední požehnání svým milým ústy mými posílá!“

Při tom ruce své nad přítomnými vztáhl, an byli kolem lože poklekli, a vážným krokem pak z komnaty se ubíral, aniž jej kdo zastavoval, jelikož bolest každého novou silou přemohla. — Za chvíli na to zněl zvonek v kapli hradní umíráčkem pánu Ploskovskému. Vousatí a jizvami pokrytí zbrojnoši po náhradí utírali si slzy s mužných tváří, a ze všech úst znělo zajíkavě: „Bůh mu dejž lehké odpočinutí!“

4.

Den zval krajinu — nevěstu svou — k odpočinutí, a oba se rděly ruměncem panenským.

Za vsí, na pahorku mezi hustým křovím, pod sladce dýchající lípou, ležel Prokop z lesní pouště, a jakoby u vidění díval se k nebesům v září večerní planoucím. Libý větýrek zahrával lupením — na blízku zněl zvonek z hradní kaple — kolem usedající ptactvo líbezně štěbetalo: i byl to rozkošný večer, jakož bylo spanilé jitro, a jinochu medvědobijci, ač byl večerů pěkných strávil pod širým nebem, v žádném kochati se nebylo jako dnes. Snad že i upamatování na celý dnešní den — ty rozmanité úkazy a příhody k tomu napomáhaly.

Sladkostí nikdy nepocítěnou rozhřívalo se srdce v jinochu, avšak rozněcovalo se i hořkostí, jaké byl dříve nepoznal. Byltě ponejprv spatřil širý svět, a ponejprv se pokochal v krásách jeho; ale když mu nyní všeliké, před tím nevídané obrazy pouti jeho znova na mysl se stavěly, když na muže i dítky zpomněl, jež byl svobodně krajinou se procházeti spatřil: duše jeho v blahu i hněvu se ztápěla, aniž věděl, kterého břehu se dříve uchytit.

„Ale proč jsem já musel patnácte jar v lesinách smutných stráviti?“ začal nyní sám s sebou rozmlouvati, a oko škaredě v zemi zarýval. „Proč mne duch odsoudil tak dlouhý čas s medvědy obcovati, an tuto tvář lidskou vedle tváře lidské potkávám? A proč i otec tak dlouho na poušti se musel skrývati? — Čili se neskrýval — nebyl duchem odsouzen? Oně dlouhé dny okolo Prokopa nebýval; Prokop zavřený v skalnaté sluji, mezi hranicí kmenů, celé dny plakával a pěsti zatínal; — kde býval otec? Klamal otec Prokopa? — Toulal se pod širým nebem, a radoval se s lidmi, an Prokop ubohý v bázni před duchem a holí otcovou na krok z brlohu nevylízal?“

Byloť to poprvé v smutném životě jinocha medvědobijce, že přemýšleti začal o stavu svém. Ale myšlénky jeho bez pořádku se honily; neuměly se jedna z druhé vyvinovati.

I viděl se v mysli na poušti, i zdáloť se mu, jakoby trestavou ruku otce škaredého opět cítil na těle — a hned zase pod širým nebem se octnul, kde byl muže z blízké vsi spatřil, an pacholata za ruku vedouce, laskavě se na ně usmívali, nezbraňujíce jim vycházeti z obydlí. A prsa jinochova počala se dmouti, krev jakoby tekuté, vroucí olovo žilami v něm proudila. Vzchopil se

skokem se země, a stoje tu v září zapadajícího slunce, mužnou postavou a plápolajícím okem vtělenému hněvu se podobal.

„Avšak zeptám se otce, proč mne právě tak dlouho na pustinách bylo s nahotou a smutkem se potýkati; jáť mám síly se ho zeptati — a kdyby na mne i s duchem zanevřel! Nemohl-liž ten blbý jezevec, ten nejapný medvěd houšť volně probíhati — proč já musel v skalinách se mořiti? proč já sám? — Zeptám se ho — dobře jsem dnes ráno viděl, že i jeho ruku možno v běhu zastaviti, když na mne zamíří! Zeptám se ho — a běda — běda!“

Takto zvolal jinoch medvědobijce; ale slova jeho podobna byla spíše sápání se divoké šelmy než hlasu lidskému, až pak tichým, nesrozumitelným mumláním zemřela. A takž tu nyní dlouhou chvíli bez pohnutí stál, s rukama založenýma a očima vypoulenýma; duše jeho v krvi se brodila.

Temní, nejistí obrazové míhali se mu před očima. Stálť na divé poušti, a srdce mu v ňadrech chtivostí po krvi tlouklo; nyní dopadl šelmu lesní, a již již se brodí v černém krvavém potoku: tu náhle zdá mu se šelma nemíti ani podobu medvěda, ani vlka, ani lišky, alebrž podobu muže, jehož nazýval otcem. A studený pot valil

se mu po čele na osmahlou tvář, a ruce napínal jako v smrtelném zápasu — i byloť, jakoby tíže celého oboru světa naň doléhala, a on se proti ní silou náramnou opíral.

V tom z blízkých křovin jakési zvuky zazněly. A jakoby zvuky kouzelné byly, břemeno s duše jinochovy zahánějíce, temných a děsivých obrazů jej zbavily. Jako z dlouhého, těžkého snu protrhlý, ještě polo ve spaní, zvolna se jinoch kolkolem ohlížel; na prsa, na hlavu si sáhnul, chtěje se přesvědčiti, zdali živ, a pak blaze opojen, ucho v tu stranu nahýbal, odkud zvuky se linuly.

Neznal — neuměl pojmenovati zvuků takových. Nebylať to řeč lidská, jak se domýšlel, neboť ani slova nerozuměl; a předc opět zdálo se mu, jakoby slečna Litoměřická s ním rozmlouvala; každý zvuk jako hlas těšícího anděla v srdci se mu ozýval, a byloť jinochu ubohému, jakoby jim všem předce rozuměl.

„Čili ty semnou rozmlouváš, duchu veliký a milosrdný! — a hněv a nenávist rozptyluješ ze srdce mého? Víš-li, nač jsem teď myslil, a ukolébati chceš duši v tichý spánek, v němž se na všecko zapomíná?“

Takto mluvil jinoch hlasem tajeným, a ruce sepjav a na prsa položiv, nepohnutě v křoviny se díval, odkud zvukové plouli. Všecka hořkost,

všecka zmáhající se v něm nespokojenost se stavem jeho byla zmizela; toliko v sladkostech chvěla se duše jeho.

A zvukové zněli dále, a čím déle jinoch jich líbezností se napájel, tím mocněji se k nim i vábena cítil; a takž pomalu a po tichu, krokem táhlým, až ke křovinám dostoupil. Bylať to dosti vysoká houšť lísek a bezu, i muselť se jinoch hodně nahnouti, nežli prohlídnul skrze lupenatou stěnu. — Za křovinou, jako v půl kola se točící, rozprostřena skvěla se tisícerým kvítím bujná louka; ale skvěla se v čarovné záři, jelikož po ní rozsypáno se třpytilo zlato zapadajícího slunce. Několik kroků před sebou — pod stinnou jívou — uzřel jinoch medvědobijce mladíka seděti, kterýž v levici drže nástroj neznámý a o rameno jej opíraje, pravicí jiný menší nástroj po vršku jeho nahoru a dolů tahal, kdež pozoroval, že jakoby struny nataženy byly, ale mnohem menší, než jakých na luku míval. A jakž nástrojem menším po strunách smykal, povstávaly z útroby nástroje většího ony zvuky milostné, jež pojaly duši jinocha medvědobijce. A vedle mladíka pod jívou seděla ve vysoké trávě dívka — jakž dle šatů soudil host nedávno z pouště přišlý, an si na mysl postavu slečny Litoměřické na zděšeném koni uvedl.

Okem neodvráceným hleděl tam jinoch medvědobijce. Tu pravice mladíka, jenž z nástroje neznámého čarozvuky vyváděl, přestala se pohybovati, a levice s nástrojem sklesla: Prokopu však dosavad se zdálo, jakoby jej zvuků jemné váni ovívalo. A když se pak dívka na polo pozdvihla a rámě běloskvělé okolo krku mladíkova upjavši, hlavu jeho ke rtům svým snížila, že se ústa s ústy potkala: ach, tu nepovědomé, bolestné i sladké bodnutí mladík z lesin příchozí u srdce ucítil — co se s ním děje, nevěděl, ale zpomena v tom okamžení na dívku Litoměřickou, blahostí slzy vyléval. I mluvilať dívka s jinochem pod jívou, a ačkoliv tichá byla slova jejich, předce Prokopovi bylo, jakoby pouhému pohybování rtů rozuměl, a pořád ještě ucho nakloňoval, jakoby měl zvěsty slyšeti o blahu života jej ujišťující.

Ale tu náhle bolestnou ránu, jakoby urputné bodnutí v bedra ucítil. Trhnul s sebou, a v rozšiřujícím se soumraku večerním otce svého za sebou státi uviděl. Strašlivější a hnusnější podoba nemohla se mu nyní zjeviti. Duše jeho nepovědomou rozkoší kypěla — a tu nyní před ním muž, o němž se byl domýšleti začal, že vinou jeho všech kras pozbaven byl zůstal, ježto se mu nyní v krátkém čase před oči byly postavily. Proud hořkosti zalil opět ňádra jeho, tak

že neohlížeje se na starcovo škaredění, nevrle se naň osopil.

„Jdi cestou svojí dále!“ promluvil naň hlasem jako dutým, s tváří škaredou. „S tebou hrůza přebývá a děsný strach; ale kam bez tebe kročím, vesele se směje strom a keř, a lidi s tváří jako slunce jasnou Prokop nachází.“

„Ha, běsné zvíře!“ zasípal otec letitý, a tělo jeho sehnuté jako prut se napnulo, a zraky v tváři zesinalé pod hustým obočím jako dvě noční bludičky se míhaly. — „Ha, běsné zvíře — slabá nádobo shovívání mého! Ty se nyní proti pánu svému zpouzíš?“

A na to ruka starcova jako blesk se pozdvihla, hůl pak zatočila se povětřím. Ale jinoch rozbouřený ještě odpor nalezaje, hněvem se rozlítil, a zapomena se v divosti, starce za ruku a prsa uchopil. A jako hladem rozsápaný vlk na kořist dávno hledanou, tak se na starce povaliv, na zemi jej strhnul. Smyslové mu hynuli, a jakoby s medvědem zápasil, ruku v prsa vetchá, v slabá ramena otci zatínal. Stařec modral pod rukama jinochovýma.

Ale opět zvuky čarovné zazněly; a jakoby voláním duchů strážných byly, zarazily jinocha rozvětřeného, že vymrštiv se se země, kdež otci na prsou klečel, hněvem i nově se budící roz-

koší se třesa, a tváře jakoby od příšery půlnoční odvraceje. „Prchni, prchni,“ zvolal — „nestav se Prokopu na oči!“

A jektaje tato slova k hustým křovinám přiskočil, kudyž, lupenatou ohradu proraziv, po trávnaté louce k jívě klopýtal, kdež vyděšeným milencům klesnul k nohoum a zvolal: „Vezmi pod ochranu Prokopa, tvore — anebo duchu kouzelný — i ty, již jen dívkou pojmenovati umím — ochraňte Prokopa před ranami zlého otce!“

5.

Mrtvé ticho rozhostilo se opět po hradě pánů Ploskovských. Umlklo stenání bědujících, a hosté, doprovodivše v Pánu zesnulého v domácí hrobku, i vyprázniv še při kvasu pohřebním plné síše až na dno, opět na všechny strany se rozjeli. Byloť jakoby se z celého hradu jediný, veliký hrob byl stal, v němžto ačkoli tělem se pohybujíce, na mysli předc umrtvělí se potáceli zbrojnoši, čeled i nový hradu pán.

I seděl o samotě Adam Ploskovský. Na okamžení byl se z víru neobyčejných péčí vytrhnul, ježto po úmrtí otcově naň připadly, a v ložnici zemřelého se uchýliv, zpomínáním na doby

zašlé srdci stísněnému odlehčoval, i opět je žalostí napájel.

Dlouho tam seděl. Tu mu sluha neznámého muže opovídá, kterýž prý s ním věci důležité vyjednati má, a nežli se ještě mladík rozmyslil, kde by hosta nenadálého přivítal: již on sám do ložnice vstoupil a v očekávání Adamova prvního slova u prahu se zastavil.

Trhlť sebou jinoch při spatření cizince. Stálať tu ona malá postava v rouše poustevnickém, kteráž byla z nenadání na den úmrtí starého Ploskovce na hradě se zjevila a s umírajícím poslední rozprávku měla.

„Tys předchůdce nehody, muži nábožný!“ zvolal nový hradu velitel, nemoha se jakémus mrazení ubrániti, kteréž jej při pohledu na vyzáblou tvář lesního obyvatele proniklo. „Co tě vrací mezi stěny, kde jsi nás v pláči zůstavil?“

„Bůh spravedlivý řídí běh slzí lidských, i vyjasňuje tváře naše k smíchu,“ odpověděl poustevník tiše a vážně, divý svůj vzhled co jen možná rouškou bohumilé zbožnosti přiodívaje. „Myť jsme jen slabí nástrojové v rukou jeho, a nesluší uvalovati na hlavu člověka, co byl od věčnosti uzavřel Bůh!“

„Nuž, a co jest vůle tvá, muži nábožný? Přistup blíže!“

„V pamět mou a prsa má ukryl otec tvůj v poslední hodině života svého tajemství, jehož se sprostiti mám před synem dle vůle umírajícího. Vyslechneš mě, Adame Ploskovský?“

A hradu pán velel, aby sluha pokrmu a nápoje přinesl k občerstvení hosta, a pak aby se odstranil; ale host sám zabránil ochotě sluhově, řka: „Tělo mé nepotřebuje pamlsků, jakýmiž lid, jenž dny v rozkoších tráví, oudů svých občerstvuje; pochoutka má z ducha mého přichází, a moudrou rozmluvou mysl má okřeje.“

Stáloť tu ještě lože v Pánu zesnulého, a u něho, jakoby u památníku nejmilejšího, posadil se nyní cizinec v rouše poustevnickém a začal vypravovati.

„Tajemství mé bude jinošské mysli tvé bajkou se zdáti, pane, ale mládež ráda v bajky věřívá, a protož prosím tebe, abys uvěřil v slova má, neboť více obsahují než pouhou smyšlenku.— V lůně skromné spokojenosti — bez těžkých starostí o den a noc, živ byl mladý mlynář. Role, sady a mlýn, pěkné dědictví po otci, jiných péčí mu nepřipustily, než jak by majetnost svou ještě zvelebil. A k tomu zdálo se jemu přiměřeno býti, když pojme manželku. Nebylť jej Bůh sice na zemi pro tělesnou spanilost postavil, ale zdravé, rovné oudy, dobré srdce, přímá vůle a hezký

statek byly dosti vábné věci, pro něž se nemusel báti, že nevěstu nenalezne mezi správnými děvčaty. A takéť ji nalezl! I nalezlť ji k blahu svému, že *jej* milovala a nikoli *statek* jeho. Bylať ovšem chudá, ale jinoch neptal se po statku světském; neboť srdce její bylo poklad jistější nad všeliké zemské bohatství. A spanilá byla — ach! hvězda večerní líbezněji nesvítí, než svítilo její oko, a růže by studem byla opadala, kdyby ji podle jejích tváří byl položil; a srdce její — —“

V tom se stařec u prostřed vypravování zamlčel. Tvář jeho, po níž okamžení před tím jako letní poblesk radosti byl kmitnul, divě se zpříčila, rtové se stáhli, hlava se sklonila — tiše, ruce na lůně maje křečovitě sepnuty, seděl poustevník. Zvědavě a soucitně pohlížel naň mladý Ploskovský, nechtě otázkou starcovo zamlčení rušiti, v kterémžto se patrně vnitřní těžký boj objevil.

Najednou však host podivný opět sebou trhnul, a rukou si obličej přetíraje v hořký smích vypukl.

„Pěkně to sluší muži na pustinách sestárlému,“ začal dále mluviti, „když u vypravování o dívce ve smutek upadá, jakoby o ztraceném ráji povídal. Haha! výborný příklad skrocených vášní lidských! Zkrátka — Miloslava, dívka osi-

řelá, zdála se Božechu, mladému mlynáři, základem býti budoucí blaženosti domácí, a mladík milující s netrpělivostí čekal, až kněz před oltářem ruku jeho vloží v ruku dívčinu. Toliko outlinký věk Miloslavin zdržoval ho ještě, uvázati ji v starosti hospodářské, a to jediné mu za útěchu podával, že mu s dívkou v domě staré tety vždy volno bylo mluviti, kamž ji v počestné opatrování na docvičenou byl uvedl. Ale Bůh nebyl ráj stvořil bez hada. Božechův pán a velitel, mladý rytíř, pěkné, uhlazené postavy, byl na lově nejkrásnější srnku svého panství dopadl, rozkvetající totiž Miloslavu poznal. Žena je skála domácího štěstí, kotvice radostí manželových, praví ve světě zkušení; leč Božech se přesvědčil, že je dívka třtina — ne, nikoli! člověk že je ďábel na světě, a že pravdivá je stará pověst o zlosti ďábelské. Což i mladému rytíři na tom záleželo, jak se poddaný sprosták s osudem svým shodne, čili neshodne? — S podivením a bolestí zpozoroval znenáhla ženich nadějný, že se k němu dívka nemá s tou přítulností, jakové byl přivyknul. Stud jakýsi, stranění-se nacházel místo lásky a důvěry, ano i smutek často zatemňoval její líce. — Láska je žárlivá, žárlivost je stooká a pověst je stoustá. Ztrnul mladík, když se mu o rytíři zmínilo. I odhodlal se, jednou ranou od-

seknouti neštěstí, ježto se na silném řetězi na blaženou budoucnost jeho věšelo.

„K oltáři tě povedu, co nevidět, duše moje!“ řekl k dívce, ale dívka při těch slovech omdlela. To nebylo radostné překvapení — v Božechu krev zledovatěla. Slzami nohy mu dívka máčela.

„Nech mě o samotě pokání činiti!“ úpěla; „tebe jsem nehodna — s tebou nesmím předstoupiti před obličej Páně k slibu věčnému, ačkoli tě miluji, jakož miluji blaženost duše své!“

V takovém pohnutí nebyl Božech ještě spatřil Miloslavu, co byl o ni od roku třináctého vedl péči jakoby otcovskou. S tlukoucím srdcem hleděl na ubohou, an se mu u nohou vinula. Zdlouhavě ji pozdvihl a patře jí v ubledlé tváře, trnoucím jazykem vypustil z úst jediné: „Rytíř?“ — A dívka se mu z náručí vytrhnuvši, oběma rukama tvář si zakryla a hlasitě štkáti začala. S krvácejícím srdcem hleděl za ní mladík, dobrodinec a určitý ženich její, an se od něho odvracela, a nevěděl za dlouhou chvíli, co promluviti a co začíti. Viděl, jak se zlatí snové jeho jako hrady z písku, jako stvůry mlhovité rozpadávají. — Bylo dlouhé pomlčení mezi dívkou a jinochem; neslyšeti nic, než její vzlykání a jeho těžké vzdechy.

„Doufáš anebo toužíš jej opět spatřiti?“ jal se konečně Božech s okem uslzeným dívky tázati.

„Nikdy! nikdy!“ odpověděla ona zprudka, s hlasitým pláčem uvrhnouc se na malé klekátko, a jakoby zoufanlivě ruce okolo velikého dřevěného kříže otočila, na němž Vykupitel světa pněl.

„Modli se a v Bohu se posilni!“ řekl ženich nešťastný a šel na hrad k rytíři. — „Pane,“ promluvil tam k němu, „vám se zalíbilo, s holkou zažertovati, kterouž já za manželku vyvolil. Nechte žertů takových; nám to krev kazí, a vám ji nespraví.“

„Co mi do tvé dívky a do vaší krve?“ obořil se rytíř, a buď studem, buď hněvem se zapálil. „Kdož tvé nastávající manželce velí, aby žerty mé výše cenila, nežli za pouhý žert? Budeť naposledy lépe, když vám jen škaredou tvář místo usmání ukážeme.“

„Co se našich nevěst týče,“ odpověděl smělý Božech, „nejradši budeme, když nám ani tu ani onu neukážete. Mámeť se dost na sebe co dívati.“

„Jdi a k hněvu mě nepopouzej, mlynáříku!“ osopil se rytíř, s jedovatým úsměchem dokládaje: „Tvou nevěstu již na pokoji nechám — toho budiž jist!“

A mladík milující radoval se v duchu, nevida u rytíře převelikou náklonnost k Miloslavě,

již dosavad, ba snad, co v něm žárlivost vznikla, ještě prudčeji miloval; i těšil se, že mysl dívčí brzo ukojí. Sám u sebe nyní nezkušenost její vymlouval, i hleděl se přemluviti, že celá duše milenčina k němu opět přilne, jak mile ji ve svou domácnost uvede a mysl její na všeliké potřeby v hospodářství se obrátí. — Okřívaje takto novou nadějí, hned i na přípravy k svatbě počal mysliti, a Miloslavu překvapiti hodlal. Jediný stárek, letitý to přítel domu ještě z časů otcových, věděl, proč se ve mlýně všecko uchystává, proč se kupuje a strojí; avšak on sám jediný radostnou tvář nejevil, an všecko ostatní pilně se snažilo, pánu zadost učiniti, jejž vespolek milovali. — Vesele navrátil se mladík od Miloslavy, již byl, jak se domníval, na modlitbách utišenou a spokojenou nalezl, a vesele podal ruku stárkovi, jenž před mlejnicí seděl na zaprášené lavici.

„Co je ti, Jene?“

„Nevím. Jeť mi jaksi na prsou, jakobych pod kamenem ležel,“ odvece stárek. „Kde jsi byl?“

„U Miloslavy.“

„Mluvil jsi s ní?“

„Mluvil.“

„A co ona?“

„Toho překvapení se ani nenadá.“

„To věřím, a to je právě, co mi leží na prsou. Ona ti ruku nepodá — to ještě doufám v její počestnost.“

„Jene!“

„Škaredě se, jak chceš. Já tvému smíchu i škaredění přivykl. Já tě nosil na rukou — tebe a tvé štěstí nosím nyní v srdci. Holka si tě nevezme — to by ti nejmenší v obci naší řekl, kdo ještě poněkud v počestnost dívky omámené se spoléhá. Ty sám mohls to již dávno věděti — ale ovšem, láska prý je slepá! Bodejž do ní! Ale já i my všickni okolo tebe máme ještě zdravé oči, a protož ti ve jmenu všech pravím: Holka si tě nevezme — a ty si holku nevezmeš.“

Nedaje ani odpovědi, utrhl se mladík, v němžto se krev strašlivě vířiti začala, a letmo k Miloslavě pospíchal. Ale jakž ke dveřím přikvapil a za kliku bráti chtěl: zdálo se mu, jakoby do ohně sáhnouti a průchod si otevříti měl, z něhož se naň záhuba vyřine. I zastavil se před prahem. Před sebou v malé komnatě uslyšel jemné hlasy — Miloslava hlasitě rozmlouvala s Bohem, před obrazem ukřižovaného syna jeho. I nachýlil ucho — hluboký, těžký vzdech dral se z ňader dívčích; třesoucíma rtoma lkala: „Ale tíže trestu tvého padni toliko na mne, ó Bože spravedlivý, nikoli na nevinné stvoření, jež nosím pod srdcem!“ —

Více mladík neslyšel, neboť pronikavě zkřikna, bez smyslů, v mdlobách říkaje, do komnaty vrazil, kdež mu poděšená dívka v oustrety vskočila.“

I nabylať slova starcova opět jemnějšího zvuku, nežli mu snad milo bylo, a jakoby neobyčejným citem překonán, opět se na chvíli zamlčel.

„Velikého součastenství máš v příhodě mladíka a dívky jeho,“ jal se rytíř mluviti. „Znal jsi je? Čili je znal otec můj?“

Poustevník zdlouhavě hlavy pozdvihnul, a pronikavé oko své pichlavě na jinocha upřel.

„Neodpověděl bych ti, pane, na tuto otázku,“ řekl pak po nějaké přestávce, „kdyby se nejednalo o tvou i mou blaženost a umírnění hříchův člověka, jehož jsi otcem nazýval. A protož dopověděti musím příběh, abych ukojil zvědavost tvou a ukončil dávnoletý slib.“

„Sprzňujícím prstem,“ vypravoval host dále, „byl se mladý rytíř a pán Božechův poupěte Miloslaviny nevinnosti dotekl. I chtěl zklamaný ženich dívce zlořečiti; ale srdce jeho nenalezlo na ní viny, a protož rytíři zlořečil. Lítostí, bolestí a mstou dmula se prsa jeho, an bědující dívku poslouchal, kteráž, byvši v nezkušenosti své zaslepena, svůdci svému více přicházeti pak zakázala, a nyní s hanbou svojí do světa dalekého uběhnouti se chystala. Před mužem, kterýžto jí

blaženost života vezdejšího přistrojiti si byl umínil, před celou dědinou stálať tu ubohá na kraji zoufalství, a toliko hluboce v ní vštípená důvěra v milost boží a vlídná slova Božechova v skutku bezbožném jí zabránily.

„Miluješ rytíře?“ ptal se jí Božech, v jehož ňadrech šlechetnost se žádostí po pomstě bouřila. „Milovalas jej? — Mluv upřímně, Miloslavo má! Ptám se tě na víru tvou v spasení zdejší i věčné — miluješ rytíře?“

„V okamžení zaslepena domnívala jsem se, že mu se musím z celého srdce oddati; neboť okouzlující med byl na ústech jeho, když mluvil a když mě líbal.“

„Med na ústech a pelyněk v srdci,“ mumlal mladík mezi zuby. — „Ale zeptám se ho nyní, co mu roste na svědomí,“ doložil na to rázně, „a jako že Bůh mou myslí vládne, zeptám se ho na rozmarinu.“

A rytíř poněkud se zarazil, když k němu mladík neohroženě do komnaty vstoupil. Bledéť byly tváře zklamaného ženicha, ale v srdci bylo pevné předsevzetí.

„Pane rytíři!“ začal mírně, a zlobu, z prsou se deroucí, mocně zastavoval — „pane rytíři, byl jste tak laskav a slíbil jste mi, že dívku, jíž jsem si byl za manželku vyvolil, na pokoji ne-

cháte. I musímť vám nyní slovo navrátit, a prositi vás, abyste se hodně snažně o ni postaral.“

„Co mluvíš? co chceš?“ chtěl rytíř sprostého mladíka nevlídně odstrašiti. „Nerozumím řeči tvé!“

„Že nerozumíte?“ zkřikl Božech, a pysky kousaje a pěsti zatínaje, několik okamžiků mlčky na pána se díval. „Vaše krev je poctivější nežli jazyk váš; ten vám slepě otročí, ale krev se vám přes moc do tváří dere, dosvědčujíc, že jste hřešil, pane rytíři!“

„Pacholku, ty se osměluješ —“

„Hříšníče, ty jsi se osmělil, rukou bohaprázdnou na květ nevinnosti sáhnouti! — O, nezatínejte zuby, mladý pane; já umím také sladce mluviti, jen když med na jiných ústech nacházím; a protož se vás nyní ve vší zdvořilosti táži, na který den ustanovíte svatbu svou s nejkrásnějším celého vůkolí děvčetem?“

„Co blázníš o svatbě?“

„Nedoufám,“ řekl Božech s očima jiskřícíma, „že byste rád, aby lid váš řekl: Náš pan rytíř nevinnou Miloslavu z ..... — Bůh mi hříchy odpusť! ani mi to z huby nechce! Ale vy jste zajisté upřímně smýšlel s holkou poctivou, a jelikož jste jí o své lásce žvatlal, také s ní o manželství promluvíte.“

Ale rytíř kázal zástupci děvčete mlčeti. On však nemlčel. Blázen! v jinošské zaslepenosti a pošetilé šlechetnosti se domníval, že se o právo svedené dívky právem ujímati smí; zapomněl, že její svůdce i jeho pán jest; vyhrožoval, a než se nadál, seděl ve vazbě. Pána byl urazil, pán nad ním soudil a dívku podvodnicí nazval, neboje se ani žaloby ani přísahy její, an se hned po zabavení Božecha z dědiny byla ztratila. Božech sám za původce dívčího neštěstí prohlášen, co utrhač na cti rytířské vězením i platem pokutován; když opět na svobodě se octnul, statek svůj rozprodal, a do světa se pustil — za Miloslavou. S myslí a srdcem jeho byla se stala strašlivá proměna. Víra, důvěra, milost a všeliký cit lidský byl se z něho vystěhoval; jediná ho vedla myšlénka — strašlivá pomsta.

I loučil se s krajinou otcovskou, ale rozloučiti se nemohl, dokud prvním zážehem plápolající pomsty původce neštěstí se nedotknul. V oděv poutníka, přicházejícího ze země zaslíbené, ukryl tělo své; tvář jeho byla přepadlá, vousy zarostlá, že ani přátelé nepoznali Božecha, putujícího ráno na hrad hejska rytíře.

„Ve jmenu pána hradu tohoto putoval jsem k hrobu Páně,“ promluvil k hradnímu, „a s důležitou zprávou se navracím.“

„Dvakrát se již luhy naše zelenaly, co jsme starého pána pochovali,“ pověděl mu hradní, a zakuklený Božech jakoby žalostí přemožen oči si utřel, a poznamenav se znamením sv. kříže, kratičkou modlitbu za zemřelého přeříkal.

„Nuže, tedy mě k dědici jeho doveďte!“ —

Mladý rytíř ještě na loži spočíval, když k němu poutník z dalekých končin vešel. — „Bůh s tebou, muži nábožný!“ pozdravil jej rytíř. „Co mi dobrého přinášíš?“ — Ale Božech místo odpovědi krokem táhlým k loži se loudal, a octnuv se u něho, náhle a rychle levicí mladíka za prsa popadna k loži jej tak silně přitisknul, že se ani hnouti nemohl, a pravicí z ňader, z roucha širokého, dýku vytrhnuv, nad jinochem ji vyzdviženou držel.

„Ani hlasu ať neuklouzne ze rtů tvých!“ promluvil nyní nenadálý mstitel slovy šeptavými, „sice v tom okamžení před soudem věčným se octneš, dříve nežli jsi pokání učinil!“

„Vrahové — —!“ chtěl zděšený pán zkřiknouti, ale slovo již po prvním zvuku na rtech mu zemřelo, v bolestné zaskočení se rozplynuvše, an mu byl Božech obnaženou dýkou zprudka k srdci zajel, že jej studené ostří nočním rouchem bolestně zasáhlo.

„Ticho! — tvůj kat stojí nad tebou!“ zasípal nešťastný ženich, s rozkoší na pána hradu po-

hlížeje, kterýž pod rukou a dýkou jeho na smrt byl zblednul. „Život jsem na tuto chvíli odvážil, nechciť, abych se nadarmo byl vydal v nebezpečenství. Na pokraji věčnosti stojíš, spravedlivý soudce můj — přiznej se — mluvil jsi Miloslavě o lásce?“

„Mluvil.“

„Slibovals jí, že ji rytířkou učiníš?“

„Sliboval.“

„Víš, kdo jí věnec porušil?“

„Vím.“

„Byl jsem já to?“ zasyčel mstitel, ruku křečovitěji v prsa rytířova zatínaje a dýku bolestněji na srdce mu tiskna.

„Já to byl!“ zašeptal rytíř, v úzkosti smrtelné se vina. „Já to byl!“

„Tys to byl, ďáble svodlivý — a vědomí hříchu tohoto neopouštěj tebe na věky! Tys v ruce moje dán, i mohl bych zasytiti pomstu; ale hlad její jest veliký, a jen dlouhými lety utiší se křik její. Dýka moje neučiní konec tvému trápení. Léta tebe mořiti musí. Tys vtěleného anděla z ráje vyhnal; *mojes* blaho porušil — i budeš nyní svoje rušiti. Cos *mně* křivdy učinil, tímto okamžením vyrovnáno jest; ale čím jsi se na Miloslavě provinil — ještě na loži smrtelném tobě v oustrety vstoupí. S tímto vědomím život veď a na nás

pamatuj. Na pronásledování nemysli. Tu se vzchop a přisahej!“

A silnou, těžké práci obvyklou rukou mladíka ouzkostného napolo pozdvihl, ruku na nohy Ukřižovaného vztáhnouti mu velel, jenž nad hlavou jeho v podobě veliké pněl, a přísahu mu předříkával, jížto se rytíř dokládal, že na věky smlčí, co se nyní bylo sběhlo mezi ním a Božechem, a že jej nepřátelstvím stíhati nebude.

Šírý, neznámý svět viděl na to bloudícího mlynáře, hledajícího nešťastnou nevěstu. Jakž i velikou ztrátu pro ni byl utrpěl — obraz ubohé dívky v podobě zoufající před očima se mu vznášel — outrpnost, láska a pomsta vedly kroky jeho. Konečně ji dopadl. V tmavém koutě, na poloshnilé slámě čekala v bolestech na svou hodinu. Sotva ji ubohou poznal. Bída a lítost byly to outlé poupě zdrtily. Za bratra se Božech u lidí vydal, kdež byla Miloslava přístřeší nalezla. Její tvář na okamžik vděčným usměchem se vyjasnila, když mladíka poznala, a oko její nábožně k nebi se pozdvihlo. — „Nyní ráda zemru!“ zašeptala, milovanému jinochu ruku, jak se domnívala, naposledy tisknouc. Ale Bůh jinak byl uzavřel nad jejím osudem. Po dlouhém trpení pozdravila se — toliko nad plodem života jejího nebe se zavřelo; mrtvo bylo dítě. I zarmoutil i radoval se z toho

Božech; pomsta jeho bylaby nevinné dítě schvátila, a v jasné, tiché době děkoval Bohu, že jej hříchu toho zbavil.

Léta uplynula — mnohá léta; Božech o Miloslavu jako o sestru se staral; v dědině, kdež se byl usadil, i sestrou ji veřejně nazýval. Dosavad ji miloval — milovalať i Miloslava jeho; ale věděl, že mu ruku nepodá, a jí se zdálo, že lehčeji život snese, majíc pouze malou domácnost dobrodince svého k obstarání, než kdyby láskou byla měla spláceti, a hryzení svědomí ji za nehodnou bylo uznalo. Patnácte let trávili takto tichý pracovitý život; zarytá mysl Božechova jemností Miloslavinou obměkla, a jen s jakousi urputnou lhostejností na rytíře, na domov a na své mladistvé sny zpomínal. Avšak neopominul čas po čase otčinu potaji navštíviti a pohlédnutím na rytíře pomstu v sobě obnoviti, o nížto se domýšlel, že nesmí zaniknonti, nežby oběti své dospěla. I viděltě rytíře v starostech stárnouti; obloha radostí jeho byla se zasmušila — u věčném trudu dnové jeho míjeli. A Božech nemohl jej politovati.

Patnácté jaro bylo přišlo; Božech opět na cestu se vydal, o níž Miloslava pravdy nikdy nezvěděla. Tenkráte bylo sídlo panské v otčině jeho obleklo veselé roucho. Rytíř slavil svatbu

s bohatou slečnou. I viděl ji Božech — postavu milostnou, a zpomněl na Miloslavu; i viděl ji kráčeti k oltáři, a viděl rytíře již věku mužného, ale tváře objasněné, a zpomenuv na sebe slzy proléval.

Nepovědomý posud cit duši jeho pobouřil, jejž pojmenovati neuměl. Nebyl to hněv, ani milost, ani mstyžádost, ani odpuštění — touha nevýslovná to byla, a ta jej k domovu vábila, kde naň Miloslava čekala. I nebylť to cit bratrský, nebyl oheň příbuzenstva, s jakýmž tenkráte tak nazvanou sestru svou obejmul, znova vzkřísená milost jinošská projala muže uzralého; a jakž tu nyní dívku v dávnoleté lítosti zkušenou a v milosti trvanlivé očištěnou v náručí držel: oči její radostnými slzami se zalily, i vřelé jich obou rty se potkaly, a ničeho si slovy neslibujíce, jediným políbením nový a krásnější svazek uzavřeli.

Zkrátka — v sňatku manželském doufali náhrady nalezti za mnoholetá zkoušení a citů svých krocení. Chtíce však pomluvám a pohoršení zameziti, z dědiny se vystěhovati museli, kdež posud za bratra a sestru se vydávali. Na cestě poslední byl Božech slyšel, že na panství bývalého pána — na jiné straně od otčiny jeho — mlýn se prodává. V rozkoši své zapomínaje na všechen svět a zlobu jeho, tam se zakoupiti a z ovoce

patnáctileté pilnosti po boku manželky života nově požívati ustanovil. V krajině té žádný ho neznal; léta jej velmi změnila, on změnil nyní i jmeno své. O nešťastném ženichu a nevěstě jeho již ani v otčině dávno nemluvili. Bylyť to blažené časy, jimiž nyní nebe po dlouhém zkoušení manželům žehnalo.

Neradostný život ale vedl rytíř Božechův. Neplesalť sice Božech nad tím, ale také jej nelitoval, vida, že Bůh pánu zlou manželkou splácí, co byl na Miloslavě provinil. Na čas nějaký zmizela sic trudomyslnost jeho, když mu choť syna porodila; toho blaženství nestal se však oučasten, v jakovém Božech plynul, an mu skoro v tom samém čase Miloslava syna přinesla. Do kořene vyhostila se zášť a zloba z duše jeho, a v radosti své samého rytíře za kmotra prositi si umínil, aby se na světě se vším porovnal, jež mu kdy jasnou oblohu zkalilo.

Rytíř vyslyšel prosbu jeho; nevěděl, kdo jej byl požádal. Nepoznalť, jehož byl nešťastného učinil; nepoznalť Miloslavu, ona nepoznala svůdce svého; ale když se byli všickni hosté rozešli, jež byl otec šťastný ke dni radostnému sezval, Božech k rytíři z upřímného srdce promluvil:

„Toho jsme se před patnácti lety nenadáli, pane rytíři, že my dva při tak náboženém obřadě

přátelsky pospolu státi budeme, já váš věrný oddaný, vy můj dobrotivý pán.“

Rytíř s podivením poslouhal.

„Nepamatujete se již na Božecha?“ ptá se Božech sám dále, a v tom se rytíři v paměti zabřesklo. Ale zábřesk tento přišel bleskem, jenž udeřiv v zajizvenou ránu, novou a zmoženou bolestí ji rozjitřil.

„Jakže? Tys to, odvážlivý nešlechetníku?!“ zvolal rytíř, a na krok ucouvna stolu se chytil, aby nohy pod ním neklesly. Tak jím byla Božechova slova zatřásla. Avšak i v Božechu podivná změna se děla. Zkřiknutí rytířovo budilo v něm zesnulou zlobu. — „Mejlíte se v osobě,“ řekl důrazně; „neslovu nešlechetníkem —“

„Znám tě — znám tě!“ řičel rytíř, „a v pozvání tvém celé tvé smýšlení poznávám. Smích si tropiti chceš z pána svého —? Ale tenkráte jsi mě nezastihl na loži!“

A s těmi slovy hnal se ke dveřím. Kvapně mu skočil Božech do cesty.

„Takto z domu mého neodcházejte, rytíři!“ zvolal. „Jeť u mne právo, požadovati od vás patnácte ztracených let a náhradu za všecky bolesti: ale já ruku smířlivou podávám tomu, jenž mi uškodil, i k poslušnosti zavazuji se rozkazům jeho —“

„Kdo tě žádá o poslušnost, kde ti mohu veleti?“ přetrhl mu rytíř další řeč. „Čili mě opět přinutit hodláš, abych na milostivého hral neplatnou přísahou? Ustup — a trestu svého očekávej!“ Přitom z pošvy meč vytrhl. Tu mě jedovatým ostnem vzteklost popudila —“

„Tebe, muži nábožný?“ podivil se Adam Ploskovský, jenž byl s rostoucí zvědavostí na povídání pozor dával, a nyní ze svého sedadla se vzchopil.

Host poustevník se ulekl; rozhorlen živým vypravováním nebyl dosti pozorně tajemství svého střežil.

„Ano mne!“ odvece poustevník po malé přestávce, když opět předešlé mírnosti nabyl, a mladého Ploskovce za ruku pojav, k usednutí a dalšímu poslechnutí jej pobídnul. „Já jsem Božech nešťastný, jemuž při kolébce nebylo zpíváno, tráviti život v pustinách. Ale divné jsou dle soudu božího cesty lidské.“

Nastalo krátké pomlčení.

„Největší částku života mého už jsi vyslechl, pane!“ jal se pak Božech poustevník dále vypravovati; „ale nejzajímavější díl teprva povídati musím. — Křik můj s rytířem lid z mlejnice i zbrojnoše přilákal, s nimiž byl vzácný kmotr na křtiny přijel. Já se byl v hněvu rozvětřeném

širočiny uchopil — věčný můj nepřítel s obnaženým mečem přede mnou stál: tak nás čeleď nalezla; na vzrůstající hlomoz i šestinedělka v odlehlejší komnatě z lože se vzchopila a k nám vkročila. Ubledlá, v bílém rouše stála mezi dveřmi na prahu. Rozlícenost moje při jejím pohledu dosáhla nejvyššího stupně.

„Tam pohlédni, nešlechetníče!“ řval jsem jakoby na smyslech pomaten; „tam poklekni a z hříchu svého se vyznej!“

I dobřeť jsem pozoroval, že jím svědomí při spatření Miloslavy trhlo; ale což měl pán na svědomí dbáti?

„Ha, jesti tady pomocnice nepravosti tvojí?“ řičel rytíř. „Neuběhne mi tenkrát planýři, kam již před lety s hanbou svojí patřila.“

Tak volal rytíř, ale k slovům dalším vzteklost moje ho nepřipustila. Leknutím byla mi manželka v mdloby upadla; já pak širočinu pozdvihnuv, po hlavě nelitostného hanebníka jsem se rozehnal. Ale čeleď moje mi v náruč se uvrhla, neštěstí dalšímu ubránic, a mezi tím, co nešlechetník panský uprchnul, já pustiv ostrou sekeru, k Miloslavě jsem se obrátil.

Tehdejší stav duše mé a ženy mojí nadarmo bych v slovech vyobraziti se vynasnažoval. Té hrozné směsice bouřivých citů až dosaváde vě-

dom si nejsem; nevímť, jestli bolest a strach, aneb hněv a mstyžádost duši mou hůře zmítaly. Na věc nejhorší muselť jsem se přichystati, a maje churavou manželku těšiti, vlastní hoře ukrývati jsem musel.

K večeru oznámil mi čeledín, že se zbrojnoši rytířovi k mlýnu blíží. Já kázal zavříti, a moha se na domácí lid spolehnouti, s klopotným srdcem pacholky jsem očekával. S hrůzou spatřil jsem mezi nimi biřice, nesoucího šedivou, dlouhou košili, v níž odvesti měl Miloslavu; i odhodlal jsem se, život a statek odvážiti, jen abych sebe a ženu před hanbou zachoval. Nadarmo tloukli zbrojnoši na pevné dvéře; oknem velel jsem jim, aby se vrátili, nepřicházejí-li v přátelském úmyslu. Jedni kleli, druzí poutami řehtali — ale násilně vedrati se pod střechu mou chuti neměli, vidouce okolo mne odvážlivou čeleď. I odešli, na druhý den větší silou mi vyhrožujíce. Za dlouhou chvíli díval jsem se za nimi, nepohnutě, jakoby zkamenělý stoje na místě. Byloť to jedno oněch okamžení tupé necitelnosti, jež člověka se zmocní, když u víru bouřlivých citů z jednoho v druhý upadá. Hlasitě plakati — a brzy sobě, brzo zemi a nebi zlořečiti začal jsem — slovem: strašlivá zoufanlivost se mě chopila. Sebe v okovech, ženu na planýři, dítě opuštěné — všecky tři brzy v rakvi,

brzy na popravišti jsem viděl, a jiná pomoc možna se mi nezdála, než rychlé prchnutí.

Mlýn stál zaražen, čeleď odpočívala; já samoten byl okolo šestinedělky, a slovy ouzkostnými, v bázni o své blaho vezdejší, k útěku jsem ji pohízel, zapomínaje na seslablost její a outlost dítěte. Ale ona jako tichý, povolný beránek podrobila se žádosti mé, a nesoucímu levicí v peřince zavinuté novorozeňátko zavěsila se na silnou pravici. A takž v noci tmavé, provázen studeným větrem, domov podruhé jsem opustil.

Miloslava mi umřela.“ —

Nemohlť dále poustevník vypravovati. Ponejprv za celého povídání přemohla jej žalost bez vší hořkosti, bez všech trpkých ousměšků, jakové v trudu i smíchu jeho obyčejně vznikaly, a ponejprv, za dlouhý čas, cítil srdce své otvírati se citu čistě lidskému.

„Ubohý muži! mnoho jsi vytrpěl,“ politoval jej mladý Ploskovský, „nežli jsi odlehčení v osamotnělém životě nalezl!“

„Mnoho, mnoho jsem vytrpěl!“ opěloval stařec dutým zvukem, hlavou zvolna kývaje a oči pevně k podlaze upíraje. — „V blízkém lese Miloslava sklesla — poslední sílu byla k šťastnému útěku vynaložila; pod tmavým jedlím, na studeném mechu ustydly oudy její; nadarmo volání

moje, pláč můj, bědování dítěte — neotevřelať očí více, a já v zoufalosti vedle ní sklesnul na zemi.

První poblesky vycházejícího slunce k životu mě probudily; ale život ten obnovenou hrůzou mě uvítal. Ještě jednou všechen strach, zuření a hoře noci předešlé jsem pocítil. Tisíckráte opětoval jsem jmeno Miloslavino; tváře, ruce líbal — ale očí jejích blesk na věky vyhasl, tváře a ruce zledovatěly. Těmato rukama, těmito nehty jsem ji hrob vyhrabal. Jediný Bůh viděl slze mé a slyšel přísahu mou. —

Dítě své odevzdal jsem v kraji vzdáleném sedlce outrpné k ošetřování, rád jí obětovav, co jsem byl z jmění na penězích uchránil. Sám jsem k nejsprostším službám uteci se musel. Že jsem pod břemenem těžkým neklesl, jediná myšlénka — naděje v pomstu mě sílila. Dlouho trvalo, nežli jsem se rozhodnul, jak se pomstiti. V chatrných hadrech, vysekáváním pařezů se obíraje, napadl jsem původce neštěstí svého o samotě na honbě; a předce jsem ho nezabil. Muselť jsem jiné pomsty se dočkati. Jemu jen jako zlý duch jsem se objevil. Věděl jsem dobře, že pokojné chvíle více míti nebude.

Takto rok dlouhý uplynul. Choť rytířova v druhých šestinedělích se světem se rozloučila; i novorozená dcera matku nepřečkala. Rytíře roz-

kaz královský na čas k válečnému tahu povolal; pěstování syna svého, jediné, outlé ratolesti, chůvě starostlivé svěřil. Tak se příhodná doba k početí mé pomsty přiblížila.

Odhodlaně překvapil jsem chůvu na procházce s dítětem. I velel jsem jí bez průtahu nemluvně mezi vysokou trávu odložiti, a dítě moje vzíti na lokte a s ním se v rytířské sídlo vrátiti. Leknutí a strach zadrhly ženě bázlivé řeč; nežli z překvapení svého zpamatovati se mohla, dítě cizí již v náručí držela, a výhrůžka moje, že nemluvněti panskému ublížím, slovo-li se o skutku tom pronese, jakož i bázeň před náramným hněvem pánovým, kdyby o strašlivém osudu syna svého zvěděl: to vše i na okamžik i na časy budoucí ženě ústa pevně zavázalo. Svou krev byl jsem umínil povýšiti na lože rytířské; krev rytířovu chtěl jsem proliti; ale pomsty ďábel mi strašlivější vnukl myšlénku. Surově, pod střechou nejchatrnější nechal jsem hocha vyrosti, a nabaživ se nevlídného světa, s ním pak na odlehlou poušť jsem se uchýlil.“

„A nevyzradil se čin tvůj?“ zvolal mladý Adam zvědavě.

„Patnácte let choval jsem mladíka co nerozumné zvíře; bez lidského spolku, toliko na pustinách s mědvědy a liškami se potkával, a roz-

um jeho zůstal nevzdělanou půdou, bez všelikého užitečného semení. Syn můj ale zrůstal ve školách rytířských; domnělý otec jeho, starý rytíř, v hrob se uložil, a samovládce jest nyní dítě moje statkův onoho, jenž pronásledovníkem byl otce a matky jeho.“

„A ví-liž syn tvůj, že nepochází z lože bohatýrského?“ tázal se opět Ploskovský.

„Ještě neví. Ale brzo k němu promluvím. Ejhle, synu! otec tvůj přichází k tobě, jenž dlouhá léta, celý tvůj krásný věk té blaženosti se odřekl, aby tě povýšena spatřil v domě muže, kteryž jej, i matku i tebe ve prach zašlápnouti chtěl.“

„A co myslíš, pro Bůh! že ti syn odpoví, muži divoký?“

„Co že mi odpoví?“ zkřikl poustevník, rychle se vzchopiv. „Což by mi mohl odpověděti, když o životě rodičů svých uslyší, když se na tuto vyzáblou tvář, na toto pod břemenem nedostatků shrbené, skřivené tělo podívá, a velikost oběti otcovské na mysli rozváží? Což by mi mohl odpověděti, kdybych jej do blízkého boru dovedl, kamž jsem za ta dlouhá léta putovával, a rozhrnuv husté křoví, na hrob ubohé matky mu ukázal? A což by mi mohl odpověděti, kdybych mu na tom místě posvátném slovo za slovem onu přísahu opětoval, jížto jsem se k pomstě věčně

trvající zavázal? — Co bysi mi, mladý pane, mohl odpověděti?!“

„Já?!“ poděsil se Adam, a s hrůzou od starce odskočil, kterýž jakoby tou poslední otázkou nad živobytím a smrtí byl rozhodnouti chtěl, k mladíku s planoucím okem a důrazným hlasem přikročil.

„Ano, ty!“ zvolal strašlivý host. „Rytíř Ploskovský byl pánem mlynáře Božecha; rytíř Ploskovský zkazil moje a Miloslavino nebe na zemi; jej a rod jeho zastihla pomsta má, jej jsem z lože smrtelného v zoufalství vehnal do náruči smrti — a tys jediné dítě moje, tys krev má!“

A třesoucí-se ramena vztáhl proti jinochu stařec, jehož hlas v děcké štkání se byl proměnil, a po jehož vyzáblých lících horké slzy kanuly: ale mladík, jakoby před šeredným, hrůzoplným přízrakem, s pronikavým zkřiknutím odvrátil se od něho a tváře oběma rukama si zahalil.

„Synu!“ zvolal stařec, plný touhy, by se mu dítě v náruč uvrhlo. Ale toužil nadarmo!

„Hade v rouše posvátném! Lstivý lháři, starý podvodníče!“ osopil se náhle Ploskovský, a s hněvivě jiskřícími zraky, zapálenými tvářemi proti Božechovi pokročil. „Domníváš-li se, že mě co chlapce nastrojenou pohádkou postrašíš? domníváš-li se, abych dvacetiletou milost a péči otcov-

skou, ježto mě od věku, co jsem mysliti a cíliti počal, na hradě tomto provázela, za pouhou páru, za prázdný sen považoval? Neměl bych dosaváde věděti, nebyl bych měl zkusiti, jak srdce vděčného syna na srdci dobrotivého otce tluče? — a všecka moje příchylnost, moje vděčnost a láska byla by mě k muži nehodnému poutala? Tys podvodník — anebo Bůh sám klamné hlasy v prsa naše uložil! tys lstivý lhář, anebo nebe samo s nejsvětějším na zemi citem hřičku provodilo. Slova tvá jsou smyšlená, buď ze zpozdilosti, buď z nešlechetnosti!“

I ztrnul poustevník na celém těle, a třesa se, aby nepadl pod tíží neočekávaných slov, sedadla se uchopiti musel. Zraky jeho, říkaje v sloup obráceny, s hrůzou upíraly se na jinocha.

„Proč se třeseš, vetchá nádobo?“ mluvil rytíř dále, starce za rameno uchopiv. „Ozývá se v tobě svědomí? Lituješ kroků svých, ježto jsi v zámyslu podvodnickém na hrad můj učinil? Mluv, kdo jsi — kdo tě nastrojil?“

„Zpátky, nedotýkej se mě, chlapče!“ zasyčel nenadále stařec, a jako divý od mladíka uskočil; „neburcuj mě ze sna, jímžto jsem se po dlouhá léta mezi hořkostí a bídou sílíval! Nemluv, nehleď na mne, dokud se nepřesvědčím, že jsem neprávě viděl a neprávě slyšel, co se mi v osobě

tvojí zjevilo, a co ze rtů tvých vyploulo; jinak bych sice sestárlou lebku roztřísknouti musel o stěny hradu tohoto, abych se k jinému životu probudil, než v jakém jsem dvacet roků s marnými sny se potýkal. Synu, synu! Krev moje pramen jest života tvého! Tyto oči plakaly nad tebou novorozeným slze radosti, a tyto oči zalívaly tě v oné strašlivé noci slzami žalosti. Tato hlava, toto srdce odřekly se potěšení otcovských, aby tě, co spravedliví mstitelové nešťastné matky, blahu v lůno usídlily, a tato kolena, oudy otce tvého, nyní se před tebou sklánějí — —“

„Psemi tě z hradu vyštvati dám,“ obořil se rytíř rozlícený, „jediné-li slovo ještě o svém otcovství z úst vypustíš! A jedině svému šatu, kterýž jsem vždycky v uctivosti míval, máš co děkovati, že tě pacholky svými z bran hradu tohoto vymrskati nedám! Na památku otce svého, jehož jsem co muže nábožného, poctivého a lidumilého ctil a miloval, zaklínám se ti, že zprzňování jmena jeho déle trpěti nebudu! Vzchop se, a pryč se odeber!“

„Prokope, můj Prokope!“ volal stařec pronikavě a na kolenou za jinochem po zemi se plazil.

Ale on jej odkopl a z komnaty odcházel, aby na zbrojnoše zkřiknul.

Jako had stočil se stařec bolestí, a jako blesk se pak vzchopiv, jednou rukou za hlavu se uchytil, druhou si ránu držel, a chvíli jako divý, na smyslech pomatený před sebe pohlížel. Pak se v náramný, divoký smích dal. Tváře jeho podivně se zpříčily a ústa se mu zpěnila.

„Tohoto dne — takového přivítání jsem se nenadál!“ řičel. „Ďáble, tys mistrně s duší mou zahrával! — Ale ještě živ je Božech, ještě živa pomsta!!“

A náhodou, jako slepý, kvapil z komnaty malými dvířkami, jež tajným průchodem vedly do kaple, a z kaple otevřené na náhradí se dostav, z hradu zmizel, co byl zatím Adam do ložnice s čeledí se navrátil, aby podvodníka v rouše poustevnickém zabavil.

6.

Na konci vesnice Ploskovic, kteráž pod hradem pánů Ploskovských v utěšeném oudolí jako mezi stromovím nasazená ležela, na malém pahorku ouhledný domek stál, jako kníže nad všemi jinými chatrnějšími chýšemi. Stěny jeho pěknou bělostí se leskly, dvéře a okraj oken tmavočerveně byly omalovány, nade dveřmi pak,

okolo oken, po celé přední straně zelenalo se husté bohaté réví. Asi deset kroků před ouhledným domkem stály dvě staré, kmenovité lípy, v jichžto stínu obyvatelům na pohov drnové sedátko se nacházelo, a na tom seděly dvě osoby, dva mužští, oba ještě věku jinošského. I bylo na nich viděti, že je svazek přátelství k sobě poutá, neboť se důvěrnost v jich veškerém hnutí, ve tváři a slovech jevila; předce však se i zapříti nedalo, že starší nad mladším jakéhosi líbezného práva učitelského užívá.

Byltě to mladík z pustin, medvědobijce Prokop, a pověstný po celém kraji hudec Blažej, k němuž se byl jinoch před hněvem otce Božecha o pomoc utekl. A on jí nešťastně zanedbalému zouplna popřál. Podivil i poděsil se na začátku nerozumnosti a nezkušenosti v lesích odrostlého mladíka, ale zpozorovav bystrý jeho vtip a jasnou mysl, kteréž ani lesní samota zcela nepotřela, ani lesní temnost nezatemnila, s radostí o ponaučení jeho starati se začal, a cokoliv mu z pokladu vlastních vědomostí a zkušeností poskytnouti mohl, milerád učinil.

Právě s ním opět o stvoření světa rozmlouval. I povídal mu, jakže ne veliký a strašlivý *Duch*, jakž mu otec na pustinách nalhal, pánem celého světa jest, alebrž jak jedna jediná, na

nejvýš dobrotivá a moudrá bytost, věčný Bůh, všecko z ničeho nic, pouhou vůlí, byla stvořila a uspořádala. Vypravovalť o stvoření země a nebes, o andělích a člověku; ale nemile zpozoroval, že se pozornost jinochova k slovům jeho neobrací.

V hlubokém zamyšlení seděl tu Prokop, bez přestání hledě jen před sebe. V tváře mu krev se sbíhala; oči tajným plápolem se jiskřily. Neslyšelť, co Blažej povídá.

Tento však se nehoršil. Věděltť, že s mladíkem outle zacházeti musí, má-li se zdivočilá mysl zjemniti, a věděl o dobrém prostředku, jímžby jej k pozornosti opět přivábil. Houslí svých se totiž uchopil, jež vedle něho na sedátku ležely, a jemné zvuky začínaje ze strun vyluzovati, znenáhla do hry veselé se dal. A jinoch sebou trhnul, vzhůru pohlédnul, a tváře jeho v smíchu se zpříčily; ale oko slzou se zalilo.

„Ach, proč jsi mě sem zas přičaroval," řekl, „kde se na divého Prokopa jen všecko ušklíbá? Jáť jsem se nyní do krásnějších luk zatoulal, kdež nejspanilejší květina kvetla a na mne se laskavě smála."

„Byla to snad růže, jakové tuto pod mým oknem rostou?" ptal se mladý hudec, jen aby

rozprávku na jinou věc obrátil. „I také ty Bůh stvořil—“

„Ach, já ti věřím, že je Bůh tvůj učinil nebo stvořil,“ vskočil mu mladík do proudu řeči; „jen kdyby na ně Prokop ubohý směl ruku vztáhnouti!“

„Ty mě zarmucuješ, a sebe nepotěšíš,“ domlouval mu Blažej. „Nemůžeť všechněm lidem všeho se dostati. Vidíš, domek můj jest ouhledný, a mnohému, jejž cesta okolo vede, se líbí; proto ale nemůže každý přijíti a říci: ten domek bych rád — ten bude můj. Lidé na zemi nízko a vysoko jsou rozstaveni — jeden méně má než druhý, slabší silnějšímu ustupuje, a z tohoto stavu svého nebezpečno jest dráti se do jiných. Panna, kterouž jsi na cestě zachránil, pravíš, nazývala se slečnou Litoměřickou; a na tu smí jen pomýšleti, kdo s ní na jednom stupni výsosti stojí.“

„Ale co, kdybych se osmělil a odvážlivým skokem vedle ní se postavil?“ zvolal jinoch medvědobijce, a s planoucíma očima se sedátka se vzchopil. „Ty miluješ Prokopa; ty mu povíš, jak se k ní dostati, a byť to i vedlo plamenem nebo pustinou. Prokopa neopustí ani síla ani chuť.“

A Blažej, jakž i cíl touhy jinochovy schváliti nemohl, v duchu předce z odvážlivosti jeho se radoval, ale slovy jej nepotěšil.

„Obrať očí svých k jinému kvítku,“ vece vlídně; „potěš se jinými dívkami, Prokope. Dnes hraji na bohaté svatbě. Vezmu tě s sebou. Tam dost jiných a roztomilých kvítků nalezneš.“

„Já nechci žádné jiné!“ zvolal mladík urputně, a nevrle sebou trhnul. „Já chci tu jedinou. Ale tys nepřející — Prokopu zabraňuješ — Prokop je nešťastuý.“

A vášeň divá se ho zmocnila. Jako bez lidských smyslů, nebo co nerozumné, svéhlavé děcko na zemi se uvrhna, začal plakati a trávu trhati. Outrpně nad ním Blažej ruce sepnul.

V tom vyšla z domu Božena, Blažejova manželka. I skvěla se žena tato právě jako růže před oknem, o níž byl Blažej nedávno promluvil, a patrným řízením božím v blahý sňatek se dostavši pověstnému hudci, sama jsouc vyhlášená zpěvačka, život jeho krásila ve spolku s uměním. Byloť to podivné dvé manželů. Jich pověst zněla po celé krajině, a kde se jaká slavnost udála, jistě i oba k ní byli pozváni.

A Blažej ukázal nyní Boženě mladíka, nesmyslně si počínajícího; žena pak outlocitná usmála se milostně, a potěšiti jej péči na sebe vzavši, žádala manžela, aby do světnice vkročil, kdež naň muž neznámý čekal, od zadu, zahrádkou do domu přišlý.

*

7.

Malá a nízká, jako starověká stavení vůbec, byla světnice hudce Blažeje, ale veškerý nábytek lesknul se v ní tak příjemnou čistotou, a tak pohodlně i pěkně uspořádán byl, že vstupujícímu v tuto skrovnou domácnost radostněji srdce se pohnulo, než při vchodu do skvostně přeplněných komnat bohatýrů.

U dveří čekal na Blažeje muž, o němž byla manželka pověděla. Bylať to skrovná, letitá postava, silně znamenaných tváří, v oděvu zámožného rolníka. Blažej pověsiv housle na stěnu, cizince vlídně pozdravil a uvítal.

„Jsi ty hudec Blažej?“ jal se ho muž neznámý tázati. „Jáť dávno si přál dočkati se té radosti, abych se ti tváří ve tvář podíval. Bodejž byla šťastná hodina, v níž tebe poprvé pozdravuji!“

„Co jesti žádost tvoje, otče?“ zeptal se vlídný Blažej.

„Pověst mi tvou šlechetnost vychválila,“ odpověděl cizinec, „a k ní tedy beru své outočiště v těžké příhodě. — K tobě se mladík uchýlil, cele tobě neznámý — jakž mi řečeno — a tys přátelsky se ujal nešťastného.“

„Přijalť jsem ho pod střechu svou,“ dí Blažej, „nemajícího, kam by hlavy položil; a lásku jsem ubohému daroval, z jakéž co živ se nebyl potěšil. Bůh jej uvedl v ruce mé, aby zachráněn byl od dalšího ukrutenství, jež bylo celý věk mladosti jeho zničilo.“

„Nešťastně stály hvězdy při jeho narození! On stal se obětí trestu spravedlivého, na smíření vin otcových.“

„Ty jej znáš?“

„Znám. A rád bych zvěděl, co o jeho duchu, o rozumu a srdci smýšlíš, a zda-li se prospěšného rozvinutí do schopností jeho lze nadíti?“

„Mladík s vlohami svými jako drahý mramor, posud v prachu povalený, býti se mi vidí, z něhož ruka umělá i sochu nejkrásnější utvoří, jakovými se prý řecký národ honosil.“

„Dejž Bůh, aby se té změny hoden stal!“ doložil Blažejův neznámý host, a na to celý příběh Prokopova neštěstí, nehody domnělého otce jeho a utiskování panské v krátkých, ale jadrných slovech vyprávěl. A zkušenost, utrpení a pomsta mluvily z něho; neboť byl cizinec Božech sám, bývalý mlynář Ploskovický, Božech poustevník, a ničeho nevynechal, čím by Blažeje k soucitu mohl povzbuditi.

„Veliké bylo moje neštěstí,“ dokončil pak řeč; „a větší byla pomsta má — neboť hřích panský uvoluji se nyní na lehčí váhu položiti, nežli slze a bídu k podrobenosti zrozených; ale nad hoře moje, nad vinu rytířovu, nad pomstu moji okazuje černou svou duši nevděk vlastní mé krve, a tajným, nezpytatelným řízením, prstem a metlou boží vidí se mi býti zatvrzelost synovská. Krev Ploskovců vytrpěla za hřích otcův, a já na hrobě Miloslavy své se pomomodlím, aby se spokojila pomstou patnáctiletého trápení, a nezlořečila manželu, jenž nyní práva přirozenosti hodlá v starý pořádek uvest. A v tom se na tvou pomoc, příteli Blažeji, spoléhám; ty pomůžeš nahraditi statky mladíku oloupenému, v nichž se nehodný kochá dvadcet let.“

Dlouhou chvíli stál ale Blažej v myšlénkách, na slova starcova neodpovídaje. — Byl-li Božech pouhý podvodník? — Má-li se o zastání práva Prokopova pokusiti? A jakou cestu k jistému dosažení cíle nastoupiti? —

„Pán od věčnosti,“ promluvil posléze s myslí odhodlanou, „zdá se, vyvolil mě, abych roušku protrhl dávnoletých vin a hříchů, aby se v jasnosti zableskla nevinnost, ježto se až podnes v temnotách skrývati musela. I věřím, starý muži,

slovům tvým, a dle nich budu se říditi. Nedej Bůh, abych je klamná nalezl!“

Oba pak tajnými slovy umluvili se, co počíti, nevycházejíce na oči ani Boženě ani Prokopu.

8.

V Blažejově světnici seděl opět host, letitá žena, manželka hlásníkova na hradě pánů Ploskovských. Bylať to postava, jakých se málo v stavu nižším nachází, a jakási uhlazenost způsobů a slov, ano i neobyčejná v stáří vysokém strojivost u ní patrně dosvědčovaly, že za mladších let hojně byla mezi lidem vzácnějším přebývala, než mezi jakýž ji později buďto všemožná láska, aneb nezpytatelní osudové byli přivedli.

Oblečena byla v smutku, a tichý trud jejích tváří dobře se srovnával s oděvem; neboť ani jeden ani druhý nebyla věc líčená. Mnoho dobrého byla žena v domě zesnulého starého Ploskovského zkusila, i mělatě důkladnou příčinu po smrti jeho truchliti, ačkoli se ona i za nynějšího pána všeho dobrého nadíti mohla, neboť jeho chůvou bývala.

Nyní v úhledné světnici u Blažeje seděla. S ní se tu nacházel jediný hospodář, dobromyslný hudec.

„Paní Božena mi řekla, že byste něco rád se mnou mluvil?“ řekla žena. „Mohu-liž vám něčím posloužit?“

„Aj, vyť jste milá ochota sama, paní Alžběto!“ odpověděl Blažej. „Snad jste si ke mně kvůli tomu schvalně nezašla? Toť mohlo na delší čas počkati. Teď asi beztoho ruce plny díla máte; neboť nový pán obyčejně i hospodářství nově si pořádá, a na vás pan Adam s mnohou věcí rád se spolehne. Na pěstitelku mladosti své on nikdy nezapomene.“

„To máte dobře, milý Blažeji! Předobrá duše je náš ušlechtilý panáček.“

„Živý obraz nebožtíka pána,“ doložil Blažej, oka od ženy neodvraceje, „celá jeho krev. Nenílиž pravda, paní Alžběto?“

„Živý obraz,“ opětovala chůva, nemohoucí malému podivení se ubrániti, že na ni Blažej při těch slovech tak pronikavě pohlížel. „Mohuť se pochlubiti, že jsem všeho pečlivě odstranila, coby mu k ourazu na těle i na duši bylo sloužilo, když mu sotva ročnímu paní matka na věčnost odešla.“

„Ba věru tím se můžete chlubiti; pěknou povinnost na svěřenci svém úplně jste as vykonávala, neboť se vám péče pěkně zdařila. Tím bolestněji však musí se nás to, co věrných pod-

daných, dotýkati, an se v tutěch posledních časech pověst roztrušuje, jakoby pan Adam nehoden byl krve rytířů Ploskovských.“

Žena hlásníkova s podivením hleděla na Blažeje.

„Roztrušuje se pověst,“ jal se tento dále mluviti — „že mladý náš rytíř není ani pravý kmen ze štěpu rytířův Ploskovských, alebrž planá ratolest, rukou zradnou vštípená —“

„To je lež!“ zkřikla bývalá chůva; „je to bohaprázdná lež! Já pana Adama od let nejoutlejších opatrně na rukou nosila —“

„O tom jsme všickni přesvědčeni“ — upokojoval ji pověstný hudec, „a právě na vás, milá matko, záležeti bude, abychom utrhačům necudná ústa zacpali; — ačkoli by se také při vší opatrnosti vaší bylo státi mohlo, že jste byla zklamána. Povídáť se, že mělo dítě nebožtíka pána velikou jahodu na levé lopatce?“

„Spasiteli na nebesích!“ zděsila se žena, a vyskočila ze židle. „Kdo vám o tom pověděl, Blažeji? Živá duše o tom neví, a přes dvacet let o tom nikdo se mnou nemluvil!“

„Tedy pan Adam to přirozené znamení v skutku má?“

„Nemá je! Kdo vám to nalhal? Co obmýšlíte?“ bědovala žena, kteráž, že tajemství své po tak

dlouhý čas dobře schované má, se domnívajíc, nenadálým přeptáváním všecka se pomátla.

Mnohými otázkami konečně pak Blažej ženu do takové tísně přivedl, že dílem z hněvu, dílem z lítosti plakati začala, a žádné odpovědi více dáti nemohla.

„Tedy připouštíte, že pan Adam není pravý syn nebožtíka Ploskovského?“

„Nepřipouštím! — nepřipouštím!“

„Nuže, tedy to také tomuto svědku zapřete!“ doložil hudec, dvéře otevřel, a do komnaty vešel Božech.

Ženať jej arci již neznala; když ji však na den zpomněl, kdež jí byl mladého Ploskovce vynutil a dítě cizí odevzdal; když jí všeliké okolnosti na mysl uvedl: tu třesoucí-se na kolena padla, a kostlivé ruce k oběma mužům napínajíc, úpěla: „Nečiňte mě nešťastnou! Zamlčte to dávnoleté tajemství!“

„Jakže?“ podivil se Blažej. „A vy byste, matko milá, s tím hříchem před tvář věčného soudce vstoupiti — a nevinnou krev déle v bídě a nouzi nechati chtěla?“

„Ale což mám činiti?“ bědovala ubohá chůva, a Blažej opět dvéře otevřel a jinocha Prokopa do komnaty vpustil.

„V blahý prospěch tohoto jonáka ústa otevříti!“ řekl přitom. „Pohleďte naň, a na paměť si uveďte podobu Ploskovských z mladého věku. On jesti vám svěřené, vám odcizené dítě rytířské!“

A stará žena ruce sepnuvši, s uslzeným okem neodvráceně hleděla na statného medvědobijce. Obrazy z let minulých vystoupaly a míhaly se jí v temném zásvitu před seslablýma očima, a čím déle na jinocha nenadále se vyskytlého hleděla, tím živěji zdálo se jí, že vidí zesnulého Ploskovského před sebou, jakž vyobrazen byl v síni rytířské v podobě mládenecké.

I velikou jahodu na lopatce měl jinoch z lesa: nebyloť pochybnosti, žeby on pravým dědicem jmena a statku pánův Ploskovských byl. I umlouvali se muži vespolek, coby počali, aby se ubohý Prokop obojího oučasten stal, a chůva stará ke všemu přisvědčujíc jen slzy vylévala, brzo radostné nad neočekávaným návratem pravého pána a umenšením své viny, brzo žalostné před nastávajícím soudem.

Ale jinoch medvědobijce neznal ceny, pro niž mužové nyní v odpor se pouštěli proti držiteli hradu Ploskovského, i neuměl na mysli rozvážiti prospěchy, jakéž mu neočekávaným vstupem ve stav rytířský nastávaly.

„Nyní budeš moci viděti slečnu Litoměřickou, a pokochati se v milosti její!“ promluvil k němu hudec, jehož rád poslouchal. A slova tato zňala v něm doutnající jiskru v šlehající plápol, a jím uchvácen zkřikl jinoch: „Ano! Prokop chce býti pánem na rytířském hradě, bude-li s ním dívka Litoměřická bydleti.“

9.

Pán Litoměřický soudil nad celým krajem. Král mu byl právo dal do rukou i nad jměním i nad životem lidu vůkolního.

I stáliť před ním dva muži, stařec vyzáblý a rozkvetající jinoch, třetí osobu majíce po boku, letitou ženu.

„Učiňte spravedlnost, pane!“ mluvil k němu stařec, „a dle moudrosti své vinu napravte, kterouž napraviti nemůže, kdo ji byl zpáchal. Musíte tak nazvaného Adama rytíře Ploskovského ze statků vypověděti a jinocha tohoto ve hrad otcovský uvesti, z něhož jej byla vypudila pomsta.“

„A mimo to chci viděti i děvu tvou!“ ozval se do toho jinoch, nemoha plamen utajiti v srdci, kterýž ho palčivě sžíral, co byl cestu do Litoměřic nastoupil.

Sudí trnul podivením, slyše žádosti lidí neznámých, i domníval se z počátku, že je šílenost k němu zahnala; vyslyšev ale vypravování bývalého mlynáře Božecha i poznav starou ženu chůvu, kterouž byl častěji na hradě zemřelého přítele vídal: celou věc za umluvenou, dobře vymyšlenou báchorku hanebných podvodníků považoval.

„Já však znám Adama Ploskovského od věku nejoutlejšího,“ řekl s přísným pohledem, „a ani pouhé žalobníkův udání, ani přirozené znamení na těle mladíkově nepostačí práva podvrátiti, z nichžto se šlechetný muž těší od dávných let. Důkazů platných dostavte, anebo u vězení za své odbojné podvodnictví pykati budete.“

„Vězení?“ zkřiknul jinoch medvědobijce. „To jest ta tmavá, smutná skrýš, jak mi přítel Blažej vypravoval, kde na studené zemi hadi a žáby okolo těla člověku se otáčejí? Já nechci do vězení! Já se patnácte let z vězení díval na rozkvetající jaro — i nebudu déle po radostech jeho kvíleti! Jdi si do vězení sám!“

Pán Litoměřický v hněvu se zmáhajícím hleděl na jinocha, an tu s tváří uzardělou, hlasem napořád hlasitěji zvučícím mluvil k němu v slovech, jakáž nebyl zvyklý slyšeti. I zavolal hřmotně a náhle na čeleď, a v okamžiku blízcí zbrojnoši do síně vstoupili.

„Chopte se těchto lidí," velel jim, „a do věže je uvrhněte!"

Čeleď jako houf štvaných poslušných psů na přítomné žalobníky se rozehnala.

„Veliký duch vás uchovej!" zahřímal Prokop, a tak odhodlaně proti zástupu tomu se postavil, že všickni vesměs na krok ucouvli. Byloť poprvé, co se na jinocha, v pustinách vyrostlého, lidský outok učinil; jemu ale bylo, jakoby dosavad po lesích se nacházel, kdež toliko outokům litých šelem byl uvykl a vždy vítězně z boje odešel. Ale strach jím nezatřásl jako před hromadou hladových vlků, alebrž krvechtivost jej rozpálila, jako před stádem lišek a jezevců.

„Veliký duch vás uchovej!" zahřímal a s pěstěma zaťatýma proti čeledi se postavil, nedbaje, že jí meče po boku visely.

„Chopte se jich!" zadupal pán; a čeleď znova se na přítomné hrnula.

„Pojdi, pojdi!" řičel jinoch, a právě jakoby se s lesními divými zvířaty do boje pouštěl, mezi dotírající zástup se uvrhnul, silnýma rukama dva zbrojnoše za prsa uchvátil a tak prudce jimi o zem uhodil, že s hlavou roztříštěnou leželi zůstali, a proud krve z obražených prsou jim hned z nosu a úst se vyvalil.

Ostatní jako poplašená zvěř odskočili. Bylať hrůza na jinocha medvědobijce nyní se dívati.

„Nemáte-li mečů?“ soptil rytíř. „Mám-li vás psemi dát poštvati?“

V rukou čeledi hned se meče blýskaly.

„Chraňte se Prokopa!“ řičel jinoch zdivočilý a v lesní své vzteklosti proti nim se vypnul.

„Smiluj se, pane!“ volal starý Božech, a stará žena z hradu Ploskovského na kolena se uvrhnouc, s rukama sepnutýma hlasitě naříkati začala.

„Zmocněte se odbojných podvodníků,“ velel zase pán, „a byť i mrtvi v ruce vaše padli!“

A po těch slovech s velikým pokřikem všickni se na jinocha hrnuli. Ale on, dílem z přirozené své neohroženosti, dílem že účinek mečů v rukou cizích nebyl ještě poznal, sám svůj krátký meč z pošvy vytrhna, a tlustou medvědinou, ježto mu přes ramena visela, po levici poněkud se ukrývaje, s krátkou ocelí svou, skokem hladového vlka, zrovna do prostřed čeledi se vrhnul a první ranou opět jednoho probodl. Několik ran padlo v huňatou srst zvířecí, kteráž jinochu za štít sloužila, ale meč jeho, sotva z prsou muže prvního až po jilec zakrvácený vytažen, již opět jinému do žeber zajel.

I povstal tu ryk náramný a zmatenice děsivá zmocnila se Litoměřických. Takové odvážlivosti nebyla se čeleď poslušná ještě dočkala; i rozprchla se opět po síni, jakoby ji duch strašlivé půlnoci honil, aniž kdo z ní Božecha si všimnul, kterýž ve zmatku tom, chůvu za ruku popadna, ze dveří vyklouzl.

„Duch vás uchvátí!“ řičel jinoch s hořícíma zrakoma u prostřed síně stoje; čeleď klela, ranění úpěli, a pán Litoměřický v smrtelném trnutí stál, nevěda, co o věci mysliti: an se tu náhle u postranní komnaty dvéře otevřely, a hlukem přivábená do nich slečna domácí vstoupila.

„Ha, tu tě mám!“ zajásal Prokop, a rychle k dívce přikročiv, mocně ji levicí ovinul — jakož byl viděl hudce Blažeje manželku zpěvačku objímati. Ale tím ovinutím — jediným dotknutím-se panny milostné — zmizela, jakoby ranou kouzelnou, všecka divost z mysli a srdce jinochova; a když se mu dívka ušlechtilá s podivením z náruči vinula, přísným pohledem jej kárajíc: on, jakoby na poušti byl hlas velikého ducha zaslechl, jímž jej patnácte let otec Božech mámil, krotký, ano třesoucí-se k nohoum dívčím se ponížil, zbraň svou upustiv.

Ale pád její na kamennou podlahu byl heslem pro některé zbrojnoše, kteří na silného jinocha

padše, živého jej nyní svázali, delší a trpčí pomstě jej uschovávajíce, nežli by byla kvapným zavražděním bývala.

„Nejníže s ním do věže!“ kázal pán, a jinoch, toliko v pohledu na spanilou dívku smysly maje ztopené, nechal se odvésti s rukama svázanýma.

10.

V pěkné své komnatě seděla Libina, slečna Litoměřická, a velmi uměle rytířskou pásku vyšívala. Avšak zamyslila se tak hluboce mezi touto krásnou prací, že ruka s jehlou tiše ležeti zůstala, a panně, ani se nehýbající, ani oka s vyšívání nespouštějící, posléze dvě velké slzy ukáply, tak že jimi dvou drahých perel na skvostné pásce přibylo.

V tom se polehku na dvéře zaklepalo, a do komnaty s uctivou poklonou vešel hudec Blažej. Libina, ačkoli v prvním okamžení nelibě vytržena, předce hned tvář přívětivě povyjasnila, příchozího poznavši.

„Co mi nesete?“ ptala se, a jakoby stranou co hledati měla, šátkem si oči utřela.

„Své ponížené služby, ušlechtilá slečno!“ odpověděl hudec, pozorným okem dívku stíhaje.

„I přál bych si, aby mě byla dobrá hodina přivedla.“

„Máte nějakou žádost?“

„Mladý náš pán ušlechtilé slečně úctu svou vzkazuje —“

„Děkuji vám!“ dala mu dívka rychle za odpověď, z nížto patrno bylo, jak málo jí na vzkázaní mladého Ploskovského záleží.

„Od nějakých krátkých časů zasmušilost se ho chápe,“ mluvil Blažej dále, „a lidé, jižto o rozličných věcech vědomost mají, vypravují, že mu teskno bývá mezi zděmi domácími, jakoby jej zlé svědomí z nich honilo.“

„Slyšel jste také o té báchorce? Nemohuť sice ucho své nakloniti k prosbám, jakovými mě mladý Ploskovský k zisku milostnému stíhá; leč outrpnost mi předce duši jímá, pomyslím-li na mrzutou péči jeho, jakáž jej povstalou pověstí snad znepokojuje.“

„Budeť léta přešlá za pekný sen muset považovati, k jeho-li škodě soud rozhodne.“

„Soud? — Otec můj jen o trestu mluví. K soudu nedostává se důkazů, a sami žalobníci v strachu prchli, jinocha jediného v síti nechavše.“

„A nemá-liž tu jinoch žádných orodovníků?“

„O má, zajisté!“ odpověděla dívka poněkud rozpačitě, zardění ubrániti se nemohouc. „Otec můj nebude s ním bez spravedlnosti nakládati.“

„Ont snad ale i od vás, milostivá slečno, platné přímluvy se naděje. Obraz váš, zdálo se, byl veliké pohnutí v celé bytosti jeho způsobil; a je-li v skutku z lože bohatýrského, statný i spanilý by to byl ženich po boku ušlechtilé nevěsty.“

„Vy jste dnes mysli velmi veselé! — Avšak já nevím o možnosti, že by bohatýrský rod svůj dokázal.“

„Ale což kdyby mohl dokázati? Nechtěla byste mu, slečno milostivá, pomocnou rukou přispěti?“

„Já nesmím vůli otcově se protiviti — byť i srdce rádo pomohlo.“

I poznával hudec opatrný, že u Libiny cíle svého nedospěje, a protož v jinou stranu léčky své nastrojil.

Pod komnatou slečny Litoměřické nacházela se světnice starého hradního. Blažej, všude host vítaný, hodlal u něho přes noc pobyti. Omluvil návštěvu svou opozděním-se v Litoměřicích; ale u starého Mareše ani toho potřebí nebylo, ont veždy rád hosta veselého častoval. A číše po číši plnila se na stole; hovor pijákův až do půlnoci se prodloužil. Smysly dobrosrdečného starce

počaly se másti — oči mlhou se zatahovaly, jazyk po dětinsku žvatlal — i žvatlal o věcech, jež byly na hradě skoro tajnostmi.

„A kdež pak to divoké lesní zvíře chováte," zeptal se host, „jež tuty dny tak vztekle mezi vaším lidem řádilo — jakž o tom pověst povídá?"

„Ach, ta šelma je hluboko schována, a tak brzo na světlo nevyleze, leda by ji pán katům dal, aby ji na dobro zkrotili!" odpovídal hradní těžkým jazykem. „Je to silná klec, kam jsem ji zavřel."

„Musím se přiznati, že bych toho člověka rád uviděl, jenž se o tak velikou věc pokusil."

„I je to pekelný drak v lidské podobě! Až nazejtří, milý Blažeji — dnes je již pozdě — ale zejtra ti ho ukáži. Mámť tu klíče od klece."

A na to začal obšírnými slovy popisovati, která chodba, které dvéře a které schody k té silné kleci vedou; Blažej pak pilně pozor dávaje i po klíčích se ohlížel, až i starci žvatlavému jazyk pomalu ztuhnul, oči se mu zavíraly, hlava mu sklesla a rty ještě několik nesrozumitelných zvuků vydavše, spaním sklíčené se zavřely. —

Tak hovorno nebylo však této noci pod světnicí hradního. Tam, v tmavé, skalnaté hloubce nacházelo se vězení, a na vlhkém kamení

ležel v něm Prokop okovy stížený, jinoch na pustinách vyrostlý.

V tuhé necitelnosti leželť jinoch, duše jeho zhrocena byla hněvem a bolestí, a smyslové jeho rozčísnutí létali v dalekostech, po dívčím obraze dychtíce. Náhle pak opět vyskočil jinoch a zařval hněvem i trhal vazby — a opět s hlasitým pláčem jako bez vlády hodil sebou na kamennou podlahu.

Takto ležel za množství hodin v tmavém vězení. Posléze chřestot klíčů a vrzání zámku jej z omámenosti probudily. Pozdvihl hlavu, a při červenavém světle noční lampy spatřil stojícího mezi dveřmi hudce Blažeje. I zkřikl radostí, a jakoby úkazu náhlému ani nevěřil, na krok ucouvnul. Ale Blažej naň promluvil — povyku dělati mu zakázal, a pouta mu sejmuv vlékl jej za sebou z chladného klenutí.

„Uvidím spanilou dívku?“ tázal se jinoch, co se s ním děje, dobře posud nepochopující.

„Uvidíš“ — těšil jej hudec. „Jakos dennici na poušti nejkrásněji zářiti vídal, usměje se na tebe tvář dívčí.“

A těše jej takto, potichu se s ním kradl chodbami hradu Litoměřického.

11.

U prostřed rozlehlých, starověkých lesů, na pusté pasece, stálo několik dřevěných, nuzných chyší, v nichžto před bouří, větrem a deštěm outočiště mívali uhlíři pověstní po kraji Litoměřickém. Ale nyní neukrývali se pod vetchými střechami, alebrž vespolek seděli v kole pod širým nebem, a mezi tím kolem ramenatých, svalovitých těl a učazených tváří ležela i směsice otrhaných poběhlíků, čeládky ve všech strastech a mnohých nepravostech otužené.

U prostřed nich viděti bylo starého Božecha.

„A proč bychom utiskování jeho déle snášeli?“ ozval se ve sboru tom hlas vřískavý. „A chce-li on sám uhlí páliti, a chléb náš tenčiti, ať nám jinak v plné své měchy sáhnouti dovolí. I co je do toho holobrádka! Na měkkých peřinách se váleti a metly na sprostý lid vymýšleti je dílo ďáblovo — i vem si zlý duch Adama Ploskovského!“

„Nejlépe všem těm vysokonosým něco čpavého zapáliti, aby si oči protřeli a na nás z nízka se podívali!“ zabručel hlas jiný. „Má lebka mi tak dobře poroučeti dovede jako jiného — pěsti mám také, a sáhne-li kdo na mne, dovedu ho ubiti.“

„Nu, hlavní lebka a hlavní jakési ruce musí býti všude, Václave!“ ozval se třetí hlas mírnější. „Tu nám ale o to běží, abychom z dvojího zlého vybrali si menší. A je-li vychovanec tohoto muže v skutku větev štěpu Ploskovského, jenž se nám nelíbiti začíná —“

„Ivan i Váša mě zná“ — skočil mu nyní do řeči starý Božech, ukázav přitom na dva letité muže v kole sedící. „Tiť se zajisté na nehody někdejšího mlynáře pamatují, a já se na blaženost duše své zakleji, není-li dosti, abyste dle slov mých v patrné důkazy o rodu mého vychovance věřili.“

„Nenatrháme-li si kopřiv místo mechu do postelí, když tvému jonáku k Ploskovskému hradu a statku pomůžeme,“ učinil opět uhlíř námitku, „za utlačeného rád ruku k rvačce pozdvihnu — ale ovšemťže se naději, že pak utlačený opět na mne pěsti nezatne.“

„Onť vás jako bratry, jako ratolístky jednoho stromu chovati bude!“ zkřikl Božech. „Srdce jeho jest měkký vosk a jemná bříza, i nechá se z něho utvořiti, co člověku rozumnému napadne. Avšak netoliko že dosazením pravého pána v statek a moc příslušnou sobě sami hojné blaženosti připravíte: vyť i světu důkaz dáte, že se veřejnému pořádku podrobujete a svému panstvu práva

hájíte; a takž budou o vás po českých vlastech jakož o lidu nejvěrnějším ještě po mnoha letech mluviti!“

„Můžeš se nám zaklíti, že odchovanec tvůj pravý syn nebožtíka Ploskovského jest?“ zvolalo teď několik hlasů, a celý sbor se vzchopil.

„Já se zakleji!“

„Nuž, tedy mu krucifix přineste!“ ozvaly se opět hlasy, a uhlíř jeden bral se v nejbližší chyši.

„Starého čerta ptám se já, je-li ten kluk z plemene Ploskovského, nebo není!“ mumlal mezi zuby; „jen když se lépe najím a napiji. Šelma jako šelma, kdo mi na krku sedí.“

Předce však tentýž uhlíř brzo dřevěný jakýsi kříž přinesl, jenžto snad již od mnoha let jako v zapomenutí na chatrné stěně visel, nežli se k tak důležitému výjevu hodil, jakýž nyní nastával.

Všickni přítomní v tom sboru podivném hlavy obnažili, aneb kde čepice nebylo, ruce sepjali. Starý Božech stál pak u prostřed s hlavou odkrytou, a kříž drže v levici, tři prsty ruky pravé v bok Ukřižovaného položil, a hlasem zvučným skládal přísahu:

„A oddechu ať nenalezne tělo moje do skonání, ani pokoje duše má na věky — ať mě zlé svědomí hryzem jedovatým z místa na místo po-

hání, a muka věčná ať mi se každým krokem otvírají, není-li jisté a neklamné udání moje, že vychovanec můj, Prokop, syn jest v Páně zesnulého rytíře Ploskovského. Bůh mě viděl, i slyší mě nyní, a k dobrému konci mi pomůže!“

„Zdráv budiž pravý pán Ploskovský!“ zavznělo nyní z úst všech přítomných, a na hlasité to zvolání ozval se hluk náhle na paseku se deroucího zástupu zbrojného.

„Zdráv budiž pán Ploskovský!“ znělo i heslo jeho, a Božech mu hbitě vstříc pospíchal.

Ze zástupu tři osoby vystoupili, hudec Blažej, jinoch medvědobijce a rytíř v úplném brnění — postava sice nevelká, ale složitá, silných oudů a hrozného vzezření.

„Aj, pan Chlumský! — zdráv buď udatný!“ zkřikli uhlíři, jižto znali šlechtu z celého vůkolí — a pan Chlumský s usmáním velké své bílé zuby vycenil.

Známť byl vůbec i s čeledí svou. Pověst o něm roznášela se od časů dávných, že panstvu nepřeje, a nemaje než malý ale silný hrad, loupežně z bohatství cizího ubírá, zato však chudině vždy k službám ochotně se propůjčuje, i co může z kořisti své poskytuje. U něho byli nyní zástupci práva Prokopova podpory hledali, i sfastně ji nalezše, se sborem jeho k činu spěchali.

„A takž vidíte, milí!“ jal se nyní Božech k zástupu uhlířův i shluklé luzy mluviti — „a takž vidíte, že i šlechtický meč přirozeného práva se ujímá, jakéhož dopřáti se nechce pánu vašemu, kteréhož nám tuto vzácný a pověstný hudec přivádí. Podívejte se naň!“ mluvil dále. „Neslibuje-li tvář jeho milost a celé tělo udatnost, aby sobě svěřených uhájil? I zdráv buď pán můj, pán Ploskovský!“

A veškerý zástup zavýskal po starci, neunavně o pomstě své pracujícím, a zbrojný zástup Chlumského zbraní zařinkal.

Jinoch medvědobijce stál při tomto výjevu jako u pouhém vidění; v tváři jevilo se mu skrovné usmívání, avšak co se vůkol vlastně dělo, cele pochopiti nemohl. Byliť jej v slušný rytířský šat oblekli, jímžto spanilá statnost oudů jeho tím patrněji prohlídala; na ramenou mu však předce veliká medvědí srst visela, což nemálo k výrazu jeho mužné síly přispívalo.

Sbor uhlířův i sloučené s ním luzy s oblíbením na jinocha patřil.

„Zdráv buď — !“ chtěl jeden mezi nimi z plného hrdla vykřiknouti; avšak dosavad ještě nevěděl, jak pána nového pojmenovati.

„Adamem Ploskovským jej nejmenujme, abychom ho na léta uplynulá nemuseli připomínati,“ řekl Božech.

„A Prokopem jsi jej na křtu nepojmenoval,“ doložil hudec; „jakýmž tedy názvem lidu jej prohlásiti?“

„Aj, k čemu se o pouhé jmeno hádati budeme?“ ozval se hlas mezi uhlíři. „*V boru* je vychován, k svým nejdříve *do boru* přichází — nám jej *dal bor*, a protož nám i sluj *Dalibor!*“

A prohozená slova zalíbila se zástupu, i zvolalať ústa veškerá: „Zdráv buď Dalibor Ploskovský!“

12.

Hodinu půlnoční oznamoval hlásník na hradě, kdež dosaváde sezení své měl jinoch, řečený Adam Ploskovský. Ale zvuky rohu i hlas ponocního zpěvu třásly se přetrženou noční tichostí, a srdce hlásníkovo přitom pukalo. Mnoholetá družka jeho, věrná žena, pracovala k smrti.

Nezdržev se ani chvíli venku na baště, v skrovný svůj příbytek hned se tesklivý muž opět navrátil, kdež se byla umírající právě vyzpovídala. — U lože jejího, na malém, bíle prostřeném stolku stály dvě voskové svíce z hradní kaple, a mezi těmi lesknul se mosazný kříž s obrazem umučeného Spasitele. Vedle něho le-

žela schránka se svatým olejem a modlitební kniha domácího kněze a zpovědníka, starce velebného, sedícího vedle postele.

I držel pastýř duchovní ruce sepjaty a modlil se nad ženou slabnoucí, i těšil ji slovy nábožnými, a hlas jeho zněl po tiché světnici jako zaváté zvuky s výsostí nebeských. Tváře ženy vyjasňovaly se — mír věčný na nich se rozkládal.

Zato ale nepokoj děsivý — brzy jako dech jizlivých pecí, brzy jako říčení ledových mrazů — třetí osobou lomcoval, ježto nestejnými kroky po komnatě přebíhala. — Byl to mladý Adam. Na tváři mu brzo smrtelný pot vyvstával, v srdci mu brzo krev klokotem vřela. Hněv, žalost, naděje a zoufalost jím potřásaly. Náhle se u lože již již hasnoucí ženy zastavil. Oči jeho jako šípy jí probodaly, a s rtoma třesoucíma-se zvolal:

„Mluv pravdu, prokletá kejklířko, anebo tě i s hanebnou lží do pekla srazím — mluv pravdu — a vyznej, že jsem pravý Ploskovský!“

A žena z mrákot smrtelných, již jako soudcem věčným probuzena, vzchopila se k odpovědi: „Zaklínám se před Bohem věčným, že nejsi Ploskovský!“ a bez sebe sklesla nazpět na podušku, a pastýř velebný jí oči zatlačil.

S přehrozným křikem utíkal jinoch z komnaty i zavřel se v ložnici vlastní, jakoby se brániti

měl před houfem pronásledujících jej duchů půlnočních, a nesvlečen uvrhl se jako v mdlobách na lože. I ležel takto beze smyslů několik hodin, až jej podivný, pomatený po hradě ryk z tuhé nevlády probudil. Vyskočil a letěl k oknu.

Slunce právě z dalekých modrých hor se vyvinovalo. Celá východní obloha hořela jako veliká od věčnosti pochodeň. Adam z okna pohlednul na náhradí, kdež v ranním soumraku veliké bylo mužstva hemžení.

Na baště zněla trouba, břinkot zbraně rozlétal se po hradě — do ložnice k Adamovi vyděšený zbrojnoš přiběhl.

„Pane! lstivý nepřítel hradu se zmocnil!“

„Do pekla s tebou i s nepřítelem!“ zasoptil jinoch, jemuž se zdálo, že ho z domu již již vyhánějí; a popadna meč ven se hnal zoufanlivě mezi čeleď svou.

Za ranních temností byl se starý Božech s několika odvážlivci k hradní brance po zemi připlazil, a zvolav na strážníka hlasem denně přicházejícího a potravu z blízkých dvorů přinášejícího pastuchy, vpuštěn byl do hradu. Tam ale i hned strážníka, nežli se povyk strhnul, ostrou dýkou skoliv, soudruhy zatím venku čekající také do hradu vpustil.

Ale zděšené a pomatené čeledi Adamově zdálo se, jakoby celé pluky byly hrad ztekly, a takž sama zmocnění-se hradu nepříteli usnadnila. Pan Adam, seběhna mezi ni, darmo k odporu nabízel — byloť, jakoby je sám strach bičem rozháněl. A na baště zněla trouba pořád ouzkostněji, až pak i tam leknutím umlkla, a na podhradí ryk přicházejících zástupů Chlumských a bojovné jich rohy zazněly.

„Vzdej se!“ zvolal nyní hlas na jinocha Adama, a tentýž při denním zábřesku postavu poznal, jenžto se byla otcem jeho jmenovala.

„Vrať se v temnosti, ježto tě zradně vyplily!“ zařičel jinoch a ťal po ní mečem. Ale ocel jeho zaťala se v tlustou medvědí kůži, a s mečem, při ranních červánkách jako blesk se míhajícím, stál před ním nový hradu pán.

„Duch tě zachvátí — vzdej se!“ volal na něho, mužně se vztyčiv silnou postavou. „Já pán tobě káži — zahoď meč!“

Ale Adam na krok uskočiv, meč opět pozdvihnul, a v hněvu zoufanlivém očima jiskře, se rtoma modrajícíma vyjektal: „Tys tedy nástroj chytrého podvodu?“ — a k novým ranám na jinocha se rozehnal. I bylo podivno boji nastalému se divati. Mladík, v umění rytířském vycvičený, mečem velmi těsně na odpůrce dotíral; ten však

na rány bystře pozor dávaje, jako mrštná lesní šelma, ranám pořád skočmo se uhýbal, brzo stranou, brzo z předu i pozadu na statného šermíře tepaje, až i meč mu v ledví zarazil.

Ani hlasu nevypustiv, sklesl bývalý Adam Ploskovský. Proud krásné mladé krve vyvalil se mu na oděv, a jinoch na pustinách vychovaný, jakoby dosavad s lesním medvědem byl zápasil, v běsnosti své uvrhl se na tělo, a oděv na něm roztrhna, hltavými ústy chtěl píti z potoku krve.

Ale v tom jej mocnou ranou ruka mužská odhodila, a s pronikavým křikem vrhnul se na stydnoucí jinochovo tělo šedivý Božech. Byloť to poslední propuknutí lásky otcovské, ustupující před pomstou. Lesní vychovanec ale s divokým, nesrozumitelným pokřiknutím vyskočiv, a opět po meči svém se rozehnav, nyní, celý se třesa v náramné vzteklosti, očima jako zničujícími blesky po bývalém otci střílel.

Po náhradí znělo břinčení mečů, zvuky trub a volání: „Zdráv buď Dalibor, pán Ploskovský!“ — a válečným hlukem tímto krev rozzuřeného ještě více se bouřila, až i opět po krvi touže, s mečem padnouti chtěl na samého starce, jenž ho byl od vřelého, červeného pramene odtrhnul.

Ale v tom náhle na blízku zvuky zazněly — jemné, líbezné, žalující i chlácholící zvuky, a ji-

noch rozvzteklený se zarazil, meč mu z ruky vypadnul, celá jeho bytost nenadále v sladkou bolest se proměnila — i bylo se naň dívati jako na zkrotlého beránka.

Zvuky umlkly, a jinoch jako ze sna kouzelného hlavu pozdvihna, hudce Blažeje spatřil vedle sebe stojícího, a s okem zaroseným na prsa mu sklesl.

„Zdráv buď Dalibor, pán Ploskovský!“ zvolal zástup po náhradí, i vedl jinocha do hradu. Vzešlé slunce dívalo se pak přes hradby na starce Božecha, an samojediný pod šírým nebem seděl, mrtvého syna křečovitě v náruči svíraje.

13.

Veliká hodovní síň na hradě Ploskovském vykrášlena byla nevídaným způsobem. Věnce strakatého kvítí visely na sloupích, čalouny vlály po stěnách, a nazad povýšené stálo sedadlo s pěknými nebesy. A síň byla plna lidu, svátečně vystrojených rolníků, starších z každé jednotlivé obce, i zbrojnošů a panošů v lesknoucích se krunýřích. Na sedadle pak viděti bylo jinocha silné postavy, ve skvostném oděvu rytířském; vedle něho stál z jedné strany rytíř pohledu

zmužilého, pověstný Chlumský, v úplném brnění; z druhé strany pak velebný kmet, domácí kněz a zpovědník. Vedle nich byl se rozhlášený hudec Blažej a starý Božech postavil, kteryžto poslední v celém shromáždení zasmušile k zemi hleděl.

Rytíř Chlumský prohlašoval shromážděné obci jinocha na pustinách vyrostlého za budoucího pána, v krátkých slovech o podivných příhodách jeho pověděv. Starý Božech musel slova jeho dosvědčiti, složiv opět přísahu v ruce duchovního pastýře, a tentýž velebný otec pak sám prohlásil, co byla nebožka chůva v poslední hodince bývalému pánu dědičnému zjistila.

„A tak se tedy radujte," doložil posléze ještě rytíř Chlumský k lidu přítomnému, „že vám nebe pravého pána zachovalo, a podvrženou ratolest z rodu Ploskovského zlomilo. Jakoukoli dobrou naději kdo z vás kdy v pána svého skládal, v tohoto mládence důvěrně složte. Jeho srdce jesti kyprá půda, kdežto símě všeho spasitelného uzraje a blahodárně pak okolo vás všech se ovine. Důvěřujte v něho tedy, a milujte Dalibora Ploskovského, jakož pána nového — oni vám dnes veliké veselí ustrojí, kdež budete moci několik číší za zdraví jeho vyprázdniti!"

Slova pověstného rytíře, pohled na statečného nového pána, i přítomnost velebného zpo-

vědníka, jenž v celém vůkolí za pravého služebníka božího rozhlášen byl — zvláště ale snad poslední slib všechněm přítomným krev tak rozehřál a ústa rozvázal, že se jednohlasné: „Zdráv buď Dalibor Ploskovský, milostivý pán náš!“ — po velké síni ozvalo.

A rytíř Chlumský kázal na to jinochu, jako bez citu a pomyšlení vůkol sebe hledícímu, pokleknouti — meč svůj obnažil, a po krátké modlitbě velebného kněze třikráte jej ocelí na ramena udeřiv řekl: „Ve jmenu božím, ve jmenu králově, ve jmenu rytířstva — povstaň, meč opásej a nos jej, jakž tomu káže rytíře povinnost!“

„A nyní: Zdráv buď Dalibor, pán Ploskovský!“ zvolal dále, k zástupu diváků se obrátiv.

„Zdráv buď Dalibor, pán Ploskovský!“ opětovali rolníci, a jeden po druhém drali se pak k jinochu, aby mu ruce políbili, aneb se aspoň šatů jeho dotkli.

Jinoch nevěděl, co se s ním najednou děje — co mužům jej obklopujícím napadá, i byl by se snad pozlobil, kdyby hudec Blažej byl nebyl zástupu pokynul, aby se již odebral a veselí se nyní oddal; načež i veškerý zástup jako proud úzkým průlivem deroucích se vln ze dveří se hrnul, na prostrané předhradí spěchaje, kdežto se ples chystal.

I byloť brzo hlučno na tom pěkném prostranství. Pod košatou jívou bylo se čtvero hudebníků posadilo, veselou a skočnou jako do honu provozujících, a okolo nich, v dosti hodném kole, otáčely se brzo vystrojené dívky z vesnic blízkých i dalekých, jež byly přišly schvalně ku plesu, i podívat se na nového pána. S nimi točili se však také statní jonáci, a radost byla dívati se na ty mrštné oudy, na to čilé točení-se rozveselených děvčat a na to hopkování vejskajících mladíků.

Opodál na půdě trávnaté seděli a leželi hosté starší, radostným okem pohlížejíce kolem na plné nádoby, z nichžto se jim do hliněných i dřevěných žbánů nalívalo. A dobrý žitný chléb i sousto čerstvé zvěřiny jim k lepšímu prolévání hrdla sloužily.

A celý hrad ozýval se podivným šumotem, hovorem, křikem a hudebními zvuky; co však se k úplné směsici zvuků ještě nedostávalo, klučíkové dovádiví, po náhradí a mezi kupami stojících i ležících se honíce, povykem svým doplňovali.

Najednou pak zmnožilo se volání a výskání, hra taneční umlkla — avšak nástroje zněly jako v divém plesu, v zvucích nesrozumitelných. Hradu pán přicházel mezi hodující lid, a děvčata vy-

pínala se, jedno přes druhé, na prstech, aby spanilého jinocha dobře si prohlídla, neboť byla každá matce neb babičce staré slíbila, že jí pana Dalibora dobře vypodobní.

Sám jinoch s podivením a radostnou zvědavostí na dívky pohlížel; tolik vábných postav nebyl ještě spatřil najednou, a oko jeho nevědělo, kam se dříve obrátiti a kde utkvěti na těch tancem rozehřátých i před vzácným pánem se zardívajících tvářích. Temná rouška, ježto až posud všeliké jednání na hradě mu jako zastírala, nyní náhle se protrhla, a, jako z mlhy slunce, tvář dívky Litoměřické naň zasvitla. I rád by byl opět na svou pustinu se navrátil, kdyby jako mladý rolník byl mohl dívku v tanci obejmouti. Trhaloť to jím — krev jeho vřela, an hudba opět skočnou začala a mladý lid jako kouzlem v radostném víru před ním se otáčel. Násilně jej to vábilo, aby se též mezi tanečníky přimísil, ale Blažej ho mocnou rukou zadržel.

„Tys tomu se neučil," šeptala ústa jeho, „a v posměch bysi dal se lidu, jenž tě nyní ctí."

„Ba neučil!" zastenal jinoch s hořem hlubokým. „Jen co medvěd umím se v lesních pustinách točiti, a radostí vašich odříci se musím, ačkoli srdce po nich prahne, jako lesní potok

prahnouti jsem vídal po letním dešti. O běda, kdo Prokopa tak zkazil!“

I mumlal strašlivé přísahy mezi zuby, a hudec pečlivý z hlučného spolku jej odvedl. Věděl, že o samotě srdce jeho nejjemněji změkne.

Avšak nehledali oni jediní samotu; i starý Božech byl bez lidského spolku — sám a sám klečel v hradní kapli u rakve, na niž byli položili bývalého pána Ploskovského. I klečel tuto a hořké slzy vyléval. Zabitím jediného dítěte vyvrácen ležel i kořen pomsty jeho, a nyní teprv, jako na pustém světě se vida o samotě, všecku vinu na sebe ukládal — i modlil se velmi žalostně.

V tom přiváděl Blažej Dalibora do kaple, rozmluvě s Bohem jej učiti chtěje. Ale mysl jinochova byla jako pobouřená hladina jezerní; nejmenším dotknutím se zvlnila. A tvář jeho temným plamenem zahořela, když tu starého svého mučitele z pouští uviděl.

„Prchni, prchni — anebo tě duch zachvátí!“ zvolal, neznaje důstojnost místa posvátného, a jako běsný vrhnul se po starci. Ten uskočil na druhou stranu za rakev. Byloť jakoby očekával, že zabitý syn k pomoci mu přispěje.

„Trýzniti — mučiti Prokopa — v temnou vazbu zavírati — a medvěda, lesní šelmu z něho

dělati — uměl jsi!“ sápal se jinoch nedbaje na domluvu Blažejovu, a vytrhna meč, rovným krokem chtěl se na starce vyřítit. Ale v cestě mu stály máry s rakví Adamovou, a ty se nyní, jak se jinoch násilně pohnul, s rachotem dutým na kamennou podlahu zvrátily.

Se strašlivým křikem utíkal stařec Božech z kaple.

14.

Slavibor Litoměřický pln trudných myšlének přecházel po své komnatě. Okřídlená pověst byla mu k uším novinu o dobytí hradu Ploskovského donesla; i měl nyní, co králem ustanovený sudí krajský, věc vyšetřovati — a duše jeho bála se nového krveprolití; neboť až dosavad byl se v hodnosti své bez obnaženého meče udržel. Přísným byl — ale krev lidskou nade všecky statky zemské cenil.

„Avšak nyní musí krev téci!“ promluvil sám k sobě s hlubokým povzdechem. „Sítě podvodníků tak jsou hustě spleteny, že jim nelze bez pohromy vyváznouti — a duchové mých pobitých zbrojnošů mi šeptají: S divým naším vrahem není žádného smíření!“

I pohleděl nato oknem na velké náhradí, kdežto se zástupy jeho i oděnci sousedních rytířů v šiky stavěly. S nimi strojil se Slavibor na hrad Ploskovský. V tom ale hlásník příchod hostů oznámil, a po malé chvíli vstoupili do komnaty k pánu Litoměřickému rytíř Chlumský, kněz Ploskovský a hudec Blažej.

„Co hledáte v Litoměřicích?“ přivítal je Slavibor, rozpáliv se při jejich pohledu.

„Mluvme pokojně a rozumně, pane Slavibore,“ odvece zvučným hlasem Chlumský, neostýchavě až k samému pánu domácímu přikročiv. „Zdař Bůh, příteli Litoměřický!“

„Ruka vaše krví páchne, rytíři Chlumský! Nesmímť ji k přátelskému uvítání přijmouti.“

„Hahaha! Nesmočil-li jste, pane, jak živ pěsti v jiné krvi, než jako já při poslední příhodě, na mou víru! ani jediného jelena jste asi nikdy nezastřelil! Ale jak vidím, jste již dobře zpraven o příhodách na Ploskovicích, a nám to slov ušetří.“

„V to, pane Chlumský, nedoufejte! Nyní slova teprv nastanou — ježto jste přenáhleně dříve v čin se pustili, nežli jste mluvili.“

„A já vám pravím, že nebyl přenáhlený čin náš, pane Slavibore!“ ozval se Chlumský hlasitě. „Metla Páně nikdy přenáhleně nepadá. Pod-

vrženec na Ploskovicích dosti dlouho kochal se ve statku rytířském —“

„Netupte mi památku zemřelých, an jets vražednicky života nevinného šetřiti neuměli.“

„I tedy ať do toho boží blesk! A vy, pane sudí nad krajem Litoměřickým, dosavad se domníváte, že byl Adam pravá větev domu panského?“

„Mám chytře nastrojenému podvodu věřiti?“

„Věřte mým šedinám, vzácný pane!“ jal se nyní duchovní pastýř mluviti. „Nebožka chůva svátost oltářní na vyznání své přijala, že byl syn v Pánu zesnulého starého Ploskovského dítě cizí a jí samou v nejoutlejším stáří podvržen.“

„A co nyní v Litoměřicích pohledáváte?“ zeptal se konečně Slavibor, nemoha déle důkazům o pravdivosti nového Ploskovského odporovati. „Já vás před soud královské Milosti odkáži!“

„V naší věci královská Milost ani nezpomůže ani nezhorší,“ zasmál se Chlumský z plného hrdla. „Dalibor sedí již v hradě i v srdci svého lidu. Ale vaše otcovská milost, pane Litoměřický, nyní v potřebách našich vyhoví. Dalibor viděl dceru vaši, pane Slavibore — a dívka se mu zalíbila, i myslíť, že by s ní bylo vesele živu býti, a protož ji od vás našimi ústy za manželku žádá.“

Rytíř Litoměřický při těchto slovech hněvem zahořel, a tváře jeho temně se rozpálily. I bylo na něm viděti, že v hořkou odpověd chce vypuknouti, ale jakoby více na důstojnost sudího zřetel bral než na otce, posléze zlehka se usmál.

„Smělost vaše daleko sahá, pane Chlumský!“ řekl. „Ale mýlíte se, toho-li jste domnění, že drzé hanobení rodu svého s tou mírností snášeti budu, jakož jsem až posud lži vaše o novém pánu Ploskovském poslouchal. Za tyto králi budete účty skládati — za ono bych já vás musel trestati.“

„Pane Litoměřický!“ rozkřikl se Chlumský a pěst jeho silně se v rukověť meče zaťala; ale v tom hudec Blažej, aby dalšímu vypuknutí zabránil, rychle přejal řeč a promluvil k Slaviborovi, že třeba snad sama slečna Libina v srdci nějakou náklonnost k panu Daliborovi chová, a žeby otci dobrotivému slušelo, dceřino blaho v sňatku s jinochem šlechetným upevniti.

„Libina se nesmí nazvati dcerou Slavibora Litoměřického,“ zvolal tu sudí královský, „jediné-li okamžení v myšlénkách u té lesní stvůry ztráví! — A ty, smělý hudbaři, lépe bys byl učinil a o blaho vlastní se postaral, kdybys mi na oči byl nepřišel. Víš-li, že tě zabavím, nežli král nad nyněj-

ším držitelem statku Ploskovského rozhodne? Tys mu dvéře z vězení mého otevřel.“

Nadarmo se výroku tomu i Chlumský i kněz Ploskovský protivil. Hněvem se byl sudí královský roznítil, a posléze i rytíře loupežného uvězniti chtěl, ačkoli ten k němu jako právem posla byl přišel; ale Chlumský se mu průvodčím listem královským prokázal.

„Platí na tři měsíce!“ chechtal se, až mu slze z očí kapaly. „Pojedu do Říma, abych pokání učinil za slabosti, k jakýmžto mě zkažený svět zavedl.“

A Slavibor nemohl naň ruku vztáhnouti.

Ale Chlumský se mu opět z plného hrdla smál, když byl s duchovním pastýřem z bran Litoměřických vyjel, i smál se, když k jinochu na Ploskovicích horoucně čekajícímu vešel a odpověď Slaviborovu mu pověděl, i smál se, když manželce hudcově o zajetí Blažejově zvěstoval. Smál‘ se, ale smích jeho byl jen povrchní roucho, pod nímž se i hněvy i chytré jeho zámysly skrývaly.

„Libinu musím k srdci přivinouti,“ zaklínal se jinoch divý, „jakož jiný okolo mne dívku svou objímá — anebo nesmí žádný radovati se z lásky, dokud já v marném toužení umírám!“

„Vraťte mi manžela!“ úpěla zpěvačka, manželka Blažejova — „oněť pro vás na sebe i na mne zapomněl; vy jej nyní v paměti mějte!“

A Chlumský smál se opět; avšak on tu nyní samoten stál, jenž mohl nezkušenému jinonochu i lkající ženě radou a pomocí přispěti, a oba museli i slova i smích jeho poslouchati. Mluvil k nim — a oči jeho vysokými okny se zalíbením po nedalekých dvorcích se točily, z nichž po budoucí léta hodlal bráti užitky.

15.

Byla výroční slavnost v Litoměřicích. V nedělních šatech brali se měšťané hojným počtem do chrámu Páně. Dnes je tam i pobožnost i zvědavost vábila. Mělať tam dnes paní Božena, rozhlášená zpěvačka, zpívati, a rytíř Slavibor byl k této slavnosti i manžela jejího mezi hudce postavil, ačkoli jej až dosavad ve vazbě držel.

Chrám byl přeplněn, neboť se i množství rolníků bylo k pobožnosti sešlo, a ti dosti divným způsobem nepřetrženou řadou táhli se ode dveří až k pěkným stolicím u velkého oltáře, kdež rodina Slaviborova seděla.

Nábožný zpěv vznášel se k nebesům, a hudba zněla rozkošná. Veškeré shromáždění s duší

roztouženou trvalo v modlitbách. Kněz velebný, sedmdesátiletý stařec, podával nyní kříž k líbání, a nejvzácnější osoby z blízkých sedadel šly kolem něho s hlubokými poklonami. I šla také slečna Libina za otcem a bratrem k líbání; ale když se k sedadlu opět vracela, náhle ji silné mužské páže chopily, a pojednou s ní mezi řadou rolníků se octnuvše — draly se s drahou kořistí ke dveřím.

Náramný povstal povyk. Slavibor na služby boží zapomena strašlivě zkřiknul a jako rozkacený lev řítil se za smělým lupičem; avšak rolníci, jako vlny před mužem děvu unášejícím snadno se rozstupujíce, jako slitina a pevná skála cestu zamezovali otci stihajícímu. I padl strach na celé shromáždění — zpěv se přetrhl a hudba umlkla — ženské začaly křičeti — nastala tlačenice a strkání, a žádný vlastně nevěděl, co se bylo stalo. Zmužilejší jeden na druhého hleděli, slyšíce mezi tou směsicí podivných hlasů pokřik Slaviborův: „Dcera má — dítě moje!“

Ale jakž se i všecko mocí ke dveřím hrnulo, předce nikdo ze svatyně dostati se nemohl. U vchodu byla se tlupa rolníků nahrnula, naschvál deroucím se z chrámu cestu zamezující. Jediného jinocha, jenž děvu v silných rukou unášel, a rytíře, jako k obraně za ním se hrnoucího, byli pustili — ti pak na koně blízko stojící se vymrštivše,

obklopeni jezdeckou čeledí, prázdným skoro městem ujížděli z brány. — Dívka ve mdlobách ležela v jinochově náruči.

Ale mezi tím, co strašlivý zmatek dole v chrámě panoval, i nahoře, na choru, divná scena se začala.

Polekáni hrnuli se hudci a zpěváci k zábradlí kolem vysoké kruchty, aby pohleděli, co se dole děje: zpěvačka Božena jediná nespěchala tam zvědavě, alebrž manžela uchopíc táhla jej ke dveřím.

„Co jest? co počínaš?“ tázal se překvapený Blažej.

„Dole jsou přátelé naši,“ odpověděla rychle s tváří vítěznou zpěvačka — „Dalibor si nevěstu unáší, a tobě ve zmatku tom volně bude prchnouti, jak jsme vespolek umluvili.“

„Zaslepená!“ zhrozil se hudec, od ženy se odtrhna. „A toho kroku zlolajícího že použiji, se domníváš? Já toliko jinocha potlačeného se ujal; s neuctěním chrámu — se hříchem ve spolku nestojím! Nevina moje sama před světem se omyje.“

A nešťastná, zklamaná manželka nadarmo mluvila slova lásky, nadarmo slzela, nadarmo rukama lomila; zbožný Blažej nechtěl spasení svého z tak bohaprázdného pramene nabyti.

16.

V divokém zanícení smyslů potácel se jinoch Dalibor po komnatě na Ploskovicích — neboť byl co živ poprvé vína okusil. Ubledlá, trnoucí ukrývala se před ním v koutě Libina s očima pláčem zardělýma. Ale zdivočilý ji předce postihnul a na vzdor zoufanlivému zdráhání-se dívku násilně k prsoum přivinul. Byl to zápas podivný.

V tom zazněla trouba na baště. Zvuk její byl kvapný, pronikavý a nenadálou jakousi udalost obyvatelům zvěstoval. Dalibor kořist sladkou nepouštěje, toliko rozpálených tváří a sršících očí pozdvihl. Tu náhle Chlumský vrazil do dveří.

„Hola, nech nyní holubice, hochu!“ zkřikl, „a naostři pazoury. Sokolové se sletují! Litoměřický přichází a s ním zástupové jeho; jde si pro tvou nevěstu.“

„Ať je duch zachvátí!“ rozlítil se jinoch vínem a milostí vroucí.

„Pojď — pojď!“ zvolal na to, Chlumského dívě za sebou vleka — „pojď, ať je rozplašíme, jakož jsem zvěř plašil po lesích.“

Před hradem ozvala se trouba. Hlasatel sudího Slavibora přijel s vyzváním i žádal ve jmenu královské Milosti vydání dcery Libiny, postoupení

hradu, odložení zbraně a vzdání-se na milost královu.

„Slyšíš-li pak?“ chechtal se hřmotně Chlumský.

„Nic — nic!“ jektal pán Ploskovský hlasateli za odpověď. „Žádnou Libinu — žádný hrad — Dalibor chce se z obou těšiti — Prokop byl dosti dlouho v pustinách!“

„Zabte je!“ volal dále na svou a Chlumského čeleď — „zabte je, a Dalibor na vás nezapomene, jakž na vás nezapomněl, když jste tak statnými rolníky v Litoměřickém chrámě byli. Zabte je!“

A vyslanec vrátil se k plukům Litoměřickým. V čele jejich stál rytíř Slavibor, a tvář jeho podobala se těžkému letnímu mračnu, z jehož lůna blesk a hrom jen jen se vysypati a vůkolní lid pohubiti má. Stálť jako vtělená přísnost, a mlčky odpověď z hradu Ploskovského poslouchal.

„Rozuměl jsi?“ začal pak po chvíli k osobě za ním stojící, a oči jeho zahořely pomstou již již vypukající.

„Rozuměl,“ odpověděla osoba hlasem temným. „Učiň jen outok na hradby, uzavírající v sobě hřích; já se tajným průchodem do hradu vkradu s několika silnými. Napravím, co jsem v slepé mstižádosti zlého provinil, tím alespoň, že dalšímu zlému zabráním.“

Bylať pak osoba, jež tu mluvila, starý, zklamaný v naději své Božech; a stoje nad zříceninou života vlastního, i jiného chtěl ve prach strhnouti.

Nastal outok na hradby Ploskovské. Byloť strašlivé volání, říčení šípů — lomoz děsil celou krajinu. Jako vzteklivci draly se zástupy na hradby a zoufanlivě odporovaly zástupy na hradbách. Slavibor a syn jeho jako divem všude byli přítomni, ale i Chlumský a Dalibor po boku všechněm lítali.

Ale síla dobývajících byla větší nežli vzdorujících, a množství obklopilo pevné hradby se všech stran.

„Libinu na ostří kopí tvých svrhnu,“ zkřikl tu Chlumský na Slavibora, „jestli v okamžení neodtrhneš od hradu!“

„Ha, to neučiníš, vlku hladový!“ zařval za ním jinoch, většího pokladu neznaje nad slečnu Litoměřickou, a vztekle rytíře v plném brnění okolo pasu uchopiv, s náramnou silou daleko přes hradby jej vyhodil, že sám hrobu toho nalezl, jímž byl hrozil Libině.

Venku i u vnitř mezi čeledí bojovnou hlasité zděšení se ozvalo. A strašlivě zařičela čeleď Chlumského, i chtěla pána na divém jinochu pomstiti; ale prudký šíp ze sborů Slaviborových je předešel. Vykřikna i za bok se popadna, sklesl Dalibor.

V tom i povyk vítězů zradně ze vnitř hradu se deroucích čeleď loupežnou poděsil.

17.

V staroslavné Praze byl veliký sběh lidu. Pověst roznášela se po ulicích, že znamenité lupiče, vrahy, podvodníky — nejhorší lidstva povrhel — přivezou, a jimi jako novou věž zasvětí, jež byla za pevné vězení vedle hradu královského, nad jelením příkopem, nedávno dostavena. Zvědavost lidská tím více pak zrůstala, an zlosynové, jak se pravilo, aneb aspoň jich náčelník z rodu panského pocházel.

Zástup oděnců dávno očekávané posléze přiváděl. Byliť to tři mužové. Mladíka, i duševní bolestí i tělesnými strastmi zemdleného, ubledlého, a na těžké ráně postonávajícího, podpíral muž v letech nejkrásnějších, jehož oči jasně kolem pohlížely jako svědkové nevinnosti. Za nimi vlekl se stařec s hlanou svěšenou, tváří zasmušilou, s očima napořád k zemi obrácenýma. Byl to Dalibor, Blažej a Božech, jež sudí Litoměřický k soudu královskému přiváděl.

On sám jel se synem za oděnci, a na tváři jeho patrně čísti bylo bolest otcovu pro ztracenou, nedávno pochovanou dcerou.

Veliký dav byl kolem toho průvodu, a steré oči upíraly se s jiným a jiným pocitem na muže silnými okovy stížené; ale jedna osoba, ženština s tváří sesinalou, nejvěrněji držela se vedle oděnců. Oči její od jednoho mezi zajatými ani se na

okamžik neodvrátily — jiného nic neviděla, jiného nic neslyšela, nežli pověstného hudce a řinkot jeho řetězů. Byla to zpěvačka Božena.

A silné zámky a tlusté závory zarachotily nato brzy za muži jatými, odloučivše je od zraků zvědavých i soucitných diváků. Tesklivá temnost obestřela ubohé, a samota obklopila je.

Bolestně bylo na jinocha, nedávno ještě po lesních hustinách bujně rostoucího, se dívati, an tu nyní na kamenném sedadle, v silném klenutí, seděl, v myšlénkách napořád tak potopen, že ani na hlad ani na bolest nepomýšlel. Celá bytost jeho byla zvrácena. Byltě slyšel, že Libině ve hrob ustlali, a touha jeho nyní jen po studeném tom věčném loži mířila. Nemluvil a nestýskal si — nemyslil posléze, ale co bezživotná, masitá socha trávil hodiny.

Přišel den královského soudu. Lid se byl opět četným počtem na velikém dvoře hradu královského shromáždil, čekající až kdy jaté před soudce povedou. Ale mnohý mezi tím četným zástupem nenadál se výstupu, jakýž se tu před diváky objevil. Neboť z davu nejtěsnějšího prodrala se náhle žena s křikem hlasitým — roucho na ní divě vlálo, an po dlažbě nohama bosýma k oděncům běžela, vedoucím z vězení Blažeje. Nedbalať na rány mužů necitelných, ani na hrubé přezdívky, ale jako blesk muže drahého objala, a s usedavým pláčem a s po-

matenýmsmíchem objímala tělo jeho i líbala tváře jeho, a slzami smáčela okovy. Také manžel ji vroucně obejmul, a s políbením věčné lásky drželi se tak pevně v náruči, jakoby obor celého světa spočíval na ramenou jejich, a oni se nesměli pustiti, aby se na ně tentýž obor nesbořil.

Hlasitě plakal s nimi zástup diváků.

„Nechte je!“ volaly ženské na zbrojnoše, ale ti posledně ranami ženu zpěvačku od manžela odtrhli a dále s vězněm kráčeli.

„Bůh tě ochraň!“ volal na ni ještě Blažej; ale ona již slov jeho neslyšela. Jakoby ji od kořene života byli odtrhli, s pronikavým zkřiknutím nazpět se potácela, ve mdlobách klesala, až i na tvrdé kamení upadla — a nikdy více nevstala.

Zástup ji obklopil, ale duše její byla již vyletěla ze slabé schránky tělesné a vznášela se okolo drahého muže, an se s ní útrpné ruce obíraly. Mnohý pamatoval se nyní, že tu samu ženu již u příchodu zajatých i po několik dní nato semotam po městě jako žebrotou zpívati viděl, a královský strážník nad věznění ujišťoval, že denně přicházela, přinášejíc hudebníku potravu, i kytky a peníze.

Tišeji to vypadalo tu dobu na soudní síni. Jinoch, jatý pán Ploskovský čili vlastně Ploskovický, stál před královskými soudcemi — stál, ale na otázky neodpovídal. A sudí nemohli naň zanevříti —

patrnať byla tělesná slabost jeho, a co byli o příhodách jeho zvěděli, předce tolik důvěry a soucitu v nich zbudilo, žeby raději prostředků jemných se byli uchopili nežli přísných, aby jej k řeči přivedli.

Právní sluhové odvedli jej do vedlejší komnaty, a vyslýchání hudce Blažeje začalo. I vysvítala ze slov jeho nejčistější láska lidská, jakováž jej byla popudila přispěti nešťastnému odchovanci na poušti. I poznávaliť sudí pravdu slov jeho a radostni ukázali se, an sliboval, jinochu jazyk rozvázati.

Mlče stál opět Dalibor na soudní síni. Nedbalť na domluvy mužů nejen spravedlivých, ale i srdečných; mysl jeho tonula v bezednu černé zasmušilosti. Posléze umlkly otázky soudců a ticho nastalo po prostranné kobce. Ale v tom náhle, jakoby šeptavé hlasy větrných duchů, jako slova věčné milosti, důvěry a útěchy, na blizku hudební zvukové zavněli. A jinoch sebou trhnul; byloť, jakoby nová, oživující jiskra byla v prsa jeho padla. Po tvářích jeho jako po krajině podzimní jasný paprslek úsměchu přeletěl — i dal se do pláče. V tom jej laskavé mužské páže objaly — na srdci Blažejově spočíval, a proud řečí, dlouho zatajených, rostoucí silou z úst se mu vyhrnul.

I byl starý Božech předvolán. Udání svoje měl nyní před jinochem opětovati.

„Dlouhá léta na poušti jsem trávil," začal stařec vypravovati, „a pamět moje nedlela více u hlučného světa kolotání, alebrž ducha svého pouze k modlitbám jsem obracel, abych duši před vírem hříchův uchránil. Tu přistoupil svůdce pekelný v postavě neznámého jinocha v tichou skrýši mou, i omámil pamět a ducha mého, že jsem uvěřil úpěnlivým slovům jeho, jimiž mě prosil, abych mu k statkům Ploskovským pomohl. Zlatými sliby duši mou zaslepil podvodník — nevinná krev tekla pro něho a vina padla na duši mou. Avšak nechci s ní jíti se světa. Odříkám se ho — neznám ho —"

Avšak dále mluviti nemohl. Neboť jinoch, jenž byl pod očima jeho vyrostl, přísnosti jeho zkusil, a jako zvíře nerozumné v prachu se před ním plazil — Prokop medvědobijce, slyše nyní hanebné lži starcovy, divé běsnosti v pazoury upadl. Zařval jako šelma krvožíznivá a skokem náhlým k starci přiskočiv, s tak náramnou silou za chřtán a za prsa jej popadl a vetché oudy mu smáčknul, že se v mnoholeté pomstě zatvrzelý a zkažený, nerozumné hlasy vydav, bez sebe na podlahu skácel, a krev mu nosem i ústy vyběhla, když byli právní sluhové jinocha od něho odtrhli.

18.

V nové věži nad jelením příkopem seděl jinoch na pustinách vyrostlý, na stav urozený pak znenáhla povýšený — později Dalibor nazvaný. Seděl ve věži, a lid ji po něm Daliborkou pojmenoval.

Sudím uzdálo se prospěšno, jinocha, co na smyslech pomateného, po krvi toužícího, držeti v levné vazbě. Statky Ploskovské k důchodům královským připadly.

V nízké, nevelké klenbě, z níž bylo okrouhlým oknem v zelenou houšť stromů po jelením příkopě viděti, ubíhali jednotvární dnové Daliborovi. Jediný společník jeho byly housle, památka po upřímném Blažeji. Mrtvým byly mu sice na začátku nástrojem, ale v rukou jeho délkou času učily se mluviti a zpívati — a ty vlívaly utěchu v pustotu dnův uvězněného. I lid s podivením slouchával pod věží podivným zvukům houslím, jakýchž do té doby nebývalo po vší vlasti slyšeti.

Zbožný Blažej ale hoře svoje zanesl v dalekou cizinu. Mysl jeho utišila se — neboť zbožnost umělcova všelikou bolest vezdejší přemáhá.

Statný Beneda,

aneb:

Založení proboštství Vyšehradského.

Historická povídka z jedenáctého století.

(Psáno roku 1830.)

Pražané vlasti milovní! též i Vy, jinochové jarobujní! co z oudolí polabských, a co od kolébky Vltavy tichoproudné, putujíce k městům Pražským, navštěvujete veleslavný Vyšehrad — dovíte se na předrahém onom místě, kdež se stínové věrných reků českých kolkolem vznášejí, budíce v prsou citných bolest i sladké upamatování — dovíte se, jakou příčinou tamní chrám Páně, svat. apoštolům Petrovi a Pavlovi zasvěcený, založen byl!

Nebývalo to po vše dlouhé věky tak na vrchu tom slavném, jak to za dnů našich nacházíte; bylyť doby po vlasti naší, kdež na Vyšehradě, co na koruně její, sídlívala blahodějná živost; než ale časem zmizela, a jako v šedé dávnověkosti rozhostilo se po zůstatcích bývalé slávy smutné ticho.

Kráčíte-li po levém břehu Vltavy, spatříte na skalině Vyšehradské, kterážto z vln hluboké zde řeky příkro vystupuje, strměti nizounké jenom zdi; — tu byl velemoudrý Přemysl své založil sídlo, byv za vojvodu českého vyhlášen.

I rostlo a rozmáhalo se sídlo toto příhodné každým knížetem; neboť vysoké hradu položení, světostarými lesinami na polední obroubené, a krásné s něho na Vltavu, a kolem Vltavy na zrůstající Prahu a vznikající ná-

rod podívání, bylo držitelům milé. Rozšířil Nezamysl, Neklan upevnil a každý slavný potomek ozdobil dům knížecí; — a divili se skvostnosti, pohodlnosti a pevnosti té příchozí z blízkých a dalekých vlastí, a divili se i cizincové hnízdící se v Čechách, nespatřivše nic takového v krajích svých. Ale poledni blesk jako rozlil se po veleslavném Vyšehradě teprva za panování prvního krále českého, Vratislava, syna Břetislava Velkého; nově založené a bohatě nadané proboštství byloť to slunce, jímž nové světlo vzešlo nad Vyšehradem mnohovládným.

Jak se to dělo, tuto vizte. — Mladistvou rukou rozhrnul jsem širou tmu věků dávných, a vyňal z ní a vystavěl několik obrazů, Vám, milí krajané! k potěšení — — maje však i na to zřetel, jak bych toho dovedl, abyste již z mládí do outlých prsou synů svých símě slušných žádostí naseli, koukol ale zhoubných vášní s kořenem vyhubiti hleděli.

1.

Byloť to čtyřiadvacátého srpna, když se psalo tisící a osmdesáté léto po narození Páně, devatenáctého roku panování knížete Vratislava, an neobyčejný hluk a ples se rozléhal po lidnaté Praze. Sjížděl se totiž ze všech krajů udatné rytířstvo k velikému sedání, kteréž strojil kníže Vratislav jako radovánky ze šťastného se navrácení z boje, více ale ještě ke cti dcery své, kněžny Jitky spanilotvárné, kterážto v onen den slavila památku svého narození.

Vůkol města čekaly tisíce lidí na vznešené příchozí, vysokým hlasem je vítajíce, a kdykoliv s bohatým komonstvem k hradbám se přiblížili, jako široký proud až k hospodám je doprovázejíce, kdežto hosté, českou vlídností a rozohnělým nápojem povzbuzeni jsouce, oudům pohověli, a dobrou mysl zvučným zpěvem jevili. Na velikém náměstí potkávali se již u těsném množství cizí oděnci s domácími a venkovský lid s měšťany Pražskými, a dívalo se to po sobě a soudilo

o přípravách, kteréž se zde k zejtřejšímu dnu konaly. Však i ve staveních bylo velké pohybování, nebo urovnávalo a uklízelo se jako k božímu hodu; matky byly plny péče, jak by zejtra dcerušky nejkrásněji vyšnořily; žoldnéřové, zbrojnošové a panoši čistili krunýře, přilby, meče a štíty; opatřovali oře, až mimo nadání přikvapil večer, kterýžto rozhaliv tmavý svůj plášť, všemu chystání konec učinil.

Krátká byla však tenkráte noc. Ledva na vzdáleném, šedém východě první rozezářil se purpur — aj! tu již vrzaly a otvíraly se dvéře domovní, a než ke dni slavnému vítané slunce v plné kráse vyploulo na modro nebeské, již zábradlí okolo kolbiště, v prostřed velikého náměstí připraveného, nesčíslnými zástupy bylo obklopeno.

I množilo se zvědavých diváků každou hodinou, a nezůstalo místa na domech, pohodlného ku postání, kde by se jich nebylo rozhostilo. Od okna k oknu, a po celých téměř staveních, Vratislavem kolkolem náměstí nově založených, visely čalouny a mnohobarevné kytky u podivném a rozmanitém pořádku; do oken ale se byli rozložili zámožní měšťané a úředníci, jim po boku ctihodné manželky, mezi nimi pak prohlídaly outlé krásolící dcerky, po ulicích stojícím k milému podívání.

U radního domu, jejž byl před sedmi lety kníže nákladně vyvedl, a věží novou, krásnější, než kdy Neklan na Vyšehradě vystavěl, ozdobil, bylo tré pavlánů uchystáno, pro vznešenou totiž rodinu knížecí, pro dvořeniny vzácné, pro vladyky a zemské lopoty, a pro paní a spanilorostlé děvy.

I byly pavlány nádherně okrášleny; z veliké výšky až na zem vlály koberce drahým kovem a kamením přeuměle protkávané, na nichžto se ranní slunce bleskem obráželo, čarokrásný pohled působíc. Před pavlány byla postavena sedadla pro sudí dnešního sedání a pro umělé hudebníky knížecího dvora; u protějších domů ale bylo vykázáno místo pro rytíře, boje a potykání žádostivé. V šířku od velkých pavlánů až k stáji bojovnické, a v délku na sto kroků, táhlo se kolbiště pískem hustě posypané, okolo něho ale stálo silné, pevně v zemi zadělané zábradlí, za zábradlím ale v šumném shromáždění na tisíce diváků.

Ledva zahučela na věži domu radního sedmá hodina, již se začalo rytířstvo sjížděti; tu bylo viděti Pražanům, an za zábradlí táhnou muži plni velebnosti; tu bylo hleděti jinochům horoucím na hrdiny, s nimiž dalekosáhlá pověst vstupovala na kolbiště; a bylo zírati děvenkám na jonáky

silné, na jonáky jako v jarní ozdobě mladé duby krásné.

Zahučela i hodina osmá, a shromážděné množství počalo se hýbati, jako se moře přede bouří od tmavého spodu horem hýbá, a množilo se lidu a množilo se hluku, neb se blížil — Vratislav.

Z veliké vysoko klenuté brány knížecího hradu vystoupilo šest oděnců, a za nimi kráčeli pištci a hudci, jichžto zvučná hra po ulicích se rozléhala. Za nimi jede mladý panoš, nesa na veliké stříbrné míse těžký, zlatý řetěz, odměnu vítězi na dnešním sedání; po levé mu knížecí štítonos, po pravé korouhevník, a za nimi vážným, usedlým krokem hlasatelové, ředitelové a staří sudí, kolem nich pak několik jezdců.

Oddělení toto dělalo zatím průchod davem lidstva neustupného oddělení druhému a třetímu.

I vyhrne se po druhé šest oděnců, a za nimi nejpřednější zemští vladykové, přioděni rouchem nejslavnějším, za těmito pak mladí kněžicové s velebnými pěstouny.

Nyní ale nové otevřelo se divadlo zrakům zvědavým. Jako hvězdy na večerním modrém sklepení, vyjevil se sbor květoucích dívek, družek mladé kněžny, Jitky spanilotvárné, která však leskem převyšovala slečny, jako dennice čistá ohněm vyniká mezi sestrami na nesmírném

nebi. — Bylať to děva šestnáctiletá, liliový květ čistoty a nevinnosti panenské. Nehnuto zůstalo dosaváde srdce její ohněm milosti, ačkoli že v onom stáří v prsou dívčiných již vznikává, a žádného dosaváde nepoznala muže, jemužby, puzena citem vlastním, byla chtěla darovati ruku, ačkoliv se o ni mnohý syn kmene vznešeného pokoušel. Jí ale bylo vezdy volno voliti a zavrhnouti; neboť byla drahým pokladem otce knížete a matky Svatavy, kteří v ničem příkoří jí nečiníce laskavě s ní zacházeli.

Bylať však i milenkou národu, který s plesem na lepou kněžnu pohlížel, kteráž dnes, běloskvělé čelo majíc skvostnou čelenkou ověnčeno, a růžovým hávem, na němž drahé, stříbrné kvítky prokvetaly, oudy velekrásné přioděny, s dobrotivým úsměchem mu kynula. Za jejím sborem kráčelo komonstvo kněžny manželky, Svatavy Polské; kolem nich pak jel řád šlechetných jonáků, nejspanilejší květ paniců českých.

Na to vychází oddělení třetí. Dvanácte oděnců silných jako košatí bukové ze začátku jdou, za nimi pak bohatě ozdobení panošové, nesouce znamení vladařského důstojenství: veliký totiž, těžký meč, zlaté žezlo, na purpurovém polštáři drahou korunu, a říšské kopí, kteréž byl Vra-

tislav leta tisícího sedmdesátého devátého u Flandeheimu Rudolfovi bojovnou rukou odňal, a vůlí Jindřichovou navždy při veřejné slavnosti před sebou nositi směl. Za těmito panoši na mnoho kroků vystoupil Vratislav, dvěma toliko pacholátkama rodu panského doprovázen, která k jeho službě byla odchována — u slušné vzdálenosti vyvalili se ostatní úředníci a sluhové knížecí, se všelikou družinou u velikém množství.

Kníže Český, muž 45 let, pln velebné důstojnosti, kráčí krokem pozvolným, krokem knížecím k ohradě, a ohnivě pohlíží na řady a zástupy lidstva shromážděného. Po vysokém zdravém těle plyne mu skvostný ornát, pod ornátem na hrdinných prsou leskne se mu stříbrný krunýř, mocné rámě jeho spočívá na stříbrné rukověti širokéko meče, a na mužné patě drnčí mu stříbrná ostruha. Hlavu věhlasnou přikrývá knížecí klobouk, pod ním rozkládají se u velikých kotoučích kaštanové vlasy, a kulatou bradu krášlí mu takovétéž vousy. Ani leta, ani vláda veletížná, ni strasti, jichž v mladosti vytrpěl, ni skutkové, jimiž jmeno jeho po vlasti velebeno a v cizině veleznámo bylo — nic mu nebylo na tváři viditelné, nic zvláštního se mu na ní neusadilo, vyjme-li se jediná, hluboká vráska na vysokém čele.

Mžikem se tedy naplnily pavlány; knížecí oděncové obklopivše vchod do ohrady, činili, aby se svobodně vjížděti a vyjížděti mohlo. Hlasně zněly trouby a píšťaly hudců, hřmotně rozléhal se dusot ořů, a hlučně šuměl mezi to hovor netrpělivých diváků. Tu povstal se sedadla svého hlasatel, na jehožto prsou se český orel černal, a kynutím jeho umlkla hudba a hluk se utišil. I provolal nyní začátek sedání a řád při něm potřebný, a pověděl též, komu volno vyzvati nebo na kolbiště vyjeti.

„Nuže, koho tedy rod a stav“ — tak dokonával řeč velkým písmem na skvělém pergameně zaznamenanou — „koho tedy rod a stav ve sbor rytířstva našeho uvádí, na komž nelpí ohyzdná vina a hanba i na potomky živoucí, jehož jmeno čisté a lesklé jako meče blesk, který tasiti zde hodlá: vyjediž na bojiště, a novým skutkem potvrdiž dalekosáhlou pověst udatenství českého, zlomiv kopí a svrhnuv soka, ke cti kněžně, Jitce milostné!“

Na to vystoupili ředitelové, aby ohledali kolbiště, a poznavše nelstně a pravidelně, všecko že urovnáno a přichystáno, navrátili se ke svým sedadlům.

Mezi hlaholem trub a bubnů vyjel Jarek z Křičova na ohradu, a proti němu Vznata, syn

Tasův, vůdce vojska znamenitý. Oba postavivše štítů svých k ohledu, vzali do silných rukou dřevce a zmužile proti sobě hnali; ale rozdrtily se na tvrdém krunýři dřevce jako třtiny, aniž se pohnuli kolci; a proto sáhli spěšně po dlouhých mečích, až přemožen bojem udatným Jarek z kolbiště vyjel.

Dostavil se tedy proti Vznatovi vítěznému statečný Ratibor, a těžké kopí v bok založiv, jako bouřlivý vichr proti němu se rozehnal. — Zalekl se ranou Vznata, zatřásl se však také Ratibor bodem Vznatovým tak, že oběma padly dřevce z třesoucích se rukou.

Setkali se na to Braník, bratr Ratiborův, s Krotibojem Dlouhodvorským; potom přemohl Mrázek Havraňský slovutného Dobrohosta, kterémuž říkali obecně Vajtinar, a více jiných bohatýrů sobě hrdinsky počínalo k radostnému podívání lidu a k potěšení knížete; mezi nimi ale zvláštně vynikl Laněk z Borovna, kolec převýborný, vyjev na ohradu, lehkým skokem skočil s oře bujného, vyzval ostatní křepkými slovy na souboj, a přemohl Víta ze Tří Dvorů, přemohl vladyku Slava z Kovaně a jiné dva. Podivilo se tu ovšem všecko síle a zmužilosti takové, a již chtěli sudí jemu přiřknouti řetěz zlatý — aj! v tom mu z ruky unavené vyrazil meč hrdina jiný, ale — hrdina neznámý.

Darmo pohlíželo rytířstvo na štít vítězův, darmo v jeho lesklém brnění a v jeho statné postavě hledalo veliké množství nějaké známosti, darmo po jeho pasu hádaly dívky na milence, byltě znak jeho nevídaný, oděv cizokrajní, a přes vysoce sklenutý krunýř plynul pás barvy růžové, barvy takové, jakouž se jedině roucho spanilotvárné Jitky skvělo; ale ani kněžna ho neznala.

Neušla však tato podivná věc nikomu; neušlo i pohnutí Jitčino znalci a zpytateli pilnému, kteréž jevila ve tváři milostné, když rytíř, barvou její opásaný, znamenitého kolce přemohl, a vyšvihuuv se na sněholesklou brůnu, s dvořeninskou ohebností se před ní uklonil, a ukloniv se i rytířstvu obrátil se a k boji novému se chystal.

Vyjel tedy proti němu Věncerad, bratr Vznatův, i setkal se s ním udatný Hadina a zápasil s ním Ryneš z Jilnic, ale nikomu z nich nevykvetlo nad neznámým sokem vítězství. S nevídanou umělostí se cizinec zatáčel, a vládl oštěpem a máchal mečem, až tu nikoho více nebylo, kterýby se mu byl na odpor postavil. Zazněla mu ovšem chvála z pavlánů, a dívek krasolících úsměchy i zvuk trub a kotlů; ale bojovné rytířstvo obklíčila úzkými řetězy divoká mrzutost, ježto se vidělo přemoženo — cizincem.

*

„A nikdo neodhalil zastřenou tvář neznámému vítězi?“ ptáte se mne, zvědaví jinoši? — I vyřítil se ze sboru bohatýrského nový bojovník. „*Beneda! Beneda!*“ šumělo to ode rtů vousatých veškerého rytířstva; mezi paními a pannami vznikl libý, čtveračivý šeptot, shromážděný lid se tlačil ku předu, a sám Vratislav se hnul zvědavostí na stolci zlatoskvoucím; třikrát kolem kolbiště jel Beneda, místa jako nechávaje odpůrci i času k oddechu, a bylo mezi tím poznovu se diviti spanilému a oblíbenému rekovi. — Hrdě, s ušlechtilou ozdobností seděl na bujném vraníku, kterýžto ostruhou v plné boky polechtán, v podivném poskoku se zpínal, a hraje si s opěnělou uzdou a hlavu pyšně napínaje, dlouhou hřívou potřásal.

Beneda, jinoch, jehožto tvář zakvétala jarem pětadvacátým, byl vysokorostlého těla a silné oudy vložil v modrokalené, ocelové brnění; hlavu byl si přikryl takovou též přílbou, a na přílbu připnul dlouhá péra; široké pak plece okrášlil si pasem barvy zelené, kterou byla děva na knížecím pavlánu nejspanilejší sobě vyvolila.

Bylať to dcera knížete Kunráda, bratra Vratislavova, a sestřenice Jitčina, bylo to z růže štěpné poupě první, jarní krásou a plností se rozvíjející. — Vůbec bylo známo, že se Beneda

v službu a milost její oddal, a protož i nikomu podivno, když hrdina dalekopověstný, třikráte ohradu přeměřiv, nízko před Liběnou se uklonil — až se děva velmi zarděla — a ukloniv se, spěchem oře boje žádostivého obrátil a proti cizinci se postavil.

„Podejte kopí nových, panoši!“ hlásá hlasem hrdě zvučným český rek — „a vol ty, cizinče statný! vybrati si ono hrotu nejostřejšího.“

Ohnivě padla slova tato v duši cizincovu, a duše překypěla ohněm; po nejslabším kopí spěšně sáhne, a naměřiv si, žene proti Benedovi. Jak se na horách nebenosných obtěžkaná bouří mračna potkávají: tak vrazili do sebe, až se rachotíce bodem přenáramným dřevce roztřištily, až se na recích zvučně zahýbalo brnění. Jako blesk se ale oba obrátili, a již hrotnější oštěpy zase v rukou držíce proti sobě letí.

V celém sboru zatajil se dech a s rozmnoženou zvědavostí upíralo všecko zraky na hrdiny rovně sobě počínající; i setkali se již, a hromovou bujarostí reka Benedy zatřásl se hrdina neznámý na udýchaném oři, že se začal až káceti. Mnohohlasné „Ach!“ — výraz neočekávané o překvapující příhody — ozvalo se mezi množstvím diváků, a zaletělo s pavlánů na šíré kolbiště. Zahořel tu zlostí cizinec a zahořel studem;

a spěšně se vzchoziv vytasí meč a ohnivě počne na odpůrce dotírati.

„Hoj, ty cizinče!“ zvolal Beneda, bojem již rozpálený — „dolů sestup! čelo proti čelu nastav, ruku proti ruce, nohu proti noze napni, a pak ať mezi námi boj rozhodne, komu padnout, komu zvítěziti!“

Sletěli tedy oba s opěněných ořů, a zasadivše pevné nohy v kyprý písek, napnuli meče k ranám těžkým. I hnulo se tu všecko na pavlánech a sklonilo se dolů v rozplameněném očekávání; lid se tlačil a srážel ku předu; vstal i Vratislav, zrakem planoucím na hrdiny hledě; a Jitka s Liběnou? — Stejným citem dmula se jim prsa v plnější oblouk, a s srdcem tlukoucím hleděly na muže, an již sečmo i bodmo na sebe dotírají. S podivnou spěšností se na recích pohybují všechni oudové; jako blesky křižují se meče, a po dalekém, velikém náměstí rozléhají se rány, padající v meč a krunýř a v plece a v prsa a v pevně kovanou lebku.

Dlouho trvá boj; i postupuje jednak ten, jednak onen, i honí se dlouho po zdupané ohradě, až již obou síla umdlévá a ramena klesají; ale co i tělo trpí, o tom neví rozdychtěná duše. Jakoby nová do něho byla vjela síla, počne známý rek zase znova boj, že až krokem zpáteč-

ním ustupuje hrdina neznámý; ustupuje, ale na každé hnutí svého odpůrce pilný zřetel má. Nenadále spojil Beneda veškeru sílu v jednu ránu, záhubu cizincovi nesoucí; než však liščím okem byl tento nepřítele svého pozoroval, a v tom, co onen s výšky rozehnav meč, po něm se žene, vrhnul sebou k zemi, k jeho nohoum, a popadna ho vší mocí za masitá lejtka, trhnul jím k sobě a tisknul ho k prsoum, až se rek dalekopověstný pozad v písek kácí. Tu se rozbouřila v ubohém vřelá krev, a upustiv v hanebném pádu meč, sáhnul po tříhrané dýce, a vzchopiv se, celým tělem kvapí na lstivého nepřítele; ale ten již dříve maje zbraň za sebe odhozenou rozpřáhl nyní mocná ramena, a očekával Benedu jako k milému, přátelskému obejmutí. Úžasem sklesla ruka Benedovi, ale úžas tento padl také tíží celého světa na ctižádostivou duši přemoženého hrdiny. Rozkacen hodil dýkou v hluboký písek, vztekem stisknul ruku v těžkou pěst, jíž, až lebka řechce, do čela se uhodil, a skokem hrozným vyšvihnuv se na kůň, hluboce jej dlouhýma ostruhama pobodl a divokým spěchem z ohrady letí.

2.

Přešel den, a po krajinách se rozvalovala černá noc.

V Boleslavi, na hradě starožitném, druhdy od bratrovraha Boleslava nákladně vystaveném, jejž ale nyní biskup Jaromír v držení měl, seděl v tmavé síni miláček jeho, dalekopověstný Beneda. Byla bouře v prsou jeho, kterážto jej vyhnala ze sedadla k skoku silnému, a honila kročejem spěšným po dlouhé síni. Najednou se ale rek zastavil a hlavou potřásal, a zvolal, že se ohlas smutně po stěnách ozýval:

„Sasík, Sasík tedy vítěz! — a já — já pod ním v prachu hanebném!“

A ohnivě sprásknul ruce, ale ramena mu mrtvě sklesla, a hlasem mírnějším žaluje dále:

„O té blahosti! té sladké naděje! — Anděle můj, Liběno nejspanilejší! zvítěziti ve tvém jmenu jesti zvítěziti třikráte; ale oddati se do milosti tvé divotvorné, a padnouti — padnouti Sasíkem?! — o těch muk, té bolesti nezná ani nejčernější peklo!“ Zachvěla se pod ním kolena, a překonán sklesl na širokou lavici, hlavu sklonil na studený krunýř a zabral se do hlubokých myšlének. *Zloba se mstou* je osnovaly, a oužeji

a oužeji obkličujíce tkaninou svou hrdinu zasmušilého, plodily a vyváděly před ním hnusné a strašlivé obrazy. V tom přišel vchodem, po goticku klenutým, panoš, nesa lampu třiknotovou, a postaviv ji na stůl dubový, podivně vykládaný, a pozorným okem přeměřiv pána svého, ubíral se opět ke dveřím.

„Zůstaň!“ zastavil ho velitel, probíraje se z hlubokého zamyšlení, avšak okem jiskřícím stále před sebe hledě, jakoby již již nacházel průchod, jímžby se cit jeho rozbouřený zhoubným proudem na Sasíka vyvalil. — „Zůstaň! —.a vypravuj mi ještě jednou!“ doložil s kyselostí hroznou, aby jako mocí v něm se poznovu všecko k strašlivému boji pobouřilo.

I počal panoš takto:

„Po celém sboru rozlítla se nevůle, jak jsi odjel, pane! Mezi bohatýry bojovnými povstal šumný hovor, na pavlánech hlučné šveholení, a sudí tuším byli na rozpacích, co se o tom boji má držeti. Než však cizinec sám jim z toho pomohl; nebo vyšvihnuv se zase na kůň, pokynul celému shromáždění. Pak zdvihnul hledí a sejmul přílbu s upocené hlavy. Aj! jak tu utichl sbor a užasl! Byloť ale, věru! pěkné a divné to na cizince, a co se potom dělo, podívání. Boj mu byl líce krásným ohněm zbarvil; oko modré

jako polní charpa radostně se po nás otáčelo, po šíji se mu roztáhlo kadeřů cizokrajné barvy, a barevnější vousky mu dobře slušely k pyšnému nosu. Ale sotva že jsem se naň mohl podívati, a již, pomysli si, pane! již se s naším Vratislavem vítali jako staří známí. Ale ať to Třas! — začali si jazykem tím záhorním, tou skučivou mluvou našich sousedů, a já rozmrzev se obrátil svou ryzku a klusám za tebou, aniž vím, co dál se dělo. Než však, pane! po ulicích jsem ještě zaslechl, že to hrabě Vipert, Sasík bohatý, že přijel asi se stem žoldnéřů, že hospodou jest u zlaté — —“

Silně potřásl v tom Beneda hlavou, znova v myšlénkách se hrabaje; ale panoš domnívaje se, že pravdu nemluví, uleknul se a utichl.

Netrvalo však dlouho po síni to smutné mlčení, nebo rytíř vzchopiv se a blízko před panošem se postaviv začal se ptáti:

„A kdo, mluv ty, Borku! kdo mu řetěz zlatý pověsil kolem krku na prsa, záskok i ouhon plodící?“

„Aj,“ odpověděl Borek, „řetěz dosaváde chová Vyšehradský klenotník. Nepřijalť ho — povídal mi Vávra, který později přiklusal — nepřijal ho Sasík bohatý, nýbrž, cti té nehodna se oznámiv, žádal, aby na den třetí, jako poslední vší sla-

vnosti, rozhodl boj nový, komu slušno ozdobou a odměnou tou krásiti si krunýř.“

„Jak —?!“ podivil se Beneda nazpět kroče, a rukou pravou sáhl po boku, kde meč visívá, a levicí se o Borka opřel.

„Jak — ještě jedno sedání? — Ha! nuže tedy!“ zvolal zase, a nový plamen a nový zámysl rozdychnul se v ňadrech jeho. Již vidí se zase v boji vzteklém, již se v prachu válí. Ha — — ach! tu se ozval strašlivý hlas ctižádosti, a bolestí a zlobou stojí rek tu zničen!

„Nemožno, nemožno mi mezi muže vstoupiti, a postaviti se proti nim!“ tak to v něm zabouřilo. — „Avšak proto běda tobě! běda, ouskočný cizinče! a bych i udatnost tvou ctil, jako si vážím svojí cti: černá, jako noci tvář, budiž pomsta má; strašná jako hrůzy podoba, těžká jako hana má!!“

I zplodila noc dlouhá v něm pomstu černou, strašnou, pomstu těžkou; než však také hrdiny budoucí osud byl tak ouzce s ní v jeden setkán labyrint, že do něho se pustiti bylo jen Benedovi možno, a že jenom jemu bylo dáno, do něho tak odhodlaně kráčeti, jak ho vidíme na druhý večer přes most Boleslavský tichou krajinou uháněti k Vyšehradu.

Po dvanácté padlo kladivo těžké na veliký zvon ve vysoké Neklance, když vjížděl v ono sídlo rozmanité radosti. Táhlým krokem kráčel k sálu okrouhlému, odkud hudby zvuk, cinkot čiší a hlučný hovor zněl; kde kolem velkých stolů mnoho šlechty sedělo, kde se rozveselení hosté probíhali, a kde se v krásném kole horoucí jinochové zatáčeli se spanilými děvami. Povzdálí do výklenku širokého okna postavil se Beneda, pokojným okem na to rozličné pohybování, kolotání a radování se dívaje.

Tichost byla ovšem v ňadrech jeho —
— — — — nepřišla však s tichem deště,
Jaký sprchává v den jara z mráčků šedých,
Neb jak vlnka, jenž břeh milokvětný líbá;
Hromoblesky, ráz a ráz, a křížem, kolem,
Jakby ve zážehu planul celý svět — —

slily se naň a utišivše se, zůstavily jizvy v roztřískaných prsou na věky. —

Bolestně pohlížel na skvostné stěny a na mistrné stavení, a truchlost rozložila se v duši jeho, a tušení se vkořenilo v srdci citném, jakoby již nikdy neměl zírati Vyšehradu slavného. — I hledí po knížecím stole, za nímž se byl, shodiv vlády tíž, usadil kníže Vratislav, vedle něho Vipert, na druhé pak straně choť Svatava.

Sedělo tam s Břetislavem, mladým knížetem, mnoho jiných bohatýrů, i seděla tam také spanilotvárná Jitka a mezi krásnou družinou Liběna nejspanilejší. — Hrnul se však teď sbor slečen — nebo kněžny se chystaly k odchodu — a Beneda zpozorovav to, pospíšil si třesoucí se nohou a s srdcem klokotným v tu stranu, kady se bylo Liběně ubírati, a očekával ji za čtverhraným sloupem postranného klenutí.

„Kněžno!“ zastavil ji tu hlasem milostné pokory, an okolo sloupu, aniž toho byla pozorovala, lehounkým krokem kráčela.

„Pro veliký Bůh! co to?“ lekla se kněžna, bázlivě se přitulíc k družkám, kteréžto velké svíce nesouce, s ní kráčely.

I vystoupil tu tedy Beneda, a na kolena se skloniv a prosebným na děvu svou pohlídaje okem, počal v tato slova:

„Odpusť, velevládkyně má! odpusť, a promiň nešťastnému, an proti velemoci tvé se prohřešiv, v boji padna hanebném, nyní se v prachu skloněn ještě opovažuje na výsluní krásy tvé a milosti dosáhnouti posily na pouť dalekou a neznámou. Odpusť vinu mi, vinu na smrt duši mou tížící! — Jen jednou ještě dovoliž mi podívat se v nebeské oko tvé! — jednou ještě vyvoď na tvář spanilou čarolibý úsměch a paprsek

dobroty andělské! — jednou ještě, než mne zavrhneš, než mě na věky od tebe zapudí vina má.“

Mezi tím se ale byla Liběna zpamatovala, a vyjasnivši tvář po těžkém uleknutí, potěšila takto před sebou skloněného reka:

„Aj, ty Benedo statný! v jaká to hovoříš slova? — Proč pak jsi nebyl u slavného kvasu? proč ne v krásném kole? Neměls chuti k plesu rozkošnému? Mrzela tě včerejší nehoda? — Aj, ty chrabrý Benedo! zejtra jesti zase boj, zejtra soku vítězi to odplatiž, a pak zůstaň nám na blízku. — Teď se ale posilniž libým spánkem.“

„O zastav, kněžno krasovládná!“ zadržuje Beneda Liběnu dále spěchající — „jediné jen slovo —“

„Co, ty reku! chceš mi kázati?“ pravila s milostným úsměchem děva šlechetná — „zejtra ti dám více slov; zejtra se k tobě blízko posadím; zejtra pohovoříš i ty mnohými slovy: — dnes si odpočiň! “— a jako lehký větřík za letního večera se kolem kvítků zakolébá a zas dále spěje: tak zaletěla Liběna, plesem a přirozenou dobrotou rozveselená, i s družkami na tiché lůžko, nechavši Benedu o samotě, aniž ji byl tento zdržoval, ale jakoby smrtící blesk byl do něho vjel, zůstal zdrcen státi. Nebohý! měl on čtve-

račivou nevinnost a hravé škádlení Liběnino za trpký posměch a novou hanu. Jakoby vyskočiti chtělo, tlouklo mu srdce pod širokými žebry; jakoby zaslepiti ho chtěla, slila se mu horká krev v líce; jediná, ale těžká slza se mu vyvalila na plamennou tvář, i nemyslil a nemluvil nic za dlouhou dobu, až pak strašlivě po rozlehlé síni jeho ústa zabouřila:

„Co jsou muka vaše, hladoví katané? co jsi nemoci nejlítější, co jsi devaterá smrti! proti mrzké haně?! Oněmi děcko straš, touto usmrtíš muže! — Ha, ty malicherný oceli!“ volal dále, divoce se po boku a po ostrohrané dýce žena, a mrště jí o podlahu kamennou, až se zajiskřilo a hluboká brázda v čtverhraníku zůstala — „ty slabý nástroji! Slovo jest hroznější, pravice má strašlivější, hana pomsta nejčernější!“

A že tak smýšlel, a že tak cítil, spatřila Praha na druhý den při novém sedání, na němž kněžic Břetislav začátek učinil, a také statečně si počínal, nebo šestý teprva rytíř mu vydral vítězství z rukou udatných. Byl' to rytíř na vraném oři, v černé brnění jako ukován; žádný pás mu nevisel přes černý krunýř; černou lebku žádný nekryl chochol, aniž na štítu bylo viděti znaku bohatýrského, proto že byl rouškou černou zakryt; — jak ale zakuklenec svrhl Bře-

tislava, odtrhl i tuto záclonu, a panstvo poznalo — Benedu — an již již kývá na Viperta skvostným brněním dnes zdobeného; neboť vysoký se mu chochol houpal v krásných oblucích na lebce stříbrem kované, a na krunýři zlatě protloukaném visel pás mu, jako věnec z nejplnějších růží. Komoň jeho, skvělý jako padlý sníh, nesl sedlo a pod sedlem háv drahým kamením přeplněný, a hlavu dlouhohřívou zdobilo mu peří vysoké.

Stál tu Čech a Sasík proti sobě, jako noc a den, a byla i z noci hrůza taková, že se ouzkostně dech v celém shromáždění zatajil; nebo těžkým, pádným krokem přejížděl Beneda ohradu, co se zatím Vipert v mnohém skoku k boji chystal. Ale oba pohlížejí stejně zapálenými zraky na sebe, a dosti na se pohleděvše, vzali těžké dřevce a již již vichrem vztekotným proti sobě ženou. Jak se uleklo ale lidstvo, když to vidí, an Beneda v prostřed dráze kopí odhodiv a podivným skokem se ráně Vipertově uhnuv, k boku se mu přitočil a pravici ocelem obtěžkanou vyhodiv do nesmírné výšky, tak ho v hlavu rázně udeřil, až se hlasně na ní stříbrem kovaná přílba a pod přílbou hlava a pamět zatřásly. — I pouští Vipert oštěp a mrákotou obestřen kácí se s oře; Beneda ale odhrnul černé hledí a bouřlivým hlasem za ubohým volá:

„Lstivý ouskok lstí, hanu hanou splácím! Hana, hana věčná tobě! hana tomu, kdokolivěk s tebou obcuje a zápasí!!“ — Tak domluviv krokem váhavým jede z ohrady, anž na to s podivením a překvapením celá Praha hledí — ale ještě v tu hodinu opouští rek dalekopověstný hlavní město, a opustiv je a přešed mnohou krajinu, loučí se s českou vlastí.

3.

Hodnověrní kronikáři vypravují, že se Vratislav činem Benedovým a jeho slovy náramně rozlítil, tak že ani za dlouhou chvíli slova nemohl promluviti, až pak, zpamatovav se jako z omráčení, rozkázal, aby se spěšně na koně vsedalo a za ním pospíšilo; než však, jak se mu to již častěji při jeho prchlivosti bylo stalo, rytířstvo se k vyplnění rozkazu nehnulo, aniž jiným Benedu stíhati dovolilo. Takovýmto zemanů svých chováním na nejvýš rozbouřen, zapřisáhl se kníže, že věčnou mstou pronásledovati bude reka uprchlého.

A proč se medle cítil Vratislav uražena pohaněním Vipertovým? Nahlednète, krajané! do letopisu tehdejších časů, a snad, čeho jste žá-

dostivi, se dovíte. Byltě Vipert — jak nás tito ujišťují — kmen štěpu královskélo; neboť vnuk Helmreichův, veliký Wolf, byl jeho děd. Zdědil Vipert po otci svém Vipertovi, toho jmena prvním, Balsamsko, krajinu v nynějších Branibořích ležící, ku kterézto brzo jiné kraje připojil; než však posléz statky tyto jiným popustiv, uvázal se v hrabství Groiské. Poněvadž ale tehdá celá německá říše v stálém trvala rozbroji a různicích, Vipert však vždy byl se vší svou mocí Jindřichův: byl sousedům, zpiklým proti císaři Sasíkům, nevítaným a nebezpečným hostem; a protož, zpozorovav to dosti brzo, odporučil statky samovládě dvou svých dvořenínů, a sám se obrátil k Vratislavovi, s nímž se byl v bitvě Fladenheimské * seznámil.

Jaký obraz statečnosti mužské Vratislav kdy v duši choval, takový spatřil ve Vipertu jako třikrát výtečnější, k jakému však cíli vítěz Vipert pospíchal, u toho viděl se mu Vratislav již státi; a tak jsouce oba hrdinové pro jednu věc bojující, aniž bylo mnoho třeba, stali se opravdovými přátely.

* Jesti známo, že Vratislav již od roku 1075 na žádost Jindřichovu bojovné pluky do říše zasílal anebo sám v bitvu vedl. Bitva u Fladenheimu strhla se mezi Rudolfem a Jindřichem na den svatého Chrisostoma léta Páně 1080.

Jeda tedy do Čech, pilně počal o to Vipert mysliti, jak by si k svému užitku zavděčil Vratislava i také Jindřicha, aby v nejistých dnech ze dvou stran pevné podpory a hajitele svých statků dosáhl. Žeby toho dovedl, měl dobrou naději, neboť znal velikého ducha Vratislavova, i s druhé strany potřebu Jindřichovu, a pročež doufal, kdyby Vratislav se uvolil císaři peněžitou i bojovnou pomocí proti pobouřeným Italům přispěti, žeby se i Jindřich, maje v paměti, jak již dříve český kníže mezi jeho stranou vynikal, také královskou nezpěčoval korunou se mu odměniti.

Měl však i chytře za to, žeby si musel rovně zachovati dobrou vůli českého bohatýrstva, kterýmžto se bylo často Vratislavu říditi: a pročež nebudiž nám s podivením, kteří čteme, že Vipert sebrav se po ráně, kterouž ho byl Beneda omráčil, s takovou přetvářenou mírností a uhlazenou ohebností se uměl v okolnosti hoditi, a toto pro čest a jmeno své nenadálé nepříjemné překvapení s takovou obratností divákovi vymlouvati, jaká by i nynějšímu Frankovi byla ke cti a ozdobě.

*

4.

Na cestě, kterou se jede z Kladska do Hnězdna, stála leta 1086 krčma, nazvána „u dobrého hospodina“. Byltě to za oněch časů v těchto krajinách ovšem neobyčejný úkaz a pohodlí, a protož jistě málo který pocestný opominul navštívit „dobrého hospodina“. Přihodilo se tedy, že na den sv. Jana Křtitele leta nadřečeného sedm jezdců u nízkých dveří ony krčmy zastavilo. Šest jich bylo stejně oblečeno, a sice nohy širokými nohavicemi, které pod koleny do vysokých bot se tratily, ostatní tělo přiodíval krátký kabát s volnými rukávy; boky pak měli opásané koženým pasem; na pasu visel těžký meč, a hlavu černovlasou jim kryla nízká chlupatá čepice, vší jiné okrasy prázdná. Sedmý ale jezdec měl na sobě oděv z lepšího sukna; kabát jeho byl ještě kratší, ale s větší pilností vytvořený, a velmi dobře přiléhal; přes kabát mu visel pás barevný, a jeho čepice byla spůsobile přistřihnuta a dvěma perama ozdobena. Ale jak se již tento jezdec šatem od ostatních dělil, tak bylo též znáti, že se stavem od nich liší; neboť se zdálo, že druzí ochotně na jeho slova pozor měli, když to zastavivše mezi sebou hovořili a se radili, mělo-li by

se dále jeti čili zůstati. I umínili „u dobrého hospodina“ sobě oddechnouti, a pročež koně opatřivše, brali se do velké, ale nízké a špinavé světnice, kde je hospodský, muž již letitý, ale ještě sukovitý, přivítal, a postaviv jim na stůl, hrubě otesaný, velkou nádobu medoviny, ptal se, odkud a kam by jeli?

Bylo to oddělení českých poslů od krále Vratislava k svatu Boleslavu, králi Polskému, kteréžto dříve Kladsko opustivši, nežli pán a vlastní vyslanec, také dříve k „dobrému hospodinu“ dojelo a pod jeho střechou ostatní družinu očekávat si umínilo. I domluvili se brzo vespolek, že hospodský, také Čech, dnes krajany obsluhuje, a pročež buď že čím déle u medoviny seděli, tím více se jim jazyky rozvazovaly, buď že hospodský vypraviv sám podivný svůj osud, který jej byl z vlasti vyhostil, pilně se také ostatních vyptával — i povídalo se, a čím déle se mluvilo, tím více bylo k povídání.

Nejvíce a nejčastěji ale vedl řeč zkušený Zvěstil, onen totiž, jehožto jsme zprvu hned mezi ostatními jinak viděli zdobeného. Od něho se dověděl hospodský ponejprv a s ním i ostatních šest zbrojnošů po druhé i po třetí příběhy v pěti předešlých letech po celé Evropě zběhlé, a sice: jak léta 1081 na jaře kníže Vratislav

tři sta Čechů s Břetislavem a pod správou Vipertovou poslal do Italie císaři na pomoc — jak se plukové čeští udatně tam chovali — jak nejprvnější dobyli zdí Římských a praporec český na hradby vystavili — jak se jich ale také léta 1084 z tří set jenom devět, a ze šedesáti Vipertových zbrojnošů toliko pět navrátilo — jak on sám, totiž Zvěstil, také mezi oněmi devíti byl, a jak se za věrnou a dlouhou službu, a že z mládí ve školách býval, nyní písákem stal.

I poslouchalo jej všecko, aniž si byl kdo, že nový host do světnice přibyl, povšimnul, mimo hospodského, který dle dávného zvyku častěji se byl po dveřích ohlížel a také hosta přivítal. Předloživ mu pak, co si velel a čeho bylo dostati, zase na své staré místo se uchýlil, aby ve spolku krajanů svých a z úst Zvěstilových ještě mnohé noviny se dověděl.

Byl‘ právě Zvěstil v nejlepším vypravování, jak vůdce Vipert, navrátiv se do Čech, pojal spanilotvárnou Jitku za manželku — jaké při tom radovánky — jak posléz Vipert — —

„Aj, ty moudrý Zvěstile!“ vskočil mu hospodský do řeči, „zadrž drobet, a pověz také, kdo byl onen Vipert? — Dokud já jsem po veliké Praze kráčíval, o Vipertu nic jsem neslýchal.“

„To ti rád věřím," poučoval ho Zvěstil, jícen zaschlý medovinou čerstvou propláknuv — „jak povídám — to ti rád věřím! — Nemělať ta liška ještě za tvých časů mezi vrchy českými své doupě.— Avšak hni ty sebou, Vávro mrzutý! povídej ty nám, tyť jsi byl nerozdílná pravice jeho dobrého přítele!"

I strhl se smích mezi ostatními, a jeden i druhý nutil Vávru, aby povídal.

„Jděte na kůl s tím svým povídáním," odbýval je Vávra; „víte to tak dobře jako já."

„Ach, co víme," dotíral naň zase Zvěstil; „řekl jsem, že nic nevíme! a protož ty, co víš, jen ještě přežvykuj!"

„Hospodář náš, tvůj krajan, to také neví!" doráželi naň ostatní, a neustali, až začal vypravovat, co hned o příjezdu Vipertově na zapřenou, co o sedání věděl — zkrátka, co jsem v předešlých listech vyobrazil.

„Nu, a když ho tak můj rytíř s oře srazil" — těmito slovy skončil povídačku svou — „tu víte, jak se kníže rozhněval, a jak se, že se mu za Benedou nespustili, rozlítil, až i vyřkl kletbu naň a jeho statky pobral. I pomyslím tu sám u sebe: ten se ti jistě nenavrátí — a tedy pro tebe tu také žádná práce! — a myslím tak,

a odevzdav se do vůle boží, otáčel jsem se po jiné službě.“

„Řekni pak mi, Vávro poběhlíku! po kolikráte jsi se to po službě otáčel?“ odtušil na to Zvěstil, uštěpačně na známou nestálost Vávrovu narážeje, a veselý posměch celého sboru provázel jeho otázku; ale jakby usekl, umlkli všickni nenadálým na stůl udeřením zaraženi jsouce, a spěšně na židlicích se obrátivše, koukali do druhého kouta, odkud rána byla přišla.

Seděl tam příchozí, jehož zprvu jezdci ani nebyli zpozorovali, který ale nyní číši, vyprázniv ji šilným douškem, tak prudce na stůl postavil, že se až přetrhla nit veškerého smíchu, a pročež i také všickni na kazitele obecné rozkoše pilněji pohlíželi. Byltě to muž nejméně osmatřicet let starý, anebo byla starost a utrpení tak hluboce a znale jeho tvář zoraly. Z černých očí plál mu jiskrný oheň, a pral tak prudce do oněch, kteří zvědavě naň pohlíželi, že jakousi nevýslovnou uctivostí opoutáni nevěděli co mají začíti, když to podle odění ještě poznali, že před nimi sedí muž krve šlechtické a řádu rytířského, ač byl přijel bez panošů. I počal mezi zbrojnoši a pisákem šeptot a hovor, i divné hádání, kdoby to asi byl, až tu nenadále mrzutý Vávra všecko na světlo vyvedl; neboť byla mu tvářnost za stolem sedícího velmi

do očí padla, a hnulo se vše v jeho paměti a nutilo se, dobu onu nazpět přivesti, v které ji byl viděl. Zablesklo se mu v hlavě, a při blesku tom poznal v cizinci, v hostu — svého bývalého pána, a poznav jej vyskočil s lavice, až vedle sedící sebou strhl, a skokem jediným postavil se před hosta, radostně řka k němu:

„Ať to Třas! nejsi-li to ty, rytíři a pane můj! — Neznáš ty již více svého sluhu, Vávru věrného?“

„V jaká slova to tvá otvírají se ústa, pomatený pacholku!“ zamračil se naň rytíř příchozí hlasem plným a zvučným; ale sotva ze rtů poslední vyletěl zvuk, již Vávra s utěšenou jistotou odpovídá a na bratry zbrojnoše volá:

„Ha, to hlas tvůj, pane! tak jsi na mne zahřměl, když jsem s koně spadl, jeda s tebou ponejprv z Boleslavi na hrad otcovský. Tys to, a pročež buď s Bohem, službo Alexova, s Bohem, bratři! — tu můj pán, tu vizte reka Benedu!“

„Benedu? — to Beneda?“ vyjelo všem uleknutím a podivením z úst. I počali se všickni mžikem v slušné uctivosti před hrdinou dalekopověstným klaněti, a hnali se blíže, aby ho slušně pozdravili; ale v tom se otevrou dvéře, a do světnice vstoupí — Alexius a ostatní jeho družina.

Byl to muž v bitvách skoro sestaralý, ač tělo a na něm oudy ještě silou a bujarostí hraly; z očí svítal požíravý oheň, který tím odpornější byl, proto že pod zrzavým obočím zanícen ležel; takovétéž vlasy ježily se mu na hlavě, a takovétéž vousy zatáčely se do dvou půlkol pod orličím nosem. Do Čech a do Prahy přišel se svým bývalým pánem, hrabětem Vipertem, kterýžto jej, navrátiv se s pozůstatky svých a českých pluků z Italie, a zasnoubiv se s Jitkou, Vratislavu odporučil. Načež vůdcem českého vojska učiněn, leta 1086, když Vratislav posléz za krále korunovaný vypraviti chtěl do Polska posly, vyslanství na se vzal, a tak se přihodilo, že se na cestě do Hnězdna v té samé krčmě zastavil, do níž Beneda byl vstoupil, anž po smrti královny Polské, v jejíž službu se byl po odjezdu z vlasti oddal, z Hnězdna se vypravil a po dobrodružství jezdil.

Ledva však Alexius do světnice vkročil a zbrojnoše své v takém pohybování uzřel, ptal se, co by se zde dělo, hlasem, na němž lehce bylo poznati, že ho matka zpěvem českým nekonejšívala. I poví se mu to; ale Beneda, domnívaje se, že vůdce český Čecha uctivě a dle zásluh uvítá, s nemalým podivením a uražením vidí, an zlostným okem naň pohlíží, a strhna po-

tměšilý smích zbrojnošům po provazích se ohlídnouti káže, a rozkázav to divícím se pacholkům k Benedovi těmito slovy se obrátí:

„Sám jsi nám v pasť vběhl, skvrno bohatýrů, zrádo velebnosti královské! Hleď, jak se nyní vyvineš!“

„Ha! cizí modly pacholku!“ rozpálil se Beneda — „ty dno sboru hnusného! nepravosti cizokrajné nádobo! tuto vezmiž, tím se vyvinu!“ — a bleskem vytasiv meč, silou náramnou po Alšovi — jakž mu v Čechách říkali — se žene; odskočil a vyhnul se však tento ráně, a obnaživ meč, káže zbrojnošům na Benedu dotírati. Blýskaly se ovšemť mžiknutím meče v každé pěsti, ale pěsti dosaváde na rozpacích trvaly, kamby se k seči obrátiti měly; než však nejposlušnější svého pána mezi družinou nyní se na reka sesypali, kterýžto k odporu na nepohodlném stoje místě, ač ač těžké rány do nepřátel zasílal, předce, množstvím jsa obklopen, poddati se musel. A stál tu nyní hrdina dalekopověstný, ruce nazad maje spoutané, jako sloup; takovým nakládáním, takovouto příhodou násilně se v něm pavučina ctižádosti přetrhla, a mimo ni neměl jiné žádosti, neznal jiné blaženosti. Volně nechal sebou nakládati, když se s ním tři zbrojnošové, na kůň ho posadivše, nazpět do Kladska pustili; co za-

tím Alexius bodem, jímž mu Beneda byl levé rameno rozryl, zemdlený „u dobrého hospodina“ s ostatními oděnci hodlal počkati, až by se druzí navrátili.

Kladsko leželo jen několik hodin od krčmy vzdáleno, a proto se zdála zbrojnošům, kteří Benedu mezi sebou vedouce, k městu pospíchali, cesta velmi dlouhá býti, když se slunce již za vrchole okolních lesů potápělo a krásné zlato po jasném nebes oblouku rozlívalo. Když pak ale již i tento záblesk zmizel, a kolem nich se roviny v šedé večerní roucho začínaly oblékati, za nimi pak na modránkách vyskakovat hvězdy, a když ještě žádných dosaváde věží, žádných stavení před sebou neviděli: tu se lehce na tom usnesli, že z pravé cesty zbloudili; a vidouce posud znalou dráhu, kteráž se ve vysoké trávě tratí, v lese, ku kterémuž právě přijížděli, přenocovat si umínili. Pohnavše tedy koní ač unavených, brzo se octli ve veliké doubravě. — Na začátku hradily ji vysoké, černé, k tichým nebesům strmící skaliny, tak podivně utvořeny, že se rozmanitě dělily jako v ulice a sklepení, působíce mezi tím i větší místa a jeskyně. Na jejich věkostaré stěny rozkládaly staré duby své velké větve, a to všecko působilo ovšemť krásný pohled, ale rozlévalo také jakousi tajnou ouzkost v okolí.

Zde si tedy umínili zbrojnošové, popustivše koním uzdy, aby se mohli volně v bujné trávě pásti, přečkati vládu staré noci; a položivše Benedu mezi sebe, roztáhli se po chladné zemi, po dvou vezdy oddavše se spaní, mezi čímž bylo třetímu míti hlídku.

Jak ale odpočíval náš rek dalekopověstný? Může-li plavec moudrý, když na pustém moři okolo něho všickni živlové v hrozné bitvě se vztekají, odpočívati?—Benedovi zuřila v prsou a v celé duši bouře vzteklá! Nemohl pochopiti jistotu hanebnými pouty jej tížící; všemožně chtěl sám sobě dokázati a se přesvědčiti, že to vše jen přízrak a šálebné jen mámení; — v jeho duši hořel bolu, zlosti a msty plamen, který vyvaliv se z ouzkých ňader, by byl celý svět uvedl v zkázu. Dlouho na něho nešlo spaní, až posléz, potýkáním, jízdou a vnitřní bouří přemožen, klesnul do tmavého objetí spánku.

O čem byla duše před krátkou dobou pracovala a s čím se až do unavení zabývala: to vyváděla i ve snu dále, tím se pachtila i ve spaní. Vznášeli se kolem Benedy snové v rozličných postavách a hnusnou tváří se naň šklebíce; zdálo se mu, že jeda ve vzdálené vlasti povědomou drahou k slavnému Vyšehradu, nenadále spatřil, an několik jezdců, starou babu mezi

sebou vedoucích, touž cestou před ním se ubírá. Křičela ulekaná žena, o pomoc volajíc a hrozně se při tom pitvoříc, až ji Beneda, přihnav se k tomu a jezdce jako hejno ovec rozplašiv, vysvobodil.

Tu zatočila se žena plesem, a jiskřícím okem na svého osvoboditele pohlednuvši, počala se smíchem, při němž jí bylo viděti bezzubé dásně, takto mluviti:

„Devatero ti to zaplať božstvo, statný synu! — avšak stará Liduše se také postará, a svým sluhům přikáže, aby tě chovali a hlídali. O! stará Liduše“ — zachechtala se žena dále — „má také práva, takéť vládne, a také dává rozkazy! a hned se voda s ohněm snoubí, oblaka jdou po zemi, a tíže plyne v povětří, a mezi tím moji milánkové vedou skočnou a provádějí hudbu, až se plesem skaliny potem krvavým potí. Věř, holenku!“ — lichotí se dále k Benedovi, který se hrůzou na to dívá, an žena scvrklá najednou se zdvihá, a boky se jí plní a oči z prudka plapolají. — „Věř, holečku! že ti stará Liduše může také odplatiti, co jsi pro ni učinil, že se může také odměniti tomu, kdo ji osvobodil.“

„Na omylu vězíš, babo slabá! na omylu nejhrubším, pakli myslíš, že zde na odměnu če-

kám. Žádost po cti toliko mi sílu dala, že jsem vrahy tvé rozplašil!“ odtuší jí na to Beneda.

„Tak! — Tedy jenom žádost po cti?“ zašklebila se baba vráskovitá. — „Hehehe! můj pacholíčku! dám já ti cti, dám já ti ji měrou vrchovatou; dám ti také její požitky a její ovoce. Tuto ruku na to máš, holoubku můj! že ti slovo splním.“ — A tak domluvíc mžikem zrůstá, a béře na se obrovskou podobu, černé vlasy honí se větrem, ze zraků vyletají blesky, a uchopí se ruky Benedovy a tiskne ji, až mu bolestí krutou všecky žíly byly proniknuty, a drží ji pevně, až se rek hrůzou třese a sebou trhá, přičemž unaven a upocen se probudí.

Vyraziv se z těžkého sna, shledal Beneda, že mu nejsou ruce více na zad uvázány; čile se tedy vzchopil a pln podivení se ohlížel, až při měsíčku, jenž zažloutlé z mráčků šedých po okolí světlo rozléval, před sebou státi uviděl v tmavý šat až po kotníky zakuklenou — Liduši, an se o hůl dlouhou, černou podepírá a s natáženým krkem na něho se dívá.

Nenadále a tak hrozně překvapen nemohl ani slova ze sebe vydati; ale za to spustila Liduše:

„Snilo se ti libě, holoubku? — uvedlať jsem ti známosti naší počátek zase v pamět; aspoň

tak jej vyobrazivši, jak v pravdě byl, aniž jsi to zřetelně viděl!“

„Ha, ty pekel nejčernějších výplivku!“ rozvzteklil se Beneda — „to jsou tvého slibu následky?“ — Ale Liduše mu s potměšile kárající tváří přejala řeč, řkouc:

„Pomalu! pomalu! — ať nezbudíš svých pěstounů, které jsem ledva ukonejšila! — Co pak ti schází, miláčku? Nedržela jsem ti slovo? — Na jaře mládí svého jsi se se mnou seznámil, osvobodiv mne nehody, která na mne již padala, a padaje mne rozdrtit hrozila — neboť to bylo v takou dobu, v které i nám jesti větší se podrobiti moci, u kteréž i velevláda Lidušina se končí — avšak za to jsi mou prací co jinoch bujarý mezi hrdinami vynikal, za to lepých děvčat outlinká ňádra se po tobě rozplamenila, za to jsi se bohatýrů a knížat stal miláčkem. Kam jsi medle touhu ještě napínal? Napínáš a napínáš, až praskne žilka po žilce, nitka po nitce, až se kaz do duše dostane a do života. — Proč jsi opouštěl Prahu? proč jsi opustil militku?“

„Ha, ty schránko strašných klamů! míníš ty mne pamětí svou usmrtit?“ zvolal Beneda.

„I holoubku!“ — posmívá se mu dále Liduše — „což pak myslíš, že to vášně tvé chyba nejmenší? — Víš-li pak, jak jsi přišel dnes do

mého zde okolí? — Jenom žádost — nebo znám tě, synu, dobře — aby v cizích krajích s podivením na tebe hleděli, k tomu tě přivedla, že jsi Polanům vyzradil, co jsi o vládě české, co jsi o zámyslu knížete, co jsi o stavu a okolnostech vzdálené vlasti věděl. Ale donesla to rychloletá Závist s Klevetami na hubených plecech k uchu Vratislavovu, a za to kníže neustal mstou tě pronásledovati.“

Bouřlivě chtěl se tu Beneda ozvati, ale žena rozhovořená, holí nad hlavou zatočivši, žhavým okem na něho pohlédla, a zlostně ho zakřikla: „Za zuby drž jazyk, děcko! když tvá matka mluví!“ — Však i hned zase zmizel ostrohraný tento zvuk, a s ouškleb nou přívětivostí vyjasniv ši tvář a v mírnost oulisnou proměniv ši nelíbezný hlas, mluvila takto dále:

„Nepřipomínajíc jiného, čím jsi se proti vlastnímu dobrému prohřešil, jedno jenom ještě podotknu, ačkoliv bysi sám snad nehodu svou v tom nehledal. — Řekni pak mi, holoubku! co se v tobě ozývalo, an jsi tak neprozřetelně u „dobrého hospodina“ sobě počínal, a co se v tobě rozkládalo, když bývalý tvůj zbrojnoš k tobě přikročiv za reka dalekopověstného tě vyhlásil?“

„A čeho tím hodláš dosíci? ty třepe nešlechetné nádoby!“ rozsápal se Beneda — „že mi

stojícímu mezi nepřátely předstíráš, v čem jsem pochybil? Pryč se kliď, ty mezi ďábly ohyzdo! s tebou mi není co rokovati!!“

I pohlédla Liduše na Benedu okem, z něhož hrůza v duši mu sršela, a chvíli pomlčevši, počala, na každé slovo váhu a ráz vkládajíc:

„Tobě není se mnou rokovati? — Aj, ty hlavo moudrá, hlavo věhlasná! a kdo pak by ti v celé šíré přírodě byl pověděl, že jsi božstva daru nejskvostnějšího, mnohotvárného rozumu, co žiješ a co jsi myslil a co jsi mluvil a co jsi jednal, nepoužil? kdo ti, v sobě jedině samovládu hledajícímu vysvětlí, že jsi větší moci podroben? — Jako matka o tebe pečujíc, chtěla jsem tě korunou své velemoci ozdobiti, a teď mám se pryč klíditi?“ — A pekelným ousměchem rozšklebivši ústa, mluvila jakoby každé slovo se hluboce v duši Benedovi zaryti mělo: „Ale stará Liduše nemívá zvyk z nevděku si co dělati, nobrž co jednou začala, to i k cíli dovede.“

S tajnou výhrůžkou takto skončivši, velela Benedovi, aby za ní kráčel, sama k odchodu se již obrátivši; ale Beneda zůstal státi zamračen.

Domlouvá mu stařena, řkouc: „Což ti život již žádnou není útěchou?“

„Co mne může k životu poutati, když mi hanbou co věčnou průvodkyní jest poskvrněn?“

„Ani když tě zase na stupeň cti a důstojnosti povýším?“

„Kam ti lze mne povýšiti, aby pověst se mnou nekráčela?“

„Přiodím ji rouchem nejskvělejším!“

„A čím hodláš očistiti oděv její černočerný? čím umyti jí tvář zakalenou? — Novou lstí a novým podvodem?!“

„Čeká na tebe blahost a jemná rozkoš; po tobě i láska i přátelství touží.“

„Není ve mně zvuku, hlásícího se po rozkoších!“ hlasem temným, nedůvěrným odpověděl Beneda.

„Znal jsi Liběnu — ?“

„Ha, ty jedu plná oukladnice! co mi novou ranou dráždiš jizvu, kterou jsem po šest let marně hojil?“ rozhorlil se znova Beneda. „Nemluv mi nic o Liběně!“

„Aj, synu! nebudiž tak nevděčným. Militka tě má dosavade v mysli!“

„O, pekelná svodnice! mluv, pro moc ďábelskou, mluv, co víš o kněžně?“

„Pojď se mnou, a pak ti to vyjevím!“ — Tak dokončujíc obrátila se a chvátala dále do hustého, černého lesa.

*

„Ustaň!“ zvolal za ní Beneda pospíchaje stromovím a křovinami, mezi nimiž se mu Liduše, již zacházejíc, mihala — „ustaň! pro strachy, jichž jsi zakusila v hodině našeho seznámení, pro sliby, kteréž jsi mi tenkráte učinila, i pro peklo, jež jsi ve mně rozžala — ustaň! Tenkráte jsem ještě tvého hlasu poslušen!“ — Dohonil ji, an se právě zastavila; ale než mohl dále k ní promluviti, již se ho ptala, zdali, jak slušno, své tři průvodce byl na věčnou pouť poslal do krajin tmavých a neznámých; ale na slova Benedova, že ve spaní trvají dobrém, aby zejtra mohli rozhlásiti, že Beneda se na nepříteli nemohutném nemstí — jen se ušklíbla, a přikázala, aby více ni slova nemluvil, a tak sněmy duchů půlnočních nerušil. Sama kráčela vysokou travou napřed, a tmavý dlouhý šat se dalece za ní vlekl, a před ní, kam černou hůl položila, skláněly se rostliny, pohodlnější jako cestu činíce. Podle ní kráčel Beneda, tím, co mu byla vypravovala, pomatený, a nač mu byla z minulých let zpomněla, rozplamenění, sotva pozoruje, že se najednou zastavili u jeskyně hluboce sklenuté, v které čirá tma se točila. I probírá se rek z myšlének a probrav se vidí Liduši, an podivně kol sebe v povětří holí hází, a prudce se svíjí a sebou vrtí a skučí a zpívá:

„Vzhůru, tíže!
vzhůru let!
dolů, živle!
dolů teď.
Čerstvě mé volání
plňte, sluhové!
zlosti mé se bojte,
pekla duchové!“

A pod nimi se počala země půlnočním tichem obestřená třásti, a každý kámen a každý strom počal se hýbati a praskati, a vůkolní skaliny se otvíraly. — Silněji zatočila še Liduše, a kol sebe plášť do povětří roztáhnouc, hlasem pronikajícím zvolala:

„Za mne, větre!
za mne spěš,
hraj a služ a
kol mne běž!“

A hrůza hromobitná obklopila krajinu ode všech stran; řvaly, jako kdy stádo rozdrážděných lvů aneb hladových tygrů řve, vichr a bouře; tisíckráte po skalinách a starých dubech se obrážejíce, tisíckráte množili hrůzu. — Stálť tu ulekaný rek a soudil, že naň každou chvíli celý obor světa spadne a jej rozdrtí; ale Liduši nebylo ještě ustati, plamennýma očima, hlavu daleko vypnouc a kolem a křížem nad ní holí šermujíc a tiží jako až klesajíc, nahlížela do jeskyně,

v nížto jako vlny a páry mořské počalo se to zmítati.

Najednou se opět vzchopila a hlasem hroznýmdo dalekých lesů zakřikla:

„Před mne, ohni!
před mne plyň!
vzhůru, dolů
teď se viň!“

A jako kdy Etna obtěžkaná nenadále pukne a ohnivý tok ze sebe vychrluje, tak se bleskem zalilo a zasypalo okolí; ohněm plála skalina, a v plápolu se třásla země, a v plamenu řvala bouře. Z jeskyně vyletovala rudá ramena daleko se vztahující, paní svou a reka dalekopověstného jako vítajíce, ba i pohltiti hrozíce, ale vládkyně jich vítězným káže dále zpěvem:

„Dosti, tíže!
dosti, větře!
dosti, ohni!
v skrýše spějte,
v skrýše věčné!
Mokro, mokro!
přijď mi teď,
kvap mi k dílu,
veď a řeď!“

Rázem hrůza umlkla; blesky zhasly, hromové zašli, a příjemné ticho opanovalo krajinu,

a libostný zásvit se kolem rozlil, klidný jako paprsek měsíce ale i stkvoucí se jako o poledni slunce. Libý větérek prohánĕl se větvím a od skaliny ke skalině roznášel líbeznou vůni a šustil listím, a šustot ten zněl jako hlas dalekých harf. I zmizela z jeskyně čirá tma, prchající jako slabý mráček před světlem ranním, a míhaly se tam jako podivná směsice slabounké páry, a skládaly se, a vystupovaly, a dělily se, až tam jasno vysvitlo. Ale zalekl se Beneda, a třese se a bledne, a mžikem hoří, a ňádra se mu zdvihají, jakoby každé žebro prasknouti mělo, an vidí, že v růžové záři, vznášejíc se na perutech zefyrových spanilá děva se tam zjevuje, jako z nadvětrných luhů a nebo z rajských krajin nejjarejší obyvatel, a že hlavu zlatě zkadeřenou zdvihá, a oko nebeské otvírá, a otáčí se a hledá po dálce daleké, a nalezne a pozná *jeho*. — Ples vysvitnul jí na tváři, radostí se jí oko zajiskřilo, ňádra slastí vysoko se vydmula, a již páže labuťové v krásném oblouku zdvihá a po rekovi napíná, celým tělem, celou duší k němu se kloníc: i zaplesá tu Bleneda, a rozpřáhne ramena a zvolá z hloubky své duše: „Milenko! — Liběno má!“ — a skokem chtěl k ní: než ale v tom se dotkla ho Liduše holí svou čarodějnou, a ramena mu sklesla, oči se mu zata-

hují, kolena se pod ním chvějí, hlava se mu tíží, a celý klesá a padá do trávy vysoké, slyše jenom ještě devaterý ohlas smíchu baby kouzelnice.

5.

Na velikém sídelním hradě seděla ve své komnatě hraběnka Jitka u malého stolku, na němž skvostné šití leželo; u okna stála Liběna, krásná její sestřenice, okem pozorlivým probíhajíc dalekou krajinu přede hradem rozprostřenou a krásným jitrem ze sna se budící.

Brzo hleděla na řeku, jak podle paty hradu vysokého svůj, mnohou parou šedivý tok zatáčí; ba zase jak se kolem švihlého, zeleného proutí vine, jak se v planinu trávnatou rozšiřuje, a nebo v ticho vysokých, tmavolistých olšin se schovává.

Teď se obrátila děva knížecí na blízké mladé háje a lesíky, a na temější ve dálce doubravy a bory, a na vesnice a městská sídla, ježto nad ně temena svá vypínala; až pak zraky zůstaly na dalekých horách vězeti, nemohouce prohlédnouti dále, nemohouce poznati, co se děje za nimi v milých Čechách.

I za dlouhou chvíli tam hleděla, a jenom touhou rozhřála se jí ňádra, a zoužil se jí dech,

a oko modré jakoby se bylo chtělo slzou zaliti; obrátila se tedy od divadla toho a na veřejnou silnici, která k hradu vede, zraky své otočila. Uviděla na ní brzo poutníka se blížícího, a poznavši v něm cizince, promluvila v tato slova k Jitce, a přetrhla tak mlčení dosaváde po komnatě trvající, řkouc:

„Oko-li mne nešálí, vidím cizího poutníka cestou se ubírajícího k našemu hradu!“

„Poutník cizí k našemu hradu?“ promluvila na to Jitka pozdvihnouc hlavy od šití — „a snad dokonce z Čech?“

„Domníváš se to také, Jitko, opravdu? A snad dokonce z Prahy přichází?“

„Dej ho zavolati, bude-li chtít dále se ubírati,“ odpověděla sestřenice hraběnka. „Doufejmež; snad tenkráte dostane se nám zprávy libomilé ze vzdálených vlastí.“

„Již již se zatáčí z veřejné cesty“ — vypravuje Liběna, pořáde z okna hledící — „teď se zastavil — dívá se na báně našich věží nebetyčných — již kráčí k branám našim.“ — A spěšně odskočivši od okna, přivinula se hraběnce k prsoum a zvolala:

„Jitko! Jitko! není-li tenkráte tušení mé prázdné a liché, tedy nás dojde zpráva potěšitelná! — O, jen jediné slovo jisté po dlouhých

tak letech, a jedinkým tím slovem zasměje se na mne novou krásou, novou vnadou veškerá příroda!“

A sotva tak domluvila, pospíšila vyjeviti vůli svou služce, v kobce vedlejší se zdržující, aby letěla totiž přes síň velikou k předhradí, a tam stojícím panošům a zbrojnošům rozkázala, aby pilně na to zřetel měli, kdy se poutník mezi branou objeví, a pak i hned k hraběnce jej přivedli.

Netrvalo to dlouho, a již stál cizinec před Liběnou samotnou — neboť Jitka se byla v nějaké důležitosti na chvíli odstranila. — Byltě to muž silný, vysokorostlý, v dlouhé a široké poutnické roucho oděný, s vysmahlou ode slunce tváří, která se mu ale ještě tmavěji krví zalila, a zase hned zbledla, jak do komnaty vstoupil, tak že se zdálo, jakoby trval na rozpacích, jak sobě před vznešeným panstvem počínati má. Dříve buď nikdy snad tak blízko k bohatýrstvu nepřišel — anebo byl ve spanilé Liběně z nenadání osobu známou nalezl, jíž se tu byl nenadál. Roztržitost jeho a překvapení ještě rostlo, an pozoroval, že se na něho děva šlechetná přepozorným okem dívá, takměř ani zraků s něho pustiti nemohouc; a pročež přetrhl ticho, které vždy jen ještě více na rozpaky uvádí, a jal se mluviti:

„Velela jsi, slečno ušlechtilá!“ — Ale těmito slovy českými nabyla řeč Liběnina průtoku, a nenechavši ho tedy ani dokončiti, přivítala jej co krajana, načež doložila:

„Rozkázala jsem panošům svým, aby tě požádali, zastavujícího se v našich branách, bys také před nás předstoupil. Vzdáleny jsme od hlučného světa, aniž však proto nám se po jeho hlasu stýská: ale není srdci dáno, aby odloučeno od vlasti, nezatoužilo po milých krajinách, kde si co děcko hrávalo! — Přicházíš z Čech?“

„O, devateré díky tobě, jitro! jež mne uvádíš pod střechu vlastenskou!“ zvolal poutník. — „Ano, slečno ušlechtilá! přicházím z krajin, jimiž Labe a Vltava své vlny ženou!“

„A snad dokonce z Prahy?“ zeptala se rychle Liběna.

„Před čtrnácti dny vyšel jsem ze slavného Libušina sídla, odhodlav se na dalekou cestu za bratrem, jejž byl podivný osud v Lipsku usadil.“

„Tedy z Prahy, milý poutníku?“ ptá se opět děva sličná — „byl jsi tam také při slavném korunování?“

„Byl, děvo milostivá! — Byloť tam obyvatelů ze všech krajů na tisíce, žádostivých pohleděti na slávu nevídanou; ale slyšeli jsme vesměs jeden hlas, a viděli jsme vespolek jeden smysl,

že scházel kvítek nejspanilejší ve věnci té slávy nádherné.“

„A co mohlo chyběti při takovém dnu mezi bohatými vladyky?“ ptá se s podivením Liběna.

„Ptej se jinochů horoucích, jimžto dáno znáti velekrásu, a ptej se dívek, které znaly mezi sebou perlu nejdražší, ptej se starce a ptej se dítek, bohatec i sprosťák jedním hlasem zvolá: Neviděli jsme Liběnu!“

„Člověče! — pro veliký Bůh! kdo jsi? Tušení, uleknutí a strach okolo mne otáčí ramena svá, a tiskne mě k prsům studeným!“ — překvapená tak domluvivši, spěchá do vedlejší komnaty, kde se hraběnka sestřenice s novorozeňátkem svým zabývala, a vyvolala ji ven. I vystoupily nyní obě; ale ledva spatřil poutník Jitku, poznal v ní dceru Vratislavovu a choti — Vipertovu. — Uleknutím zdrcen ucouvnul, a zalkal hlasem silným a pronikavým:

„Náhodo! krutě ty nade mnou panující! kam mne zavádíš?“ — O Liduše! Liduše! tak jsi mne dívati se nedala v dílnu svou stobarevnou! Nedívej se žhavým tím okem na mne, Jitko! Nepohlížej okem tím na mne, Liběno! jímž jsi mne v poušť dlouholetou zahnala!“

„Muži! poutníku! — kdo jsi?“ praví k němu hraběnka, bouřlivými těmito slovy, jimž nerozuměla, poděšena jsouc. „Já tě neznám!“

„Ty mne neznáš? Dcera nezná muže, po jehož životě se krutě otec shání? Manželka nezná muže, jehož manžel nenávidí? — Neznáš, kněžno! neznáš — Benedu!?“

„Spravedlivé nebe!“ zkřikla Jitka, ale Liběně bylo prudké uleknutí ducha zadrhlo, a bylo jí všecku krev zastavilo, tak že jen nesrozumitelný, temný vydavši hlas, počala klesati a padati sestřenici do náručí. Zahořela plesem i bolestí duše Benedova, a dílem aby ji odprosil, dílem aby ji pomohl, skočil k Liběně, shodiv široké svrchní roucho se sebe a nepravé vousy, jimiž si byl tvář nepodobnu učinil, a stál tu zase rek před kněžnou, ač ne více v bujarosti jinošské — nebo šest přešlých roků mu bylo hluboce ráz mužský v líce vydlabalo — nic však méně proto předce co obraz muže usedlého a vnadou zdobeného takovou, na níž každá děva zalíbení nalezá.

Pootevřela Liběna oko modré, a dívá se ve tvář Benedovu, ale kyne mu rukou; i zalkal tu rek lítostí, že snad opět marnou v sobě choval naději:

„Kněžno! Liběno! nech jen jedenkráte mi ještě pohlédnouti do blankytu oka svého! Jeden-

kráte jen daruj ještě ubohému slovo milostné, po němž šest dlouhých jar a let a zim vzdychal a se soužil. Jedenkráte jen — a pak ať přijdou a sepnou pravici mou v pouta těsná; pak ať svrhnou duši mou s trůnu všech žádostí v žalář tmavý, věčný, trapný!“

Ale nestalo se, co dalekopovětný rek očekával. Touha a naděje Liběnina se vzňala v sladkou jistotu, a pročež utěšeným, tichým vzhledem upokojila dávno očekávaného, a upokojila jej i hraběnka, kterážto zároveň cítila s milenou sestřenicí. V milostném, čarolibém toku uplynula jim první okamžení; neboť délka času uprchlého a doba přítomná nedala na všelijaké změny a okolnosti pečlivý zřetel míti, ale toliko citem sbor tento malý řídila.

A byla rozkoš v duši Benedově s nadějí na blahost budoucí, ačkoliv se mu ještě v cestu stavěla trpká povinnost: navrátit se totiž do Čech, ve vlasti vyniknouti milostí královskou a novým, slavným činem mezi bohatýry, a shoditi tak se sebe plášť dobrodružství, v nějž se byl zahalil. Jítka mu ale slibovala, že Vipert — který se právě v Budišíně zdržoval, a s kterýmžto prý častěji se byli v hovoru rozmanitém o něm zmínili — důstojností svou toho u královského tchána dobude, že i v statky i v hodnosti veleznámých předků zase bude uveden.

Díkem hnutý Beneda milostivou ruku Jitčinu k ústům tisknul: tu se nenadále dvéře otevřely a do komnaty vstoupil — Vipert. Zarazil se hrabě na okamžení spatřiv cizince, jehož podoba mu byla dávno z mysli zmizela; ale Beneda spěšně se vzchopiv, postavil se mužně před někdejšího soka. Jitka — přivítavši manžela, jenž tak neočekávaně přikvapil — jmenem ho ohlásila. Blesky sršely ze zraků Vipertových při slovích: „Toť rek Beneda!“ ale hned jakoby se byl zpamatoval, pohledl naň a na Jitku a na Liběnu, a kolem úst a očí rozlil se mu vlídný úsměch, a přátelskými slovy pozdravil hrdinu drahně nevídaného.

Pověděli mu pak a opakovali, co mu třeba věděti bylo z událostí a příhod, které by jej pohnuly, prosebným se za Benedu slovem k Vratislavu obrátiti. Znalť ale Vipert lépe, nežli ženy a než Beneda, mysl a vůli královu o této věci, a věděl, že by těžko bylo s ním se porovnati. Nechtěje ale přímluvy své příteli Liběninu odepříti, aniž však sám sebe v Čechách do podezření nějakého uvésti, a nebo si docela Vratislava rozhněvati, domlouval Benedovi slovy hladkými, aby se zatím do Míšně k biskupovi Bennovi obrátil, a tam čekal, až ho nebo on nebo Vratislav zavolá.

Že nebylo možno okolnostem a potřebě jinak vyhověti, spokojili se slibem takovýmto všickni,

jimž na šťastném skončení Benedovy nesnáze záleželo, a po několika dnech viděli jej, an rozloučiv se s nimi a opustiv hrad, k Míšni pospíchá.

6.

Odpusťte, jinoši vlastimilovní! pakli si, ačkoli v práci počaté trvanlivý a horoucí, nyní u vypravování pohověti a polehčiti míním. — Nalezl jsem v prachu dávnověkém, a vytrhl tak zkáze veliký jakýsi kus pergamenu, a očistiv jej, shledal jsem s nemalým podivením a potěšením, že jesti to list z oněch dob vlasti naší, do kterých Vás povídkou touto zavádím. Zdali bych živěji a šířeji snad nevyobrazil dějství, které v něm muž srdce prostého a slov nelíčených krátce popisuje, nevím; a bych toho i dovedl, předce mi jakýsi vnitřní cit nedá, abych Vám listu, a s ním také vypravování oněch časů z první ruky a z jistých, čistých pramenů nepodal. Opraviv tedy, kde toho novější našeho mateřského, milého jazyka urovnání žádalo, a zatmělejší vyjádření a zastaralé významy nynějšími vyjasniv, tu jej kladu, a několik ještě slov k osvětlení jeho připojuji.

List tento — nemýlím-li se, neb mi nelze jmeno zasílatele, věkem zašlé, dobře přečísti —

psal Zderad, slavný pán český, který se u vojště nacházel, jež byl král Vratislav roku 1087 do srbské krajiny, do Míšně a do Lužice, vypravil, aby se v tyto kraje, od císaře Jindřicha lénem dosažené uvázal, města některá osadil a nebo znova vystavěl; pročež se i také na Hvozdku, tvrzi pevné, pracovalo. Z této krajiny tedy a ode hradu tohoto letěl tehdáž spěšný posel k veleslavnému Vyšehradu s listem takovýmto, znějícím v tento smysl:

„Nebes požehnání a rozmnožení slávy a zemí Vratislavu, nejslavnějšímu králi Českému, přeje a vzkazuje vladyka Zderad.

Hvozdek, jak jsi kázal, Milosti královská! jesti teměř opatřen a muži srdnatými a udatnými obsazen; ač jsme mnoho od Němců trpěti museli nátisků. Včera srotili se Kylebští, zapomenuvše na nedávnou porážku, s okolními sousedy, a když jsme, navracujíce se od Míšně, ve Kylebech nocovali, jsou nás přepadli, a potržka se tu strhla velká potmě tak, až našich okolo dvaceti padlo, mezi nimiž i pohřbili jsme Věncerada a Vznatu, syny Tasovy na slovo vzaté. Ale jakž svítati počalo, kázal Břetislav ty Koleby všecky zbíti a Koleb zapáliti a rozbořiti, a rozděliv bojovníky na dva houfy obrátil se na západ; jel však první houf přede druhým

jako v polou míle, a když přijel k jednomu velikému potoku, asi o poledni, dlouho se nemohl přepraviti, pro kořist rozličnou; až pak k němu dojel Břetislav, a rozkázav aby dále se jelo, sám ale s námi, vůdci a nejznamenitějšími rytíři, zůstal u potoka, a poobědvav něco málo, počal se s mnohými z nás koupati.

Bránili jsme tomu ovšem, řkouce, že to není Vltava ani Ohře, však nebylo mu rady. A tu se okázalo asi dvacet jízdných; i nemeškali jsme se na ně strojiti, myslíce žeby vskočiti chtěli mezi nás, a brali jsme zbrojí na se; než těch dvacet jízdných ukázavše se obrátili se opět, a jinoši naši více smělí než moudří, přihotovivše se rozehnali se za nimi, ač jsme tomu bránili; však neslyšeli toho, a viduce, že ti jezdci utíkají, počali jich stíhati bez šiku až za jeden vrch, kdež, bohpomozi! byly zálohy, z kterýchž vyskočivše Němci mnoho našich pobili; ano veliká se strhla bitka, až se Němci na outěk oddali, a my nad nimi, ač velmi krvavě zvítězili. Zahynul z nás vůdce Alexius, Ratibor slovutný a bratří Braník i Slav, a pak Jarek z Křičova, Ryneš z Jelenic a Krotiboj Dlouhodvorský a mnoho jiných.

Nepadni na mne Tvého hněvu tíž, pane a králi můj! připomínajícího, že dva muži, osy-

paní jízvami, k Bohu jedinému přisahajíce vyjevili, že Tvůj vůdce Alexius padl, přemožen jsa Benedou. Byla prý hrůza z jeho ran, jimiž vůdce našeho srazil, a sraziv jej a mečem vůkol cestu do zadu si klestě, zvolal:

„Padls, kterého jsi zhaněl, Čechem Benedou!“ — a vyvolav to zmizel, aniž s jiným bojuje, aniž vídán byl kde jinde.

Dáno v Hvozdku ve středu po slavnosti svat. apoštolů Petra u Pavla, léta Páně 1087.“

7.

Na veliké rovině, na níž za dnů našich sídlo podivného náboženství, nevídaného pořádku, jakož i znamenitého obchodu, totiž Ochranov stojí, byl onoho času Vratislav, král český, táborem se položil, trvaje ještě ve válce, o níž jsem se v předešlém oddělení zmínil. Táhl se široko daleko tábor tento, a byl vůkol celý příkopem opatřen a byl dosti pevnou hradbou obehnán. U prostřed stál králův stan, podle něho, v zemi zaražen, český praporec, před ním ale a před stanem každého vůdce a po mnohých jiných místech byly rozestaveny stráže, kteréž se časem nočním ještě rozmnožovaly.

V celé krajině se velmi zřídka pocestný okázal; nic však méně to víme jistě, že na druhou sobotu po sv. Filipu a Jakubu v tmavé noci lesem vůkolním se jakýsi jezdec hnal. Přijížděl jako od Mišně a bral se přímo — a jak viděti bylo na spěch — k českému táboru. Byl ale tak v myšlénkách zahrabán, že ani nepozoroval, jak právě dnes výrové silněji houkali a jak nehudebným svým hlasem kulich k tomu přizvukoval, až se to usnulou krajinou rozléhalo hrůzou devaterou. Aniž pozoroval, jak se zatím bylo časné jitro přiblížilo, jak menší hvězdy po nebi již zhasínaly a jak chladný ranní větřík již profukoval okolí; až tu blízkým, šumným hlaholem ze pletenice svých myšlének se protrhl, a pozorným, ostrým okem vůkol sebe pohlížel. A uviděl před sebou na nemnoho kroků sbor mužů z pravé cesty se uchylujících, ale nemohl pro šero ranní dobře ještě prohlédnouti, aniž tedy osobu onu poznati, až pak ona sama hlasem ouzkostlivým a pronikajícím volati naň počala:

„Pomoz, synu můj! veliká nade mnou dnes vládne noc nepřátelská!“

Přiletěl tedy jezdec blíže a poznal starou Liduši, nevydal ale slova za ni a nesáhl po meči, aby jí přispěl. A vidouc lhostejnost takovou baba opuštěná, naříká si mu znova, připomíná mu, co

kdy pro něho byla učinila, nové odměny mu přislibujíc; ale Beneda — toť byl onen jezdec — zakřikl ji hlasem silným, hlasem rázným, ale volným:

„Není mi více s tebou co jednati, ženo lhavá! Kdybych v tebe déle věřil, nebyli bychom se na této pouti potkali. Nás oba vyšší vedou mocnosti, a vedou nás každého cestou jinou. Nebuduť jim překážeti!“

Liduše ale ouzkostí smrtelnou sklíčena a mstivostí přirozenou rozdychtěna zuřivě se na Benedu obořila, a oko se jí zapálilo, a ústa se jí zapěnila, a rozumem pomateným a slovem divoce rozvzteklením počala mu prorokovati, až se ledový mráz po reku dalekopověstném rozložil:

„Ha! ty slepý, slepý chlapče! a ty hodláš sám jíti cestou, sám putovati dráhou, na niž tě nová vládkyně svedla? — O, naše cesty byly oužeji spleteny, aniž je kdo rozloučí! Kam jsem já chtěla, tam jsi kráčel ty; však i já ti naopak často bývala po vůli. Já ti byla zasnoubená nevěsta, ty jsi byl můj milovaný ženich. Ale dosti jsme se nahrali; dnes budeme míti svatbu! dnes posledně si spolu povedeme skočnou, dnes naposledy! Ha! slyš! již hudba počíná, již se hosté scházejí, již —“

A tak dál a dále, jako šílená již byla by si počínala; zbrojnoši se zatím ale daleko z cesty

uhnuli, tak že Beneda, ač tomu ostatní průvodčí také nerozuměli, jenom slabé hlaholy zaslýchal, které čím dál tím víc se tratily. Zůstal ale ještě dlouho na jednom místě státi, zamračeně do sebe mysle a pod sebe hledě, až pak ani nevěda ostruhou pobodnuv oře, dále krokem zdlouhavým se ubíral.

Slunce vystupovalo za dalekými horami, ale Benedovi se zdálo, jakoby se bylo v krvi umývalo; lesové, jimiž jel, smutně naň se dívali, lupení šustělo jako písně pohřební; kde se který pták ozval, byl' to jen ouzkostný výraz stísněného srdéčka, a z celého okoli vál jen hlas jediný, a hlas ten padl na duši jezdcovu tíží smrtící. I poděsil se, a poděšen obrátil se na oři svém, a tu vidí v dálce u velikých lesů hořeti hranici vysokou. Plameny široké a dlouhé šlehaly ramenama svýma semotam a pnuly se do nesmírné výšky, a padaly zase nízko, a zas se vztahovaly jako proti Benedovi; i zdálo se rekovi, že vidí v plápolu tom Liduši sebou se zmítající a jako po něm hledící a sahající a na něho volající, a hrůza devaterým svým hryzem zaťala se mu do srdce, až se po všech oudech studeným uleknutím zatřásl, a uleknutím takovým stáhl na krátko uzdu svému hřebci, a pobídnuv ho ke skokům velikým uháněl, až sebe i silného

vraníka do potu vysokého unavil, a u první stráže v táboře Vratislavově zastavil.

„Tedy reka dalekopověstného již zase Vratislav milostí svou obdařil?“ ptáte se, milí krajané!

Mněl ubohý také, že vůlí královskou se navrací do vlasti, že jede mezi krajany, a nebylby se nadál, že se mu nad hlavou tmavým rouchem roztahuje mračno, jež byl sám chováním se v přešlých letech na jasno své oblohy vyvedl.

Až po tuto chvíli byl se zdržoval u Bennona, pokoušeje se častým listem ukrotiti hněvu svého krále; sám hospodář jeho, velebný stařec, napomínal Vratislava, aby ve hněvu svém ustál, i Vipert prý se byl u tchána svého přimlouval; ale všecko přičinění, krále s rytířem smířiti, bylo na zmar. Odevzdal se tedy do nezměnitelné vůle osudu, a očekával milostného dne, jímž mu světlo k pouti do dávno nevídané Prahy mělo vzejíti; tak toho milost a povinnost k Liběně požadovala, ač se nejednou zamrzel a rozbouřil, vida se proti obyčeji tak snížena. V takovém citu se zase přenáhlil skutkem, neposlouchaje hlasu opatrnosti a řídě se jedině puzením své přirozené vášně; nebo z předešlého listu Zderadova vysvítá, že s nepřátelskými sousedy se spustil na krajany,

ačkoli při tom jediný jeho záměr byl Alexius, proti němuž byl pomstou zahořel. Ale nepozorným a chlubným si počínáním při pádu nepřítele svého byla se znova pověst o něm, ošklivým rouchem přioděná, před Vratislava do Čech i také k Vipertovi do Sas přibrala. Byl ale Alexius, jak jsem se již zmínil, Vipertův přítel, kterýžto si ho tím více vážil, čím pevněji a věrněji v dobách těžkých při něm byl setrval. Rozezlil se tedy smrtí, jež mu byla rukou Benedovou přišla, na reka pověstného, a umínil zkaziti jej, jakkoliv to buď, neohlížeje se, zda-li při tom více kdo utrpí čili nic. Počal však i na to mysliti, aby na sebe podezření neuvalil, a vyvedl tenata tak vábně a ouhledně strojená, že musel Beneda do nich vběhnouti a padnouti. Vypravil totiž listy jako od Vratislava k Benedovi, a pozval ho do tábora, doloživ, že ho milostivě přivítá, a slibuje mu, že na to, co se mezi nimi přihodilo, zapomene a pilně toho pamětliv bude, aby se mu, i pro vlastní mužnost, věhlasnost a všeliké jiné zásluhy, i pro dobré vlasti, i pro přímluvu milého zetě, hraběte Viperta, zadost učinilo. Dostav listy, vsednul Beneda v tu hodinu ještě na rychlého oře a spěchal o závod s větrem do tábora. I zastavil u první stráže a oznámil, že musí s králem rokovati.

Několik přístojících žoldnéřů přiskočilo, aby mu koně opatřili, a jiní zase, aby táborem k stanu královskému jej doprovodili.

Vidí tu Beneda řady velikých stanů, jako širokou ulici působících; okolo nich a mezi nimi vojsko po skupeních, porůzně, jiné tak, jiné jinak se zaměstnávajících; ale nedlouho byl ještě skrze sbory vousatých i holobradých vojínů kráčel, a tu se potkal s Rodivojem, vladykou slovutným, s nímž byl v nejtužším trval přátelství, dokud chodívával po veliké Praze. Ale nepoznal Rodivoj hned Benedu, jehož léta, co se neviděli, hrozně přetvářila; ale ledva že pozdraviv ho k němu se přítel dávný přihlásil, tu zvolal s podivením:

„U všech divů! Benedo! Benedo! tys to, příteli? — A s kterým deštěm jsi nám spadl s nebes? Pro živý Bůh! co tu hledáš — —“ a byl by se ho v prvním překvapení ještě mnoho ptal, než zpozoroval, že spolujdoucí zbrojnoši poslouchají a jiní mimojdoucí se zastavují: pročež chopil se ho za ruku a táhl, ačkoliv se zpěčujícího, za sebou do blízkého stanu, poručiv provoditelům, aby se na svá místa odebrali, což oni také, vůdcových slov poslušni jsouce, učinili. Zůstalo jim ale jmeno Beneda v paměti, a opakovali si je, a kdo reka dalekopověstného neznal, ptal se po něm, a kdo ho znal, vypravoval o něm, a za čtvrt

hodiny vědělo se téměř po celém táboře, že se Beneda navrátil; také bylo i viděti vojáky kolem stanu Rodivojova choditi, buď do něho nahlídající a nebo ucha nakloňující. — Zatím ale Rodivoj přítele svého zase obejmul a ještě jednou se ptal, co by ho sem vedlo?

„Přicházím ku králi!“ odpověděl mu Beneda slovem vážným a jistým, ale se srdcem tlukoucím.

„U všech všudy!“ podivil se Rodivoj ještě více nežli poprvé —„což ti v životě tak hořko, Benedo! že do náručí smrti pro sladko si pospícháš?“

„Jak? — Ne však, ty se mýlíš, Rodivoji statný! Mámť já pojištění jisté, mámť list, jímž mne král zase k sobě, jímž mne zove do tábora.“

„Do — do tábora? — tebe? — list máš, pojištění máš od krále Vratislava?—Člověče, pro Bůh! tys na omylu, na hrozném, strašlivém omylu!“

„Nu, tu viz tedy, nevěřící!“ promluvil Beneda mrzutě vytahuje a podávaje mu list průvodní. Rodivoj čte, a čím dále čte a čím déle do něho hledí, tím více vrtí hlavou, až pak přečta list Benedovi jej podá a starostlivým hlasem, nedůvěru budícím, k němu praví:

„Nevím, co o tom mysliti, co souditi! — List tento jest ti před týdnem dodán, jmenem i pečetí královskou potvrzen a ujištěn, ale — a nebo není do Vratislava stálosti mužné, a nebo není do

něho víry — včera, když jsme na radu se sešli, velmi hněvivě o tobě mluvil. Nevím, co se mu zase doneslo, i rozhněval se a v bouři této zapřisáhl se znova.“

„Mlč a nemať víru mou, nemať rozum můj,“ zakřikl ho Beneda. „Co i na tom pravdy, o čem mi tu mluvíš, nesmímť tomu věřiti! Jak by mohl český král dáti mi velebné své slovo, a ujistiv mi je literou, zas je zrušiti, a s ním i vůli svou a důstojnost vladařskou?“

„Dejme tomu, že tvá důvěra pravdivá, že jesti neklamná: nebude to předce se škodou, dříve pozorlivým, vzdáleným krokem k duši Vratislavově se přibližiti, a nahlédnouti do ní okem liščím, ale jistým a neomylným, co se v ní děje. Protož setrvejž tu, až zatím já —“

„Nikoli, Rodivoji!“ rozhněval se Beneda — „neznals ty Benedu svého tedy, a neznáš ho, pakli myslíš, že se jinak nežli krokem neohroženým před Vratislava postaví — a kdyby jeho hněv, ač nepravý, mne snad rozdrtil, a kdyby osud, vezdy nepřátelský, poslední ranou na mne se obořil!“

Vida tedy Rodivoj, že s Benedou ničeho nesvede, doprovázel jej ku králi, kteryžto právě ve skvostném stanu u stolu seděl, maje rameno o stolec a hlavu v širokou dlaň podepřenu. Tiše před sebe hleděl, až mrzutě sebou hnul, když

mu komorník Vít ohlašoval, že rytíř jmenem Beneda žádá, aby před jeho Milost královskou předpuštěn byl.

Stává se často, že o nepřátelích v hněvu prchlivém hanlivě a hrozivě mluvíme; dostaví-li se ale nenadále sami, zarážíme se na první okamžení a zapomínáme, čím jsme ve zlosti hrozili, a často i k mírnému se chování nutíme. Tak se nyní dělo s Vratislavem. Spíše byl by král snad očekával pověst o zhoubném pobouření se v Čechách, nežli Benedu; a pročež, ač v těžkých, zapletených okolnostech lehce si poradil, a slovem i činem, kde třeba bylo, pomoci si uměl: zůstal zaražen státi, když rytíř, jemuž tak málo přál, před něho předstoupiv a nízko se ukloniv, v tato slova mužným hlasem mluviti se jal:

„Králi nejjasnější! promiň odvážlivost muži, který se druhdy z milosti tvé těšíval a v záři důvěry tvé si mužně počínal; promiň, že zase ve blízko tvé blahodějné se odvažuje, že se zase do vlasti své navracuje, aby pro ni práci a nesnáze podstoupiv, život dokonal pro vlast, již byl od let nejoutlejších ctil a miloval, a jejíž službě se od mladosti jaré oddal, od niž však tak brzo osudem krutějším, než kdy koho stíhal, byl odloučen!“

I stal se mezi takovouto dlouhou řečí Vratislav Vratislavem, to jest knížetem a mužem, ja-

kýmž se vezdy býti ukázal, a prudkými slovy rekovi činy vytýkaje podivil se, jak do tábora přichází. Veliký tu se boj v duši Benedově strhl, a jednak přemahala strana Liběnina stranu vlastních jeho vášní, jednak tato onu. Ale dlouho nemohl snášeti trpkých řečí Vratislavových; i bránil se jazykem ostrohraným, spoléhaje a odvolávaje se na pozvání a na list průvodní. Než však také Vratislav si počínal, jakoby se v něm byl sbor vzteklic rozložil, a popudil ho k slovům a k činu nechvalitebnému. V hnusném, škaredém světle se zjevil mu nyní Beneda, jako proti velebnosti královské neslýchanou drzostí se prohřešující. I věřil v pověst zlolající, a věřil v dobu tu, žeby každé nešlechetnosti rek dalekopověstný schopen byl, an u přítomnosti jeho se opovážil honositi se listem, o němž se Vratislavovi nikdy ani nezdálo. Obořil se tedy naň hlasem silným, a zvolal z hlubokosti duše, od reka s ošklivostí se odvracujíc — že se Benedovi chrám blaženosti v krásných obrazích již vytvořený mžikem srutil, a hrůza a tušení ho těsně objaly — v tato slova:

„Ha, ty plode z lože nectného! ty země naší mnoholetá ohavo! tak se vkrádáš do království našeho, nové různice a novou zkázu sebou přinášeje!“

I vypukla vášeň Benedova novým tokem, ale milost k Liběně ji byla zbavila hluku šumného.

Spěšně po rukověti svého meče sáhna, rázem jej vytrhnul a do nejzadnějšího kouta stanu jím vrhnul, řka:

„O, ty slunce dalekoskvělé! ty králi kmenů slovanských nejmocnější! tak smýšliš o Benedovi? — Tam leží meč můj, jediné mé bohatství, jediná moc má! Žádné do mne není klamné lsti, žádné nevěry! Na život a na smrt jsem se hodlal ve tvou milost oddati, ve tvé svatosvaté důvěřuje slovo!“

Tím však neukrotil hněvu Vratislavova; alebrž král, v ohni svém setrvaje, káže komorníkovi — jejž sem byl silný hovor velitele s cizincem přilákal — aby se Benedy chopil. Měl se k tomu také Vít, ale rek dalekopověstný, mistrný ostříž, uchopil ho za bok, a na boku za meč, a vytrhnuv ostrý ocel z pošvy, na odpor se postavil; ale již byl také Vratislav meč Benedův zdvihl a počal dotírati na reka. Bránil se tedy Beneda, křiče, laje a naříkaje, až i — nemoha si jinak pomoci — krále lehce poranil. Zatím se byl mnohým a ryčným hlukem a voláním komorníkovým stan oděnci naplnil, kteří vidouce potřebu Vratislavovu a slyšíce příkaz pána svého i pobízení Vítovo, a neznajíce reka dalekopověstného, naň se obořili, až i mnohými, těžkými ranami jej poranivše, přemohli.

Obklíčen jsa již kolkolem hrůzou smrtící, a vida, že nemožno více ujíti, pustil meč, a s mečem opustila ho i vášeň, po všecka léta nad ním krutě panující, a bolest veliká, neobmezená, neskonalá vstoupila mu v ňádra, až slze vřelé na tvář bojem upocenou se mu vyvalily, a hlasem třesoucím se, umdlévajícím, ale pronikavým zvolal na Vratislava:

„O, ty muži velevládný! tak mi plníš slova svá, slova královská!? — O toť nový, libovonný lupen do věnce tvých zásluh velikých, jenž se bude zelenati plnou krásou na věky! Nic takového všecka léta vlády tvé širokosáhlé nevyvedla! Nic! nic tak věčného jsi ani mečem ani hlavou nezůstavil, slavná díla vykonav. Až se v Čechách nebude nemluvně kojívati mlékem českým, až se Čechů libozpěvný jazyk v pustopusté kraje minulosti zabéře, až se skalnatý vrch, na němž Vyšehrad tvůj trůní, až se Praha pevná v popel rozpadne: pak si zasednou na černé rumy bývalých sídel českých naši potomci a budou si povídati příběh tento, a nebudou se diviti, že země padla, v níž nejednou snad bylo setkati se *Vratislavu s Benedou!*“

Tak domluviv klesl, jsa proklán dvěma ranama, kteréž mu Všebor, lovčí královský, byl zasadil.

8.

Smrt reka Benedy byla první příčina založení proboštství Vyšehradského; nebo ačkoli Vratislav po utišené vnitřní bouři a po osvětlení všech okolností — událost však tu, jak Beneda k průvodnímu listu přišel, nemohl ještě nikdo vyjeviti — svého přenáhleného skutku oželel, a ubohého hrdinu, jehož veliká duše se na nepravou dráhu pustila, litoval; ačkoli tělo mrtvé poctivě a nákladně v chrámu Páně v Míšni pohřbiti dal: předce za příčinou usmrcení hrdiny mezi ním a bratrem Jaromírem, Pražským totiž biskupem, mnohé byly nevole. Neboť Beneda — jak známo — byl miláčkem biskupovým, a nesl toho pán milostivý těžce, že rytíř jemu oblíbený z vlasti vyloučen po cizině se potuluje; ale stesk jeho vypuknul hlasitě, když k němu pověst o zabití došla, a poněvadž od let dávných, ba od jakživa mezi oběma nejvyššími hlavami českého království různice trvaly, a pastýř z duchovenstva nejdůstojnější hledal příčinu k novým nesvornostem: uchopil se události s Benedou, a pod pláštěm spravedlnosti, krále z činu ohavného káraje, s ním se i rozhněval, a rozhněvav se nedbal nic na bratrské domlouvání, ve svém hněvu setrval, a slovem i skutkem jej jevil, Vratislavu mnoho na vzdor čině. Ano i ve slu-

žbách božích překážky mu strojil, kněžím před králem mše svaté sloužiti nedovolil, a jinak a jinak kaplany královské sužoval.

Bylo to králi velmi líto, a nevěda jak sobě i svým lépe pomoci, vypravil posly do Říma k papeži Urbanovi toho jména Druhému, těžkost svou mu oznamuje a spolu o radu ho žádaje, jakby se to napraviti a na další čas tomu zabrániti mělo. Poradil mu otec svatý, dávaje mu též dovolení, aby si jako pro rod královský chrám nový vystavěl, kterýby, prost všeho poslušenství biskupa, toliko papeži Římskému a soudu jeho byl podroben.

Ledva že se poslové navrátili, již kázal Vratislav k novému slavnému stavení základy dělati, a sám nanosiv na dílo to dvanácte košů kamení, brzkým časem na obdiv celé Praze chrám svatým apoštolům Petrovi a Pavlovi vyvedl; probošta tamějšího kancléřem svým učinil, počet kanovníků a kaplanů k němu připojil a kostel velmi bohatě obdařil.

9.

V ten den, kdy Joannes, kardinál Tesalský, a Petr, probošt Svatojirský, chrám Páně na Vyšehradě světili, vjížděla do měst Pražských Liběna, navracující se z hradu Vipertova, blízko

od Budešína, a z Míšně od hrobu reka dalekopověstného. A jak se beře přes dlouhý, dřevěný nad Vltavou vystavený most, dívá se k Vyšehradu, a dívá se na množství lidu tam spěchajícího, a hledí na mohutné, nevídané tam stavení, a slyší zpěv a hlas sboru shromážděného, a slyší mezi tím slavný, jako vítězný hlahol zvonů: a radost se rozdychla v prsou panenských, oko jasné pozdvihla k vysokému nebi, a nad míru pohnutá zašeptala s poklidem andělů hlasem tichounkým:

„Tak po celé Praze ti slaví, Benedo! věčnou památku!“

Čtyry neděle na to zírala zase v krajinu tu, kde Vyšehrad slavný lesklé báně k oblakům vypínal, ale zírala tam ouzkým toliko oknem, z něhož pro hustou mříž nebylo lze daleko se nahnouti. A stála dlouho tak u okna ouzkého, a duši a paměť svou potápěla ve hluboké moře minulosti: tu přišla, krokem tichým, zdlouhavým abatyše kláštera Svatojirského a přivinula Liběnu, dceru svou, nevěstu nebeskou, ramenem na modlitbě uschlým k srdci druhdy také planoucímu, a hlavu nízko sklonivši, jako těšitel z krajů nadvětrných promluvila k ní takto:

„Bouří-li vír světa v prsou, útěchu dá ti modlitba.“

Poslední pohanka.

Romantická pověst z dávnověkosti české.

*

(Psáno roku 1833.)

U Šumavy, léta 1010. Veškera krajina porostlá starověkým lesem. Nebenosné jedlí, košaté duby, hustá křoviska, vysoká tráva po horách a dolech. Ticho posvátné v liduprázdném okolí. Neznáť krajina lomoz pracujících měšťanů, zpěvy ženců a pastýřů; nezná střechy lidské, nezná ni cesty motykou a rýčem vzdělané. Příroda sama, věčná ta tvořitelka i rušitelkyně, ta kněžna nezmožitelná vévodí tu plnou, neobmezenou mírou a krásou.

Letní den. Na nebes modrojasném oblouku žhavé slunce. Po lesích kosův zpěv, klobání dudků, křik sojky, lámání se kmenů, padání větví — dusot koní a hovor šesti jezdců. Přicházejí od německých pomezí.

První jezdec. „Zlopověstným Černobohem se ti dokládám, sladký pane můj —“

Druhý jezdec. „Aj, ty pohanský střepe! Aby tě Morana vysypala v černou svoji noc, nezdařilý vyznavači Krista! Brzo-li pak zapomenou

šediny tvoje, žes na kadeře jinošské při hrobech sypával popel?“

První jezdec. „Nepřetrhuj mi řeč, pokažený zárodku! nebo se ti Raráškem zapřisáhnu, že tebe i sebe na nejvyšší borovici pověsím, aby nám bylo jasněji se ohlednouti v okolí a pánu pověděti o schodnějších cestách.“

Třetí a čtvrtý jezdec. „Naše koně nemohou z místa. Pot se s nich valí, žeby se v něm celé stádo hřebců plaviti mohlo. Proklatá necesta!“

Šestého jezdce nese o několik kroků napřed zchvácený oř. Nyní se s břemenem zastavil; hlavu, krk a hřívy k zemi naklonil. Jezdec procituje z hlubokých myšlének. Nadarmo umdlenému koně ostruhou bodá. Z místa se nehýbá.

„Ubohé zvíře! Nehodou obtěžkaný průtahu!“ vzdechne si jezdec. „Opět den později do milené, ouzkostí sevřené Prahy!“

Slízá s oře; ostatní dělají rychlým skokem taktéž.

Den se kloní ku konci. Slunce ubíhá za tmavomodrou Šumavu. Zlaté paprsky líbají čelo nejvyšších jedlí; dlouzí stínové rozkládají se po nižších větvích a křovinaté zemi. Ticholetýma křídloma, zahalen ve šedé roucho, spouští se večer na celé okolí. Jezdcové popouštějí koním uzdu, střehou jich na pastvě a sami se rozho-

stují v bujné trávě. Jediný jinoch zbaven jest péče o svého koně. Jesti to vůdce malého sboru. Jinoch štíhlého zrostu, plamenného zraku, zdravých tváří, bujarých oudů. Jazykem mluví domácím, šat ale jeví cizinu. Úzké nohavice Němců, jich vysoké, těžké boty, a krátký, hustě knoflíky posetý kabát hrubě se dělí mezi oblíbeným, národním krojem ostatních pěti jezdců, mužných to zbrojnošů. Boruta mezi nimi nejstarší. Stříbrný jest jeho vlas, vráskovité čelo, pěst se ale pevně zatíná v rukověť pádného meče. Tělo, věkovitá lípa, lhostejně snáší parno i mráz; duše, mladistvá jíva, věrným ramenem se otáčí kolem jinocha pána.

Boruta. „Slaďounký můj veliteli, na sluhu věrného se nemrač. Vím, že se duše tvá potuluje u Vyšehradu, touhy tvé bolest čtu ti na tváři — mne pak svědomí hryže, že jsem pobloužením spěchu tvého prodloužil. Zbav se však trudných myšlének. Hoj, hoši! podejte mi láhev s medovinou. Na zdar našich českých krajů! Slyšte nás, volní, velicí lesové! Na zmar nepřátel!“

Zbrojnoši. „Zdráva buď Praha! prosta buď vrahů!“

Boruta. „Posilni se, pane! Tu je láhev; poslední sice, ale ještě přetéká. Zejtra — nesplním-li

slovo, nech mne ostříhati jako nečistého psa — zejtra nezajde nad námi slunce, leč na hradě Berkově budeme.“

Jinoch vůdce neodpovídá. Nevolně ochlazuje zprahlá ústa libou medovinou a s bolestným povzdechem roztahuje statné oudy na chladnoucí zemi. Duch jeho se potápí v hlubině rmutných myšlének. Praha se mu staví na oči. Veliké její domy a věže, ušlechtilý, pracovitý lid, širokoproudná Vltava, nebetyčný knížete stol — všecko se naplňuje, hanobí, klesá mocí nepřátel; nesmírní proudové krve a ohně válejí se po sídle české slávy; v doupěti domácím uhnizďuje se cizí drak.

Povzdechy jinocha vůdce jsou hlasitější. Bouře v jeho mysli a prsou. Na kvap se země se vzchopil.

Vůdce. „Začněte písně, zalomozte zbraní, aby se zaplašila duše mé ouzkost. Boruto, Boruto! jestli jsi mne vyvábil z úzkých stěn mého vězení, abych touhou po Praze zahynul v mrtvých pustinách, památkou svého náboženského knížete otce se dokládám! — raději opět v dálce v tuhé vazbě, anebo meč po jilec v nepokojných prsou.“

Boruta. „Pane, viz! vousy moje zbělely v poctivosti a pravdě. Ať mě za ně přikovají před knížecím týnem, aby mně každý, kdožkoli kolem půjde, do tváře naplil jako nectnému lháři, jestli

tě zejtra nedovedu k Berkovi. Hoj, hoši! začněte píseň, jakou již pozdálí pozdravíme hradu jeho báň!“

Tu se na blízku ozývají cizí hlasové. Hlučná píseň. Jezdcové žasnou. V křoví štěkot psů a šustot kročejů. Z houští vystupuje četná tlupa uhřátých lovců. Muži to vousatí; v kulatém, snědém obličeji černé oko; na dlouhých, tmavých vlasech nízké čepice; prostý, plátěný kabát a široké nohavice na těle; pás rozdílné barvy; chřestivý na plecích toul; v rukou dalekosáhlý oštěp anebo prudkomrštný luk. Jednomu na ramenou krvácející medvěd, jinému na plecích zubatý kanec.

V čele zástupu Horboj, jinoch velikán. Bradou se dotýká čela nejvyššího hřebce, pravicí objímá dvoustoletý dub.

Sbory se potkaly plamennýma zrakoma. Dlouhé mlčení.

Horboj. „Země i nebe se třesou hromovládcem Perunem!“

Vůdce jezdců. „Dým je pravice Perunova; mocný je Bůh křesťanů!“

Horboj. „Ha! zrada, bratři! Obklopeny naše tiché stánky, výhrůžka našim bohům. Chystejte páže; hojnou přinesem obět Luticím!“

Vůdce. „Zpátky, zaslepení modláři! U velikém sadě bohů vašich i tvůrce našeho je vám

i nám volno sedati. Kdož jest, jenž byl věkostarou tuto pustinu úzkými mezníky sobě ohradil?“

Horboj. „Starého pokolení jediná, zdravá větev rozkládá zde na úctu všeosvěcujícího Světovida ratolesti své. Tajemství rozprostřelo kolkolem nich tuhou roušku, a kdokoliv̌ěk z cizinců drzí rukou ji roztrhnouti se osmělí, držán buď v temnostech jejich! Bohové slyšeli slib náš, i chrániť služebníků věrných.“

Vůdce. „Pomatený neznabohu! v jaká slova se to osměluješ se mnou —“

Boruta. „Odejděte ž v pokoji! Srdce naše touží po Praze, nepolezemť v tajná vaše doupata. Nehoda nás bludno vodí v pustinách; doveďte nás na cestu schodnější, knížete i národu vděk bude vám odměnou.“

Horboj. „Ha, ha! jakého knížete, jakého národu? Myslíš ty nás, moudrá hlavo, připočísti k hancům spravedlivých bohů? My jsme národ samostatný, prostý vašich obyčejů, mravů, zákonů. Jen to jmeno, to Čechů staroslavné jmeno a náš jazyk libozvuký, píseň bohumilou, máte s námi za okrasu nehodnou. Kníže jsem já tu sám. Našich poslouchají tyto lesy rozkazů. I vy se naší vůli pokoříte.“

Sbor lovců. „Půjdete s námi, až co vešken lid nad vámi rozhodne.“

Jezdcové tasí meče. Dílem sedají na kůň, dílem se staví okolo vůdce. Jinochovi se hněvem zapalují tváře. Ze zraků srší plameny.

Horboj. Žádných odporů! Počtem i silou zadávíme vás. Bohové udělují mohutné páže synům svým.“

Rázem se otočil k dubu, ulomil sukovitý kmen, kmen to tloušťky mužského ramene, a jakoby třískou nad hlavou jím zatočil. Hustolisté větví zašumělo větrem jako hluk bouřlivého vichru anebo hučení divých vod. Jezdcové se zarazí. Koně se spínají, frčí, tepou půdu.

Pohané vydávají ryky; psové jejich štěkají, slintají, hrabou v zemi. Obapolné hotovení se k boji.

Boruta. „Slovem velikého Ratislava a tajnostmi služeb černé Morany zaklínám vás — “

Pohané lovci žasnou. Zraky jejich upírají se s obdivem na starce. Stařec je tajným, všemocným u nich slovem zaklíná.

Boruta. „Vůdce, knížecí pane můj, vy statní bratří — pomyslete, kam se zahrne naděje vlasti, padneme-li zde v malicherném boji? Udržte hněvy svoje na uzdě!“

S rozprostřenýma rukama stojí stařec mezi oběma sbory. Násilně jich udržeti chce jako dvou proti sobě ženoucích proudů. Hlas jeho slavné

hřímání a zase i dětinská prosba. Postava je vztyčena. První paprskové vycházející luny polívají čelo, tvář a prsa jeho. Jakoby vidění nadpřirozené stojí mezi sbory pohrouženými v temnotě stinných větví. Ticho z obojí strany. Toužebné čekání.

Jinoch velikán mluví v tajná slova k lovcům. Boruta spíná před jinochem pánem ruce.

Horboj. „Podej mi pravici, cizinče! Mír budiž mysl naše pro veliké slovo Ratislava. Nedána mi sice moc, propustiti tebe na svobodu; přátelsky tě ale zvu ve sbor našich kněží. Bez bázně připoj se k nám.“

Vůdce. „Úmyslové moji jsou pevná skála, meč můj drtící blesk —“

Boruta. „A jestli vám tedy třeba spolehati se na věrnost a sílu, složte naději ve mne i sluhy mé. — Nakloň se, knížecí pane můj, s libostí k přátelskému pozvání. Kaž mi vytrhnouti jazyk, co nástroj zrady, neobrátím-li neznabohů mysl nám ku spáse.“

Vůdcové jinoši ruku v ruce. Lovci a jezdci s rostoucí důvěrou mezi sebou. Jediný, četný sbor.

Libý večer. Vůní zapáchající vzduch. Chladný větérek zahrává tisícerým lupenem. Vanot větérku lahodí denním parnem ztrápené tváři. Šustot lupenů lahodí naslouchajícímu uchu. Stří-

brotkaní proudové luny osvětlují spojenému zástupu neschodnou, lidskýma nohama snad nikdy ještě nedotknutou cestu mezi věkovitými stromy a křehkou křovinou.

Půlnoc nad prostranným oudolím, nad sídlem posledních pohanů českých. Kolkolem černé, příkré skaliny, na skalinách smutný pohled černého boru. O skalinu opřeny osamělé chyše. Stavení dřevěná, nízká. Okna široká, takový též vchod; žádných dveří k zamknutí. Před chyšemi předsíň; na dubových, neotesaných sloupích malé střížky.

V chyši u zadní stěny prostřeno měkkého mechu a lesní trávy; na mechu čisté, lněné prostěradlo; na lůžku tom vůdce jinoch v trapném tušení a čekání; jezdcové okolo něho v pokojném snu. Zbraň jim pobrána. Koně, s těží do úvalu přivedeni, v odlehlé stáji. Před chyší několik pohanů jakoby na stráži. Mezi sebou anebo hovoří anebo se pozorně po cizincích, bohům se rouhajících, ohlížejí.

Tu vítr sladké zvuky přináší. Jsou to zpěvy ženského sboru. Po tiché krajině plynou jako na jezeru hejno labutí. Teskný a sladký, slavný a něžný jesti to nápěv. Jinochovi se plní ňádra co

slovem kouzelnic. Vzchopí se, vystoupí z chyše. Strážní pohané tu na kolenou, hlavu skloněnou, jako v zemi zarytou. Volně kráčí jinoch za čarovábnými hlasy. Pohané nevidí uprchajícího vězně, pohrouženi jsouce ve přísné modlitbě.

Cesta vede jinocha podle skaliny. Noha vadí o svalená kameniska, o husté křoviny, o roztáhlé kořeny, o drn. Po nebi se honí mračna. Vítr je rozplašuje. Luna se dobou jenom sporým světlem dívá na tichou zem. Čírá v hustinách tma. Tělem jinoch vadí, duší zapolétá k čarovábným hlaholům.

Tu najednou vedle něho a nad ním příkrá, visutá a ležatá skaliska. Zpěv hlasitěji zní. Před zrakoma, z dálky dvamecítma kroků, veliký plamen v okrouhlé, vysoké jeskyni. Plamen to na černém ohromném čtverhranu, na posvátném oltáři mstivé Morany. Před oltářem kněžka, v černém rouše rozprostřena po zemi. Kolem devět služebnic. Vzadu, tváří ku kněžce, kolkolem na stupních dvanáctero dívek prostovlasých, s rukama na prosbu pevně sepnutýma, na kolenou; zraky mají obráceny na plamen a na kněžku.

U prostřed nich stojí Svatana, dívka třináctá. Živá socha. Bledá na smrt. V bílém oděvu jako na oběť. Ruce křížem na prsou, oči pozdviženy k tmavému stropu jeskyně. Kolem skalnatých stěn klečí kněži. Obnažené meče podle

nich, měděné trouby před nimi. Rámě na tvrdé zemi, v dlani ukrytý obličej. Ani sluhové bohů nesmějí pozdvihnouti čela. Volá se k mocné, krutovládné Moraně. Půlnoční vítr v krajinu zpěvy zanáší; běda, kdo se z lidí slouchajících nezaryje tváří v prach. Bohové trestají rouhavou mysl.

S úžasem staví se před jeskyni vůdce jinoch. Zrakové jeho upřeni jako v tajnou dílnu nadvětrných duchů.

Tu náhle se plamen na posvátném čtverhranu rozbouří. Žhaví jazykové, saní žíhadla, olizují všecky čtyry stěny černého oltáře; klikatá ramena, ohniví hadové, kotoučí se po skalnatém sklepení. Sbor dvanáctera děv se leká, kněžka se vzchopí, píseň se přetrhuje. Dívka v obětném rouše mezi dvanácterem pěvkyň, Svatana, spouští zraky; zraky se zavěsí u temného vchodu obětnice, pobouřené plameny osvětlují otvor, v plné záři stojí tam vůdce jinoch. Dívky třináctě pronikavé zkřiknutí, bleskorychlé sebehnutí se stupňů, mocné prodrání se davem kněžčiných služebnic, horoucí padnutí v jinochovu náruč, náhlé sklesnutí k jeho nohoum — to a okamžik jest jedno.

Sbor bohoslužebný se zmítá jako pěna rozbouřených vln; hučí jako vlna ječícího moře.

Kněžka. „Zrada! Zneucta věčných bohů! Noha cizí ve svatyni mstivé Morany!“

Služebnice. „Běda! běda!“

Sbor kněží. „Krví se smeje poskvrna bohů! Lutice pijí černou krev zrádců!“

V pravicích se jim blýskají mečové; levice drží měděné trouby. Mečové se nesou na prsa jinochu vůdci, z trub se vylévá hromový hlahol.

Svatana se vzchopí. Leporostlým tělem kryje prsa jinochu vůdci. Panenská ňádra jsou hradbami proti ostří hrozících mečů, zraky dvé planoucích pochodní. Rtové se ouzkostí třesou, ústa jektají nesrozumitelným zvukem.

Kněžka. „Svatano!“

Svatana. „Zpátky! — Zpátky krvožíznivý draku!“

Sbor pěvkyň. „Svatano, slyš!“

Svatana. „Ustupte! Mlčte! — Záhuba bije ze zraků vašich, smrt stojí po boku vašem. Záhuba, smrt životu mému!“

Dívka vyrazí slova ta z ouzkostných prsou. S rozpjatou náručí se obrátí rychle k jinochu vůdci, jiskrné oko mládce ji protkne, v duši se jí zrodí nesnesitelné blaho, tváře se rozpalují dechem panenského studu. Opět i bledne, vzdychne a klesá dvanácteru dívek v nachýlené páže.

Kněži sahají na vůdce jinocha. Zvenku, noční temností derou se zástupy; jsoutě to hlukem trubic přivábení pohané.

Budí se den. Červánky jako planoucí moře na vzdáleném východě. Dlouhými prouhami rozlívají se po vysokých horách, tekou po rozlehlém oudolí českých pohanů. Nejspanilejší jitro.

Obydlí Domorada, nejstaršího z národu. Uprostřed nezamknuté světnice stříbrovlasý děd. Hlava jeho skloněna co zralý klas; obočí a vousy padlý sníh; tělo zetlelá, bohům oblíbená lípa. Podle něho dvě ženy sousedky, znamenité rodem. Mezi nimi na lehadle dívka Svatana. Líce její jsou růžová poupata; paprskem úsměchu a rosou slzí se skrápějí. Úsměch i slza jsou rozeňátka nevýslovného, v kořenech duše rozněcujícího se blaha. Po vnadných oudech, od leposklenutých ramen až na malounké kotníky plyne tenká, zelenou páskou v přehyby sebraná sukně se širokými rukávy. Loktem se opírá dívka o měkké lehadlo, hlavu s dlouhými pletenci tmavoskvoucích vlasů sklání na malou hebkou dlaň.

Domorad. „Trápení lidskému na úlevu dali za soudruha bozi dobrotiví jazyk. Promluv, dcero

má! Zdílením a důvěrou se poslední tvrdá škořepina s bolestí tvých odloupá.“

Ženy. „Jaro se opět rozvíjí na tvářích tvých. Morana vyslyšela volání věrných služebnic.“

Dívka zpovolna zraků pozdvihne a na sbor se kolkolem dívá. „Morana?“ opětuje tiše a vrtí hlavou. „Bohyně milostivější uzdravila, otče, dceru tvou. Mne uzdravila blahodárná — Lada.“

Dívka takto promluvila. Řeč její jest líbeznější nežli vanot větérku v libovonném květu růžových keřů. Zarděné tváře se jí stydlivě kloní na panenská ňádra. Sousedky s bolestným, outrpným pohledem na dívku, na starce, na sebe hledí. Nerády věří dívčinu vyznání. Kostlivou rukou pohladí stařec dívku; dívka otočí bílé rámě okolo sehnuté starcovy šíje, tváří svou se dotýká tváře jeho; jemná domluva vyvábí z ní tato slova:

„Cizince znám již odedávna; viděla‘ jsem ho ve snách! — Pamatujete se na radovánky při jarní slavnosti spanilé Lady? V kole bělorouchých družek stála jsem před oltářem bohyně milosti; duše moje byla čista jako peroutka jejích holoubátek, tělo moje čerstvo jako v ústech jejích rozkvětlá růže. Zpěv můj vystoupal z ňader pobožných; o blaho lásky srdce mladé se rádo modlívá. Horoucně jsem hleděla k nebesům a na

lepotvárnou sochu. Tu najednou se bohyně zraky oživují; nabývají slunečního blesku, blesk mi upadá v prsa, v prsou se rozněcuje leknutí a radost. Obličej bohyně se stahuje v líbezný úsměch, ústa se otvírají k podivnému zvěstu, růže z nich vyklouzne do mého klínu, holoubátka bohyně třepetají se okolo mé hlavy. V zanícení mě minou smyslové. Beze slova se vracím s družkami k plesu. Duch bloudí po krajinách neznámých, nohy vedou nevolné tance. Přišla tichá noc, ticho ale nevešlo v mé srdce. Těžký sen uvedl mě do chrámu spanilé Lady. Růžemi byla ověnčena socha, růžemi obestřeny stěny, růžemi posypána země. I obráží se pláč můj o posvátné zdi; želím ztraceného poklidu.

„Náhle zastírají oblaka chrámové klenutí, plynou kolem bohyně, pozdvihují mě k jejím nohoum. Z oblak vychází neznámý jinoch, krásný jakoby jinoch spanilé Lady; krásnější nežli jinochové údolí našeho. Čarovné jeho usmívání pudí zármutek z mé duše, neznámá rozkoš okřidluje mé kroky; na srdci jeho zapomínám hoře, milostná bohyně nás poutá růžovými věnci. Sen ale zmizel, s ním zmizela rozkoš, a žhavá toliko touha zůstala v raněných prsou. Kvíleli a plakali jste nad vadnoucí dívkou, volali k Moraně — Morana je zlá — Lada mi seslala pomoc. Jinocha

jsem viděla ve snách, jinocha viděla v obětnici mstivé Morany!“

Jasný den, pod širým nebem. U věkovité, bohům zasvěcené lípy. Hlučné shromáždění kněží, nejstarších a nejpřednějších z národu. U prostřed nich jezdcové s vůdcem. Vzadu kolkolem pořesté zástupy lidstva, mužů i žen, jinochů a dívek. Veřejný soud.

Boruta. „Směle se pouštíte za meze svého práva. Krajina tato je podrobena stolci Vyšehradskému, a kdokoliv ředitele jeho pánem nazývá, volně se procházeti může po zemích jeho. Nerozumného medvěda nebo lenivého jezevce můžete stíhati lukem a fenou; nám jsou ruce i nohy volné jako vám.“

Sbor kněží. „S vámi je drzost. Vyzvědavě kradli jste se k našim stánkům. S vámi kráčívala od jakživa loupež a záhuba v tichý příbytek věrných vyznavačů Peruna.“

Boruta. „Ha! ha! Mocný to hromovládce, jehož blesky se o štít protivníků rozdrtí jako třtina rukou dítěte! — Hrubý však omyl zaslepuje vás. K jiné službě jsou odhodláni zrakové naši, nežli abychom slídili po doupatech, které zubatým hryzem čas porouchá. Na jiné dílo jsou přichy-

stána páže naše, nežli je rozrážení modly, kterou Bůh bleskem zachvátí.“

Někteří kněží. „Rouhači smrt! Cizinec se rouhá! Smrt budiž jemu!“

Boruta. „Zadržte, nesmyslní bořiči vlastního blaha! Sedával‘ otec můj také u posvěcených líp; slouchával jsem také o výrocích pohanských. S velikým Ratislavem, jehož moc se rozrazila rukou Vyšehradského Boleslava, prchli jsme v lesy. Otec můj až po Moranu tlapal v temnostech; mne uvedla Vesna v jasný den pravé víry. Neznali jste velikého Ratislava?“

Po celém shromáždění hluboké ticho.

Domorad. „Co jinoch bránival jsem posvátné háje po boku knížete Ratislava.“

Boruta. „A nectíš lépe jeho památku? Sedáš u sboru, jenž poslední vůli knížete svého neplní, padlého pro spásu jeho? „Kdokoliv přijde k vám slovem mým, bratří, uvítán budiž co bratr.“ S těmi slovy se na vždy uzavřela věhlasná jeho ústa.“

Po celém shromáždění šumný hovor.

Kněží. „Svoboden jsi.“

Jiní. „V okovech potrvá. Celého kmene spása založena jest na tajemství. Kdokoliv tuhou tu roušku rozhalí, Tasanům odevzdán budiž v klikaté drápy!“

Boruta. „Ha, zrádcové pobratřené krve! Kdo se opováží, aby vražednou vztáhl na nás ruku? Zaslepenci! domníváte se, že mrtvoly našimi přístupu zamezíte k hříšným svým doupatům? Myslíte, že jediný zástup náš potáhne v těchto dnech vašimi pustinami? Praha, celá země stená pod těžkým mečem Boleslava Chrabrého a polských jeho nenasycených sborů. Déle nemožno patřiti na zúmyslnou vraždu, na plenění statků, na ouzkost a bolest Jaromíra knížete. Vešken kraj se chápe meče; záptupové, přátelé naši, táhnou po předu i po zadu. Pohřešíť nás pobloudilé, hledati budou vůdce, po němžto se obrací naděje lidu, přepadnou vás, zahladí a chyše nad mrtvolami zapálí.“

Horboj velikán trvá až posud v strašlivém mlčení. Duch jeho zatopen je strašlivou tísní myšlének. Vidí Svatanu, dívku tajné své horoucí lásky; vidí, an láskou jeho, láskou nejprvnějšího v národu povrhá — bouře pozdvihuje se v pyšném jeho srdci; vidí, an jinochu neznámému, jinochu cizích bohů do náručí klesá — strašlivým hněvem se mu dmou vysoko sklenutá prsa. Zrakoma, jedem kalenými šípy, proráží jinocha vůdce. Rázem se vyřine s kamenného sedadla.

Horboj. „Černoboh mi usteliž ve tmavé své říši, budu-li déle poslouchati marných slov! Jak

dlouho bude tu váda o věc jasnou jako vysoké nad námi slunce? Že se cizincové s úmyslem zradným loudali k poklidným střechám našim, dotvrdila nevídaná drzost jinochova. Že ku Praze jedou? Lživé báchorky! Odkud medle? Z černé Šumavy? Tam až dosavád netrpěli bohové vlastenští přístřeší Krista. Sbor váš jeda obracel se zády k nevěrné Praze; oči slídily po nás!“

Lid. „Zrádcům buď smrt!“

Mírná mysl, nalíčený poklid opouští Borutu. Chopí jinocha vůdce za ruku.

Boruta. „Hoj, pane, slyš!“

Jinoch neví, co se kolkolem děje. Stojí jako bezživotný, rukou lidskou sestavený stroj. Ubledlá jest jeho tvář, vyhaslé jeho oko — tesklivé bdění po celou noc je těžké. Dívka pohanská snáší se jako viditelně před očima jeho. Praha i Svatana, knížecí stol a láska — nemůže se zbaviti podivných, stěsňujících myšlének. Boruta jím potřásá.

Vůdce. „Co jest?“

Boruta. „Slyš mne, pane, jako hlas rozdrážděného lva. Slyš a zahřímej potom sám. Neznabozi mluví o smrti.“

Jinoch sebou náramně trhne. Pravice jeho žene se k boku, kde visívá meč; v hněvu se prázdného pasu uchopí. Zvolá vůdce:

„O smrti? — a komu?! Kdo se opovažuje hněvu mému —“

Horboj. „Postav hněvu svému pevné mezníky! Nám jesti se proč hněvati. Kouzly divokých běsů omámil jsi mysl dívky nejvzácnější mezi národem. V pomámení smyslů zapomíná panenského studu; cizinci, rušiteli bohů vlastenských, sluhovi divokých běsů padá v objetí. Zhouba tobě!“

Lid. „Smrt jemu pro Svatanu!“

Domorad. „Ustaňte!“

Velebný stařec se vzchopí, šíji nakřivenou ztyčí, tváře jakoby sluncem osloněné k zástupům obrátí. Hlas jeho zvučná trouba andělů, volajíc hříšníky k poslednímu soudu.

Domorad. „Lide, jehož jsem viděl zrůstati jako klásky na poli a květinky na lukách; lide, kterýs mne viděl šedivěti v poctivosti a pravdě — slyš mého hlasu! Jinoch cizinec není sluha divokých běsů; Svatana byla zastřena milostnou Ladou. Svatana viděla jinocha ve snách. Svatana miluje cizince.“

Náramné pohnutí mezi shromážděným lidem. Úžas, pohlížení na jinocha vůdce. Zástupové se dělí. Stříbrovlasého Domorada lid poslouchá s úctou.

Horboj. „Ha, neposlouchejte sesláblého Domorada! Hlásať on o naší hanbě. Cizinec okou-

zlil i starce, a nepomine mámení jeho ni Svatany, dokud země nevypije krev divokých běsů.“

Hlas jeho se ozývá co bouře po vysokých horách.

Lid. „Velebný Domorad jest okouzlen; škůdci jeho záhuba buď!“

Vůdce. „Nuže tedy, ty mně pomoz, Bože veliký! K dílu slavnému vedla cesta má — pomoz, abych dospěl spásy národu českého. Slyš i ty mne, lide pohroužený v temnostech bludné dávnověkosti — hněvy na tebe až posud metala Praha — vírou a mocností svého Boha ti slibuji volnost u konání služeb milých bohům tvým — doprovodiž mne ku Praze.“

Někteří. „Slyšte ho!“

Horboj. „Perune! zatřes hromonosným mrakem a rozdrť slova cizincova hrůzorodným třeskem! Lide, lide! kam se obrací naděje tvá? Nač důvěra tvoje se zakládá? Kdy nám slibu splnili vyznavači Boha ukřižovaného? — A jakého to Boha? Voláť cizinec k němu, aniž se vytknouti může z rukou našich. Slabý jesti jeho Bůh. Naši nás chránili a chrániti budou až na věky!“

Sbor kněží. „Sláva bohům vlastenským! Záhuba jejím zrádcům!“

Domorad. „Zaslepen jsi, lide! Jinoch cizinec není z kmene Čechů. Cizí jest jeho šat. Otcové

jeho neprovinili se na otcech našich. — Mluv, jinochu, kdo jsi?“

Horboj. „Zrádce jest — neposlouchej ho, lide. Zneuctil tajnosti Morany, okouzlil dívku nejspanilejší, omámil velebného starce!“

Hlučný křik. „Smrt jemu!“

Borutu pojímá nevýslovná ouzkost. Na kolena se vrhá, ruce rozprostírá. Nevýslovná lítost mu přetrhuje takto řeč:

„Mocí vašich skřítků zaklínám vás — rozkoš nevycházej přes prahy vaše; mou hlavu položte Moraně na obět — jinocha pána mi chraňte — odmění kníže Vyšehradský —“

Horboj. „Utracen budiž tvůj kníže, my ho neznáme. Otcové jeho byli otců našich kati. My zde vévodíme sami, vláda i národ ouzce spojeni. Já za každou duši ze sboru tohoto krev a oheň sám a sám: a oni všickni za mne tělo a duch. Hájíme bohů svých; bozi ochrání nás!“

Lid. „Bozi jsou mocni! Dávají sílu trestati zradu.“

Chyše Domoradova. Velebný děd stojí u prostřed světnice; ruce na prsou křížem položeny má. Postava jeho jest obrazem žalosti. Oči slzavé upírá o drahou Svatanu. Dívka spočívá v loktech věrné čeládky. Bledá je. Slzami jsou opuchlé

spanilé tváře, ruměnec spláknut silným jich proudem. Z ňader se vyvinují hluboké vzdechy a lítostné štkání. Neposloucháa dívka starostlivé domlouvání a těšení věrných žen. Klesá k nohoum velebného děda. Rukama, jako liliovými kleštěmi, zavěšuje se na kolenou starce.

Svatana. „Otče! bolestí, která tě tížila nad popelnicí matčinou, zavazuji tebe — neopouštěj Svatanu. Národ mi hrozí záhubou — slovo tvé jest mocné v národu, zabraniž úmrtí mému.“

Outrpně vrtí Domorad stříbrovlasou hlavou. Bolestí srdce mu puká. Neví jak pomoci dítěti svému. Sklání se k němu, zdvihá je a přivinuje k srdci. Dívka usedavě pláče. Praví:

„Co mne patnácté jaro uvedlo v řady naších panen, zatemnili se dnové života mého. Dítky laškovaly po květnaté louce, kolem líp prováděly dívky s jinochy veselé tance, zrakové starých dleli na nich s libostí — kolkolem rozvíjely se sladké květy lásky, mně jediné nebylo dáno věnčiti si jimi mladistvé čelo. Hustou mlhou ležely pokryty zraku mému. A hle, jinoch cizí roztrhuje temnou tu roušku, blaho krajin nadvětrných se na mne usmívá, duše okřívá — vy ale nelidští podkopáváte štěstí mého strom.“

Domorad. „Bohové jsou milostivi; zastíní tě mocí svou.“

Svatana. „Bohové mi poslali jinocha, jinochem se mi zjevila jejich milost. Otče! ty mne miluješ — národ mne obdařil přízní — v těžkostech mých volal o spásu k Moraně — spása mi přišla — pročby teď rozbourati chtěl, co vlastní rukou vystavěl? Oznam lásku mou — bez jinocha se zastaví života mého proud — šlechetný jest jinoch — proč, o pročby klesnouti měl v černé lůno Morany?“

Domorad. „Zrada, zneuctění bohů —“

Svatana. „Zneuctění a zrada? — Nevolali jste o pomoc nemocné dívce? Jakž jí mohli dobří bozi jinak seslati? Ukrutností zneucťuje národ sám vůli mocných bohů.“

Domorad. „Mluvil jsem k němu, dcero moje; ale slova má rozváli větrové jako suché, podzimní listí.“

Svatana. „O tedy nech, ať já k jeho srdci promluvím. Řeč tvoje byla led, slova má je rozpálí jako blesk.“

Domorad. „Pomysli, žes panna, dcero má!“

Dívka se zachvěje; outlokmený keř takto se chvěje dechnutím mrazivého větru. Kolena jí klesají. Dlaní si obličej zakrývá. Hlasitě pláče:

„Cítím, že panna jsem; hněv Lady těžko upadnul na hlavu mou!“

Velebný děd sahá po ní třesoucíma se rukama, přitahuje dívku k pukajícímu srdci. Promluví:

„Pros milostnou Ladu. Sejme s tebe tíž, na jinocha zapomeneš, a blaho bude s tebou.“

Svatana. „Nikdy, nikdy, otče! neochráníš-li mi jinocha!“

Pronikavým křikem to vyrazí z prsou. Těsně se ovíjí okolo starce. Stařec neodpovídá, dlouho neodpovídá. Svataně se bouří v srdci krev. Rázem se starci vyvine. Ubledlé tváře se jí rozněcují plamenem zoufalého hněvu. Outlé prsty se jí zatínají v pěsť; noha i ruka je napnuta, celá je vztyčena. Slovo za slovem se hrne z úst:

„Nuže tedy, ty mně k pomoc přispěj, outrpný Zlobohu! u synů Světovidových nepřebývá slitování. Radujte se, milostná Morano i ty Lado ukrutná! Rozkoš vaše jest kochati se v trápení lidském — duše má usoužena je na smrt.“

Velebný stařec vztahuje páže k nebesům. Hrozí se slov zanícené dívky a bojí se hněvu věčných bohů. Služky chvátají uchlácholit ubohou Svatanu.

Svatana leporostlým tělem na mekkém lehadle, duší v zatemnělém bezdnu trudných myšlének. Oko její zasloupeno v zemi, ústa pevně zamknuta, v oudech ani hnutí. Ani žal ani vzdechy nevyluzují se z prsou. Kolem ní věrné služky. Starostlivé jich pohledy se obracejí na dívku velitelkyni.

Dívka služka. „Líbo-li tobě, Svatano drahá, zazpíváme píseň o květorouché Vesně — neboli raději zpěvy poslechneš o tiché luně?“

Druhá dívka. „Pozvedni zraků, Svatano drahá! služebnice tvoje provodí plesy, jako před hájem milostné Lady.“

Svatana mlčí. Jako ustydlá již mrtvola v tichém hrobě leží zasmušilá dívka. Bolestná péče rozmáhá se ve služkách. Hlasem tichým, jednosvorným, jakoby dcery matku, prosí velitelkyni svou:

„Zapuď zármutek z mladého srdce!“

Rázem vynoří se dívka z prohlubin trudného zamyšlení. Povstane, jakoby u vidění stíhá zrakoma užaslé dívky. Pokyne, a sbor poslušný se straní. Samotna zůstane Svatana, i opět na lehadlo sklesne. Nový proud slzí se vyleje přes bledé líce.

První soumrak. Přepodivnou vášní zanícená dívka o samotě. Rychlým krokem přechází po tiché světnici. Nový život obíhá v jejích žilách. Duch se zanáší myšlénkou — nadějí se opět červená i opět bledne její tvář; ňádra se jí dmou jako vlny na pobouřeném jezeru. Mluví; hlas její jest peven jako vyřknutí nezměnitelného úmyslu.

„Staň se tedy! — Vím, že propadnu soudu, že se na mne svalí kletba národu. Národ ale vyvracuje blahost mou — i buď ji tedy vychvátit z hltajícího víru, anebo i s ní se pochovati v jeden hrob. Byla-lis mi, Lado, milostna, přispěj mi!“

Řekla. Do světnice vkročil Lubor, nejstarší sluha. Nevelká to, ale složitá, kostnatá postava. Tvář je snědá; nikdy na ní úsměch viděti. Věčný smutek hryže na jeho vnitřnostech. Čelo plno vrásků; znak to na díle vytrpených trampot, na díle vysokého stáří. Po sedmdesáte vidí žloutnouti bohaté žitniště. Lubor je slov krátkých, věrný ale, až na smrt oddaný sluha v domě pánově.

Vchodem jeho se rozezáří radost na tváři Svatany. Máť ho za dobré znamení, za posla milostivé Lady. Rychle k němu přistoupí. S podivením hledí sluha na její hbitost.

Svatana. „Jako příteli jsem ti přála veždy.“

Lubor. „Bozi tvou milost viděli.“

Svatana. „V těžké nemoci byla jsem ti oddanou služkou.“

Lubor. „Nebesa pojala modlení mé.“

Řekne to výrazně; zvukem nesrozumitelným sklouzne ale se rtů:

„Byloby lépe, by na mně zrůstala tráva.“

Svatana. „Vděčné srdce tvoje se mi často k službě nabízelo.“

Starý sluha nerad chválu o své vděčnosti poslouchá. Jakoby okamžitý záblesk rudého požáru přeletí po tváři jeho. Oko zasvítí na dívku.

Lubor. „Co bys poroučela, Svatano? — Věrný jsem tvůj sluha.“

Dívka se důvěřuje v sluhu věrného; za ruku jej chopí a dlouhou chvíli s ním rokuje tajně.

Tichá, smutná noc. Velebný děd, stříbrovlasý Domorad na lůžku. Slabé světlo mrakem zastřené luny padá oknem v pokojnou kobku a rozlévá se po stěnách, po lůžku a postavě velebného kmeta. Mír je na tváři jeho; spánek umenšil bolesti jeho; U lůžka, skloněna nad starcem, stojí žena v dlouhém, černém oděvu, jakoby kněžka mstivé Morany. Hluboké vzdechy se jí derou z ňader, mocně je tají. Veliké slzy kanou jí po tváři. Mluví hlasem prozřetelností a boletmi dušeným:

„Rámě Světovidovo podporuj tebe na pouti života, kterouž konati budeš bez nevěrné dcery. Svatana je nešťastná — ubohá Svatana jinak nemůže — odpusť ubohé Svataně — v krajinách světlých se brzo — brzo uvidíme opět.“

U dveří stojí muž ve tmavém, širokém rouchu jako sluha bohů. Pod rouchem ukrývá ostré meče. Čepice hluboko na čele stlačená za-

stiňuje zasmušilou tvář. Duch jeho noří se v šedou minulost. Dnové mladosti staví se mu na oči. Prochází se v krajinách rozlehlých. Za oněch dnů nemusejí se vyznavači Peruna skrývati v lesních, hlubokých úvalech; pozdější věk teprv je zahání z dávnověkých sídel. Vidí se sluha jinochem — vidí Drahuši, svou lásku. Dívka se k němu sklání s duší horoucí. Vůle národu je roztrhuje — mocně jakoby pevně skované články ocelového řetěze. Drahuše zvolena je k službám mocné Morany; služka musí na okrasu zachovati věčné panenství. Nadarmo volá jinoch k lidu o smilování; blaze mu, že ho netrestá za protivení se výroku národnímu a vůli mstivé bohyně. Drahuše zaslíbena je Moraně. Láska se rozjitří v divokou zoufalost. Vysmáti se chce jinoch nemilosrdnému národu. V posledním, tajném objetí brodí se jeho meč v ňadrech milostné Drahuše — dívka letí v lůno Morany. Těžce trestávají bohové vinu. Jinoch — svědomím jakoby šípem v prsou věčně tkvícím poraněn — prchá z vlasti; v krutém boji, na mrtvé poušti, po hlučném světě, v tiché chyši hledá úlevy — nadarmo. Ani vinu svou vyznati, ani ruku na sebe vztáhnouti nedopustí bohové. Padesáte let honí ho Lutice, padesáte let hryže na kořenech života jeho svědomí. Pomsta bohů je strašlivá! — Nyní je sluhou v domě

mocného Domorada. Poněkud chce umenšiti viny své tíž. Velikým slibem se zaváže, službami až na smrt věrnými oddati se dívce — dívce Svatině. Svatana zrůstá — Lubor jest její pečlivý strážce. Svatana k němu o pomoc volá — Luborovi se to zdá býti volání bohů, sproštění pozemských muk. Tušení v něm. Prsa jeho stísněna — obočí se stahují, oko pod nimi na chvílku k zemi obráceno, na chvílku se zdlouhavě po ženě u Domoradova lůžka otáčí. V hustých vousech se tratí nesrozumitelný ohlas těchto slov:

„Netrap srdce, ženo slabá! Dosti brzo je sežere žal. Nám oběma se otvírá lůno černé Morany. — Mně jest vítáno!“

Vzdechne a s hlavou svěšenou krokem odvážným za černorouchou služkou Morany kráčí. Zmizejí v temnostech nočních.

Černé, bouří obtěžkané mračno nad oudolím pohanů. Vichr se opírá o hustý kolkolem bor a skučí mezi vysokým skaliskem. U prostřed ohromného, tmavošedého kamení jesti sluj nevelké prostrannosti. U vchodu železnou závorou zastrčeny dvéře. U dveří ostražití hlídači. Ve sluji čirá tma. Podle skalnaté stěny naházeno lesního mechu, na něm jinoch, vůdce jezdců, a Boruta, věrný

sluha. Oba jsou oddèleni od soudruhů, oba pozbaveni svobody. Starce nelze odloučiti od jinocha pána.

Žalostné vzdechy, hněvivá slova, slova zoufalosti odrážejí se o němou skalinu. Nevyslovitelná ouzkost lomcuje duší nešťastného jinocha; nesnesitelné hoře svírá prsa starcova.

Úpí jinoch:

„Neznámť strachu smrti! Na perutech nejvřelejší touhy pospíchal jsem ku spáse vlasti, věda, že mi bude nastoupiti boj krutý. Pro zahájení národu — pro ochranu vladařského stolce — pro blaženost vlasti teče ráda krev, a byť byla i krev knížecí. O slavnoť je působiti za živa v prospěch svého národu — vznešeněji ale pro spásu jeho nasaditi život! — Neznám strachu smrti takové — zadávenu ale býti hejnem dravých vlků — zaslepených neznabohů — spravedlivý Bože! jakáž to vina leží na rodu našem, že nás takto stíhá ruka tvá!“

Jinoch to zvolav, hořem přemožen tváře do mechu zarývá. Těžko je umírati mládci, těžko zahynouti mládci smrtí neslavnou.

Boruta nemůže poslouchati nářek jinocha. Proudové horkých slzí valí se mu po letité tváři. Jakoby věrný pes leze k nohoum zoufanlivého pána. Objímá jej a pláče:

*

„Odpusť, veliteli, nepozornému sluhovi!“

Jinoch neodpovídá. Nehněvá se na věrného sluhu, ale soucitem starce prchá z prsou mladých zoufalost, jemnější bolest v ně vstupuje. Hojné slzy skrápějí suchý mech, Boruta mluví dále:

„Nechtěj mne, pane, před časem zabiti hněvem svým. Umru pro tebe — krví vykoupím svobodu tvou — krví smeji vinu svou!“

Na kvap sahá po rukou jinocha. Litostnými slzami je smáčí a tiskne k třesoucím se ústům. Jinoch se poněkud vzchopí a k Borutovi jakoby k starému příteli, k otci, se nakloní. Mírnější jejich rozmluva splývá jako výlevy dvou bratrských srdcí.

Jinoch. „Nejsmeť vinou tvou uvrženi v záhubu; byla to ruka neuprositelných osudů. Nechtějž ve mně naději zbuzovati, jížto jsem již výhost dal.“

Boruta. „Jedna pomoc nám dosaváde zbývá. Oznámím tvé jméno, pane; snad že jako blesk neznabohy zpráva ta zatřese.“

Jinoch. „Zatřese, ale i veškerou jich pomstu povzbudí. Neslyšel jsi, jak se pouhou zmínkou o knížatech Vyšehradských bouřili? O, nech osudu volného kroku — vím, že Prahu více nespatřím! — Nech Polana vládu svou založiti v kolébce Přemyslovců — nezmůže-li se národ bez

vůdce knížecího — v porobu padne — padne tak bolestně, jako knížecí jeho dům.“

Lkání jinochovo proniká srdce sluhy Boruty jakoby ostrý meč. Nemožností zdá se mu vyříknutí o Polanu a bázeň pánova. Nové důvěry plamen zanítí jeho bytost a rozpálí ho k těmto slovům:

„Nemůžeť Bůh stíhati člověka bezvinného s takovou přísností, a krev naši nevyleje nadarmo. Naději měj, pane můj! Naděje rodí víru, a víra je roditelka pomoci.“

Řekne to, a na dveřích zarachotí těžká závora. Dvéře se otvírají, rudá záře padá otvorem ve tmavou sluj a podivno se o skalnaté stěny obráží. Polekáni vzchopí se vůdce jinoch i sluha Boruta, s teskným tušením hledí ke dveřím. U vchodu stojí žena v černém rouše, jako v službách Morany, za ní muž s hořící pochodní v ruce.

Jinocha jímá smrtelná hrůza. I hněv i bol rozpálí ho k slovům. Zkřikne:

„Přišli jste dravci pro obět svou? Bůh je na nebesích — za živa mne nedostanete ze skalin těchto!“

Boruta věrný se postaví před jinocha pána. Zvolá s myslí odhodlanou:

„Zkáza veškerý váš kmen zachvátí — služba bohů vašich přestane — vztáhnete-li ruku na ji-

nocha, mého pána. Znám tě — tys mstivé Morany služka — obět svou ohledati přicházíš — zpátky!“

Žena tmavorouchá postupuje v sluj. Sluha za ní dvéře zavírá. Žena se chvěje po celém těle. K velikému činu přichází — síla ji opouští. Bázlivě se ohlédá po dveřích, nejistým okem stíhá neznámého jí Borutu, pohlednutím na sluhu svého nabývá zmužilosti a se sklopenýma zrakoma vypustí hlasem tichým z třesoucích se rtů:

„Já nejsem služka Morany.“

Jinoch i Boruta sebou trhnou. Oba žasnou i oba zvolají:

„Kdo jsi?“

Žena. „Nešťastná Svatana jsem.“

Řekne, o krok se přiblíží a slabostí a studem a bázní klesá. Jinoch ji pochytí v náruč. Černý šat se svine dívce s hlavy, a s radostným překvapením, se sladkým strnutím hledí vůdce jinoch Svataně ve tvář. Zrakové její se třpytí jako hvězdy, zasvěcené čisté Ladě, dívčí rámě se otáčí okolo jinocha. V krásné té vazbě dotýká se jinoch zbouřeným srdcem panenských ňader; teplý dech, vanot z krajiny rajské, dotýká se jeho tváře. Šeptá dívka hlasem andělského zpěvu: „Já tě miluji, cizinče spanilý“ — a sklání rozohnělou hlavu na rameno jinochovo.

Vůdce. „Kdo jsi, postavo spanilá? Nejsi-li pouhé mámení smyslů, nejsi-li dobrý duch, poslaný z krajů nadpozemských?“

Planoucím okem pobíhá po neznámé dívce, po vnadné tváři, po leporostlých oudech — a sladká touha se mu rozněcuje v prsou.

Svatana. „Bouří takto duchů krev? Objímá takto pouhé mámení?“

Ruku jinochovu tiskne pode dmoucí se panenská ňádra — celá se přitulí k mládci. Mluví dále:

„Svatana je děva šestnácti jar. Svatana má upřímné srdce, Svatana tě miluje. Dávno již viděla tě ve snách, dobří bohové tě poslali k její spáse. Pro mne prý tě ale rozvětření vlci odhodlali černé Moraně na obět? Svatana by bez tebe zhasla. Svatana tě osvobodí.“

„Osvobodí —?“ vykřikne jinoch.

Boruta. „O pak jsi duch dobrý — šťastná polednice — Bůh tě naprav, čacká vyznavačko Peruna, rozkošné dítě Ladino!“

Svatana ouzkostně k mlčení kyne, načež rychlými, utajenými slovy hovoří:

„Lsti mne naučila bohyně milosti. Oděv kněžky Moraniny, ačkoli jiným zakázaný, hodila jsem na sebe a s věrnou svojí duší —“

Okáže na sluhu opodál s pochodní stojícího, zrakové jinocha i Boruty se k němu důvěrně obracejí. Dívka spěchá se slovy dále:

„— s věrným Luborom nastoupila nebezpečné dílo. Slovem přetvářeným promluvila jsem k tvojí stráži, jakoby mne potřeba, promluviti s brzkou obětí svou, přiváděla k tobě. Dvéře se otevřely a otevrou se opět. Slovo kněžky je mocné, bez překážky bude nám odejíti, a nebude-li —“

Slova jí v ústech váznou; zlým vědomím se jí tísní dech.

Vůdce. „Co pak? Mluv, děvo libostná!“

Lubor „Pak nám pomohou meče. Dva jsou přede dveřmi, my tady čtyři.“

Promluví, přistoupí a ukazuje pod rouchem ukrytou zbraň.

Radostnou nadějí se rozjasňují tváře jinochu i Borutovi. Nová krev prolévá se žilami. Obrazy blízkého úmrtí, strašidla hnusná, prchají; v duši se zakotvuje víra v blahodárnou budoucnost. Jinoch rozhárán pohledem a řečí milostné Svatany, zanícen kvapnou nadějí v brzkou svobodu, radostí ruce spíná; okamžikem zapomíná na víru a rod. Zástěna neznámosti mezi ním a dívkou postavená se shrnuje, mocným ramenem pohanku k tlukoucímu srdci vine, volá:

„Spáso dobrotivým nebem seslaná! —“

— a horcí jeho rtové rozněcují na třesoucích-se rtech Svatany obapolnou jiskru, doutnající v mladistvých prsou, v jasný, vysoký plápol.

Boruta se obrací k zasmušilému Luboru. Rukou mu upřímně potřásá. Tajnými, ale radostnými slovy k němu hovoří. Nemluvný Lubor neodpovídá.

Vůdce jinoch a dívka Svatana v úzkém, horoucím objejmutí. Slzy, nevýslovné to blahosti věrné svědkyně, vinou se po dívčiných tvářích; rozkoš posud jí neznámá posejpá jí líce růžovým květem.

Svatana. „Cizí — milovaný muži! Zrádkyní bohů a národu stanu se pro tebe; osiřelá budu státi pod velikým nebem — drahý, neskonale milovaný jinochu! zůstaneš-li věrně po boku mém?“

Vůdce. „Po boku tvém? — Tyťs o svobodě mluvila — či bys — ha, mocnosti nebeské! té myšlénky, dívko, nejsi ty matka! — Ty bysi chtěla se rozloučiti s tímto krvavým ouvalem?“

Svatana. „Jak? A ty jsi se něčeho jiného nadíti mohl? Svatana nemá nežli tebe — tys jí dobrotivou Ladou poslán, pro sebe tě mocí její zachrání. Otce, otce dobrého, družky, domov, krajinu opouštím pro tebe, sladký ukrutníče, milost mi to velí, a — tobě to s podivením jest?“

Vůdce. „S podivením blahostným! Zastaviž tok slzí žalných, děvo líbezná! Jako duch strážný zjevila jsi se v temnostech života mého; jasně otvírá se předemnou blaženější příští — s tebou jím půjdu, s jistou záštitou!“

Jinoch to mluví z pohnutého srdce. Nenadálý převrat osudu nepříznivého, vnady dívčiny, povznešená obraznost vyvodí mu slova. Dívka je ráda poslouchá. Praví:

„Já tvou, ty záštitou mojí! Nevím sice, kam nás povede dnešní noc, neptám se, kam vedou kroky tvoje; blaho ale bude s milující Svatanou, dokud kráčeti bude po boku tvém. Po boku tvém — o kéž by to bylo věčně!“

V milostném zanícení takto vzdechne a jednou ještě se k jinochu přivine. Jinoch, dívčinou lepostí a láskou jakoby okovy k nepřetrhnutí pevnými opoután, dívku rozpálenou ještě úžeji k potěšenému srdci přivine, k medovým rtům se opět skloní a zašeptá:

„Věčně!“

Veliká lesní pustina. Kolkolem čirá, neprohledná tma. Černá mračna, jakoby nesčíslná hejna tmavokřídlých krkavců v letu šumném, táhnou nad vrcholem nebesáhlých sosen. Žhavé blesky rozvírají obtěžkaný jejich klín, z klínu, z plamen-

né to brány, vychází hučení hromů a letí po lesině, po skalinách tisícerým ohlasem. Těžké kapky spouštějí se z černého mračna, vadí v širokolistém, dubovém větví, anebo šustí v suchém, spadlém lupení.

Čtyry osoby chvátají po tmavé, neschodné cestě. Bojí se pochodní objasniti hustou křovinu, čouhající kořeny a shromaděné kamení. Chvátají v temnostech; nemluví ani slova. Křivolaké blesky jenom osvětlují cestu, hučení hromů ozývá se okolo chodců. Jsou to milostná Svatana, na smrt oddaný Lubor, volně si oddechující vůdce šesti jezdců a věrný Boruta. Lubor klopýtá zpředu, mečem se ohání — klestí dráhu. Jinoch a dívka za ním. Rámě její pevně držáno je pod paždím jeho; celá postava proti bouři pohodlně zavinutá v široké, černé roucho, ouzkostně se tiskne k jinochovu boku. Za nimi s obnaženon ocelí pečlivý Boruta.

Řvání hromů ze všech stran. Blesky se sypou, vichřice láme pustou lesinu. Prudký lijavec.

Svatana. „Běda! Pomsta bohů stíhá kroky naše.“

Vůdce. „Nebesa ochraňují pevnou důvěru.“

Svatana. „Nedojdeme cíle! Běda nám!“

Jinoch povzbuzuje tesklivou Svatanu. Silným hlasem volá na Lubora. Sluha odpovídá:

„Držte se kroků mých!“

Boruta. „Perun ti posvětiž na zatmělé cestě!“

Lubor. „Po desátý rok zanášel jsem do této pustiny zármutek svůj. Znám strom podle kůry, místo podle stromů. Bleskové jsou blahodějní.“

Oblaka se boří. Ohnivé moře nad hlavami utíkajících. I srdce mužů se leká. Bázlivě točí se jich zrakové k nebesům. Jediný Lubor kráčí bez bázně; oko jeho hledá jen cestu v nočních temnostech. Dívka se třese; stydne a opět hoří. Lká:

„Nohy moje klesají — běda! Mlha mi zastírá zraky —“

Lubor. „Ještě deset kročejů — vidím už patero dubů.“

Cestovníci zastavují kroky. Jsou u patera dubů, jinde nevídaných velikánů, svědků to prastarých věků. Kmenové, letorosti a lupeny jejich jsou neproniklá střecha. Mokro ji neproráží. Sucho je kolkolem šedých, čtverým ramenem mužským neobsáhlých těl; těla vydutá, zubama dravého času to vytesaná skrýše.

Blesk a rána! — S čela nejvyšší sosny rozlévá se okamžitého plápolu záře, tmou, houštím a deštěm proniká k pateru dubů. Svatana leží ve mdlobách, ubledlá. Jinoch polekaný na kolenou podle ní. Nářek jeho ji probuzuje nadarmo. Boruta skládá ze svého i pánova šatu měkké,

teplé pro dívku lůžko. Lubor, na zemi rozprostřen, volá k dobrotivým bohům.

Kmenové slovanští, svědkové šedé dávnověkosti, nejsou krvožízniví. Pracovitý jich život je znamením svatého pokoje. Polní ouroda, květoucí sady, bujné stádo, tichounké chyše jsou jim podíváním rozkošnějším, nežli divoká honba, hustina lesní, dravá zvěř, meč a boj, zábava národů surových. Kmenové slovanští jsou mírumilovní.

Poslední pohany české utiskují pro víru otcovskou. Zbaveni jsou starých, přirozených práv, domova, statku i života. Na četných rodinách, zahlazených přepjatou horlivostí Kristových služebníků, vyrůstá vysoká tráva. V srdci pozůstalých pevné kořeny má nenávist. Běda, kdokoli ještěra toho rozdráždí k pomstě; v okamžiku rutí se na něho záhubná smrt.

Smrt! — Hnusná to obluda. Zpěvavým Čechům to matka bázně a zármutku. Trestu smrtí nesmí se dívati ani jasný den; propadlého soudům uvádí tmavá noc v krvozapáchlé lůno Morany. Proud lidské krve jest roditelem pláče u bodrých, v životě pozemském se kochajících Slovanů; smrt je jim jednou toliko vítaný host: v boji

pro ženu, pro dítky, pro bratra, pro domov, pro vlast, pro panovníka.

Druhá půlnoc přechází nad oudolím českých pohanů. Perun nepotřásá více hromorodnými mraky, bleskové jeho se nezapalují; bouře mlčí. Ku krásnému jitru hotoví se utichlá noc; po horách a dolech honí se čerství větrové, nebesa se odívají v tmavomodré roucho, protkané stotisícem lesknoucích se hvězd.

Mír se snáší v povětří, leží na lesinách, na skalinách — na celém pohanském ouvale, teskno jen v srdcích obyvatelů. Čekají poslední dobu jinocha cizího — outrpnost jim svírá prsa. Kmenové slovanští nejsou krvožízniví.

Hněv, povzbuzen slovem prudkého Horboje, umírá v dušich ctitelů Peruna, v uších jim zní prosba velebného Domorada. Milují starce, i dceru jeho velebí. Úmrtím jinocha bojí se, že ztroskotají nejkrásnější celého národu okrasu. Noc přeje tesknosti a ouzkostem, i rozmahá je. Jediný Horboj hoří po záhubě jinocha. Jesti mu cizinec nepřestupným kamenem na dráze k milosti spanilé Svatany — a buď sám z ní ustoupiti, buď kámen roztřískati musí. V úplné zbroji přehání se po stavení jako nepokojný půlnoční duch. Mluví:

„Buřte jenom, buřte nebesa! Shodní to souzvukové k písni mého hněvu. Vím, že nezbraňuješ, hromovládce, výroku mému — ani zadržeti nechceš obět, přichystanou Moraně — nechceš, nikoliv! Milá tobě pomsta nad zneuctou bohů, milá nad zrádcemi oblíbeného tobě národu!“

Pobouření živlů umlkne; Horboj letí do temnosti noční. Zbuzuje sluhy, obřadníky; volá na lid do tichých ještě obydlí. Jednotlivé hlasy, šumný hovor ozývá se i odpovídá utichlým povětřím, plápolavé pochodně hemží se po úvale. Sbor shluklý přichází ke skalnaté sluji. Zážehy smolných pochodní objasňují neschodný přístup. Leknutí zatřese sborem, hrůza pojímá diváky.

Dvéře, jediné po celém úvale pevně uzavřené, do kořan tu vypáčeny; stráže, dvé silných mužů, v krvi zde tonoucí u vchodu do prázdné sluje. Strašné, bolestné divadlo! Jakoby před otevřenou říší pazouratých Tasanů zaráží se dech v Horboji, v četném zástupu.

Lid. „Bohové hleděli hněvivě na výrok náš. Bleskem roztříštili vězení cizince jinocha; Tříhlav zachvátil neplatné stráže!“

Jiný. „Milá je Svatana bohům! Lada přeje milostné dívce; zprostila milence záhuby.“

Horbojův křik je zarazí. Hlas jeho je výraz rozkaceného vzteku. Oči planou, rtové slintají. Slova jeho jsou:

„Nerouhejte se, pomatenci! Nezbuďte přísného hromovládce poznovu! Tu, pohledněte sem! Jesti to ruka bohů? jesti to blesk? Ruka lidská, ruka Černobohem vedená, ozbrojená ostrou ocelí, zbodala věrnou stráž. Uzavřeni tu byli zrádcové, ale ještě větší zrada vyvedla je v prostoru!“

Veškeu sbor trne. — Rázem rozlehne se ve zdálí žalostné úpění. Nový sbor se valí noční temnotou ku skalnaté sluji. Shromážděným davem tlačí se velebný Domorad. Pláč jest jeho průvodce; služebné dívky a ženy provázejí jeho kroky. Nářek jejich se ozývá i opětuje mnohokráte v skalinách. Zní:

„Běda nám! Svatana není doma — Svatanu, velitelkyni naši, nelze nalezti!“

Nový úžas rozlétá se po četných sborech. Outrpně obrací se zrakové po lkajícím starci, opuštěném otci. Jediný Horboj, jakoby hladový, po kořisti prahnoucí vlk, zavyje vztekle:

„Co že pravíte? Svatana že není doma? — že nelze ji nalezti — a — cizinci, zrádcové ušli? Dána jest jim zbraň, zbraní zabiti naši bratří!“

Zvolá to, a hrůza se sype v ňádra veškerého zástupu. Bojí se uvěřiti, kam Horboj, hlava jejich naráží.

Brzo jakoby první ohlas daleké bouře rozléhá se po oudolí hlučně:

„Svatana zotvírala cizincům vazbu; Svatana uprchla s jinochem cizím!“

Smýšlení národu se dělí; částka za ní kletbu, částka politování posílá. Otec, velebný stařec Domorad, o dceru svou s pláčem k nebesům volá. Horboj zuří. Od zástupu k zástupu těká, zradu i nebezpečí na oči staví, srdce k pomstě rozpaluje, rámě ozbrojiti káže.

Tu se přivádí čtvero jezdců, od vůdce jinocha až dosaváde oddělených. S podivením obrací se zrakové jejich po nevídaném divadle; na četné, v nočních tmách se míhající světla, na podivně ozářené a sestavené tlupy, na zvědavost rozmanitých obličejů. Poslouchají nesrozumitelný hlahol i hlasité volání. Přejí sobě, aby zrakové jich byli ohnivé šípy; uši jejich pak hluboká, vše pohlcující propast.

Obklopí je množství; Horboj se táže:

„Mluvte, sluhové zlopáchavé samovolnosti, zda jste jinocha neviděli, jehož nazýváte pánem?“

První jezdec. „Aj, ty hlavo mravů sprách nivělých! držíš-li kořist svoji v tak chatrné vazbě, žeby se s ní zrakové naši potkati mohli?“

Druhý jezdec. „Včera jsme pospolu volali k nebes pánu, aby bleskem osvětlil mozky vaše; dnes to činíme každý zvláště.“

Lid. „Utrhači, ustaňte! Hněvy naše zadáví vás.“

První jezdec zpívá: „Hrozili nám zaječkové,
Zaječkové hrdiny —
ha, ha ha!“

Třetí jezdec. „Co chcete od nás? Mluvte slovem rozumným!“

Horboj. „Kdo jest vůdce váš?“

První jezdec. „Jmeno jeho je tak vysoké, žebys, kdyby se snížilo k ušim tvým, ohluchnul, jako hřišník při výroku posledního soudu.“

Čtvrtý jezdec. „Aj, pročby se zamlčeti mělo, co pánu i nám snad k blahu poslouží? Sbor tento rozvětřený neví, na kom se v zaslepenosti své provinil, aniž uvážiti může tíži viny své. Odhalme, co se až posud nevhodně skrývalo, a v prachu se povine zneucta důstojnosti knížecí.“

Lid. „Odhalte roušku se jmena svého vůdce! Blaho bude s poslušnými!“

První jezdec. „Raději sobě jazyk co nástroj zrady ukousni a pokušitelům do tváře vyplivni! Věrně chovej tajnosti pána svého.“

Čtvrtý jezdec. „Já je vyjevím a za dobrý následek životem se doložím! Slyšte to tedy, zaslepenci v hojném zástupu! Jinoch, jehož jste nám nehodně odloučili, jest Oldřich, bratr Jaromíra, knížete Vyšehradského.“

Ostatní jezdcové na díle se škaredí na mluvícího soudruha, na díle zvědavě na pohany pohlížejí, na díle sebe i zlou náhodu proklínají. Lid pohanský překvapením se zamlčí. Ticho po celém sboru. Jen „Kníže? — Oldřich? — Vyšehradský?“ po krátkých dobách se z jedněch i druhých úst ozývá.

„Kníže Oldřich?“ opětuje s dechem zatajeným prudký Horboj, a oči vyvalené před sebe v zemi zaráží, jakoby z ní vystoupal strašlivý duch.

Čtvrtý jezdec. „Kníže Oldřich! — Oslepili nám Poláci zrzavého Boleslava, a pánové naši nechtěli býti stádem, ježby pastýř nevidomý vodíval. Ustoupil Boleslav s otcovského stolce a tichý Jaromír naň dosednul. Domácím různivcům a hladovým Polákům byla to jakoby zpráva o tučných hodech. Zradou Vršovců učinil Boleslav Chrabrý, král Polský, do země vpád, v Praze se zahnízdil, a lid a kníže, jakoby se strachoval kouzelníka, díval se od té doby malomocně ukrutnostem cizím. Jaromír na Vyšehradě obležen, stateční muži rozptýleni, síla rozražená spojeným nepřátelům odolati nemůže. A tak hospodaří Polák v Čechách za drahný čas jako na vlastním statku. Mezi tím se ale předc utiskovaní z hanlivého spaní probouzí. Už má ruce a hnáty tělo, proti nepříteli znova ozbrojené, jenom hlava ještě

schází, v nižto by se důvěra složiti mohla. Velicí a důstojní nevidí nad sebou rádi, leda většího a důstojnějšího. Oldřicha tedy, z rodu knížecího! Ale nová jich naděje, zdá se, že opět dostane novou pohromu. Oldřich — váš Černoboh ví, z jaké příčiny, jestli, nedej Bože! z náklonnosti nebo na zkušenou — Oldřich vězel odedávna u německého císaře Jindřicha, za černými lesy. Byl prý tam živ, jak se na rod českých panovníků sluší, dokud jej neosočil Polák Boleslav u hospodáře zlatochtivého. Zachtěloť se Polákovi domu Přemyslovského, a žádného aby nástupníka se báti nemusel, popíchnul pana Němce, aby Oldřicha u vězení zadržel. To se vědělo — jak ale pomoci? I poslán jest Boruta, z mládí to učitel Oldřichův ve střelbě a honu, známý a světem sešlý muž, poslán je za černé hory se zlatem a chytrostí, aby knížete z vazby vyvedl. I vyvedl jej! Jak — ? o tom povídati netřeba. Blaze vám, že víte, koho mezi sebou máte, a jakých následků se z dalšího zadržování anebo z okamžitého propuštění nadíti můžete. Já domluvil, vy konejte!“

Jezdec dokončil, a slovy jeho rozdělilo se mínění shromážděného lidstva. Neumí sbor prohlásiti se. Vědomí spáchaného nad knížetem příkoří a jeho outěk, odpor křesťanů a rodů pohan-

ských řád, pronásledování z jedné a utrpení z druhé strany obkličují mysl i pamět jejich, naděje a bázeň zahošťuje se v srdcích. Jediný Horboj, živel tento celého zástupu, všeoživující jiskra, rychlého i pevného jest úmyslu. Mezi vypravováním jezdce těkají myšlénky jeho po výhodě nebo nehodě, která údolí pohanskému z Oldřichova outěku hrozí; někdy jenom slova jezdcova stíhá. Poslední však: „vy konejte!“ rázně mu šťastného nálezu poskytne.

„Konati budeme! — Zlobivé víly, ježto rozhněvány býváte slibem nesplněným, a vy duchové noční, kteříž obletujete tiché údolí naše, vy slyšte hlasu mého, a není-li k spáse nález můj — protivte se znamením patrným! — Uprchlý Oldřich musí opět padnouti v naši moc!“

Takto zabouří ohnivý jinoch, ouhlavní nepřítel všeho, co na škodu národu bije, a neukrotitelný v pronásledování toho, co mu stojí na cestách vlastních.

Jezdcové se obdivují neočekávané zprávě; sluchu svému nedůvěřují. Lid váhá svoliti v prudký oumysl Horbojův. Zlobivé víly a duchové noční neodpovídají, neprotiví se.

Domorad vystoupí a volá pronikavým, z bolestných prsou vystupujícím hlasem:

„Nestopujte jinocha cizince! — Lide, o jehožto spásu déle i zkušeněji péči mám, nežli ohněm jinošstva zaslepený Horboj — slyš mne! Nechte dostihnouti Oldřicha Prahy! Nebude splácetí zlým, co jsme nevědomi, dle dávných zvyků pro jistotu svou, spáchali na něm. Mocná je s ním naše záštita! Slovem Svatany — ach, té nevděčné a předce milované, zbloudilé dívky! — pro ni a lásku její nakloní se nám Vyšehradský kníže, milostností její nakloní se nám záhy snad osvobozená Praha! Nehrňte zoumyslně viny své do plné míry!“

Lid. „Věhlasný je Domorad náš, moudrá jsou slova jeho! Nestopujme jinocha cizince!“

Čtvrtý jezdec. „Pravda-li tomu, co se nám donáší vašemi slovy — není-li Oldřich více ve vaší vazbě — blaze vám! Milosrdný náš Bůh shlédnul i na vás a ostřihal kroky našeho pána. Bůh ten povede i k milosrdenství srdce jeho a nakloní je vám, pykajícím vinu těžkou!“

Horboj. „K ukrutenství a pomstě nakloní ho víra naší víře odporná! — Národe! poslední ty zbytku časů drahých, šťastnějších! mluv, zdali jsem, co se ve mne spoléháš, neodvrátil všeliké nebezpečí ode tichých obydlí tvých? Mluv, zdali, co mne vůdcem nazýváš, dobří nestáli bohové při podnikání po boku mém? Musímť jinocha ci-

zince míti tím spíše, čím hůře nám jeho moc hrozí pohromou. Či bysi se v něho důvěřovati chtěl? V hubitele mravů a bohů svých? Kdy byli ochráncové jeho víry našemi přátely? Rozpomeň se na hroby otců a matek svých, a rci, kdy se lid odvrácený od obyčejů starých naklonil k nám? Či naději ve Svatanu skládáš? Lide zaslepený! Zdali pak i jinochu cizinci dívka více platí nežli pouhý k outěku nástroj? Zdali se pomsta jeho na ni nevyleje nejdřív? Ha, jediná ta myšlénka by nás rozvětřiti měla k orlímu letu! Svedená, zahubená nejvzácnější národu okrasa! Vzhůru, dokud nám přejí mstiví bohové času, a bychomť i s celým zástupem se vyhrnouti měli z lesů dávno nás ukrývajících — záhuba čeká na nás, nedostihnem-li Oldřicha!“

Ráznými takto slovy rozpaluje, bouří Horboj shromáždění. Volá lid:

„Záhuba hrozí nám! Vzhůru, dokud přejí bohové času dostihnouti Oldřicha!“

Sbor ozbrojený u stavení starce Domorada. Velikých, stoposledných psů mezi ním. Roucho uprchlé Svatany a nevěrného Lubora předstírá se jich ostrému čichu. Psové se v podivných oblikách točí, větří; štěkot jejich hlasitě se rozléhá.

Sluha je znamením a slovem pohání. V rychlém skoku ženou se nerozumní zrádcové uprchlých ku skalnaté sluji, zarejdí mezi kamenné její zdi, a s hlavou k zemi svěšenou, s častým frkáním ubíhají z ní dále; tratí se do hustého lesa.

Sbor celý chvatně za nimi pospíchá.

Horboj. „Věrně se držme stopy jejich — vedou nás dobře!“

A již není ozbrojeného sboru lomoz, křik, pochodně, zbraň v ouvale pohanském slyšeti, již není ho viděti.

Od východu přilétají chladní ranní větérkové. Sivé mlhy po horách se trhají a spouštějí do dolin. Nejprvnější, plamenné pablesky objasňují vrcholky ohromných dubů. Soumrak proniká hustinou lesní.

Pochodně pohanského sboru, vzdálí jako semotam létající svatojanské mušky, zpovolna zhasínají. Zástup a cesta se táhne neunaveně za stopami dívky Svatany, jinocha Oldřicha a jich věrných sluhů.

Ostročichí psi zastavují se u hustého trní. Neustálé štěkání. Horboj přicválá. Na trní visí částka roztrhnutého roucha uprchlé Svatany. Radostně, vítězně okazuje prudký Horboj znamení

šťastného stopování a brzkého postihnutí uprchlých. Volá:

„Duchové ranní přejí nám! Jitřenka nám brzo ukáže cíl našich kroků!“

Rozlehlá, planá krajina. Daleko, neobsáhle před očima se rozkládající niva, porostlá zde onde travou, jinde posetá nerodným kamením, tamto zastíněná jednotlivým keřem.

U výšce nad ní rozepjatý nebes oblouk. Po oblouce, jakoby po tichém, modrém jezeru, pluje slunce. Jasné jitro usmívá se po zemi; jasnější po strašné noční bouři. Dechem všeoblažujícího slunce okřívá kraj. Tráva i keř odívá se zelenějším šatem; z polních bylin zanáší větérek vonný zápach, veselé se ozývá štěbotání skřivanů, na křovině posedajících pěnkav a po kamení poletujících strnadů. Spanilý kolkolem úsměch k novému dni probuzeného světa.

U prostřed rozlehlé krajiny nevelký pahorek. Na pahorku lidská kupa. Na zemi sedí jakoby namáháním a bděním zemdlený jinoch, vedle něho s vyhaslým okem dívka; hlava její skloněna jest na prsou jinocha, tělo její sevřeno v jeho náručí. Opodál sedí zasmušilý sluha. Tvář jeho, uměle z kovu zhotovená podoba, ni smutek ni radost jí

nehýbá. Oko jeho upřeno ku pozdálným, krajinu obrubujícím lesům. S druhé strany šedivec s nadějným pohledem. Poletají zrakové jeho ku blízkému vrchu a vystavené na vrchu tvrzi. Promluví:

„Jistě, jako že mi Boruta říkají, znám Rozvodův dům. Arci že! Černá jeho věž podle skalnaté brány — zraduj se, pane! — Ještě několik těchto tisíc kroků, a v bezpečí jsme přede dravci, kteříž nám, proklati buďtež, hrozili v oněch lesích.“

Dívka. „Nastup cestu sám k přátelskému domu, Svatanu zanech osudům zlým. Ubralyť mi nebesa síly; nestačím tobě, a prodlévání přináší smrt.“

Jinoch. „Smrt mi, ano smrt, pakli se kdy na krok oddálím od boku tvého! Jako jedna že nás pokrývá obloha, jeden bude nás nositi kraj.“

Dívka. „Šťastná, kdo s tebou se radovati bude z mladého jara, kdo s tebou těšiti se bude v tuhé zimě! Mezi náma stojí závistný duch; vysychá proud žil mých — slabá jsem dále kráčeti s tebou. Zanech mne — na svobodě jsi.“

Jinoch. „Pro blaho lásky — Svatano, nehleď takových řečí! Statečnost by jimi zmalomocněla.“

Boruta se odvrací. Nemůže poslouchati stesky mladých srdcí; neslušno mu poslouchati rozmluvu pána i oblíbené dívky. Přisedne k nemluvnému Luboru.

Dívka. „Sladká, cítím to, musí býti smrt v náručí lásky.“

Jinoch. „Sladší je život v náručí lásky. Netrudiž, duše drahá, mysl svoji hnusnými obrazy. Pohledniž do mého oka — věrná tobě z něho vysvitá milost — moje i tvoje blaho! Pohledniž po jasném, tichém kraji, po laskavém nebi — blaho se usmívá z kraje i nebe.“

Dívka. „Oko moje obtaženo mlhou, nepostihne kolkolem blaha. Duše ale zírá v tmavou budoucnost — a ve tmách těch se mi udává viděti hrob. Hrob to můj! O posyp jej, jinochu zlatý, pěknými květy; vonných růží nasyp okolo hlavy!“

Jinoch. „Dívko, drahá Svatano! nermuť zoufalostí duši mou.“

Takto žaluje uprchlá z otcovského domu Svatana; takto ji těší naděje plný Oldřich. Rázem je budí ale z tiché rozpravy hlasité volání. Lubor a Boruta je budí.

Bystrým okem dívají se věrní sluhové k pozdáleným lesům. Z lesů se vyhrne četný zástup. Leknutí pojímá sluhy. Volá Lubor:

„Totě velikán Horboj!“

Dívka. „Běda nám!“

Jinoch. „Dálka tě klame, muži oslablého zraku! Marným lekáním kalíš jistotu naši.“

Lubor. „Horboj velikán to jest!“

Dívka. „Lubor je ostrovidý sokol! Běda nám!“

Jinoch. „Nuže tedy, ať nás nové nebezpečí obsype, mužné jsou nám páže, v pážích břitké meče!“

Zvolá, třesoucí se dívku v náručí sevře; v pravici se mu leskne obnažená ocel.

Boruta. „Slabý je počet náš proti honícím chrtům. Vzhůru, pane! k rychlému kroku. Jediný Rozvodův týn poskytne jistoty.“

Dívka. „Zachraň, lásko moje, života svého. Naleznou-li mne tady na smrt seslablou — nebudou stíhati dále kroků tvých!“

Dívčí pláč, vlastní nebezpečí, pobízení věrného sluhy, hněv a bolest rozlítí jinocha k nové síle. Krev jeho se klokotá.

„Pamatovati budou věkové na tento den! Běda vám — běda! Kníže cím hněvem hrozím vám!“

Takto zasoptí k lesům. Meč hodí Borutovi, Svatanu svírá v mohutné páže a s kořistí pevně sevřenou utíká kvapným krokem k Rozvodovu týnu.

Hora vysoká. Ze trojí strany, na západě, od východu a na poledni nepřístupná skalina, příkrá to sráz. Pod skalinou ve tmavé propasti hučí prudký

potok. Na půlnoci sestupuje hora i splývá s roztáhlou planinou. Hluboký jenom, lidskou rukou vyvedený příkop dělá z této strany horu a na hoře panský týn nepřístupnými. Jesti to týn Rozvodův; prastaré, většim dílem dřevěné stavení. Čtverhrané klády ohromné velikosti, lejčím a hlinou přepevně spojené, působí týnu nejčetnější stěny. Jediná hradba kamenná jest, vystavená dle tehdejšího způsobu; dvojí totiž podle sebe vyhnaná zeď, mezi oběma pak nasypáno kameniska dosti drobného, písku a hašeného vápna. Pevnátě to, věkům vzdorující slitina.

Do hradu přes hluboký příkop vede dřevěný most; s mostu se kráčí do skalnaté brány. U brány stojí ohromná věž, týnu celého pevná ochrana. U vnitř týnu nachází se rozličných oddělení, kobek a síní; stáje, čeledník, hostinec, ložnice, jízba. Všecko jednak po prostu dle starých mravů slovanských, jednak ale pohodlno pro pána, vladyku Rozvodu, i s ním zde přebývající sluhy a čeládku.

Vládyka Rozvoda je čtyřicet let. Muž nevelké sice postavy, oudů ale náramných. Ramena jsou zavalité, tlusté kmeny na stoletém dubě; krok jeho pádný, rána železné stoupy. Hlas jeho rochtavý; tváře hrubé, hustými a tmavými vousy zarostlé; oko žhavé, skoro pichlavé. Rozvoda jest

jako veliká želva; povrchu šeredná, v hrubé obálce; — leč ostražitá, kdy se blíží nebezpečí, sebou trhne a v hrubou obálku se ukrývá. Snadněji jest dotknouti se Rozvodova vnitřku, nežli masatého těla jeho.

Rozprava mezi vladykou a Oldřichem. Knížecí jinoch přehání se po síni jako nestálý, ze všech úhlů se točící vítr. Zrakoma ohnivě střílí po příkorném Rozvodovi; tajný hněv pění se mu v prsou. Vládce týnu stojí podepřen o sloup; ruce odpočívají lhostejně v širokém pasu, nohy jsou postaveny přes kříž. Slova mu kapají z vousatých rtů zdlouhavě jako suché na podzim se stromů listí. Mluví:

„Není můj dům připraven na takový odpor. Na skalinách ať si hnáty přetlukou — z kraje ale, milý Oldřichu — z kraje se dá příkop zasypati — do záspy se postaví mužská lýtka, na lýtkách jsou stehna, tělo, prsa, lebka — nad lebkami se drží pevný štít —“.

Netrpělivě překazí mu jinoch další řeč. Nakvašení jeho jeví se v těchto slovech:

„Na štíty se sházejí kameny a dřeva, a pode štíty se rozrážejí ohnivé lebky šílenců! Či nejsi ty Rozvoda, o němžto mi vypravovali, že pro kratochvíl s rozkaceným kancem zápasí? Není tu na týně silných pěstí, není ostrých mečů a šípů?“

Rozvoda chvíli neodpovídá; zrakové jeho míří po jinochu a rtové se šklebí k úsměchu. Pak se mu otevrou, a tato slova z nich vyklouznou:

„Zdali tu v týně silných pěstí, pane Oldřichu? Aj, ty tuším neznáš povídačky o Rozvodovi a jeho čeledi!“

Promluvil. Nohy se pohnou a tělo k stolu donesou. Ruka se zovlna z pasu vytáhne, nad hlavou povznese — rázem, drtící to blesk, opět se spustí, a roh u stolu, dubové to prkno tloušťky dvou prstů, odletí jakoby tenká, lehounká tříska. Rozvoda se zařechtá a lhostejně —

„Takové pěsti tu na týně máme“ — dí.

Oldřich. „Slýchával jsem, pouhé děcko, o náramné síle veškerého rodu vašeho, o statném Bivoji a jeho potomcích. Proč ale právě teď, an se statečnosti tvojí krásná příležitost udává vděčného zachovati pána, proč nyní tvoje malomyslnost?“

Rozvoda. „Lidu mého je slabé hejno proti dravcům venkovským. Dům je vetché hnízdo, těžko sice lidské noze přístupno, smolným ale věncům oběd vítaný. A ty šelmy venku — jen se podívej — tady k oknu se postav, milý Oldřichu — ty šelmy zdají se, že věcem dobře rozumějí.“

Oldřich skoro bezvolně k oknu přistoupí. Zrak přeletí týnské zdi a na rovinu před příkopy

padne. Rozvalený tam sbor pohanů. Počet jich as na dvě stě; veliké hemžení. Jednak tu jámy kopají a z vykopané země prosté náspy vyvodí; jednak tu na blízku stromy porážejí a za náspy dovlékají. Větví se oseká, hrubé klády se do výšky postavují. Plno tady lejčí, provazů. Na rozličných místech ohně. Mezi zástupy viděti velikána, zde onde rozkazy dávajícího, ponoukajícího, pomáhajícího. Velikán to vůdce Horboj.

Rozvoda. „Z té šibenice v levo — vidíš to hrubé lešení? — z té nás mají pozdraviti smolničky. Tamto je šelmy splítají — na mou duši! radostné jich šklebení pozoruji. A tam, hle! — to je dým z přepálených borovic, schvalně jakoby je byl tu ďábel pryskyřicí omazal. Nikoli, nikoli, pane Oldřichu! Uškvařit se, upáliti, zadusiti v domě otcovském nemám chuti veliké!“

Oldřich. „Ustaň! — Živtě Bůh! nevolím déle trudných takových bájí poslouchati! Rozvodo, vládyko, Čechu! pryč s těmi černými obrazy, jimi se leká zmužilost. Hbitné tu jsou na týně ruce; i outoku i žhářství ostražitě odolají. Celé dlouhé léto chci oběma dravcům s hradeb tvých odporovat.“

Rozvoda. „Celé, dlouhé —? Bůh ti objasni zrak, pane Oldřichu! abys nemýlně prohlédnul! Celé dlouhé léto! Šťastné pořízení! Nech žravé

ty draky jen osm dní před mými vraty, stráví nás tu bratr jejich — nenasytný hlad! Nu, jen otvírej oči! Čerta se nadál sklep můj, ne-li takové návštěvy. Vímtě také, co je tlouci pěstí do očí a přerážeti hnáty a lebky roztřískati o hradby — jen když to k cíli přivádí. Zde ale, pane Oldřichu, zde je, na mou duši! naděje žena neplodná. Chceš-li a musí-li to býti — pro tvůj dům život nasadím; na hru ale Rozvoda život nemívá. Měl bys pomysliti, že českého vladyky život větší poklad je, nežli život pohanského výrodka!“

Pádná jeho lhostejnost je poněkud rozvětřena, tudíž i řeči jeho hbitější proud. Ale knížecí jinoch se slovy znova nakvasí.

„Jak to myslíš, vladyko? — nežli život pohanského výrodka?“

Opětuje Rozvodova slova a zrakem plamenným ho stíhá. Z vladyky se ale již opět slova pouze u volném rozmyslu vinou.

„Jak že to myslím, pane kníže? Čerta, což může býti na tom temného? Já že více platím nežli poběhlice pohanka, kterous mi do týna přivlekl, a pro niž tě bez pochyby bratránkové její stíhají. Vydejme ji, a po všem bude strachu.“

Oldřich. „Stůj, velemoudrý vladyko! Hněvem knížecím se ti dokládám, hrůzy že větší

míra tě zasype, pomysliš-li na vydání mladé pohanky. Milostnou Svatanu, spásu moji, holubici vydati v drápy hladových jestřábů? Sebe i tebe pochovám pod zbořeným týnem, nežli bych knížecí své jmeno pokálel zradou a nevděkem. Pevnou naději v Boha skládám, on doprovodí nás k jistému blahu!“

Dořekne, k Rozvodovi se zády obrátí a k zotavení mysli po síni přebíhá. Vladyka se důtklivě za ním dívá. Na okamžení se mu stahuje obočí, brzo se ale čelo opět vyjasní. Pohodí hlavou. Pevně úmyslu svého držeti se zavírá.

To jest rozmluva mezi knížetem Oldřichem a vladykou Rozvodou.

Zazní přede týnem hlas tuřího rohu. Hlásá příchod posla pohana i zove poslechnouti jej.

Jinocha cizince a dívku uprchlou požadují pohané; hrozí rozkotati Rozvodův dům.

Křepkými slovy odpovídá Oldřich poslovi. Posádku na týně ohnivě k boji pobízí; výmluvností knížecího vděku jí na oči staví krásnou budoucnost, odplatu jich statečnosti. Blaho vlasti jim na srdce klade.

Hlasitým pokřikem zaslibují se mužové mladému, odvážlivému hrdinovi; chystají meče, šípy,

lučiště a oštěpy. Rozvoda potěžkává všedrtící mlat. Zatočí jím nad hlavou, a jakoby skučení větrů v skalní sluji zahvizdne železná zbraň.

Most zdvižený, na bránu přilehlý. Za vraty na příč dvojí kláda. Na věži uchystáno košů s kamením, na hradbě nakladeno dřev — pokud jich poskytuje překvapený týn. Oldřich pořádá přípravy k odporu; hospodář domu stojí tiše na nátýní. Ruce jeho spočívají v širokém pasu, záda na stěně, oči pobíhají po chvatné čeledi.

Svatana. „Ach, vy muži divocí, ukrutní! Jakou to rozkoš máte, napínati na sebe smrtící zbraň!“

Jinoch. „Pro tebe ji napínáme, blaho moje! Hodnas kruté seče, krvavé lebky, proteknutých prsou, hodnas činů hrdinských, drahý poklade!“

Svatana. „Já že hodna takových bojů? já že hodna, by mečem poklesali bratří, přátelé — by oštěpem proklán byl ty? — Strachem zahynu, nežli bude po boji.“

Jinoch. „Doufej, duše má! zasloužiti tebe musím, rozplašiti mračno, nežli bude na obloze naší slunce svítati.“

Svatana. „Na obloze naší? — O, já to cítím! — nám nebude nikdy svítati! Zkoušela jen

Lada srdce dívčino; dívka byla slaba, vyšla z boje s ranou nezhojitelnou! Ta bude věčně na jejím životě zžírati!“

Žalostná padne jinochu okolo krku a ouzkostně se mu k srdci přivine. Z venku zavzní zvuky trub, zvuky táhlé, daleko se nesoucí. Dívka bledne.

Jinoch. „Nelekej se, živote můj! Pozvání je to k radostnému plesu, k boji pro milostnou Svatanu.“

Mezi dveřmi se vyjeví věrný Boruta. Dlouhé, vroucí políbení vtiská jinoch na třesoucí se rty Svatany — „Nebesa tě chraňte!“ — volá a za sluhou věrným ubíhá.

„Nebesa tě chraňte!“ — opětuje zajikavým hlasem milostná dívka, za jinochem se rozbíhá — kolena se jí chvějí — klesá. K oknu se dovléká; — po nátýní spěchá jinoch — volá za ním dívka slovy mroucími: „Nebesa tě chraňte!“

Krutý outok pohanů českých na Rozvodův týn. Hejno hladových dravců žene se s náramným křikem a neukroceným hněvem na zdi. Nadarmo zuří na zdech knížecí jinoch, nadarmo se napínají smrtné luky a meče, nadarmo drtí hospodářův mlat, nadarmo se sype na dobyvatele kamení, nadarmo jich mačká drtící kláda: Oldřich

nemůže hlasem vyvoditi bojovníků nových, nečetná posádka nestačí šípy zasílati v prsa zástupu mnohem četnějšímu. Kde Rozvodův mlat nedrtí, ztékají pohané hradbu, kamení a klad není na hradě zásoba.

Ohromné již ozývají se rány na velké týnské bráně, rány to bořících kladiv a rozrážejících seker; Horboj velikán stojí na zásypu, na mrtvolách; zastřen náramným štítem hrozí vyšvihnouti se již na slabě chráněnou zeď; Oldřicha raněného nesou do týna, strach se rozlétá po zdech, po nátýní a naplňuje prsa nečetné posádky.

Avšak náhle, jakoby z ledvin hory vystouplá, objeví se na hradbách dívka, pohanka Svatana. Vítr se opírá v široké, bílé roucho — čarodějnou podobou objeví se mezi obranci týnu. Tvář její ubledlá, znamení smrtelné hrůzy; oči vytřeštěné — ňádra se dmou a klesají opět prudkým klokotem. V pravici se jí leskne obnažený meč, ale těžká ocel tíží slabé rámě k zemi; levici jenom napíná dívka před sebe — zahnati chce outlými oudy záhubné střely, zachrániti outočiště drahého miláňka.

Nemluví — strachem se jí třesou rtové; pohledem zaráží pohany, příchodem svým zastaví krutý outok.

Horboj velikán je rozkácený lev, pozbavený svého mláděte. Záhubou hrozí vztek jeho tvorům okolním — aj, tu mu zahlédnouti odloučené lvíče, a s poslední, všezachvacující silou se po něm rozhání. U velikém úžasu upírá vůdce pohanský zraky svoje na prchlou Svatanu, veškerý jeho zástup obrací zraky svoje po veleznámé dívce; na okamžení ramena poklesnou, od šťastně počatého díla ustávají. Okamžik — a ve divokém plesu, všecken rozvětřený okazuje Horboj na dívku a volá:

„Vzhůru! bohové nám přejí! tamto, vizte, práce naší krásný cíl!“

A s daleko se nesoucím voláním, řvaním to divokých turů, sype se pobratřený Svataně sbor poznovu na Rozvodovy zdi.

Nová hrůza žene dívku proti hřmotnému zástupu, jakoby proti družkám dětinských her. Ústa její se otvírají — zvukové v divokém volání nepřátel umírají. Každý ale krok její jest ostrohraný meč do prsou pohanů. Patrnoť je dobytí týnu — patrnať i Svatany záhuba.

„Ustaňte! Černoboh s námi provádí zlou hru— nechte mečů po boku, šípů v toulech —“

Volá Horboj na bojechtivý zástup a ode zdí jej odhání. Dělí se zástupu mysl. Jednak je poslušen pána, jednak i blaha vlastního hledí.

„Vzhůru! hbitě do brány a na hradby! Nesmí ujíti nám zrádce!“

Ozvou se pohané z veliké části; hejno jich pozdvihuje sekery a meče.

„Běda vám, kdožkoli vlásek setře s hlavy Svataně, kdožkoli krůpěj proleje drahé její krve! Abychom zachovali nejdražší poklad svůj, opustili jsme tiché údolí — abych vyrval holubici z drápů jestřábových, vyzval jsem vás! Kdo proti ní, jest proti mně! Dívka ta — věztež tedy a opětujte slovo za slovem — Svatana je tajná bohyně mé milosti — a jako že proti ní ruky ozbrojené pozdvihnouti nesmím — hrůzou Lutic mstivých se zaříkám! dívku anebo k srdci přivinouti, anebo v lůno Moraně klesnouti musím!“

Zvolá, okem horoucím se po Svataně ohlíží — hněvem a bolestí přemožen, zbraň odvrhá, silným krokem ve dálce zmizí. Zklamaní zástupové ode týna se vzdalují.

Ticho je po zdech Rozvodova týnu. Posádka anebo rány sobě převazuje, anebo vděčným k nebi pohledem sobě oddychuje, anebo dalších rozkazů čeká, anebo se za odtáhlými zástupy pohanů dívá.

Svatana, děva ouzkostná, jakoby na zdech přirostlá. Srdce její hřmotně tluče; nový proud

krve rozlévá se jí v žilách, nové horko jí rozpaluje tváře. Oči, hořící dvě lampy, jsou nepohnutě zakotveny na patu odcházejících dobyvatelů; neodvrátí se, dokud sbor pohanů nedostihne svého táboru, dokud se v něm nerozhostí k odpočinutí, nové radě, novým přípravám. Hlubokým, hlasitým vzdechem odlehčí tu sobě panenská ňádra, zrakové se k nebesům obrátí, pablesk vděčného úsměchu a tok radostných slzí rozleje se jí po tváři, z pravice outlé se vymkne meč, a obě ruce pojí se jako dvě drahé sponky na hbitě vystoupajících i klesajících prsou. Ústa se otvírají, a slova z nich vycházejí jednotlivá, slova v nejhlubší duši zrozená: „Lado — bohyně milostná! Ruka tvoje byla nad námi — slzy moje — můj pláč tobě děkuje!“

U černé, vysoké věže stojí Rozvoda. Bojem jsou rozpáleny jeho zrak a líce. Bojem rozpěněna jeho krev, a krev rozpěněná v těle masatém hledá v rochtavém oddychování úlevy. Všecek podepřen na železný svůj mlat. Okem, planoucím po drahé kořisti, Svatanu stíhá. Hne sebou dívka, kroky do týna obrací. Zvolá vladyka: „Stůj!“

Zarazí se dívka. Pozná Rozvodu. Vzezření jeho není líbezno patnáctiletým očím panenským. Svatana však, co zachráněn je drahý jinoch,

nezná leknutí, nezná strachu. Ptá se vladyky potichu:

„Co bys rád, pane? Mluv, abych nemeškala ohlednouti se po vzácném hostu tvém.“

Blíží se vladyka krokem zdlouhavým, pádným. Ruka lhostejně vleče mlat. Oko pronikavě na dívce spočívá. Začne jazyk:

„Tys tedy uprchla z domu otcovského?“

Probodne dívku otázka důtklivá. Zbledne jí tvář. Vyznání se z kroku nedovoleného na ní patrno. Táže se Rozvoda dále:

„A víš-li, pohanko, s kým jsi se na outěk dala ze skrýší vašich — do kterých aby udeřilo devatero hromů! — víš-li, koho jsi vyrvala smrti?“

„Ach, milý muži, nezastiňuj čelo takovými mraky! S kým a koho? Táže-li se láska, komu je zaslíbena mocnou bohyní? S jinochem bylo mi opustiti otcovský dům, kteréhož mi poslala milostná Lada.“

„Ďábel aby tvoji Ladu! Pro tebe na nás uvrhnuto nebezpečenství; ať je zahání tvoje Lada! Pro tebe si mám nechat rozmetati dům; vystaví mně jiný tvoje Lada? Pro tebe nám chtějí bratránkové tvoji sáhnouti po krku; má tvoje Lada pro nás jiných v zásobě?“

V dívce se tají dech. Jednak ji neslýchané rouhání-se mocné bohyni, jednak nebezpečí, do

něhož miláček uvržen, jednak ji hryzouci vědomí poklesku tíží. Slova Rozvodova jsou pronešena hlasem hrubým, zarážejícím všelikou odpověd na rtech dívčiných. Začne vladyka dále:

„Lada se ti nedobře o milánka postarala, uběhlice! V jeho náručí nebudeš nikdy odpočívati. Tamto, před našemi zdmi se hotoví tvůj ženich — aby ho ďas! — tam patříš, bláto pohanské! Hoch, s nímžto jsi utekla, a jemuž Bůh mysl narovnej! — hoch náš je nad tebe tak vznešený, jako Perun váš ponížený před rohatým knížetem pekla.“

Rozplamení se dívka. Tichá je ovce, a blaho s ní mluviti mírnými slovy. Nehodně ale dotknutá panna je divoký krahuj. Rázně se slova její rozvinují z růžových úst:

„Ustaň, muži surový! Jenom stáří tvoje jsem ctila — jakž mne tomu byli učili — že jsem nelíbezná tvoje slova poslouchala pokojně. Jsi-li však ty bohů mocných soudcem? Jsi-li soudcem mým? mého rodu, mého srdce? Tys — neušlo to zraku mému — tys milánka mého sluha; jeho slovům se tu koříte; a nechť on mezi vámi rodem nejvznešenější, dcera Domoradova je nejšlechetnějšího stromu letorost. Zvyklá jsem vídati muže mně ke službě, ne však s hrubým se hádati. Chceš-li ještě něco, nežli se milánka

zeptám, zdali to vůle jeho, abyste jednali se mnou tak nelidsky — chceš-li něco, pane, mluv!“

Celá dívčí postava je vztyčena, zvýšena. Tváře zapáleny panenským hněvem; oči, bodavé dýky v Rozvodovy prsa. Užasne vladyka; dívčino „chceš-li něco?“ na okamžik vůli jeho překotí. Okamžik ale — a novým plamenem se potajmo duše jeho rozbouří. Úmysl jeho stane se pevnou skalinou. O krok přiblíží se noha jeho k dívce. Zuby se vycení, ústa se otevrou i na chvíli otevřeny zůstanou. Vypadne z nich posléze:

„Chci — chci něco! ty letorostko pohanského bodláčí! — Tebe poslati chci k bratránkům!“

Slova jeho jsou pronikavá, odporná. Dívka se lekne. Panenská pýcha přemahá však leknutí, a horoucí láska vede k šťastnému nálezu. Smrtícím okem, jisté to znamení povrhavosti, opře se o vladyku, a rychlým, hrdým pak krokem do týna pospíchá.

Svatana před ložnicí jinocha milánka. Dva sluhové zastupují dívce cestu. Nechtějí, nesmějí vpustiti dívku k raněnému knížeti. Převazují se jeho rány. Odpočinutí jest mu potřebí. Nadarmo spíná milostná Svatana outlé před muži ruce, nadarmo prosebné vydává slova, nadarmo pří-

kazem ledová jich srdce rozraziti chce: nepohnuta jest mužů mysl.

Vystoupí věrný Boruta.

Dívka. „Ty měj outrpnost s ouzkostí mou, sluho věrný! Ty měj smilování, dobrý muži, a učiň, abych mohla promluviti s pánem.“

Věrný sluha krčí ramenama.

„Přijď později, panno spanilá, později, sladká holubice! pustím tě v náruč pánovu.“

Dívka slzí.

Veliká, dřevěná síň. Vysoké, okrouhlé okno. Oknem se vinou zlatoskvoucí pableskové zapadajícího slunce; u okna stojí starý Lubor. Stojí samoten, v tuhém zamlčení. Oči jeho jsou upřeny na vzdálené, posledním úsměchem loučícího se s Čechami nebeského tělesa ozářené hory. Mysl jeho pohroužena je v mrakošedé minulosti. V růžovém světle planoucí krajina byla jeho mladost, zatemnělá večerní dobou síň jest jeho stáří. Ale jakoby naděje, že se zatemnělé jeho stáří brzkou dobou objasní, usmívá se naň z vysokých hor. Mračivá jeho tvář jest obrazem tichého zármutku; v srdci jeho jest čáka v brzké ulehčení a vyvobození z zemských okovů.

„Brzo tě opět spatřím, v prvním jaře zavražděný květe! A ve sluneční tvé záři bude mi snadněji snášeti věčnou kletby bohů tíž.“

Tak povzdychá. Oko se k nebi obrací.

Přichází kvapně Svatana, milá sluhovi velitelkyně. Krásné oči jsou uplakány, úsměch na rdějících se tvářích uvadlý; bolest je v outlých prsou. Zvolá dívka:

„Kam se mi ukrýváš, milý Lubore? Tys jediný, kterémuž bych žalovati směla na osud zlý — tys jediný, a proč se mi ukrýváš?“

Lubor. „Neskrývá se sluha tvůj. Myslilť, že se kocháš ve loktech blahosti. — Čili již i ty o žalosti mluviti počínáš?“

Dívka. „O netrestejtež jich dobří bohové, kdož mých slzí příčina jsou! Bojím se, že mě samojedinou stíhati počínáte pomstou svou!“

Lubor. „Bozi jsou přísni. Krutě soudí činy člověka.“

Ubohou Svatanu poleje proud slzí.

Lubor. „Neplač, velitelkyně drahá! Pravila jsi, že bohyní vedena jsi k outěku s tím, kterýž padnouti měl Moraně, a bez něhož býti nemůžeš. Byla-li mocná bohyně, an tě pobídla ku kročeji tomu, bude i moc její s tebou po všechny kroky tvého prchnutí.“

Dívka. „Nebude, ach nebude! Mocnou byla sice opatrovnicí až na tento hrad, zde ale — ach, tady číhá na ubohou dívku záhuba!“

Starý sluha se podiví. Oko jeho, celá tvář poněkud se roznítí. Hlas jeho nabývá větší ráznosti.

„Tady že na tebe číhá záhuba? Před očima tvého milánka, k němužto tady, jak se mi vidí, všecko s pokorou se má?“

Bázlivě se ohlíží slabá dívka; k sluhovi na blízko přistoupí, za ruku jej pochytí a ouzkostným, polotajeným hlasem do ucha mu šeptá:

„Hospodář mě našemu sboru vydati hodlá.“

Trhne to Luborem. Shrbené týmě se narovná, vráskovité čelo povznese. Zvolá starý sluha:

„Rámě Perunovo při mně stůj! toho nedovede nešlechetný zrádce! Ještě tu dvou ramen mužských, ramen mých; ještě tu pro tebe, panno, štít, prsa má!“

Zvolá to starý sluha v dávno nepocítěném zanícení slovy nad obyčej rychlými a prudkými. Zejme se v ňadrech dívčiných naděje, a plačící vrhá se starému sluhovi, jakoby otci, na prsa. Po padesáti letech ponejprv cítí stařec, jak jest milostnou pannu držeti v náručí. Blahým pomněním a sladkým okamžikem roztaje v něm

tvrdá okolo srdce kůra; na dlouhých, šedivých řasách zavěsí se mu veliká slza. Sedmdesáte let milosrdnými bohy na zemi ponechán, ochráncem stává se nyní ubohé dívky. Slova, promluvena k Svataně, jsou mu neomylnou, vlastní věštbou.

„Ano, pro tebe zemříti, sladká velitelkyně! tyť ubohá nesmíš více v otcovské oudolí — tam na tebe čeká nezkrotitelná Morana. Životem se musím protiviti zradnému hospodáři!“

Promluví Lubor, a ticho nastoupí opět v staré, dlouhá léta uzavřené srdce.

Vstupuje do síně Rozvoda. Krok jeho šumí po utichlé síni, železný jeho mlat zvučí po tvrdé podlaze. Lekne se dívka pohanka; ouzkostně k starému Luboru se přitulí. Zajiskří zrakem vladyka a pevným hlasem káže:

„Pojď se mnou, pohanko!“

Dívka. „S tebou nebývala cesta moje, aniž kdy dle tebe říditi se bude krok můj. Na tomto týně jiného pána uznávám, a i tobě velí vůle jeho.“

Vypuká ve Svataně panenský hněv a přemáhá jednak dívčí strach. Pravicí pevně Lubora se drží, levici napřahuje proti Rozvodovi. Ochranu hledá i poroučí. Nepohne se vladyka. Zvolá:

„Ďábla ty víš, zamilovaná hrdličko, kdo tady pánem sluje, a čí vůle zde platívá! Dům je můj, a já jsem starostlivý o svou střechu hospodář. Záhy se o pravdě přesvědčíš.“

Hlas jeho se rozmáhá, slova u rychlejším toku se rtů splývají.

„Dej pozor — bedlivý pozor na moje kroky, pohanská květino, a svoje dle nich urovnej. Honem semnou, laňko uběhlá!“

Lubor. „Pane! vyvol slov slušnějších. Nezapomínej, že s outlou dívkou rozmlouváš. Tvoje čeleď snad uvykla slovu hrubému; velitelkyně moje pokladem jest pána mocnějšího tebe, a nikoli hotova poslouchati surovosti tvé ohlas.“

Rozvoda. „Nesmyslný pacholku!“

Lubor. „Tvoji smyslové rozčísnuti jsou. Jasný je zrak můj, a zdravý je a zkušený rozum můj, a umí rozhodnouti mezi věrností a nevěrou. Kam bysi chtěl s pannou odejít?“

Rozvoda. „S ní a s tebou do žhavého pekla!“

Takto si muži odpovídají. Rozpalují se k novému odporu i k novému násilí. Starý Lubor pannu tělem zakrývá; Rozvoda po ní smrtící zraky metá. Sluha se protiví vladykovu úmyslu; vladyka i děvě i sluhovi hněvem zahrozí.

Rozvoda. „Ďábel se rozhostil ve zdech mého týnu, ale ať zhynou zdravá těla mého oudy!

pakli se těch rušitelů pokoje nesprostím. Zaženu je bez kněze a bez kuřidla, bez vody! Zaženu vás — tebe, zmetku, i tvou tuto paní, ha ha — zaženu vás vlastním kouzlem, touto pravicí a tímto dobrým mlatem!“

Zarochtá. Dlouhým krokem k Svataně připadne, a rychlou rukou ji uchvátit hodlá. Kvapnější ale zástěna staví se mezi vladyku a Svatanu starý Lubor. Dívka se uchyluje za ochránce sluhu; sluha rozprostírá věkovité proti vladykovi páže a slovy odhodlanými volá:

„Zpátky, pomatený vladyko! Umí se ještě napnouti pravice moje; žíly mé ještě nesvadly k boji spravedlivému!“

„Hoj, ty proklatý výrodku pohanských neřestí — malicherný červe!“

Řičí vladyka. Nohy se rozkročí a pevně o podlahu zasadí; pravice vysoko se povznese a nad hlavou zašumí drtící mlat.

Přiskočí dívka. Nebezpečné okamžení ozbrojí pannu zmužilostí. Zvolá dívka:

„Ustaň, hospodáři! Povolna jsem slovům tvým, jsou-li také vůle toho, jemuž jsem se na outěku svěřila.“

„Neplatí vůle nemocných, když se jim léku podává. Jeť zaslepen milenec tvůj; vůle jeho ne-

platí, a byť se i byl desetkrát narodil Vyšehradským knížetem!“

Tak na to Rozvoda. Neustane dívka. Zkřikne: „Hrubé, kamenné tvojí mysli vůle jeho neplatí, já své kroky ale dle slov jeho spořádám — a protož i s ním promluviti musím!“

Na kvap to řekne a letavým krokem ze síně ubíhá. Rozežene se po ní vladyka. Dlouhý jeho krok pohlcuje stopu dívčiny a hrozí zastaviti její spěch, ale starý Lubor se mu vrhne v cestu; Rozvodovi oudy vadí o tělo starého sluhy; — uprchne, zmizí Svatana.

Vzteklost nadýmá ňádra vášnivého vladyky. Levicí uchvátí silný muž ochránce Lubora, a mršťnou jeho rukou potácí se starý sluha po síni. Avšak již opět stojí stařec proti svému odpůrci; nemůže vladyka rozběhnouti se po uprchlé dívce. Náramný tu padne na vladyku hněv. Pozdvihne se pravice; železný mlat zahvizdne mu nad hlavou, sletí dolů a zastihne starou lebku Luborovu. Prasknutí kosti, stříknutí mozku, temné zkřiknutí — a mrtvola tu leží na necitelné podlaze.

Zatřese to vladykou. Náramný hněv, kouzelná ta síť, s něho spadne, avšak i nová tíž, neznámá hrůza, na něho se valí. V krvi divokých kanců a medvědů zbrocená jeho zbraň —

zhanobena nyní krví člověka. Klesá mu železný mlat z ruky; mrazem se mu prolamuje hřbet.

Tu za ním lomoz. Uleknut ohlédá se Rozvoda po temné při večerním soumraku síni. Luk a toul, jelení a kančí leb — památka to po praotci, slavném Bivoji, zavěšená v síni na sloupě — památka pověstná leží na zemi, spadlá s mnoholetého koliku.

Zastraší se vladyka. Hrozí mu praotců duch, utíká zastrašený potomek, a svědomí a pověra utíká mu za patou.

Skrovná ložnice. Nízká to, dřevěná kobka. Na měkkém loži raněný knížecí jinoch, Oldřich. Ubledlá jeho tvář. U nohou jinocha, na dubové stolici, věrný Boruta.

Umenšena je Oldřichova bolest; duše jeho schopna myšlének, obrazů. Oudům seslablým ulevuje, hoví; ducha napíná, unavuje. Do Prahy zalétá. Vidí krajin vlastenských bídu, slyší národu svého stesk; vidí a slyší nepřátel ukrutnou vládu — zatřásati vidí pevným Vyšehradem, stolcem otcovským, a jinochova duše žalem zahoří, slze se mu proudí po ubledlých lících, hlasité vzdechy derou se mu z tísněných prsou.

Boruta pozdvihuje hlavu, až dosaváde skloněnou na široké dlani; pozdvihuje, a zpovolna

se po jinochu pánu otáčí. Vstává. Na prstech se přibližuje k loži. Starostlivě sklání se k jinochu.

Potkají se zrakové pána i sluhy. Tiskne jinoch starci ruku. Promluví:

„Zůstaň seděti, věrný Boruto! Netíží mne bolesti tělesné — jiné ouzkosti svírají duši mou. Praha mi leží na srdci.“

Sluha pečlivě pána přikrývá.

„Sebe i Prahu poručiž pod ochranu všemohoucího! s důvěrou pevně obstojíme.“

Řekne to sluha slovem tichým — i pánovu i svou starost ukonejšiti doufá. Zármutkem sklíčena jeho duše; nehodou stížen je pán, sluha neschopen pomoci. Mlčky spustí se opět na dubovou stolici.

Večer po skrovné kobce tmavé stíny rozmetá. Přichází domácí sluha, přináší z kovu litou světlošku. U prostřed stropu dřevěného zadělán je z malých kroužků blyštící se řetěz. Na řetez pověsí sluha hořící světlošku a opatrným krokem opět odchází. Záře zažloutlá rozlévá se po kobce, po stole, židlici, loži, po jinochu a starci. Ticho hluboké.

Do kořan se otevrou s hlukem i kvapem dvéře. Chvatným krokem objeví se na prahu Svatana; ode dveří v kobku postoupí a seslablá u lože sklesá.

Boruta „Vzchop se, panno! vzchop se! Nechtěj bolestí svou dvojiti zármutek pánův.“

Mluví k ní sluha hlasem těšícím a dívku zpovolna do náručí svírá. Při vstávání podporuje Svatanu.

Vzchopí se dívka. Nepozoruje ale slov sluhových. Oko její — celá její duše spočívá okem na tváři milánka. V drahé tváři hledá útěchy. Neobjasňuje se ale k laskavému přivítání tvář jinocha; oko jeho neobrací se po jejím. V tuhém tu mlčení leží jinoch knížecí.

„Pro strach mstivé Morany! tedy to i vůle tvoje? — Tedy jsi rozkázal hospodáři —?“

Zvolá dívka s rostoucí ouzkostí. Slzy vstupují do milostných očí. — Odpoví potichu jinoch:

„Nemluvil jsem o tobě s hospodářem vladykou. — Mluvil on s tebou? — Co mluvil s tebou?“

Vyjasní se tvář dívčina. Zajiká se radostně v pobouřených prsou hlas. Odpoví:

„Neptej se na hrozná ta slova. Zničena jsou v paměti mé — neboť tys nedal původu jim. V ústech cizích byla jen zlého srdce neškodný, nemocný zvuk. Velebena budiž milostivá Lada!“

„Nemluv mi o své Ladě, o svých modlách! Nenávidím je; hněv můj spočívá na jejich ctitelích. Proklati jsou vyznavači Peruna; zasáhne je pomsta má!“

Bledne Svatana. Zhasíná oheň milostných zraků, charpy zakvetají na medových rtech. Třesoucíma se rukama chytá se dívka šedivého sluhy, sotva že nohy něžné udržují tělo.

Prudce je rozňata láska v mladistvém srdci Svatany; srdcem i rozňata mysl. Nábožnou, vroucí vírou v otcovské bohy rozdechnuta je v dívce láska, na pevné víře založena dívčí blaženost. Vyvrácena Svatanina víra — vyvrácena Svatanina láska. Ať i této své blahosti pozbavena — ukládajíť bozi těžké vyvolencům zkoušky — může se dívka rozloučiti s láskou; zůstane při ní víra v mocné bohy. Na víře spočívá doufání její, šťastnější budoucnost její.

Jinoch milenec, pro něhož opuštěna bloudí cizí krajinou, rouhavými slovy se dotýká mocných bohů i ctitelů jich. Zhrozí se dívka. Po dlouhé chvíli teprva leknutí svému několika slovy odlehčuje; jsoutě to slova nezvučná, vycházející z úzce sevřených prsou, ze schránky žalosti a bázně.

„Co že pravíš, jinochu —? Pane, tys velmi, velmi těžce nemocen —“

„Neuvádějž mi na mysl nemoc. Vzpomenutím staví se mi také původové slabosti mé na oči — a nerad bych nad nimi pronesl soud, neboť i tys jedna ze spolku jejich.“

Strašlivá to slova pro dívku z úst jinochových, jimiž jí nedávno zaslíbeno milování věčné. V takových slovech nenalezá milosti ohlas. Uprchlou se vidí z otcovského domu, stíhanou kletbou krajanů; vidí se to býti pro drahého mládence, v jehožto ústech již nepřebývá sladké slovo lásky. Smrtelná ji pojme ouzkost, hořký pláč jí vypukne z prsou. Běduje:

„Bohové strašní! metejte blesky svoje na hlavu mou — okolo mne, aby se docela rozptýlila černá rouška, zakrývající až dosaváde zrak můj. Lado, Lado milostná, bohyně ukrutná! zdaliž tak se vyjevují tebou vdechnutí snové? O, kéž bych nikdy byla neopouštěla matčin hrob a srdce otcovské!“

„Lépe bylo by arci v tuto dobu nám všem, kdyby se bylo nemuselo státi tak!“

Odpoví jinoch knížecí hlasem polotajeným, aniž oka po dívce obrátí. Hluboké vzdechnutí vystoupá z tísněného srdce, zraky se upírají na strop. Dlouhé, trapné mlčení ze všech stran.

I rozdechne se ve Svataně novým plamenem jiskra milosti — hlavní ten duše a života jejího živel. Rozdechne se a s nezmožitelnou silou ji uvádí k drahému jinochu. Klesá dívka na kolena u lože milánka. Uchopí jeho ruku, smáčí slzami a líbá. Plamenná ústa volají:

„Nemohu roztrhnouti okovy, jimiž mne k tobě připoutala milost, nevýslovný kouzelníče! Neptala se duše má, zdali se kolena tvoje před Perunem sklání, zdali ústa tvoje chválu zpívají bohů neznámých. Láska moje obrala si tebe jinocha, nikoli víru tvou; ach, proč by tvoje láska zírala ve mně jenom ctitelkyni Lady, proč ne ctitelkyni milosti tvé?“

Úpí děva. Přikročí k ní věrný Boruta. Pozdvihuje žalostnou a těší mírnými, srdečnými slovy:

„Upokoj se, panno; nechtěj se poddávati žalosti. Hleď, jako že si vážím šedin svých! — doložiti se ti mohu počestností svou, že ti pán ještě oddán, i že ti nedovolí ublížit. Víra tvoje tať arci — Světovid váš mi do ledvin pohledne, s jakovou hořkostí mi to říci jest — víra tvoje překážkou je vaší milosti. Víra tvoje blud jest — nehněvej se, panno! — blud jest; blud ale není tak úzce snad spojen s kořenem života tvého, aby nemožno bylo vytrhnouti jej a něčemu šlechetnějšímu učiniti místa?“

Neodpovídá dívka. Jakoby výrok smrti poslouchá. Pevně levici na srdce tiskne, zastaviti chce přechvatný krve běh. Cítí, že úzce spojeny jsou kořeny života jejího a otcovské víry. Mluví sluha dále:

„Že se právě nyní na tebe oko pánovo neusmívá? — Potěš se, panno! Nemocen je pán, duše jeho zkormoucena, že tu nehodou zadržán, a že zdržením jeho zklamáno na čas veškeré vlasti doufání.“

„Veškeré vlasti?“

Ptá se dívka, a otázka zvukem táhlým, zdlouhavým ze rtů vychází. Nepochopuje dívka, rozváti jsou její smyslové. Pomalu se sbírají při podivných slovech věrného Boruty. Odpoví sluha:

„Veškeré vlasti a veškerého národu.“

„Že i veškerého národu?—A v koho tu skládá veškerý národ svou naději?“

„V syna domu knížecího, domu vladařského. Rozloženi jsou nepřátelé po krajinách našich, ourodnějších nežli skrovné vaše údolí: rozmetáni jsou obydlí skvostnější, nežli prosté vaše chaloupky, a stesk a nářek rozléhá se z hrdel bratří našich, jako z hrdel rozplašených ovcí, nemajících pastýře, jenž by je ochránil před dávícími vlky. A hle! tuto jim ho vedu — z cizích krajin ho vedu se lstí, neboť i se lstí tam byl zadržán — tu ho zdržuje krutá nehoda. Zatím se rozmáhá bědování utiskovaných rolníků, nářek měšťanů —“

„Ustaň, ustaň, pekelný zpěvale!“

Zvolá pobouřený jinoch a mocně sebou na loži hne a vzchopí se. Ubledlou tvář přeletí

slabý ruměnec, oko se okamžikem zajiskří. Dále zvolá:

„Slova tvoje padají co hořící smola, vařící olej na duši mou. Zlý duch ti káže oživiti obraz, jehož pouhý nástin z mysli všemocně vyháním. — O, moje nešťastná Praho! zhanobená vlasti, utiskovaný národe!“

Dokončí, a překonán náhlým zanícením opět na lůžko sklesne. Obličejem se do měkké podušky zarývá.

Tu náhle, jakoby vyploulá z hlubokého jezera zamyšlení, vyrazí Svatana. Odhodlána jsou její slova, zvuky pevné. Ptá se Boruty:

„A myslíš-li, že by opravdu roztála mysl bratrů tvých, kdyby se jim v čelo postavil pán?“

„Zahynouti volím nečestnou smrtí, nestane-li se z bojácného beránka zuřící lev, dáš-li mu statného vůdce. Aj, což neznám český lid? Jen kdybychme se odtud mohli dostati; pánova rána — ba! ta se zacelí na dobro, nežli se dostaneme k Slavošovským vodám.“

Hoří zrakové Svatany. Krásný plamen zažehá její tváře, rozlívá proudy své po šíji až k panenským ňádrům. Rychlo a vysoko dmou se panenská ňádra, veliký boj rozrývá dívčí srdce, boj mezi horoucí láskou a velikou myslí.—Rozhodnuto jest. Přistoupí k loži.

„Pane, anebo jak tě nazývají lidé, kterých neznám, drahý ty divotvorče, k němužto přilnula duše má u věčném svazku — naposledy obtěžuji tě otázkou: Miluješ-li Svatanu? — Miluješ? — Nechci vyžebrati u tebe milost, věděti ale o ní — ach! vědomí to posilní slabou při odchodu dívku.“

Mluví hlasem silným; síla však rozlívá se v medovou sladkost, a se vzdechy slavičími nakloní se dívka k jinochu.

„Jednou mi jenom ještě opakuj, miluješ-li dívku Svatanu?“

I dívá se jinoch s podivením na dívku. Po celé její postavě rozloženo je blaho lásky. Na tvářích mu kvete ráj, s očí naň svítá nebe — rozhřívá se ledová, vyjasňuje černá jinochova trudnost. Neví ale, jak si vyložiti slova dívčina.

„Co mi pravíš o slabosti při odchodu? Nedej Bůh, aby tě byl hospodář vladyka —“

V milostném zanícení sklání se děva k jinochu ještě níže, a outlými prsty zastavuje další jeho řeč. Zašeptá líbezně:

„Opakuj mi ještě jednou, zdali miluješ dívku Svatanu?“

A jinochovo rámě se pozdvihne a kolem dívky se otočí.

„A kdybys i zmizeti měla jako krásný sen, památka tvoje bude míti v srdci mém věčný chrám.“

Promluví a dívku těsně obejme a k sobě nakloní. Tvář vadí o tvář, setkají se rtové, sladké, horoucí polibení promluví o pravdivém citu milence jinocha. I slzou zakalené oko promluví taktéž.

I vymkne se dívka z objetí drahého jinocha. Postava její celá jakoby povznešena, oslněna září nadpřirozenou. Slova se vinou rychlo planoucím tokem z medových úst:

„Vzhlédni na mne, milostivá bohyně! Tobě se odevzdala dívka s plnou důvěrou; v tobě potrvá její naděje. Vediž kroky moje, kroky upřímné ctitelkyně své, Lado milostná!“

Zvolá Svatana. Na krátce lpí milostné oko její na drahém jinochu. Odvrátí se napotom dívka, věrného Borutu za ruku pojme — a dívka i sluha opouštějí skrovnou kobku, mizí zrakům jinochovým.

Svatana. „Odhodlám se pro spásu vaši; na žádanou cestu uvedu jinocha, tvého pána, ačkoli nevím, zda větší vinou se nedám v kletbu svého národu.“

Boruta. „Cože pravíš, panno? — Ty bysi chtěla —?“

Svatana. „Vypraviti se chci k bratrům, k prchlému Horboji, a vyprositi na něm, aby se navrátili v osamělé chyše — anebo aby s knížetem tvým postoupali k Praze a v udatném boji dobyli víře své svobody; mne pak, ubohou Svatanu, aby postavili na přísný, veřejný soud.“

Boruta. „Panno drahá, panno nešťastná! zdali nevíš, v jaké nebezpečí se vydáváš?“

Svatana. „Blahosti mé nejkrásnější květy počíná obžírati červ. Pán tvůj nemiluje bohy mé; láska jeho nespočívá na dívce, ježto se nekloní bohu cizímu; život ale dívky založen jest na víře otců. Nemluv mi o tom a nech mne konati.“

Po nátýní. Po půli rozplývá se stříbrný lesk tichého měsíce, po půli nasypáno stínů, působených vysokým stavením. Ve tmavém stínu pohybují se světla, hýbá se sbor lidu. Blíží se. Na marách nese, k hrobu provází sbor Lubora vladykou zabitého.

Svatana. „Pro hrůzu bičujících Lutic — verný sluho, co je to? — Ach! mého Lubora — rozloženého na černých dřevech — nemilosrdná Morano!“

Zvědavým krokem se přitočí k tichému sboru a uvidí roztříštěnou starého sluhy lebku. Hrůza

ji pojímá; zachvěje se dívka, jako outlá květina po dechu ledovém. Zadržeti musí ubohou ochotný Boruta.

Sluha domácí. „Protivil se neznaboh pánovu hněvu, i padl zlostí hospodářovou.“

Svatana. „Pryč, o pryč z domu tohoto — počíná tady strašiti msta bohů! Nelidský pán tu, nelidští sluhové!“

Zvolá hlasem bázně, a teskně se k Borutovi přivine. Odchází s ní věrný sluha, i slovy upřímnými děvu nešťastnou těší.

„Pozbav se, panno drahá, ošklivých obrazů. V čas bojů neuvidíš leda krev, neuslyšíš leda stesk. Na odpočinutí pojď; spánek ulehčí smyslům tvým, a světlem mírnějším posvítí nám na to den, čemu se nyní s hrůzou díváme.“

Zastaví děva kroky. Vzchopí se zmužile. Slovem odhodlaným dí:

„Není déle bytu mého v domě tomto; duch můj poletuje už mezi bratřími. Na okamžik jenom pomněla jsem na věrného sluhu, na průvodce radostí a žalostí mých. Pevný jest úmysl můj. Neptám se, zdaž hodno pro lid váš vydati se pomstě do rukou; ale on, jemuž se zasnoubila duše má, on někdy řekne: „Hodna byla Svatana lásky knížecí“ — a duch můj skloní se z nadvětrných krajin k němu smířený. Ty, věrný muži,

nyní kroky moje provodíš. Praví mi duch, že spěchu potřeba.“

Veliká síň, osvícená tříramenou světloškou. I ve sklenutém krbu rozdělán vysoký plamen. Rudou září naplněna síň. U prostřed síně dlouhý, dubový stůl. U stolu na široké židli hřmotný vladyka Rozvoda. Oudy jeho jako rozvržené, nohy pod stolem, ramena daleko po stole, v rukou medoviny plná číše. Kolem něho, na dubových lavicích, u přetékajících nádob s medovinou, u konve a číše domácí čeládka. Žádný ale po síni hluk — žádný ples; v starostech se obracují zraky po pánu.

Rozvoda. „Abyste oslepli, neposlušní psi! Rozsvěťte mi světel — tři sta světel! ať je den, den! Noc je šereda!“

Jektá. Jazyk jeho jest neohybný, medovinou stížený. Hlava klesá, stolu se dotýká, i opět rázem povznáší.

Udusiti hodlá vladyka svědomí pobouřené vraždou. Svaliti chce se sebe smrtící tíž. Mocně zahání hnusné obrazy, stavící se mu na rozpálenou mysl, na rozjitřené oči. Trhne sebou, i vyděsí se kolem něho celý sbor. Oči se mu vyvalí a zakotví v odlehlý kout.

„Do jizlivého pekla s tebou, ďábelská lebko! Já tě neznám. — První — druhá — třetí jsi? Lež to, lež! Já neznám žádnou.“

Zařičí vladyka. Silná jeho pravice se povznese a mrští sebou, a těžká číše, plná medoviny, zaletí v odlehlý kout.

Vstupuje do síně sluha. Zvěstuje:

„Pohanská dívka i starý knížecí sluha z týnu chtějí, pane — do tábora k pohanům.“

Neslyší ho vladyka. Oči jeho upřeny jsou do dálky, ruka se opět blízké nádoby chápe.

„Peklo tě pohltiž! Pryč s vámi — nechci vás viděti!“

Soptí Rozvoda a oudy jeho se sbírají k nesnadnému povstání. Lekne se sluha zvěstovatel a rychle ze síně ubíhá. Vladyka se ale kácí a po neobvyklé pitbě smyslů zbavený čeledi do rukou upadá. Vlekou ho na lůžko.

Tichý večer po dalekém okolí před Rozvodovým týnem. Tesklivo je mezi zdmi týnu, hněvivo před ním, v táboře pohanů. Na zemi nalámaných větví, rozštípaného dříví. Hořící semotam ohňové. Podle nich rozložení v podivných kupách pohané. U prostřed mezi statnými jonáky nejstatnější Horboj; rozloženi jsou valné jeho

oudy po chladném trávníku. Trvá bojem umdlený vůdce v tuhém mlčení; mlčí okolo něho veškerý sbor.

Zabývá se mysl prchlého Horboje s Rozvodovým týnem a s pobývající na týně děvou. Zatápí se duch jeho do minulosti a vidí Svatanu, rozkošné dítko, půvabné poupě, a vidí milostnou pannu, rozkvětlou růži. Rozežírá se v něm novým plamenem láska i bol. Vidí Svatanu opět na hradbách nepřátelského týna — touha se zapaluje v srdci bujarém. Vidí Svatanu v náručí cizího jinocha — hněvem se mu zatřásají mohutné oudy.

Povstane po táboře šumot. Posel přichází, poslaný hlasatel na Rozvodův týn se vrací. Není radostná odpověd na jeho tváři, není ve slovech:

„Hrubým odporem kázal mne odbyti hospodář. Nevydá dceru našeho údolí, nevydá nevěrného sluhu, nevydá cizince.“

Lomcuje hněv prchlým Horbojem. Vztyčí se velikán s chladné země.

„Slyšte mne, nebesa, rozpjatá nad námi u hvězdnatém oblouku a naplněná bůžky strážnými! Zasypte hlavu mou jakoby pramen nemužného smýšlení; v kámen proměňte jazyk můj jakoby nástroj neplatných slov; a vy, bohové strážní, opusťte mne po budoucí veškeré dny: nevmetám-li

s Jitřenou plamen do týna, mezi vaše utrhače, mezi vaše zrádce!“

Zvolá jinoch velikán prudkými slovy v čirou noc, a veškerý sbor se dokládá jedním hlasem po vůdci.

Přibývá noci. Poznova budí se hluk po táboře pohanském. Přihání se k jinochu Horboji, v mlčení, zamyšlení hrozném rozloženému opět na zemi. Přihání se s hlukem i pobratřený zástup.

„Svatana mezi námi! Svatana mezi námi!“

Tak volají sterá ústa, probuzují Horboje. Vyvalí jinoch hltavě ohnivý zrak, a před ním, u prostřed pobratřeného zástupu, ozářeni jasnou lunou stojí dívka Svatana, podle Svatany šedivý sluha, uprchlý z pohanské vazby.

Stojí dívka, širokým rouchem chráněna v noci chladné, stojí okamžik — a slabá skloní se k zemi, k nohoum vůdce Horboje. Bleskem vzchopí se jarý jinoch, rozprostře mohutné rámě, a v náruč mu klesá dívka milosti jeho, milosti dávné a tajné. Poprvé spočívá dívka na mládeneckých prsou; bouří se srdce, oheň se prolívá žilami, oheň se rozmáhá v srdci a hlavě.

Ouzkostně zajiká se dívka:

„Smilování! — Milost mějte s ubohou, slabou Svatanou!“

„Milosti tobě plná míra, děvo spanilá! Památkou svého roditele se ti dokládám! — záštitou bude tobě hlava má i ruka má!“

Zvolá vysokým hlasem blahostný jinoch, a dívku, nejdražší kořist, v náručí svírá i k srdci tiskne; nevolí více spustiti se pravdy, krásně povstalé z jinošských snů.

Sbor jinochů. „Nasadíme pro Svatanu ochotně hlavu i rámě!“

Sbor mužů. „Postaviti dlužno dívku na veřejný soud, i poslechnouti výroku soudců!“

Horboj. „Tělo moje, jmeno, statek a činy státi budou podle ní. Na váhu je musí položiti sněm, až bude vážiti vinu dívky zaslepené, cizím klamem svedené!“

Loučí se Svatana milostná s Borutou věrným. Ne k sluhovi, k příteli kloní se spanilá dívka. V outlé její ruce leží věkovitá ruka Boruty, v sladkých ústech zní tato slova:

„Bozi dobří stůjtež při tobě, věrný člověče! — Tělo Svatanino ve dálce zůstavíš, duch její bude poletovati za tebou a — za pánem! O, pozdravuj ho! Řekni mu, že ráda — že silna byla Svatana odcházející k bratrům; řekni mu, že —“

Hlasité štkání přetrhne jí slova. Vrhne se věrnému sluhovi na prsa. Ruce jeho se povznesou,

obě skloní na dívčinu hlavu, oko slzavé se pozdvihne k hvězdnatému nebi, a z úst vystoupí kojitelné:

„Bůh a milost jeho pobývej s tebou, osvětiž tebe, dívko milostná, panno hrdinská! — Avšak zmuž se, panno, zmuž se! Vytrhni, ač to bude snad velmi boletstné — vyrvi nás i ze srdce i z mysli, a jinochu jinému postup obojí v nich trůn!“

Trhne sebou Svatana. Okem zajiskří, a z kvapných úst vyletí:

„Já že jinému? Šedivý muži — což pak jsi nikdy nemiloval? — Já že jinému —?“

A rychlou rukou odpíná pásku — páskou je kolem leporostlého těla přepjat šat — a roznícená vnutí pásku sluhovi do rukou.

„To vezmi na památku, na závaz věrnosti mé pánu tvému. Nikdo z jinochů našich neodepne pásku moji. — Oldřichu toliko — jemu navždy zasvěcena milost moje; před nebezpečím budou mě chrániti dobří bohové — Morany černý klín!“

Tichýma křídloma roztažená noc na Rozvodově týně spočívá. Ticho je po síních, po ložnici raněného jinocha, knížete Oldřicha. U jeho nohou, na nízké stolici domácí sluha, zůstavený zde pečlivostí věrného Boruty k potřebě pánově.

Umdlen je sluha pracným dnem. Ve spaní klesá tichou nocí. Chrapot jeho se odráží táhlým zvukem po dřevěných stěnách neveliké kobky.

Nespí Oldřich. Probuzen z krátkého spánku přetěžkými sny. Obírá se duše jeho s Prahou. Tíží tesklivost čile citného jinocha. Vzchopí se z lože, podle sluhy nesou ho nohy k okrouhlému oknu. Podepírá se v jeho výklenku; oko těká po nátýní, rozprostřeném tu pod okny délkou i šířkou svojí se skalnatou branou, s černou věží a s ochrannými zdmi.

Stojí na zdech dvě postavy lidské, dva muži, bedlivé stráže. Podepírají se postavy na dlouhé kopí, hlavou obráceny do dálky, k pohanskému táboru. Dobami zanáší noční vítr kroky jejich k okrouhlému oknu, k ušim Oldřicha.

Vrzají u pádných ve bráně vrat veřeje. Temným zvukem zalehá opět za nimi těžká kláda; z průchodu, stínem zastřeného, vychází mužská podoba, zatáčí kolem věže a mocným krokem zaměřuje do vnitřnosti týnu. Jasnátě pod stříbroskvělou lunou umlklá země; pozná knížecí jinoch sluhu Borutu. Podiví se, obrátí a budí spícího u lože sluhu. Vzchopuje se z tvrdého sna opatrovník knížecí.

Oldřich. „Kdož tobě tady lůžko vykázal?“

Sluha. „Lůžko? — Ah! — odpusť, pane, to zpropadené zívání! — Lůžko mi tady vykázala ospalost — místo starý tvůj Boruta, pane knížecí. Muselť jsem rozkazů obojích býti poslušen.“

Olřich. „A proč ti Boruta svého místa popouštěl?“

Sluha. „Proč? I nu, nepochybně proto, že jsi jej poslal k pohanům.“

Oldřich. „Já že poslal Borutu —?“

Sluha. „Do tábora i s holkou pohankou. A dobřes, pane, učinil.“

Poděšený poslouchá jinoch mluvícího sluhu. Nevěří slovům; plodem ospalosti se mu jeví, a nadarmo lekají sluch. Vyraziti chce sluhu pán z tuhých ospalosti okovů hrotnými slovy — tu zpovolna otvírají se u ložnice dvéře. Šedivá lebka okáže se pozorně otvorem, za lebkou i tělo Borutovo. Kvapně k němu knížecí jinoch přikročí.

„Kde jsi byl, Boruto? Hněvem knížecím vyhrožuji tobě — pravdu! kde jsi byl?“

„Polož se, pane — pro milý Bůh! Aj ty knížecí opatrovníče! jak si to hledíš pána!—Povstání není milánek rány tvé, pane; pokroč —“

Takto se vyhýbá Boruta prvnímu proudu pánovy prchlosti. Za ramena uchopí jinoch starce.

„Chraň se, abys nezaťal milosti mé ránu, ránu nezhojitelnou, nakažlivou všemu vůkolí! Kde jsi byl?“

„Pusť se ramena! Z věrného Boruty netřeba vytřásati slova pravdivá; plynou volně ze starých rtů, nesou-li zprávu medovou. Polož se ale, polož se!“

Uvádí jinocha na lože. Sklání se seslablý jinoch, zrakem neustále po sluhovi míří. Posílá Boruta domácího sluhu na odpočinutí, spravuje světlošku, chápe se nízké stolice, staví ji k hlavě jinocha i sedne. Dí:

„Svatanu jsem dovedl k bratrům pohanům!“

Trhne sebou jinoch. Opatrný sluha ruku vztáhne a pána zdržuje. Odmrští hněvivě Oldřich ruku sluhovu.

„Licoměrný sluho! ošemetný zrádce!“

Nedopustí Boruta domluviti jinochu. Povstane, a s vážností věrného rádce Oldřichu na oči se staví. Slova jeho nabývají spěchu, výrazu.

„Muselo se státi! Dívka tak sama vyvolila; prosila, bych doprovodil kroky její k táboru. Živať moje duše! — statná to dívčina, Bůh jí napraviž mysl! — dala se v oběť pro lásku, mocně se zapřela. I chtěl bys ty, pane, jeviti ducha menšího, nežli robě pohanské? Ajta, pane Oldřichu! Praha na tebe čeká, vlast na tebe volá, národ po tobě touží — nestalo se dobře, že nám volná cesta z Rozvodova týnu?“

Zamlčí se jinoch knížecí. Láska k milostné Svataně, povinnost panická, a vroucí touha posloužit vlasti, povinnost knížecí, dělí v něm srdce. Obdivuje se dívce, zatracuje vlastní nehodu, těší se svobodou, bolestně přemáhá jinošskou milost. Z pobouřených prsou vynikají těžké, hluboké povzdechy. — S outrpným okem, těšitelným slovem podává mu šedivý Boruta Svataninu pásku.

„Milost její bude postoupati za tebou, a státi bude podle tebe jako duch strážce. Závazem věrné své lásky posílá ti tuto památku; tobě zadáno srdce její na věky.“

Tiskne jinoch věrnému sluhovi ruku; tiskne i drahý dar na planoucí ústa. Zvolá slovy poznova roznícenými:

„Věčná i milost má, i vděk můj, dívko šlechetná! Milostivý je nad námi Bůh!“

A opět pásku na rty přitiská, a slzící oko zakrývá.

Budí se den. Na východě, tmavomodrými oblaky prorážejí zlatoleské prouhy, záře to ze skvostného náčelníku spanilé Jitřeny. Život povstává na Rozvodově týně i před jeho branou. Po nátýní, v shluklém zástupu, všecka posádka; u prostřed zástupu po knížecím boku Oldřicha zasmušilý hospodář.

Do kořan otevřena je brána; viděti na venek, v rovinu před zdemi. Pokojně tamo rozstavený sbor pohanů.

Oldřich. „Tělo nezdrží ducha; silnější je touha moje, nežli bolesti.—S Bohem pobuď, věrný hospodáři, nezapomenu na tebe knížecí milostí. S Bohem pobuďte, věrní mužové; draze budu chovati krev, pro spásu moji prolitou.“

Přichází mužové z pohanského tábora. Do brány kráčejí. Hlasatel před nimi. Zelenou letorost v pravici drží, obnažený meč v levici. Velikán Horboj postoupá za ním s vážným pohledem; statných pět jinochů jemu po boku. Blíží se mužové k posádce, hospodáři, knížecímu jinochu.

Klade hlasatel obnažený meč na zemi. Zelenou letorost povznese nad hlavou a zvolá:

„Mír mezi námi, vyznavači bohů vlastenských, a mezi vámi, sluhami boha cizího! Mír budiž pro dívku Svatanu — meče naše vám služební pro dívku Svatanu!“

Postoupí Horboj. Zamračenou tvář okazuje zástupu. Slova jsou ohlas ukrocené hrdosti a mužného snášení.

„Slovem dívky Svatany podává se ti, Vyšehradský, sto mečů do služby, dokud jsi nezprostil Prahu svoji hubičů. Jsou to meče věrné, a — jak jsi poznal — z dobré, silné oceli.“

Rozehřeje se srdce knížeti Oldřichu zprávou vítanou. Pokročí.

„Vítejte mi k bratrskému spolku, s dobrým se blížíte heslem. Nebudeť nadarmo, cokoliv podstoupíte pro knížete Oldřicha; zapomenuto pak, co provinili nevědoucí. Než mluvte, co dělá milostná Svatana?“

Plamenný blesk, okamžitý hněv, osvítí Horbojovu tvář; oko se zajiskří, rázněji vyletí slova:

„Co se tážeš po dívce?“

Silnou pravici tlačí pak na zbouřené srdce; umořiti chce, rozmáčknouti ozývajícího se ještěra, násilně jenom spoutaného láskou k Svataně a zaslíbením dívky. Škaredý odvrací se velikán od knížete jinocha, hlasem hlubokým, jednozvukým odpovídají ústa:

„K soudu odvádějí dívku — milostiví bozi sešlou, že k dobrému! Ty však se dej na jiné myšlení, hleď věcí jiných — máš prý toho velikou potřebu. Odměny nepřislibuj, kdo ví, kdo se pro ni z boje navrátí. Na mne čeká doma kořist největší — musím jí ale těžce, trpce dobyti!“

Nehněvá se Oldřich na bujarého pohana. S úžasem i outrpností poznává kouzelnou na statném hrdinovi lásky moc. V dobré naději loučí se opět s Rozvodovým týnem.

„Nepůjdou mužové tito s tebou? Škoda hnátů jejich, aby tu zpráchnivěli jako pouhé palivo.“

Těmito slovy zastavuje Horboj Oldřichovy kroky. Hlas jeho ráznosti nabývá i hrdosti. Mluví jedním tokem dále:

„Zavázal jsem se bohům popelem položiti dům tento, an jste podruhé odepřeli mým žádostem, nevydavše Svatanu. Splniti slib tento musím, nemá-li mne opustiti bohů přízeň a milost. Nemračte čela! — Vlastní rukou opět jiný postaví bratří naši tady nový, pevný dům, a nežli navždy překročíme krajů českých mez — tak pevně mezi námi uzavřino — rozlehnou se tady opět po nových kobkách nová veselí.“

Leknou se mužové domácí; bojí se Oldřich nového rozporu.

Vypuknou z Rozvody přenáhlená slova:

„Proklínání tebe a čeládky tvé rozléhati se bude po těchto kobkách — po těchto starých kobkách, dokavad já na živu jsem, já, Bivojův potomek. Ďáble! každou jiskru tvoji proudem krve zatopím — proudem krve!“

Oldřich. „Nech hněvu, a poslyš, vladyko! Jiný týn, postavený blíže knížecího hradu podám tobě, Rozvodo!“

Rozvoda. „Nechci ho! Nech si střechu svoji — přijde třeba čas, kde rád se pod ni ukryješ!

Tento týn — ha, ty milý pevný dome! ty jsi můj, a dokud hnáty moje v kloubech sedí, prahu tvého se nezpustím.“

„Ale mrtev upustíš?“ zvolá pohanský velikán, a z očí jeho bije oheň ve zrak vladykův.— „Vím, že mrtvoly miluješ, ty slavný sluhovrahu. Luborův stín volá o pomstu. Tyť uměle vládneš mlatem železným — ajta! postav se mi, vladyko! Nechceš-li za živa z hradu, mrtvý půjdeš — anebo zabiješ Horboje, abysi ho slibu zprostil!“

Do půl kola stojí po nátýní Rozvodova čeleď, do půl stojí sbor pohanů. Mezi nimi, v kole, rovnou zemí, silné štíty v levicích, stojí Horboj velikán a sukovitý Rozvoda. Kníže Oldřich soudí nad bojem, rozhodujícím dvou mužů mysl kamennou.

Nese pravice pohanova těžké kladivo; rámě vladykovo zatáčí mlatem železným. I točí se Horboj po Rozvodovi, nadchází Rozvoda Horbojovi. Blesk a ráz a rána — na štít pohanův padne železný mlat. Blesk a ráz a rána — na štítu vladykově zazvučí těžké kladivo. Rozhoní se kroky, rozviklají páže; zapálí se srdce, zapotí čelo statným odpůrcům.

Tesklivé sboru kolem čekání. Rozkřiknou se obě strany. Volají obě na pána. Křik — a racho-

cení zbraně. Ráz a rána za rázem a za ranou. Kyne Oldřich; sbory utichnou — mrtvé mlčení.

Žene Rozvoda Horboje; prchá pohan, prchá letmo; mrští sebou, střela prudká, na stranu, a stranou letí pozdvižené kladivo mu z pravice, a v ledvinách se vladykovi zaboří. Zavyje vladyka, mlatu nadarmo pozvedá; nohy klesají, a nosem, ústy vyvalí se černý krve proud.

Se sklopeným zrakem táhne čeleď padlého vladyky. Zasmušile hledí jinoch Oldřich — tiše za ním sbor pohanů. K Berkově hradu vede je věrný Boruta.

Nazpět se neotáčí oko žádné. Jakoby z otvoru ohnivé hory vystoupá na vrchu za sborem černorudý požár. Bivojovo staré sídlo u velikém, u vysokém plamenu.

Slavná to pochodeň ku pohřbu vladyky Rozvody; smutná to na cestu osvoboditelům vlasti!

Blahostný po lidnaté Praze den. Ples a vděky nad vítězným zahnáním Polanů. Ozdobené domy listím a větvím. Po domích veselé tváře, radostná slova. Po ulicích četné sbory mužů, zástupy jinochů, řady žen, kupy dívek. Volání, hovor a písně.

Sedí na prostranném náměstí plamenozraký, medoústý jinoch, oblíbený pěvec Pražanům. Varito zvučné v rukou umělých. Kolem pěvce rozstaveno peřesté kolo posluchačů; všechněch zraky obráceny na jarého pěvce, sluchy upevněny na sladkých jeho písních a zvucích varita. Z hloubí duše, dítky plného srdce a ohnivé mysli, vystoupají slova zpěvcova. V úzkém svazku provází je čarozvuky ze strun varita.

Jinoch zpívá:

„Na Berkově týně, domě kamenném,
Podala si tři sta mužů ruce,
Ruce bojechtivé k svazku pevnému.
V srdci plane láska, sliby na rtech:
Krví zatopíme skvrnu vlasti,
Vlasti Polanem zlým trápené!“

Opakuje slova zpěvcova celý kolkolem sbor. Zvolá hlasem vysokým:

„Krví zatopíme skvrnu vlasti,
Vlasti Polanem zlým trápené!“

Zpívá jinoch dále:

„Dují větry, hučí voda,
Rozvalena po krajinách noc.
Tichým krokem táhnou sbory,
Od Berkova domu táhnou
Duchové mstitelní ku Praze.

V čele reků táhne Oldřich,
Prahy víra, lidu spása,
Týnů, měst a visek naděje.
Otevrou se hroby vrahů,
Chystají se lože Polanům!“

Sbor opáčí:

„Otevrou se hroby vrahů,
Chystají se lože Polanům!“

Pěvec.

„Věrný muži! — Poslyš pastucho!“
„Kdo tu bloudí o půl noci?
Přejte míru v tiché noci,
Trápí chyše dlouhý den.“
Boruta tu bloudí. Poslechni!
Zajdou muka za dnů dlouhých,
Mír se vrátí s dnem i nocí.
„Jaké zprávy?“ — „Blahé zprávy!
Vyžeň stádo, věrný muži,
Ovce bělorouné ze stájí!“ —
Šedé mračno nebe kryje,
Lunu kryje bledolící;
Ve tmách zorních táhne pastýř
Od Petřína k tiché Praze,
Podle břehů šumné řeky,
Mutnoproudné Vltavy.
Znáte sponu obou břehů?
Ajta, most a valná věže!

Stojí věže, stráže pevná,
Mocná brána stojí na břehu.
„Vzhůru věžný! Pastýř tady,
Otevři mu mostní bránu!“
Zarachotí pádný řetěz,
Otvírá se brána pevná,
Ajta, volný průchod po mostě.
Skočí na most dvacet mužů,
Silných pěstí, ostrých mečů,
Uschovaných temnem zoře
Před zrakoma věžného!
Zaleknou se věžný, stráže,
Českým padnou mečem Polané.“

Sbor.

„Českým padnou mečem Polané!“

Jinoch.

„Dují větry, hučí voda,
Červená se mutná řeka
Krví vrahu zvodněna.
Tři sta mužů po mostě!
Tři sta mužů, ostrých mečů.
Bouří letem po Praze!
„Jaké heslo?“ — Polák! — „Padni! —
Tvoje?“ — Čech jsem! — „Chop se meče!“
Vyrazí se, uleknou se,
Pomateni padnou, hynou
Vlády chtiví Polané.“

Sbor.

„Pomateni padnou, hynou,
Vlády chtiví Polané.“

Jinoch.

„V ztatolesklé, drahé roucho
Obléká se nové jitro,
Pozdravení pošle Praze
V růžolibém usmání.
Jásá Praha nad svou spásou,
Na mrtvolách vrahů krutých
Nové blaho zakládá.
Sláva reku Oldřichovi,
Rekům jeho, statným bratrům,
Jasno stojí slunce nad Prahou!
Zakvete zas Praha slavná,
Vděčná Praha, Praha radostná!“

A sbor tu kolkolem blaho své hlásá hlasem vysokým:

„Zakvete zas Praha slavná,
Vděčná Praha, Praha radostná!“

Léta 1013. Podzim se dotýká země. Studenější větrové rozhazují a zanášejí zažloutlé listí, spadané s vysokých větví.

Otvírá říši svou stínů milovný večer. Poslední úsměch umírajícího dne, zlatí pableskové,

ověncují vrchole prastarého lesa; zanikají přes vrchole na velikou paseku. Stojí tu na pláni dvanáctero chyší, obydlí poklidných rolníků. Valný potok valí proudy svoje z temného lesa po pasece, kolem skromných obydlí a tratí se opět v lesní hustinu. Podle břehu vede ušlapaná pěšina; stojí tu znamení pravověřících, hrubý, z dubových kmenů sestavený kříž.

Přichází pěšinou od půlnoci ženská postava. Kroky její se vlekou k osamělému sídlu na prostranné pasece. Zastavují se u kříže. Štíhlá je to dívka, lepotvárná; avšak uvadlý je květ jejích lící, vyhaslý oheň černého oka; živý to zármutek, patrné utrpení. Úpí dívka slovy mroucími:

„Kdy — ach, kdy se naplní hněvu vašeho míra, bohové ukrutní? Kdy mne očistěnou ve rámě pojmeš, nemilosrdná Morano? — Slabá, nemohutná Lado! takové-li dary chystáváš vyvolencům svým? Poznati jinocha milence — a odříci se lásky, života; opustit otce, ochránce, opustit bratry — kletbu jejich vložiti sobě na slabé týmě. Zaslíbiti se jinému — odpornému; vyznavače bohů domácích vyhnati do boje pro bohy cizí! Vypovězenu býti z obce pokrevní, s otcem šedivým a s vlastní vinou se toulati po cizích krajinách; zaplakati nad hrobem otcovým, a nikde nedosíci

úlevy, nikde útěchy! Mocní, strašní bohové! kdy ustanete stíhati dívku, překonanou bolestí?!“

Zalká, zapláče dívka. Kolena se pod ní třesou, bělounké rámě chytá, otáčí se kolem kříže, umdlené oudy sklesnou ve mdlobách podle znamení všeblažícího míru.

Probudí se dívka ubledlá k novému životu v náruči outrpné ženy, obyvatelkyně to prosté chyše na rozlehlé pláni. Trhne sebou u vyjevení. Zraky se zpovolna točí po neznámé tváři, po neznámém místě. Vystoupí z prsou těsných otázka:

„Kde to jsem?“

Žena. „V křesťanských rukou, nebohé dítě! Odpočiň sobě, děvče milé, odpočiň! — Není-li pravda, že slabosti nemůžeš dále? Nožky tak outlé — a rozedrané trním, naběhlé dalekou cestou! I pobuď jen směle u nás, panenko; a bloudíš-li opuštěna, nebo nevědoma po naší dědině — i zůstaniž u nás podle volnosti.“

Sladko se srdečná slova ženy neznámé dotýkají ucha i duše dívčiny. Rozhřívá se olověná ta tíže na slabém srdci, žal rozlévá se hojným proudem horkých slzí, a dívce ulehčuje.

„Matko!“ zvolá s hlasitým pláčem ubledlá dívka, i toužebně, důvěrně se vine k dobrodějné ženě.

Sedí děva zarmoucená pod šírým nebem, u prahu sprosté chyše. Na klíně, před zrakoma chová něžné rozeňátko, jedináčka ženy hospodářky. V tichém spánku je pohrouženo nemluvně.

Opodál stojí žena matka. Pracovité její ruce podepírají se o široký bok, oko obrací s libostí na pučící letorost svého domácího blaha, na zdravý plod svůj, opět i pobíhá po smutné jeho chůvě. Přiblíží se žena a promluví:

„Proč se mladé oko tvoje jasně nedívá do světa? Proč se neusmívají ústa tvoje na nebe? Děvče, proč jsi sobě tak zastesklo? — Chce se ti po domovu? Nu, vždyť jsi ubohá pravila, že žádného nemáš domovu; u mne zůstaneš. — Stýská se ti po otci? — Budiž Bohu poručeno! Bůh dal i vzal.“

Procitne dívka z trudného zamyšlení. Pohledne na ženu, ale pohled není svědkem, že pochopuje slov upřímných. Mluví žena sedlka dále:

„Či tě snad láska trápí, panenko? — Tváře se ti zardívají — opět blednou? Holka, holka, proč jsi tak nemluvná? — Tedy hoch ti leží na srdci — nu, neplač, neplač! — Umřel ubohý? — Vrtíš hlavou? neumřel? Tedy tě opustil, podvodník?“

Jiskrné dívčino oko na okamžik spočine na soucitné ženě. Ústa nemohou se lítostí otevříti

k slovům, slabé jenom pohnutí hlavy nedosvědčuje otázku.

„Tedy živ je milánek? Aj, nu tedy doufej, křesťanko! Což tě neučila matka modliti se k boží rodičce? Nemodlíváš se?“

Vypukne tajený žel z dívčiných prsou.

„Mne neposlouchají bohové milostiví! Osud krutý, slzami přeplněný byl setkán při mém početí. Odvrácen je sluch bohů mých volání mému; tvé bohy neznám, ani rodičku.“

Spráskne žena sedlka ruce. S úžasem, s hrůzou dívá se na mladou modlářku, na první, kterýž vidí obraz, hnusnými barvami v pamět jí vštípený učitelem křesťanským.

„Nešťastná osobo! Tys tedy pohanka? Zaslepená, zatvrzelá služebnice svodného pekla?“

Zkřikne — a jakoby bojácná o plod svůj lvice, přikvapí se matka k pohanské dívce, uchvátí robátko, i starostlivě přitiská k srdci. „Nepřekračuj mi práh!“ volá na zlekanou dívku a v chyši se zavírá.

Stojí dívka bez pohnutí, krásná, lepotvárná socha u chyše.

Dívka i žena opět před chyší. Dechem smrti je potažena tvář ubohé dívky, osamělé na širovládném světě. Oči má potaženy mlhou, nepohnutě

zasloupeny ve dálku — ve cizí dálku. Žádná hvězda naděje tam nesvítá. — Outrpnost se rodí v srdci ženy hospodářky. Táhlým krokem se blíží k pohance.

„Kam hodláš, ubohé stvoření? Slova trpká mi odpusť, a pod mou střechou posečkej. Ach, vždyť je mi líto nesmrtelné duše tvé, poblouzená ovce! Opusť, opusť bludy — odřekni se bohů; oni opouštějí, oni se odříkají také tebe. Jiného Boha tě znáti naučím, a to je nevyvážný pramen blahosti, z něho se každý může napiti. Máš-li co na srdci, před ním to důvěrně odhalíš, on pomůže! I já, děvče zlaté, i já — my všickni tu postaveni jsme v trampotách, i mne sežírá zármutek; ale volala jsem k Bohu milosrdnému, a rozehnána byla jest bouře nade mnou. O pokusiž se — nech se uprositi! — pokusiž se o modlitbu k Bohu mému — k rodičce — sepni ruce — modli se — modli se se mnou —“

Mluví žena chvatným proudem, útrpné slzy smáčejí obličej letním sluncem osmahlý. Silnou rukou objímá dívku; na kolena padne i ji pokleknouti nutí, ruce jí jakoby dítěti sepíná.

„Modli se semnou, dítě zlaté, modli!—Nebes královno! věčný živote, matko milosrdenství —“

Opakuje s hlasitým pláčem, bez paměti, beze smyslů, děva pohanská neznámou jí modlitbu:

„Nebes královno! matko milosrdenství —“

„— pohledni na mne sklíčenou, postavenou v trápení těžkém, nesmírném —“

„— na mne postavenou v trápení nesmírném —“

„Nakloň se ke mně milostí a přímluvou svojí, nebes ozdobo! Nech ať zakusím, co mne oblaží, co mi síly dodá, bych bez reptání vytrvala v oudolí pozemském. Vyslyš mne, Maria!“

„Slyš mne, Maria!“

Opáčí a dokonává s nejvroucnějším výrazem, s duší roznícenou mladá pohanka. Ruce pevně sepnuté, ruku v ruce nerozlučitelně zatknuté, tiskne na bolestná ňádra. Kleči podle ní žena sedlka. Skloní se k dívce outrpná žena, i do náruči pojme jakoby vlastní, nešťastnou dceru.

Sedí zamyšlena mladá pohanka na pahorku vedle hustého lesa. Zanáší veliký srdce svého boj, krutý ten odpor mezi panenskou láskou a otcovskou vírou — zanáší bol svůj samotám. Spočívá bělostné čelo na outlé dlani, zrakové se zarážejí v travnatou zemi. Nevidí, neslyší děva, co se děje kolem, v oboru světa skutečného; probíhá, srovnává duše její vnitřní svůj svět. Náhle, po konečném těžkého boje skončení, vzchopí se,

vztyčí celou postavu; rámě k nebesům vztahuje, jakoby k nadvětrnému objetí. Krví se zaleje tvář, i zajiskří oko, slova se linou tokem rychlým z krásných úst:

„Nuže, tedy vy na mne pohlednětež, veliká, milosrdná nebesa! není-li pouhý klam, cokoli pohan a křesťan o vás důvěrně povídá. Lado, po věky našinci vzývaná — nebo ty, Maria, nepovědomá mi orodovnice! — tu vizte děvu nešťastnou! Silná je duše její, avšak silnější doléhá na ni osudů moc. Okažte mi cestu, kterou bych kráčeti měla, abych anebo seznala nebludnou svoji důvěru ve vás, bohy vlastenské, anebo k tobě se obrátila, Maria mocnější!“

„Svatano!“ zvolá tu za ní rázný mužský hlas. Trhne sebou dívka i obrátí se. Před ní neznámý velikán. Muž to hřmotných oudů, pronikavých očí, divých vlasů, rozcuchaných vousů, osmahlých tváří. Hrubý, rozedraný šat; surová po bedrách medvědí kůže — pevný to plášť; v ruce dlouhý, sukovitý kmen — poutnická to hůl: takž tu stojí před zrakoma neznámý velikán. V leknutí, podivu a bázlivém tušení potkávají se pohledy dívčiny s pohledem jeho. — „Svatano, milosti mé dávno žádaný cíle! — ty obsahu mého vzdychání! předce tě našla noha moje, předce tě postihlo oko mé!“

Takto zaznívá pronikavým hlasem z úst cizince. Odhodí velikou těžkou hůl, rozprostře ramena, krokem — skokem hltavým chvátá k dívce pohance, a klesá u jejích nohou. Vine se v prachu, rozbouřenou radostí řve a lká; objímá i líbá outlé dívčiny nohy. Trne po celém těle Svatana, nemůže se z místa pohnouti.

„Horboji! Smrtelná hrůzo! Jsi ty to, Horboji?“

Volá dívka třesoucíma se rtoma, a muž velikán povznese oudy své s travnaté země a narovná je, i na rychlo před Svatanou postaví. Divoký oheň z jeho zraků šlehá.

„Ano, jsem Horboj; trojnásobně nyní blažený Horboj, an jsem tebe nalezl, nevěsto má!“

U velikém plesu zvolá, rámě po dívce ohnivě vztáhne, zaslíbenou sobě před lety milenku k srdci přitisknouti chce. Zděsí se Svatana i ucouvne. Outlá její ruka brání se obejmutí Horbojovu.

„Chraň se, pomatený člověče! Přetrhalť čas úvazek, jímžto nás byla potřeba spojila.“

Horboj. „Nemůže čas přetrhati, čemu se mi srdce tvoje zaslíbilo. Tys moje slovem vlastním, slibem, dokud živ jsem, nezrušitelným; já pak tebe hořce zasloužil.“

Svatana. „I já jsem přinesla tvé lásce, záhubnému požáru tomuto, veliké oběti.“

Horboj. „Že oběti? Trestuhodný k cizinci zápal udusiti, těžké svojí vině odlehčiti měla jsi, an jsi se zaslíbila mně, hodnému tebe muži; já pak pro tebe krev bratrů proléval, vlastní život nasadil, tři leta strastiplné pouti přetrpěl! Přísný soud vyobcoval tebe z domácích krajin, nežli se nám bylo navrátiti z boje, do něhožto jsem bratry vedl na slovo tvé, na tvůj mně učiněný slib. Milostivého, ochranného přebývání chtěl nám Vyšehradský Oldřich popřáti ve svých krajinách; pro nás nebylo postání, kde zrada číhala. Rozešli se bratří, kdož nebyl složil kosti u Prahy; moje blaho nebylo s nimi, pustil jsem se za tebou, ježto jsi byla s otcem ušla vyobcována. Cizí krajinou, odpornými mravy, nepřátelskou vírou jsem se honil po tři dlouhá leta. Protivenství snášel, nesnáze a odpory. Parno mořilo mé oudy, mráz je trápíval; jen tvůj obraz, v hloubi duše pevně zarytý, tvůj spanilý obraz byl mi útěchou, byl hvězdou vodící. Tebe nyní mám! Slitovalo se bohům smířeným; tebe mně, milostná, dali — mezi tebe a lásku moji nenahrnou více překážek!“

Volá prudký velikán; všecka bytost jeho zanícena, všecka rozmáhajícím se plamenem po-

vznešena jest. Leká se dívka divokých slov; bojí se prchlému Horboji podati naději, nemůže milosti své, života svého květy zatknouti v půdu cizí. Oldřichu je zasvěcena její láska. Potřeba ji poučuje lsti a ouskoku.

„Nemohu a nesmím pobyti s tebou, vyznavači Peruna! Rozjasnil čas mysl mou, a mezi nás postavil nepřestupnou zeď. Jinému bohu klaní se duše má — tvoje jsou nepraví!“

Bojácně pronáší ochrannou tuto lež. Zhrozí se výrokem dívky mysl pohana.

„Hrůzoplodící Lutice! nedejtež, aby dobře bylo zaslechlo ucho mé. Svatano! Svatano! ty že bysi byla zradila víru otcovskou? A v těchto chyších? — Proklaté buďte podvodu schráně! Já vám dílo překazím. Nevyschla tříletým trápením ještě síla žil mých a bujarost vůle mé. Vychvátím tebe, poslední lidu mého šlechetnou letorost, ze záhubného víru, a uvedu v kraje poklidné, by se stanovila mysl tvá! Se mnou musíš krokem rychlým kráčeti.“

Chápe se dívky a jímá ji v mohutnou náruč. Volá polekaná Svatana, křik její ouzkostný zaletá s pahorku k lesům, zaletá k chyším. Překvapí, přemohou velikána prchlého mužné pěsti z lesů a chyší. Nadarmo trhá náramnými oudy

Horboj v pevné vazbě rolníků. Syčí hněvem; ústa mu kypí slinou, zrak a dech jeho jedem stíhá Svatanu. — Lomí rukama dívka pohanka.

V Praze na věžatém Vyšehradě. Skvostná síň. Oldřich kníže tělem v síni na zlatoskvoucí stolici, duchem, trudným zamyšlením, na knížecím hradě v Lyse. Vzdychá tam knížecí bratr Jaromír, pozbavený zraku, daru nebes nejkrásnějšího, bratrem Oldřichem. Zžírá červ lítosti na srdci knížete Vyšehradského. — Strašlivá ty kletbo rodů vladarských, neskrocená žádosti po koruně a žezlu, matko slzí a stesků!

Zatápí se duch Oldřichův krokem zpátečným ve prohlubeň uplynulých tří let. Slyší tu ponoukavé hlasy lstivých, ouskočných svodníků; vidí vábící lesk knížecího roucha, stol Přemyslů. Povstane, pobouří se proti mírnému bratrovi, jímá syna jedné matky, káže ho vrhnouti v temnotu věčnou.

Postoupá zpomínáním ještě hlouběji v jemný minulosti proud. Vidí Prahu naplněnou nepřátely; chrabrým upřímných srdcí svazkem vidí ji opět okovů sproštěnu; vidí se ve spolku s pohany, v jich osamělém údolí a sebe v nesnázích; vidí

na dně tmavé minulosti jarý, krásný obraz, plný líbezného úsměchu. Z temnosti a hloubky svítá bleskem čarovným; jesti to obraz milostné Svatany. Cítí osamělost Oldřich ve hlučném Vyšehradě; nevýslovná touha je denním hostem v prsou knížecích. — Lásko, ty živle blahosti, studno žalosti! — proč spanilé květy své spíše ve stínu prosté chyše, než ve záři hradů panských rozkládáš?

Hluk se rodí po Vyšehradě. Osm ramenatých rolníků přivádí na soud knížecí spoutaného velikána. U prostřed veliké světnice — přicházívá sem náhrada k utlačeným a pomsta k zlopověstníkům — stojí soudce Oldřich. Otevrou se ústa knížecí:

„Kohož tu podrobujete spravedlnosti mojí a výroku mému?“

Rolník. „Ztracená je ves naše oku hlučného světa, v klíně hustých lesů pohřbena jest. Dala ves naše ochranu dívce, pohříchu! neznabožce, pohance. Ale mysl dívčí je měkká pryskyřice z borovic kolem naší dědiny; na pravou cestu dává se dívka, i zalíbení nachází v učení Kristově. Tu ji však náhle tato divá šelma, také neznaboh pohan, přepadl a násilně unesti chtěl.

I volala dívka o pomoc, a museli jsme brániti. A že jednak bázeň o dívku na nás lehla, jednak že tomu pohan výslovně chtěl, na tvůj soud ho, pane kníže, stavíme. Odvolávalť se na výrok tvůj.“

Tušení, plodivé radost i bázeň, střídá se v prsou knížete. Okem dychtivým pátrá v opálených, zarostlých tvářích spoutaného pohana po známce povědomé; pomáhá paměti jeho slovy temnými zamračený pohan:

„Nepoznáš mne; nehledej známých stop po zmořené tváři muže, jehožto meč pomahal poráženi nepřátely tvé. Známější bude tobě zvuk jmena jeho, šťastný Svatanin milánku! Stojí tu před soudem a milostí tvou Horboj.“

Oldřich. „Zda-li že jistota? Ztrápená tato tvář bujarého Horboje? — Horboje, jehož jsem zastíniti chtěl přízní svou? Tys opět v krajích našich? A ona dívka —? Mluv, muži, jediným slovem, zprávou radostnou zakoupíš sobě zásluhy věčné, příbytku mezi nebes vyvolenými! Mluv, Horboji! Je to Svatana?“

Trudněji zamračí se čelo spoutaného velikána. Zrakové jeho se obracejí k zemi, vyhýbají se pohledům knížecím. Ústa se neotvírají.

Rolník. „Jmenuje se dívka Svatana. Zlořečil jmenu i blahoslavil je pohan po celé cestě z naší pustiny.“

Oldřich. „A takž tedy za zprávu tuto vysypejž radost nejkrásnějších darů svých na vás, věrní rolníci, i na tebe, zatvrzelý Horboji! — Vzhůru, Boruto! Rychlého dej pánovi osedlati oře; okřídlete nohy, věrní sluhové, na cestu ke vsi, ztracené v hustých lesinách!“

Na prostranné pláni, u potoka, u kříže. Ženy z dvanáctera chyší na kolenou před znamením svaté víry. V kole mezi nimi klečí Svatana, podle ni stříbrovlasý stařec, poustevník z blízkých lesů, duchovní pastýř malé osádky na prostranné pláni.

Sepnuty jsou ruce nábožného starce, sepnuty i ruce Svatany i ruce žen. Horlivé modlení vystoupá ze rtů bohumilého sluhy, modlí se s ním sbor ženský, učí se modlitbám mladá pohanka. Rtové nevědomí opakují slova, duch do dálky zalétá. Končí poustevník modlení:

„— a takž nám pomáhej Bůh otec, Bůh syn a Bůh duch svatý, amen.“

Vstávají ženy rolnice, vstává i stařec. Svatana jenom v hlubokém zamyšlení, beze smyslů na kolenou trvá.

Žena. „Ajta! jaký blesk to mezi stromovím?“

Jiná. „Blesk to mečů! Pomoz Bože!“

Třetí. „Jezdcové se derou lesní hustinou.“

Vytrhne se křikem pohanka z myšlének. Rychle se vzchopí, oči plamenné k lesům obrací. Stojí nepohnutě. Lesina řídne — sbor jezdců na paseku vyletí. Tryskem k osamělé dědině. Lesk a záře svítá z oděvu a ze zbraně. V předu jede krásný jinoch.

Zkřikne Svatana. Bledne, ubledlá se kácí. Sletí jinoch s oře bujného, chytá dívku do náruči, ze rtů plyne mu blahostné: „Svatano!“

Zpovolna otvírá oči Svatana. Tvář se bleskem zapálí; v srdci a hlavě nový život se rozdychuje. Na prsa klesne jinochu dívka milostná; šepce: „Můj Oldřichu!“

Svatana. „Tři dlouhá léta trápila se duše moje po tobě, drahý milánku!“

Oldřich. „Tři smutná léta zrůstala touha moje po tobě, drahá milenko!“

Svatana. „Nezbavíš opět dívku svou života jasného? Neopustíš dívku svoji, Oldřichu?“

Oldřich. „Nikdy více neopustí tebe Oldřich upřímný.“

Slavný po celé Praze den. Poslední letorost slavného domu pohanského přijímá svatý křest. S podivením zírá Praha na spanilou, skvostným rouchem ozdobenou děvu, jakoby na vtělenou opět, s nebeských krajů přišlou světici. Pláče radostí.

Skloní se k nové dceři velebný biskup, a jmenuje klečící před sebou dívku: „Boženu!“

Pokročí kníže Oldřich a zardělou pannu za ruku pojme. Postaví se před shromážděný lid a volá:

„Viz, lide věrný, panovnici svou!“

Zkřikne lid silným hlasem: „Živa buď kněžna Božena!“ — zkřikne i: „Živ buď kníže Oldřich!“ — „Božena, Oldřich!“ obráží se zvučně po sklenutém stropě vysokého chrámu.

Radování je po celé Praze čtvero dní. Slaví se svatba knížecí. Toliko v osamělém, kamenném sínci vězatého Vyšehradu ozývá se úpění a vzdychání. Na studené podlaze leží rozklácené oudy velikána Horboje. Nesmírný žal přetrhal života jeho silné žíly; pouhá kostnatá hranice tu bujarý hrdina. Nechce viděti, nechce slyšeti světa. Tváři má zarytou v zemi; zoufal-

ství — zúmyslný hlad rozrývá jeho střeva, jeho ledví.

Zaslzí outlocitná kněžna nad jeho mrtvolou; polituje prudkého muže český panovník. —

Lásko, bytosti velikého světa! proč blahostných darů svých nesypeš stejnou měrou na stezky zemských poutníků?

Braniboři v Čechách.

Vypravování ze staročeských příběhů.

(Psáno roku 1847.)

Hluboká byla rána, kterouž dostalo království české na den sv. Rufa r. 1278, když to hrdinský král Otakar věrné — a soudci Věčnému budiž to žalováno! i nevěrné zástupy své na Moravě do vražedné bitvy uvedl, aby svého práva uhájil. Jinak ale bylo uzavřeno od věčnosti, a vítězný pokřik rozlehl se po straně císaře Rudolfa.

Klesnutím velikého Otakara nastal i pád českého národu. Osiřelá země stala se rejdištěm domácích nespokojenců a vnadidlem po kořisti bažících cizinců. Nikdy neotřásla, ba nepřevrátila se tak rub na ruby skrze zahynutí panovníka, jako po smrti Otakarově.

Dědic a nástupce trůnu, Václav Druhý, byl sedmileté pachole; z té strany nedalo se tedy žádné pomoci očekávati. Vdova královna chtěla jí u Rudolfa hledati a odevzdati mu poručnictví nad synem i prozatím správu nad zemí; jinak ale smýšlel větší počet pánů, jižto nevěřili Rudolfovi, za pramen všech nehod v zemi české jej považujíce. Protivili se tedy smlouvě, kterouž královna s císařem uzavřela, a přidrželi se tím spíše Oty, markraběte braniborského, Otakarova sestřence, an jim

Rudolf nemilými slovy hroziti začal, tento ale se čtyrmi sty ozbrojených jezdců k pomoci přitáhl a sám v čelo nově sebraného vojska se postavil. Avšak i Rudolf nelenil a vraziv do Čech blíže Kutné Hory polem se položil. České vojsko stálo u Kolína a takž dělilo jenom něco málo země zase dvoje zástupy, ježto měly ještě jednou bitvou příští stav osiřelého království rozhodnouti. Nepřišlo ale k této bitvě zoufalé; oběma stranám zdálo se býti prospěšněji, aby se pokojně smluvily, než aby v nejisté hře ztratily, co již měly, anebo aby dobývaly, čeho ještě neměly. I stala se tedy mezi nima úmluva, dle kteréž poručenství nad mladým Václavem i se správou země na pět příštích let markraběti Otovi připadlo; císaři Rudolfovi ale dána jest náhradou za válečné útraty Morava též na patero let, a děti jeho Rudolf a Jitka měly býti zasnoubeny s dětmi Otakarovými, s Anežkou a Václavem.

Ale tato úmluva nepřinesla zemi žádaného ulevení. Za posledních nesvárů mezi Otakarem a Rudolfem byli totiž někteří pánové čeští trestáni vypovězením a zbavením všech statků. Ti se začali nyní o to pokoušeti, aby svých bývalých majetností opět nabyli; jiní pak, jimžto byl druhdy zastavené královské statky Otakar pobral, pozdvihovali hlasu, o navrácení tohoto zboží volajíce, a jelikož nový země správce všemu podobnému požadování vyhověti nemohl a nechtěl: musely z toho rozličné spory, tření, sváry, nájezdy a krvavé potržky povstati. Ale právě ty všeobecné různice zdály se býti dlouhému Otovi kalištěm, kdež mohl pohodlně loviti.

Alespoň ze všech činů jeho vysvítá, že byl zisk a obohacení vlastního měšce hlavní jeho cíl a snažení. Proto hleděl, aby se v Praze pevně usadil a odtud, ze srdce veškerého království, jako hladový pavouk nitky své roztáčel. I opanoval město a učiniv se přitom i pánem hradu, rozehnal posud hojný a bohatý dvůr vdovy královny, kteráž měla vlastně jako paní v Praze seděti a do zrostu syna svého v ní vládnouti. Na to však se neohlédaje obsadil Ota celý hrad královský lidem svým a zmocnil se na něm všeho zboží jako vlastního nábytku, ano opovážil se také chrám sv. Víta přepadnouti a obrance jeho zavražditi. Při tom nalezl arci velikou kořisť; neboť nejen že byly poklady samého kostela bohaté, ale mnozí Pražané byli zde ukryli jmění své, doufajíce, že tady nejjistější ochrany naleznou.

I zděsila se Praha bohaprázdného násilí a v lidu povstalo veliké rozhořčení, a kněžstvo, jakož i jináče býti nemohlo, podněcovalo nenávist, i děly se veřejné sběhy; ale Ota vyhnal pak i boží služebníky z hradu královského, tak sice, že od těch dob po celé dvě léta žádná obět ve svatyni hlavního chrámu se nekonala, všechny služby boží přestaly, ano i všeliké zvonění umlklo.

Vdova královna, zbavena byvši nejdříve svého komonstva, svých úředníků a služebníků, musela pak i osobní svobody oželeti, a s dětmi svými život jako pouhý vězeň v truchlivé samotě tráviti. Konečně ale zdála se i přítomnost její v Praze Otovi nebezpečnou — vždyť pak ještě dýchala, dýchala u prostřed lidu, kterýž velikého

manžela jejího oplakával a snadno ve prospěch její něco podniknouti mohl! — musela tedy i s dědicem království Prahu opustit a na pevný hrad Bezděz nechati se odvezti. Bylo to v mrazivé noci před 26. dnem měsíce ledna léta Páně 1279, kdyžto královnu Kunhutu a děti její z bran Pražských na sprostém voze vezli, kterýž byl obklopen od cizích pacholků.

Nehodné a nelidské toto nakládání s rodinou nešťastného krále naplnilo srdce pánů českých velikou hořkostí; i učinili sněm a pozdvihli mužných hlasů, aby Ota mladého panovníka i s matkou z vazby propustil, do Prahy nazpět uvedl a v přirozených právech ponechal.

Sliboval to sice Ota učiniti, vyplnění slibu svého pak ale den po dni odkládaje projevil patrně, že nechce slovu svému dostáti.

Ale vdově Otakarově, jež byla ducha živého a hrdého, stala se mezi tím tuhá vazba nesnesitelnou, i hleděla z ní vyváznouti. Za tou příčinou vyžadovala si čas po čase malé vyjížďky do Hradiště, na Mělník i do Prahy, až i konečně syna svého na Bezdězi v rukou věznitelů zanechavši na Moravu odjela a tam pomoci hledala.

Avšak Ota, aby snad nemusel ozbrojeným rukoum vydati, čeho na něm žaloby a prosby vymoci nemohli, odvezl královského pacholíka do Kladska, sám pak uchýliv se do svých Branibor, vyslal na své místo do Čech Ebrharda, biskupa braniborského, aby v nich vládl jako pán.

Za tímto novým správcem země přihrnulo se nyní náramné množství rozličných dobrodruhů, vábených daleko rozšířenými pověstmi o pokladech české země za časů Otakarových. Tito hladoví přiběhlíci padli pak na český lid jako bič a metla; dovolovali si všeliké násilí, a páchajíce loupeže a vraždy roznesli po krajích takovou hrůzu, že se nebranný člověk pouhého jmena braniborského či brandenburského děsil jako pekla a všech jeho muk, až na to důvtipné hlavy i rozličné písničky skládaly.

Zatím se psalo již léto Páně 1280.

1.

Bylo u prostřed letního času a po parném dnu zapadalo slunce. Na lesnatých vršinách staročeské župy Rakovnické leskly se vrcholky hustého stromoví a pod větvemi začalo se smrákati. Na širokém temenu jednoho z nižších pahorků stálo dřevěné, dosti rozlehlé stavení, majíc podobu venkovského dvorce a jsouc obehnáno silnou ohradou z hrubých netesaných klad; v ohradě se nacházela velká vrata, a před vraty stály dva staré jasany. Pod jasany bylo drnové sedátko a na něm seděly tu chvíli dvě osoby.

Byl to muž asi šedesáti let, ale ještě zdravého pohledu a statečné postavy; jenom dlouhé vlasy a husté vousy jeho byly již ku podivu bílé. Oděv jeho vypadal prostě a podobal se oděvu rolnickému; ale v tváři muže tohoto spočívalo tolik zkušenosti a moudrosti, že ho mohl každý na první pohled za člověka držeti, kterýž byl k něčemu jinému stvořen, než aby život v lesní samotě trávil. Vedle něho seděla mladá,

spanilá dívka. I její oděv byl prostinký, zelená suknička a přes ni bílá kazaječka se širokými rukávy; ale vše bylo ouhledné, čisté a krásou jejího těla vyvýšené. Barva tváří jejích byla sice trochu osmahlá, za to ale u prostřed tím ohnivěji prokvětlá. Černé oči její jen jen hrály a havranní vlasy visely jí po předu i na zad v silných pletencích. Okolo plných malinových rtů pohrávalo jí stálé usmívání, prozrazujíc veselou mysl a čistou panenskou duši.

Stařec hleděl dolů do trávnatého údolí, kteréž právě pod jeho nohama leželo, a nespouštěl ani oka s ouzké pěšinky, kterážto houštím protějšího lesa jako hádě se vinula a k pahorku vedla, na němž osamělé stavení strmělo. Poslední sluneční paprsky padaly zrovna v tu stranu a osvětlovaly každý keř a každou větev; ale starcovo oko nemohlo předce postihnouti, co toužebně hledalo. — Dívka seděla u přeslice a hleděla si tenounké nitky; ale chvílemi pokukovala po starci. Ten si konečně vzdychl a položil hlavu na dlaň své pravice, kterouž byl opřel o koleno. Dívka to zpozorovala a zastavila vřeténko. Potom tiše vstala a odešla do stavení. V několika okamženích se zase vrátila, nesouc knihu psanou na ouzkých listech pergamenových. I usedla si zase a začala pak libozvučným hlasem takto čísti:

„ — Toho roku na zvláštní přímluvu arcibiskupa Mohučského učinili jsou knížata říšská Rudolfa hraběte Habsburského německým císařem, aniž byl k volení povolán Otakar, král český, ačkoliv mu toho dle práva slušelo. I nesl toho Otakar velmi žalostně i všickni věrní přátelé jeho, poctiví Čechové; ale nepřátelé jeho, jakých měl mezi pány českými — neboť Pánu Bohu nasívá zlý duch vždy koukol mezi pšenici — tito protivníci moci královské, kteráž jich prostopášnost na uzdě držela, ti se radovali v srdci svém. A když napotom král veškeré pány a rytíře k sněmu obeslal, aby se poradil, má-li volenému císaři poddanost učiniti, jakož na něm požadoval bývalý hrabě Habsburský, kterýž byl druhdy nějaké časy živ při jeho dvoře: tuť ovšem pozdvihli hlasů svých tajní nepřátelé moci královské, radíce, aby král nečinil poslušenství císaři, jemuž on při volení hlasu svého nedal, nýbrž aby král byl králem v Čechách a císař císařem v Němcích, i to bojovnému Otakarovi na paměť uvádějíce, kterak jsou Čechové, předkové jejich, císaře někdy od pomezí království českého odháněli.“

Teď učinila dívka ve čtení malou přestávku a hodila okem po starci. Ten byl mezi tím hlavu zas pozvedl a seděl tu přímo pozorně

slova dívčí poslouchaje. „Tak jest!“ promluvil nyní hlubokým hlasem. „Ještě je slyším, ty moudré rady, jak o to pracovali, aby velikého krále v nepřátelství s císařem uvedli, od něhož pošetilci napravení bujné a pyšné moci své očekávali! Zatím si hodili sami otěž na hlavu a vlekou nyní břemeno, jehož zbýti nemohou.“

„Mám čísti dále?“ ptala se dívka, vidouc potěšena, že se v starci nová živost probouzí.

„Čti jen, čti!“ řekl tento. „Tys dobrá duše, já to vím, a ráda bys mou mysl na jiné věci upnula. Čti jen, máš-li z toho radost.“ A dívka začala zase takto:

„ — Ale toho času byl při dvoře královském a mezi pány českými také člověk, jehož jmeno bylo Ctibor, a kterýž byl i pro statečnost těla, i pro zdařilost ducha vzat na slovo, jakoby rod jeho byl nejšlechetnější. A člověk tento smýšlel s králem a pánem svým upřímně a znal dobře běh věcí světských, i měl zkušenost ve mnohých případech života lidského. A podle rozumu svého a hlasem srdce svého vedený povstal mezi pány a učinil řeč ku králi v tato slova: Zajisté vidí se mi býti potřebné, abysi přátelství držel s Rudolfem císařem a jemu se pokořil. Neníť žádná hanba pokořiti se vyššímu a zvláště tam, kde toho rozum káže a potřeba

všech věcí. A jakž medle mohl bysi Rudolfovi odpor činiti? s jakým prospěchem? s jakým následkem? Síly tvoje jsou zemdleny a rozdvojeny, a budeš-li chtít s císařem válku vésti, kdož mu na trůn pomohli, zajisté mu i v boji přispějí a na záhubu naši přitáhnou. Nepravím to, jakobych se bál anebo starosti měl o sebe; ale mám starosti o tebe, aby se ti nestal posměch nějaký. — Takto mluvil Ctibor, ale král poslouchal slova jeho s nelibotí, a pánové rozněcovali žluč jeho. Aj, ty hlavo moudrá! zvolal Otakar. Jsi-li tak bázliv, že se při pouhém pomyšlení na císaře chvěješ: tedy běž a skryj se před ním, abys nespatřil tvář jeho a já abych neviděl tvou! A v srdci Ctiborově zmohla se veliká lítost i šlechetný hněv; povstal opět a povýšeným hlasem ozval se takto: Křivdu mi činíš, králi a pane můj! že mě zapuzuješ, abys nevídal tváři mou, i poznáš toho zajisté. Není vždy lékař dobrý, jenž podává léky lahodné; ale podle neduhu musí udělovati také hořkých. Zpomeniž na to, jak jsem ti před dvěma lety radil, já sám jediný, abysi přijal korunu císařskou, kterouž ti knížata německá podávala, a ty opovrhnuv mou radou učinil jsi podle řečí těchto, kteří tebe nyní k neposlušnosti ponoukají, a povrhnul jsi korunou. Dosti brzo pykal jsi a pykáš posud činu svého, a budeš

jednou i toho pykati, co proti mé dnešní radě učiníš. Bůh tě osvětiž! — A takto řeč svou dokončiv odešel, a od té chvíle nevidělo v Čechách oko lidské tváří jeho.

A to vše dálo se léta po narození Spasitele 1273.“

Dívka opět přestala, položila ruce s knihou na klín a čekala, až stařec promluví. — „Tys také lékař, kterýž hořké léky podává,“ řekl tento po krátké přestávce; „mají ale dobrý účinek. Já ti rozumím. Ráda bys mi vyhnanství ulehčila vědomím, že je nezasluhuji, protož byla také psána tato povídačka a vylíčena takovou osoby mé pochvalou, a v skutku je nevinnost nejmocnější lék v každém protivenství. Ale já netruchlím sám nad sebou, a cokoli potřebuji, nalezl bych v sobě a v tobě, dítě mé! — jen kdyby země české nebylo. Ale bídný osud našeho království rozhořčuje dny mé, a žalost nad tebou, kterážto jsi měla jiné časy vídati, nežli ve skrytém přístřeší na pustých horách život mařiti: ta umenšuje počet dnů mých.“

„Aj, což ti, milý otče, napadá?“ zvolala dívka a padla mu okolo krku a zlíbala ústa jeho. „Což nejsem po boku tvém šťastná? Mohu-liž míti krásnějšího hradu, nežli jsou tyto vysoké hory, a krásnějších čalounů, nežli je bujný trá-

vník tamto v údolí? Ah — podívej se, podívej! já mám šťastné oči. Tamto jde náš Chotoun!“

A v skutku míhala se nyní při ubývajícím denním světle mužská postava jako černý stín po stráni. Byl to Chotoun, bývalý Ctiborův věrný soudruh na rytířských výpravách a písák v pokojných komnatách. Pádnými kroky pospíchal k lesnímu příbytku a dostoupil brzo na temeno pahorku. Byl silně rostlý, ramenatý muž, sotva padesáti let, v prostém oděvu, v dlouhé vlněné sukni, kteráž byla okolo života širokým řemenem stažena. Po boku měl meč a v ruce oštěp, o kterýž se při lezení na vrch také jako o hůl opíral. Celé jeho vzezření jevilo zdraví, sílu a velikou odvážlivost.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ řekl nyní silným hlasem a políbil Ctiborovi ruku, kterýž byl vstal a vlídně mu na přivítanou pravicí potřásl.

„Amen!“ odpověděl stařec. „Vítej nám ve jmenu Páně! Byl jsem již u velikých starostech.“

„Já poháněl hnáty dost pilně,“ odvece Chotoun; „ale země česká není za těchto dnů krajina, aby se mohl po ní člověk beze všeho omeškání projíti. Bůh to napraviž!“

„Jaké zprávy neseš?“ ptal se ho Ctibor.

„Bídné, zlé zprávy, pane!“ vzdychnul si Chotoun. „Kudy jsem kráčel, kam ucho nastrčil, viděl jsem jen bídu, slyšel jsem jen nářek. Zle je, zle, pane! Těžká metla dorostla na Čechy v těchto cizácích, v těch hladových Brandeburcích!“

„Aby je Bůh zatratil!“ prohodil mezi to Ctibor polohlasitě. „Vždy se mi žluč rozlévá, když to jmeno zaslechnu. Říká se, že dělá neštěstí člověka pozorným; ale na českých pánich se to přísloví ještě neosvědčilo. Ký zmatenec dal jim radu, aby toho dlouhého Otu za správce země přijali? Chtivost jeho po statcích je dávno známá, a nyní má tučnou příležitost měšec naplňovati.“

„Inu!“ řekl Chotoun, „pánové myslili snad ve své moudrosti, že to navlekou kdo ví jak dobře, když po nešťastné bitvě osiřelou zemi císaři ve správu nedají, jakož prý chtěla učiniti vdova královna; oblíbili si tedy toho dlouhého Brandeburka a udělali kozla zahradníkem.“

„A co tedy dělají ti naši noví správcové, ti milí hosté z braniborských koutů?“ ptal se stařec sedaje zase pod jasan.

„Od té chvíle, co Ota odjel a správu země svému biskupovi postoupil, hospodaří jako vlci mezi stádem ovcí,“ odpovídal Chotoun vedle Cti-

bora se posadiv. „Nahrnuloť se do země divných dobrodruhů, a ti vyjíždějí do krajin a páchají loupeže, drancují, plení, kde co dostihnou. Rolníci utíkají z vesnic, jen aby nahý život uchránili, a mohou-li s sebou krávu nebo ovci do lesů zahnati, pokládají to za štěstí. I viděl jsem celé kraje, an leží jako parným sluncem vyhořelé ouhory. Mrtvá těla nalezl jsem na veřejné silnici — oh, srdce mi puká, když mám na to pomysliti! lidská těla, zohavená vražednou rukou cizích lupičů anebo zhryzená tou potvorou, kterouž nazýváme hlad.“

„Jdi, jdi, milé dítě!“ řekl nyní Ctibor k dívce, „a podívej se, abychme dostali něco k večeři. Chotoun je asi hladový.“ Vlastně nechtěl, aby outlá dívka ty hrozné věci slyšela.

„Hned, hned!“ prohodila tato, rozumějíc, proč ji otec pro večeři posílá. „Ale já proto předce všecko uslyším. Chotoun bude muset ještě jednou vypravovati. Aby ale nežíznil, přinesu mu žbáneček zrovna ze sklepu; máme plný krajáč večerního mléka, a něco k zakousnutí také vyhledám.“ A lehkými kročeji odešla na to do stavení. I Ctibor se vzchopil a začal semtam živě přecházeti.

„Ubohý, ubohý národe!“ mluvil přitom hlasitými slovy. „Jaká jest asi míra těžkostí, která

se na tebe ještě uvalí? A budou plamenové střech tvých a krvavé rány prsou tvých dostí hlubokým písmem v paměti tvé a na mysli příštích pánů tvých, aby se podle toho řídili? O, kéž mohu za tebe život svůj jako obět na oltář položit, a na prahu tvého spasení zhasnouti!“

„Ba, kdo by to mohl učiniti!“ dokládal Chotoun velmi srdečně. „Na mou živou duši! muselo by se to pěkně umříti, kdyby mohl potom člověk tak za hrobem, tam odněkud s těch výsostí, na sta a na tisíce radostných tváří pohleděti! Já jsem jen chatrný kůl mezi štěpy našeho zedraného království; kdybych ale mohl, dal bych se rád pro ně upáliti.“

„Ale což počínají naši pánové?“ ptal se nyní Ctibor. „Co jsi slyšel o českých rytířích?“

„Ah, mně se zdá, že jim ruka Boží hlavu pomátla!“ vzdychl si Chotoun, mrzutě čelo zamračiv. „Jeden druhému nevěří; někteří se chytají také cizinců, sedí s nimi na hradech a v městech, a vedou pak bitvu s vlastními krajany; druzí rotí se proti cizím lupičům a činí potom náběhy i na statky mužů domácích. Je všeobecný zmatek, a nikdo není života neb zboží svého jist.“

„Světlo nebeské!“ zvolal Ctibor u veliké žalosti ruce sprásknuv. „Což pak není jediného

muže, kterýžby se v tomto nešťastném zmatení jako skalina mezi vlny postavil a hlasem hučícího větru na ně zkřikl? Což pak zmizela všechna útrpnost, zhynulo všechno právo, rozletěla se všechna mužnost ze srdcí oněch, kteří mají bdíti nad hlavami lidu? Oh, to jsou zlí, nešťastní časové!“

S těmi slovy uvrhnul se plný bolesti opět na drnové sedátko, a poslouchal ještě dlouho vypravování Chotouna, kterýž byl v minulých třech dnech celou krajinu až ku Praze prošel, aby se o stavu všech věcí přesvědčil a pověsti lidské přeslechl. Mezi tím přinesla dívka skrovnou večeři, kteráž ale poctivému a těžkou cestou unavenému sluhovi lépe chutnala, než líbě páchnoucí mísy oněch lidí, skrze jichžto zlomyslnost v Čechách tolik slzí teklo.

2.

V pevném spaní odpočívala již Ctiborova dcera na mechovém lůžku, a Chotoun se uchýlil do velké dřevěné jizby čili ratejny, mezi ostatní čeledíny a soudruhy osamělého života. Jediný Ctibor procházel se ještě pod širou oblohou, neboť srdce jeho bylo přeplněno prud-

kými city, tak že nemohl ulehnouti a odpočinku hledati.

„Oni mě nenáviděli," mluvil sám k sobě, „jenžto jsem vlastní silou z nízkosti k jich výši se povznesl; oni proti mně brojili, pomlouvali mě, moudrých hlav mi přezděli — vím to všecko, vím! — a já odešel u vyhnanství, srdce svoje odtrhnul jsem ode všeho, k čemu je sladký obyčej poutával, syna svého oplakal jsem, zchudnul jsem; a předce — o bláhové srdce! předce mě to zase mezi ně pudí, po tolika letech mě to žene, abych pozdvihnul hlasu svého po třetí; snad že to bude předce posléz k platnosti! — Smím-li pak se ale mezi nimi zase okázati? A proč bych nesměl? Otakar odešel k otcům svým, slovo jeho zemřelo, a já vejdu mezi lid skoro jako cizinec, jakož každý jiný učiniti může, jehož srdce ještě neumřelo a pramen myšlének nevyschnul. Vždyť neučiním nic k svému prospěchu, nebudu nic k vůli sobě vyhledávati; ale budu míti zohavený národ a zedranou zemi na mysli, a promluvím tam, jako jsem před samým králem mluvíval."

Přitom utkvělo oko jeho toužebně na onu stranu dlouhého lesa, za nímžto cesta k staroslavné Praze vedla.

Náhle se mu zdálo, jakoby hustinou lesa paprsky nějakého plamenu proskakovaly, a tomu

se nemálo podivil. Kdož mohl v této pustině a touto hodinou co pohledávati? I rozhodnul se najednou, vešel pozorně do stavení, do své jizby, sundal s velikého hřebu meč a připnul si ho na bok. Do ruky vzal okovanou hůl, zavřel za sebou tichý příbytek a pustil se po stráni do lesa.

I nešel tuze dlouho, a již se počala před ním ohnivá záře množiti a k ušim jeho donášely se jednotlivé hlasy. Pozorně kráčel houštím dále, až se octnul na okraji skrovného palouku, jejž lesní potok protékal a na němžto vedle několika plápolajících ohňů podivný zástup lidí odpočíval. Okolo něho popocházelo několik krav, a jak se podobalo, chutnala jim i touto pozdní dobou čerstvá lesní tráva. — Byl to zástup sběhlé chudiny a vesnického lidu, kterýž před nemilosrdnými lupiči braniborskými na několik mil z kraje utíkaje, své chyše, stodoly a stáje opustil, jen aby holý život uchránil. Co mohli nešťastníci z nábytku svého sebrati, to ovšem sebrali, a chtěli se v těchto pustinách ukrýti. Celý den na outěku ztrávivše, dělali nyní přípravy k nuznému obědu a spolu večeři. Jedni měli beznohý kotlík, jiní bezuchý hrnec, ale to neškodilo jich kuchynské zběhlosti; i přikládali okolo nich pilně na oheň, aby voda vřela, do kteréž pak černou mouku zavařovali a nehebkou, ale sytnou kaši strojili.

Ctibor stál nyní za silnými stromy tak blízko, že mohl celý zástup přehlednouti a rozprávky jeho vyslechnouti.

„Vás tedy vypálili až do prachu?“ ptal se rolník leže hladový na břiše a bradu o dlaně opíraje.

„Já vyběhl jenom v košili,“ řekl druhý, nemaje na sobě jiného oděvu, nežli roztrhané plátěné nohavice a košili, z níž mu lokte lezly. „Ale což my chlapíci, my se mohli ještě brániti, a když to nešlo, mohli jsme vzíti nohy na ramena; ale ty ubohé ženy a děvčata! Zatra... Bože mi hříchy odpusť! — když si na to zpomenu, oči bych si z lebky vytrhnul. Dvě jsme našli probodané, šaty byly s nich strhané, bezpochyby že se té ďábelské slotě bránily; asi tři nebo čtyry skočily na outěku před panenskými prznitely do živého plamenu.“

„Umučený Ježíši!“ zděsila se žena, a míchajíc kaši bylaby málem kotlík skácela. „Což pak jsou ti Brandeburci opravdu takoví pekelníci?“

„I to je jim, jakoby ořechy louskali,“ ozval se jiný rolník. „Ti nemají žádného svědomí, a přikázaní boží, to jsou u nich babské pohádky. Vy tady v dolejších krajích, vy jste ještě šťastni; ale my tam okolo samé Prahy, okolo jich hla-

vního hnízda, ať se zdráv z místa nehnu, stojí-li tam jaká vesnice, abyste v ní živé duše potkali! A kde se předce někdo mezi zpustlými chatrčemi potlouká, nemá na sobě kusa hadru; v rohožkách to leze, anebo věší na sebe z rokytí zástěru, a v pytlích to zůstává. Já jsem proti tomu ještě pán!“ mluvil dále, a jakoby se chtěl všem okázati, rychle vstal. Nohy jeho byly přikryty jen po kolena, svršek těla s jednou rukou vězel v potrhané haleně, a levici měl celou nahou. „Oh, jsou to zlí časové!“ řekl potom, „a nebe otevřelo stavidla hněvu svého, jako náš duchovní pastýř mluvíval, dokud mu brandeburské pěsti lebku neroztloukly.“

„Bože nedopouštěj!“ bědovala žena, outlé rozeňátko své bojácně k prsoum vinouc. „Toť nás tedy ještě sám anděl Páně ostříhal, že jsme těm vrahům uklouzli. Ale ke mně by se také nesměli přiblížiti! Já bych jim okázala, jakých rukou Pán Bůh českým selkám udělil.“

„Milá zlatá matko!“ ozvala se za ní jiná žena temným hlasem, „luňák se neptá, zda-li holubice křídlama tluče, když jí mláďata dáví. Mně hodili dvě roztomilé děti do ohně, protože prý tuze křičely, když nám truhly rozbíjeli. A byli to chlapci jako řípa.“

S hrůzou pohlíželi posluchači na ženu, kteráž náramnou žalostí i zoufalostí otupělá jsouc o strašlivé příhodě tak chladně mluvila, jakoby o své svatbě nebo o radostných křtinách rozprávěla. Tváře její byly na smrt bledé, oči ztrhané.

„Jenom nezoufejte, lidičky!“ ozval se nyní mezi všeobecným steskem a hořekováním člověk hřmotné postavy. „Toto všecko děje se z dopuštění božího a je pouhé zkoušení. Nežli se nadějeme, bude všemu konec. Jenom až se náš slavný král navrátí.“

„Co to zas mluvíš, sousede?“ podivil se mu jiný rolník. „Myslíš ty opravdu, žeby se náš nebožtík král, náš slavný Otakar mohl ještě navrátit?“ A hned za ním hrnuly se i z jiných úst podobné otázky.

„Takž jakož my nemůžeme, kam bychme rádi,“ začal nato zas onen vykládati, „tak nemůže i král náš, kam jej srdce pohání. On není zabitý, a jakož mezi námi sprostými někdy člověk člověku nepřívá, tak a ještě více pracuje závist mezi velkými, a takoví pánové drží krále našeho ve tmách, aby mohli zatím podle chuti v české zemi hospodařiti. Že v bitvě padl, to jenom rozkřičeli; ale nikdo není tak nešťastný, aby ho všickni přátelé opustili, a protož přijde opět i král náš se svými věrnými, nežli se na-

dějeme, a vyžene hladové vlky, kteří nás nynčko dáví.“

„Bůh dej, abychme se toho dočkali!“ zvolali teď někteří hlasové.

„Jako jsme se tuhle kaše dočkali,“ doložili jiní s upřímným povzdechnutím, a chtivě počaly i hned ruce jejich po kotlíku sahati.

Ctibor hleděl tiše na toto divadlo, a srdce jeho bylo sklíčeno náramnou žalostí. Rád by byl mezi nešťastný lid vešel, ale nemohl se na mysli ustanoviti. Starost, aby snad nevčasně obydlí své neprozradil, zdržovala ještě kroky jeho. Tiše jakož byl přišel, navracel se tedy prozatím domů, a zaslechl pak opodál polohlasité zvuky nábožné písně:

„Svatý Václave,
Patrone české země! —“

Byla to večerní modlitba nešťastného zástupu, jenžto se po dalekých lesích ukrýval.

3.

Na horách ležela ještě ranní mlha, když Ctibor s Chotounem zase pod jasany seděl a věrnému člověku noční příhodu vypravoval.

„Žalost nad lidem naším užere mi srdce,“ pravil konečně. „Vlastníma očima spatřil jsem

stín bohaprázdných neřádů, ježto se v zemi páchají. Oh, musí to býti do nebe volající hospodářství, a já bych tak rád vstal a zkřikl na uspalé . . .“

„Aj, tedy to učiň, pane!“ zvolal Chotoun velmi horlivě. „Snad že hlas tvůj předce někoho probudí, a časy omlouvají člověka. Teď je dobrá rada vzácná věc, nech přichází odkudkoli. Vzchop se tedy, pane! a postav se, kam patříš.“

„A co počne zatím Eliška?“ ponavrhnul Ctibor.

„Je pravda!“ udeřil se Chotoun do hlavy. „Ta zde nebude chtít zůstati. Ale u živého Boha! pane, já zde nemohu také zůstati. Jakž bych mohl snesti myšlénku, že jsi bez mé pomoci jako na slabé lodi do zbouřeného vlnobití vyjel?“

„A já bych se měla spokojiti vědouc otce v nebezpečenství?“ ozvala se nyní Eliška, jež byla za nimi rozmluvu přeslechla a pak blíže přistoupila. „Já bych měla doma zůstati a v lenivé pohodlnosti zatím několikráte po sobě umříti, nežli bych zvěděla, co otcův jazyk nebo meč dokázal?“

„Co zde děláš?“ ptal se otec polopřekvapený, polohněvivý.

„Poslouchala jsem," odpověděla dívka hlavu poněkud svěsíc. Potom sepnula ruce a přistoupila k otci s nevýslovně sladkým úsměvem.

„Eliško!" domlouval jí Ctibor.

„Ano, pokárej mě, zasluhuji toho," řekla pološeptem; „ale potom se těš, potom budu já tebe kárati. Je-liž to způsob dobrých otců, míti před svým dítětem tajnosti? Počni si co počni, já tě ani na chvíli z očí nepustím. Vzchop se, já půjdu s tebou do Prahy."

„Do Prahy? co ti napadá!"

„Něco moudrého a jsem dříve s tím hotova, nežli by vám rozumným mužům v hlavě se bylo rozbřesklo. Poslechni, drahý otče!" mluvila švitorně dále, a berouc jej za ruku vedle něho si usedla. „Ty mě máš rád, není-liž pravda? Alespoň máš o mne strach, protože mě tu nechceš v té samotě s dvěma nebo třemi věrnými čeledíny nechati; a já mám tebe ráda a nechci živa býti bez tebe; protož můžeš věřiti, že všechno učiním, abych u tebe zůstala. Či se bojíš, že jsem tak slabá, že bych tu cestu nevydržela? Anebo že by to dívce neslušelo, kdyby se do světa vydala?"

„O neslušnosti nemůže býti řeč," promluvil otec; „vždyť by na tebe otcovské oko hledělo; ale pouhé oko tě nemůže před útokem zlých lidí chrániti a tvoje mladost..."

„Ah, nyní rozumím!“ zvolala dívka několikráte hlavou pokývajíc. „Ale což, kdyby tato starost odpadla? Kdyby tě neprovázela dcera, nýbrž syn?“

„Jak to?“

„Nevypravoval jsi mi jednou o velikém vůdci, jemuž dal řecký císař oči vyloupati, a kteréhož pak dcera v oděvu mužském po světě vodila? Ty ovšem nejsi slepý, toho není ale také potřebí; já se mohu proto předce do mužského šatu obleknout, a mladého kluka si pak nikdo nevšimne.“

„Moje drahé, zlaté dítě!“ zvolal Ctibor a sevřel dívku v náruč a líbal čelo její. „V skutku bysi chtěla s otcem vydati se na pouť, k nížto jej silný hlas srdce pobádá? Měl bych tě sice z toho úmyslu zrazovati; ale ty jsi vrostla v srdce mé, a bez tebe zůstal bych jako poutník bez vůdce v divých pustinách. A déle v těchto samotách meškati? to také nemohu; duše moje poletuje k lidu českému již od té chvíle, co se u něho pláč a bída rozhostily, a jen bázeň o tvé štěstí ochromovala posud její peruti.“ A nový život rozehřál se nyní ve starci. „I zdáť se mi,“ mluvil dále, „že mě až podnes Bůh spravedlivý v této poušti jen proto udržel, abych zde mohl na lid pohlednouti, kterýž před vrahy svými na-

hý život ukrývá. I neslyšel jsem žaloby jeho nadarmo. On se těší nadějí, že se mu nebožtík král navrátí; já pak se chytím sladkého klamu tohoto, a použiju hlasu jeho, abych smysl i srdce lidu roznítil. Hleďmež tedy jen, abychme se na cestu vypravili. Srdce moje tluče ohnivě," dokládal nyní a vztáhl ruce k Elišce i Chotounovi, „a pomyslím-li, že mě bude z jedné strany dětinská láska, z druhé věrná oddanost provázeti, roste důvěra a zmahá se jako jedle na těchto výšinách."

Nato se začali vespolek radit a umlouvat, až se konečně věrný služebník podle vůle Ctiborovy na cestu k rolnickému zástupu vypravil.

Tato z rozdílných končin smetená hromada držela právě radu, co má začíti a kam se obrátit, an k ní z hustého lesa Chotoun přistoupil.

„Pochváleno budiž jmeno Páně!" zvolal svým zvučným hlasem, dříve nežli si ho byl kdo povšimnul.

„Až na věky věkův!" odpovídali rolníci ze zvyku a teprva potom se poněkud zděšeni ohlíželi. Spatřivše ale člověka ve sprostém oděvu a slyšíce z úst jeho jazyk mateřský, shodili se sebe všecku nedůvěru a zvědavě ho obklopili.

„Vítám vás, přátelé a bratři v stejném utrpení, jižto jste přišli útočiště hledajíce v tichém

koutečku našeho ubohého království!“ promluvil k nim Chotoun, maje z prvnějších let dle rozličné potřeby jazyk dosti obroušený. „Zvěděli jsme o vás, a lítostí pohnuti nabízíme vám přátelské služby své, ačkoliv, bohužel! tou měrou pomoci nemůžeme, jakou srdce žádá.“

„I Bůh vám požehnej a každou pomoc oplatiž!“ zvolali hned někteří sladké víry se chytajíce, že od nich snad všechna bída odstoupí.

„Především ale, přátelé a bratři v stejném utrpení,“ mluvil Chotoun dále, „musíte mi upřímně vyznati, hodláte-li se tady usaditi anebo jenom na čas ukryti, nebo ještě dále odejíti, zkrátka: bez obalu mi pověděti, s jakým oumyslem jste do této pustiny utekli?“

Oudové strakatého zástupu začali na sebe pohlížeti, jakoby se očima radili, zda-li by měli neznámému člověku důvěřovati; někteří sestrčili na chvílku hlavy k hlavám; posléz ale jal se nejstarší a jak se zdálo, posud i nejzámožnější mezi nimi mluviti. „Příteli a bratře v stejném utrpení, kteréhož neznáme,“ řekl a škrábal se za uchem, nechtěje člověka pohoršiti, kterýž k nim jako posel boží mluvil, „kteréhož neznáme, jako ty nás neznáš; neradi bychme lhali, neboť jsou nás již beztoho snad pro naše hříchy dopuštěním božím zlí časové zastihli, a ty mluvíš

slovy lahodnými; ale neradi bychme také, abychme se napotom snad ani tam ani jinam obrátiti nemohli. Chceš-li však uvěřiti slovu našemu, kteréž jest pravdivé, jakož i my tobě důvěřujeme, že s námi jednáš podle pravdy: tedy věz, že hledáme útočiště v lesích, nemajíce lepšího ve svých dědinách. Jak dlouho zde zůstaneme, kdož to může věděti? Nemůže-liž Bůh ve svém hněvu ty cizí lupiče i do těchto krajin vehnati? A kdož ví, komu z nás kámen na kameně pod střechami zůstane, kteréž jsme opustili, abychme život uchránili? Proč bychme se tedy navracovali?“

„Velmi moudře mluvíš, příteli a bratře v stejném utrpení!“ odpovídal mu Chotoun s velikou vážností. „A protož myslím, aby zde zůstal, komu se líbí, a komu se nelíbí, aby odešel. K obojímu nahazuje se dobrá příležitost. Neslyšeli jste, že se náš veliký král navrátí?“

„Slyšeli, slyšeli!“ zaznělo ze mnoha úst najednou.

„On se navrátí, a potom se napraví všickni neřádové,“ zvěstoval Chotoun, „potom přestane bída a klopocení, kteréž tuty časy zemi českou zdírají! Neboť povstanou mužové, věrní přátelé královi a všeho lidu, a zkřiknou hlasem vysokým, a ospalí se probudí a zbabělí se otuží a malo-

myslní nabudou smělosti. A role se budou opět zelenati, a zlatí klasové budou vláti povětřím, a tučná stáda budou laškovati na lučinách, a střechy budou přijímati pocestných, a na ohništi bude veselý oheň praskati, a kolem budou státi plné hrnce, a na pažitě budou zaznívati čtveračivé písně, a budou časové sedmkráte šťastnější, nežli bývali kdy jindy, a otcové budou o nich vypravovati synům svým, a z úst do úst půjde pověst o těch časech, a veškeu svět bude je nazývati požehnané.“

„Pán Bůh je račiž dáti!“ zvolali někteří, obrazem takových blažeností celí rozníceni; jiným se valily samou radostí již slze po tvářích, a jenom někteří vrtěli hlavou, jakoby v tak veliké štěstí ani věřiti nemohli.

„Jenom doufejte, přátelé a bratři v stejném utrpení, a zmužte se!“ mluvil Chotoun zas dále. „Abyste pak nemyslili, že mluvíme do větru, uvedu vás k muži, kterýž déle nežli vy život chudobný a osamělý vede, ačkoliv jednou království českému veliké služby konával. Ten se nyní strojí opásati bedra svá, vzíti hůl do ruky a přispěti nám všem k pomoci. Kdo očekává jistého spasení, nech se béře za mnou!“

A když takto domluvil, ubíral se volným krokem nahoru ku stráni. Rolníci byli překvapeni;

jedni mu ještě docela nevěřili, jiní ale následovali hned kroky jeho, jenom pozorně se ohlédajíce, zdali někde nějaký ouskok nečiňá. Chotoun ale popošel několik kročejů napřed a pošeptal Ctiborovi: „Jiskru jsem do nich hodil; zdá se mi, že chytne a v plamen vyšlehne. Na první pokus je toho dost!“

Důstojná, ctihodná postava Ctiborova překvapila rolníky tou měrou, jakož je spanilost dcery jeho dojal. Plni podivení hleděli kolem brzy na osamělé, ale dobře uspořádané hospodářství, brzy na ty podivné, v pustinách neočekávané osoby. A Ctibor mluvil k nim onou výmluvností, kteráž mu jindy jako ohnivé blesky sloužívala, a kterouž jen spojený, zlomyslný odpor nepřátel kazíval. Prostá mysl rolníků zanítila se jeho slovy, neboť mysl nešťastného je měkký vosk, jenž v umělých rukou každou podobu na sebe přijímá; je tenké rokytí, ježto každým vanutím větru se ohýbá. I slíbili činiti podle slov jeho, pevnou víru skládajíce v brzké šťastné příští.

Brzo shromáždil se celý zástup okolo stavení. Nejstaršímu ze svých věrných tří čeledínů odevzdal Ctibor správu nad svou domácností. Někteří z rolníků slíbili přistavěti po stráni obydlí svá, a jiní opět, nejchudší totiž, kteří neměli již co ztratiti, jinde ale vždy ještě něco získati

mohli, odhodlali se proběhnouti krajiny, hlásati slova Ctiborova, vzbuzovati důvěru a k jistému času dostaviti se do Prahy s houfem sebraným. Tam doufali náhrady za nynější bídu nalezti. Několik set ozbrojených rukou mohlo již něco pořídit.

4.

Od Zderazu dolů k hradbám starého města Pražského táhla se toho času podobou jakéhosi předměstí nevelká osada, jsoucí větším dílem vychudlé hnízdo lidu bez jistého výdělku, a ponèvadž se tenkráte v Praze veliký počet podobného lidu nacházel, bylo tu skoro pořád živo.

Jednoho jitra objevil se v těch místech zástup braniborských zbrojnošů a postavil se do půl kola zrovna v prostřed osady. Provázel totiž tři holomky, kteří zde šibenici stavěli. I netrvalo dlouho a již stál okolo nich strakatý zástup zevlujících bídáků. Ale nejblíže odvážila se hubená mužská postava, kteráž nejen pro svou osobu, nýbrž i pro neobyčejný šat každému do očí padala. Hlava její byla totiž přikryta karkulí, jež byla někdy červená; teď jí ale ze vší slávy nezbývalo nic jiného než rolnička, na kterou však majetník zvláštní péči nakládal, neboť se leskla,

jakoby byla právě koupena. Menší starosti zdál se míti o šat ostatní, tak že mu ze strakaté kazajky na zádech kusy visely a rukávama lokte lezly. Také na kalhotech byla červená nohavice delší nežli žlutá, jinak-li se mohlo potem, prachem, deštěm a mastnotou zašpiněným hadrům toto jmeno přiřknouti. Ostatně mohl tento podivný člověk míti sotva čtyřicet let, ačkoli se podle vysmahlých tváří a vráskovitého čela o mnoho starším býti zdál. Jenom oči jeho měly posud živost mladickou.

Když přišel k braniborským oděncům tak blízko, že jej mohli dlouhým dřevcem dosáhnouti, zastavil se a podepřev obě ruce do boku usadil se na bobeček a začal se hlasitě chechtati. „Hi, hi, hi!“ mluvil přitom podivně lámanou němčinou. „To bude hezká houpačka! Co pak musí člověk umět, aby se na ni dostal?“

„Ty nepotřebuješ nic více umět, nežli umíš,“ odpověděl Luděk, zrzavý vůdce zbrojnošů, „a já ti udělám třeba radost, že tě nejprvnějšího zahoupám.“

„Pěkně děkuji, velikomyslná moudrosti,“ řekl otrhanec. „My hloupé české palice nejsme tak chtivé, abychme hned všeho okoušeli, jako jistí ptáčkové, kteří k nám přes mezník lítají.“

„Budeš mlčeti, hladový pse?“ okřikl jej Branibor. „Podívej se dobře na tyto čtyry sloupy, a zaštěkej to svým druhům, aby věděli, co znamenají.“

Otrhanec nedal na to žádné odpovědi, ale začal v skutku štěkati, a vyceniv na oděnce zuby, běžel čtvermo k zástupu, kterýž nevěda, co se děje, v hlasité chechtání vypuknul.

„Chyťte ho!“ zkřikl vůdce braniborský na svůj lid, a dupal zlostí nohama, neboť myslil, že se zástup slovům jeho posmívá. Zbrojnoši byli několika skoky za otrhancem, a ten vida, že ho pronásledují, skočil rovnýma nohama mezi diváky. Braniboři byli ale jako slídní psové v patách za ním; vrazili do lidu, a ten se rozprchnuv nechal nešťastníka uchvátit.

„Pomozte, duše křesťanské!“ začal ubohý křičet. „Pomyslete, že odvádějí vašeho pastýře. Já dával pokrm vaší veselosti, a sám jsem při tom zhubeněl; já střehl vaši moudrost, a sám jsem při tom pozbyl své kapky rozumu. Pomozte! nežli nás jednoho po druhém na houpačku pověsí!“ Hlasitě vyrážel ze sebe tato slova; ale zástup diváků nekvapil mu na pomoc. Někteří hleděli zvědavě, co se bude dít; jiní reptali, druzí vyhrožovali; ale nikdo neučinil kroku, aby se byl nešťastníka zastal. — „Zpamatujte se, udatní mu-

žové," obrátil se tento nyní k Braniborům, „to nebude dílo požehnané! Krev moje zapáchá semenem bídy a všelikých neřestí, z toho vám nezroste zlatá ouroda!"

„Však my tě pověsíme, že ti ani krůpěj krve neukápne," ušklebil se zrzavý Luděk; „jenom abysi ve výšce trochu vyvětral."

„Já jsem tuze lehký, mně odnese vítr!" namítal nešťastník. „A budete míti nadarmo těžké odpovídání, zmaříte-li v království českém květ moudrosti."

„Mně se zdá," zvolal vůdce, „chlap chce dělat ještě šašky anebo nás míti za blázny? Dejte mu lněný obojek."

„Ne, ne!" křičel teď chycený z plného hrdla, a strach a veselá mysl jeho splynuly skoro v hlasitý pláč, „já nechci zahynouti jako pes! Pověste mě bez obojku! Já míval vždy svobodnou vůli při slovech a činech svých, já nechci žádný obojek. On by mě tlačil, a já bych neměl ani po smrti pokoje."

Ale braniborští honci nedbali na slova jeho a na vzdor všemu cloumání hodili mu provaz na hrdlo. Jeden z holomků popadl pak nešťastníka a jako pytel plev přes rameno jej přehodiv přistoupil s ním k šibenici, a pomocníci jeho vztaho-

vali po něm ruce ohavně se šklebíce, jakoby si jen veselou hru tropili.

V tom se ozval na blízku silný mužský hlas. „Ve jmenu zemské správy a obecního pořádku! Ustaňte!“ Byl to Ctibor z lesů, kterýž se právě s dcerou a věrným sluhou na své pouti ku branám měst Pražských přibližoval a spatřil, co se tu děje. Stálť tu ještě ve sprostém kroji z pouští, ale pln své přirozené důstojnosti, a protož i hned všeobecný zřetel na sebe obrátil.

„Kdo jsi, nesmyslný bídníku?“ zřikl vůdce Braniborů, „že se opovažuješ mužům do cesty vstupovati, v jichžto rukou právo nad životem a nad smrtí spočívá?“

„Kdybysi byl v stavu význam poctivého jmena českého pojmouti, řekl bych ti, kdo jsem, a zahanben odešel bysi věda, že se výhrůžek nebojím,“ odpovídal Ctibor. „Neptej se tedy a pověz raději sám, co tento bývalý sluha královský zavinil, že ho chceš trestati na hrdle?“

„Jdi svou cestou, odbojníku!“ rozpálil se zrzavý Branibor; „anebo tě učiním společníkem tohoto nestoudného šaška.“

„I u všech rohatých ďáblů!“ zvolal nyní Chotoun, kterýž německým slovům sápavého cizáka ouplně sice nerozuměl, předce ale vyhrožování jeho poznal. „Pane, mám jíti a tomu ho-

lomkovi hubu zacpati, že pro celý svůj život na řeč zapomene?“

„Vykonejte své dílo!“ poroučel Luděk holomkům, kteří nešťastného otrhance drželi. Ti však byli mezi tím svou pozornost na Ctibora obrátili a kořist svou tuze pevně nedrželi; nešťastník ale, sotva to ucítiv a nenadálého ochránce spatřiv, nabyl, jakož se v nebezpečných okamženích stává, nové odhodlanosti. I sebral všecku sílu svou, a škubnuv sebou vyletěl pochopům z rukou, vrazil zase mezi zástup diváků a zmizel. Omámeni hleděli holomkové na sebe, a láj vypukla v hlasitý smích.

„Ha, zlořečený šaškáři!“ rozpálil se zrzavý vůdce oděnců, „však ty mým rukoum neujdeš, a pro dnešek si ztrátu nahradím. Hola! chopte se toho šedivého odbojníka!“ poroučel svým sluhům na Ctibora ukázav; „ale dělejte, ať vám zase nevylítne, sice dám vás na krkavčí hody mezi nebe a zemi pověsiti!“

Vztekle hrnuli se holomci na starce; ale na tři, čtyry kroky museli se náhle zastaviti, neboť Chotoun skočil kvapně před Ctibora, a vytrhnuv meč z pošvy začal tak prudce okolo sebe sekati, že nebylo bezbranným pacholkům radno povinnost svou vykonati. Zrzavý Branibor náramným vztekem zblednul a poručil nyní zbrojnošům, aby

se Chotouna zmocnili; načež tito s oštěpy a meči na něho se shrnuli a navzdor statečnému bránění ruku jeho tak poranili, že musel v zajetí upadnout. Ctibor uchyloval se mezi tím i s dcerou k Zderazskému zástupu a volal o pomoc; ale lid tento byl tak znuzovatělý, bídou na těle i na duši tak malomyslný, že se při leskotu braniborské zbraně k žádnému odporu odhodlati nemohl. Ctibor je zaklínal všeobecným utrpením lidu českého, uváděl jim na mysl povinnost, aby se zmužili a jeden druhému přispívali: ale volání jeho, úpění a slze dcery jeho bylo nadarmo, a brzo jej uchvátily ruce braniborských lupičů.

„Tedy pomoz ty, Bože všemohoucí, jenžto s výsostí svých tak dlouho na hříchy hledíš, a vrahy naše trestati váháš!“ zvolal nyní Ctibor hlasem vysokým, „pomoz ty, soudce spravedlivý, a nedej mi při prvních kročejích pouti mé zahynouti! Opatruj ubohé dítě mé!“

„Pryč s nimi, pryč!“ sápal se vůdce Braniborů; „okažte všem třem povětrnou cestu na věčnost.“

Jako hladoví lesní dravci vlekli nyní Braniboři starce k popravě: an tu náhle z hlučného, nepokojně se hýbajícího množství diváků těžký kámen vyletěl a braniborského oděnce tak ve tvář uhodil, že tento i hned s pronikavým kři-

kem se potáceje zemi proudem krve pokropil. A po tomto prvním hození začalo se kamení jen jen sypati, tak že i ty osoby, k vůli jejichž vysvobození se vlastně házeti začalo, v nebezpečenství byly. První ranou do nepřátel protrhla se ostýchavost utlačovaných bídáků; i pozdvihli vesměs hlasů svých, tak že se teď strašlivý povyk po dalekém prostranství rozléhal: an tu náhle od hradeb městských na bujné ryzce rytíř přijížděl a vysokým hlasem již zdaleka pokoj poroučel. Byl to ušlechtilý mladík v braniborském bohatém odění, a celá postava měla cosi rekovského. Za ním jeli čtyři pavezníci.

„Co se tu děje?“ zkřikl hlasem vysokým, zrovna k zástupu svých krajanů přiraziv. Holomci náhle překvapeni okazovali na zrzavého Luděka.

„Víš-li, jakou cenu má krev nevinná,“ zvolal Ctibor, „tedy pomoz, pane, a nedej zahynouti osobám, kteréž jinou vinu nemají, nežli že nemohly na zlořečenou prostopášnost hleděti.“

S podivením pohlížel jinoch na starce, a jemný hlas v srdci jeho mluvil ve prospěch neobyčejného člověka. I pohledl také na mladíka, kterýž jako ve mdlobách vedle starce na zemi a v pacholčích rukou ležel, a outlost věku jakož i jemnost krásné tváře jeho naplnila mu prsa velkým pohnutím. I obrátil se nyní ke svým průvodčím

a velel jim, aby ty lidi z rukou holomků pod svou ochranu vzali. Potom se otočil k vůdci braniborskému. „Znáš mě?“ ptal se ho hrdě hlavou pohodiv.

„Jakž bych neznal urozeného Adalberta, miláčka našeho pána?“ zamumlal tento oči pozvednouti si netroufaje.

„Tento miláček našeho pána,“ odpovídal jinoch, „to jest, vysoce jasného vévody Oty a ne tvého Ebrharda, ptá se tebe tedy, co to všecko zde znamená? K čemu tyto katovské přípravy?“

„Taková jest vůle věhlasného správce tohoto království, osvíceného Ebrharda,“ oznamoval Luděk, „aby na postrach všech buřičů, všech nespokojenců a rouhačů zrovna při hradbách městských šibenice stála.“

„Pan správce království českého je arci déle v zemi, a musí tedy lépe věděti, co jí prospěje, nežli já, kterýžto zde teprva nějaký den meškám,“ řekl Adalbert s patrným opovrháním. „Stavu jeho sluší ale špatně, užívati takovýchto prostředků mezi lidem, kterýž je hladem a nahotou již beztoho k smrti stižený. Přistup sem, příteli!“ zvolal nyní na Ctibora, „a pověz pravdivě, jakož mi tvář tvoje slibuje, co jsi provinil?“

„Pane, jmenuješ-li vinou, že jsem chtěl hájiti nevinného, tedy jsem něco provinil a podro-

bím se trestu, nebude-li milost tvoje větší, nežli vina má,“ řekl Ctibor vážně a přitom i tak důvěrně, že slova jeho srdce jinochovo líbezně pronikla. „Cesta mě přivedla s mými společníky od Vyšehradu sem, právě když tito muži člověka lapili, o němžto z dávných časů vím, že je duše tichá, poctivá, veselá, nikomu neškodná, druhdy oblíbený šašek a domácí společník našeho nešťastného krále, jehož památku Bůh oslaviž!“

„Ať mi ještě jednou takový obojek na krk hodí!“ ozval se z druhé strany otrhanec, jenžto se byl táhlým krokem zase přikradl a nyní na provaz okazoval, kterýž mu ještě okolo krku visel. „Ať mi ještě jednou takový obojek darují, nemá-li tahle stará hlava pamět bez díry. Ano, jsem Kojata, druhdy veselé ptáče, kteréž z královské ruky jídalo a mnohou veselou písničku umělo, nežli mu brandeburským parnem mozeček zcvrknul a jazejček zdřevěněl.“

„A co jsi, blázne, učinil, že tě tito muži chytili?“ ptal se ho Adalbert v dobrém rozmaru.

„Byl jsem tak pošetilý, že jsem jim tuhle houpačku nechválil,“ odpověděl otrhanec.

„Co provinil tento člověk?“ ptal se Adalbert zrzavého Branibora.

„Vedl tu potupné řeči o pánu a ztrhnul si posměch z jeho ustanovení,“ řekl tento.

„I vyplivni jazyk, aby ti lháním nenahnil!“ zvolal Kojata. „Já nazval dle nešťastného nápadu pánĕ Ebrhardovo ustanovení houpačkou, a řemeslník její, chtĕje bezpochyby sílu dřeva jejího zkusiti, myslil, že bych se hodil k první zkoušce a chtĕl mĕ tedy pro kratochvíli dáti zahoupat. Tento nemoudrý člověk,“ přitom ukázal na Ctibora, „bál se ale bezpochyby, že bych z toho mohl závrat dostati, a chtĕl mu ten nápad vymluviti; já pak domnívaje se, žebych byl k první zkoušce tuze lehký, a žebych nemusel postáti, když mĕ holomci tuze nedrželi, šťastnĕ jsem mezi tím upláchl, tak že musel plnitel osvícených rozkazů již mého pošetilého zastavatele popadnouti, chtĕl-li houpačku předce zkusiti.“

„Mluví tento člověk pravdu?“ ptal se Adalbert Ctibora, zpytavĕ očí s ného nespouštĕje.

„Čistou pravdu,“ odpovĕzĕl stařec, „a netoliko mne, i mé ubohé dítĕ, mého věrného sluhu, chtĕl svému nelidskému vzteku obĕtovati.“

„Pryč odtud, bez prodlení!“ zkřikl nyní mladý rytíř na Luděka a jeho pomocníky. „I kdyby svatá pravda nebyla, co tito nešťastní vypravují, pryč odtud! já nebudu takový soud v této zemi trpĕti. Ty jsi na svobodĕ, starče, a může-li ti kus bídného stříbra za vystálé nesnáze nějaké

úlevy zjednati — vezmi! je ti tak ze srdce přáno, jako každá příští pomoc, kterou budeš hledati u Adalberta Braniborského.“ S těmito slovy hodil mu váček do rukou, a dovoliv Zderazskému zástupu, jenž se byl zvědavě okolo něho nahrnul, šibenice zvrátit, pobodl koně k další cestě. V tom ale padlo oko jeho ještě jednou na pacholíka, kterýž nyní opět smyslů nabyv, v náručí starcově spočívaje černé zraky na statečného ochránce upínal, potkav se ale s jeho pohledem zmateně je zase sklopil a cítě plamen v uzardělé tváři, stydlivě se na prsou otcových ukrýval.

„Přisám Bůh! to je podivné stvoření!“ zamumlal Adalbert sám pro sebe, a oči jeho spočinuly ještě jedenkráte na mladinké postavě. Potom zalehtal koně ostruhou k rychlému poskoku a letěl k Vyšehradu.

Za jeho zády křičeli zatím sběhlí zástupové, a v malé chvíli válely se sloupy braniborské houpačky na zemi. I byly hned sekery po ruce, které se o ně dělily, a množství dralo se o třísťky, jakoby to byly svaté ostatky.

5.

„Můj ubohý příteli! ty jsi poznamenal brzo naši stopu krvavě!“ promluvil Ctibor k Chotounovi, kterýž na zemi sedě pasem raněnou ruku si ovazoval, přičemž mu Kojata pomáhal.

„Jen kdyby vyrostla z každé kapky jedovatá bylina na záhubu těm pekelníkům!“ odpovídal Chotoun hlasem trochu sesláblým, neboť jej byla ztráta krve zemdlila. „Ale tak vytekly všechny nadarmo! I při nejlepší vůli nemohl jsem do masa brandeburského hluboko zajeti; alespoň by byli na dnešek pamatovali.“

„Lépe, že se větší krveprolití nestalo,“ řekl Ctibor; „snadno bychme i my byli přišli k ourazu, a sklesnouti před prahem není věc potěšitelná.“

„Sklesnouti není také za prahem nic potěšitelného,“ ozval se nyní Kojata. „Buďto má člověk nohu již zlomenou, anebo si ji pádem podvrtne. Tak,“ mluvil dále, obvazek na ruce Chotounově dodělávaje, „teď bych měl nad tím ještě nějaké zaříkání držeti. To je nejlepší lík, když neví člověk nic moudřejšího . . .“

Tato krátká rozmluva děla se blízko městských zdí, kamžto se byl Ctibor po zlé příhodě

na Zderaze se svými společníky uchýlil. Pro mdlobu Chotounovu nemohli hned do města, a tak zde zatím odpočívali, až si věrný sluha ránu opatřil.

Podivnými city naplňovala se prsa Ctiborovi, když byl zase tak blízko u města, v němžto druhdy u dvora královského život vedl a při nejhlavnějších veřejných záležitostech veliký podíl míval. I viděl v duchu minulé dny české slávy, a nyní stála před ním Praha jako opuštěná vdova v černém rouše, a tisíce nešťastných sirotků plakalo v jejím lůně. Tesklivé očekávání pronikalo srdce jeho; neboť u místa, k němuž dychtivě putoval, potkala jej nešťastná příhoda, a to bylo zlé znamení. — Vedle něho seděla Eliška anebo jakž jí nyní říkali: Miroslav. Z vlastních šatů byla si mužský oděv přistřihla, a temnozelený, dlouhý, v bokách červeným pasem přepnutý kabátek slušel jí dobře k zažloutlým nohavicím i k malé, černé, kožešinou lemované čepici. Vlasy měla tak krátce přistřihnué, že jí v kustých kadeřích jenom na týl padaly. Mladá dívka byla po smrtném zděšení do hlubokých myšlének zabrána a obírala se v duchu s mladým rytířským ochráncem.

Obvazek na Chotounově ráně byl hotov, a Kojata stál nyní před Ctiborem, hledě mu be-

dlivě do tváře. „Kdyby neměla hlava tvoje tolik stříbra na sobě," promluvil konečně polotichým hlasem, „řekl bych, že jsem ji vídal na místech, kde by ti byl nesměl nikdo o brandeburské houpačce bez pokuty mluviti. Ale ovšemť, časové nejsou ze skály, nýbrž utíkají tak prudce, že ti skrze prsty proklouznou, i kdybys je držel nevím jak pevně."

„Děkuji ti za moudré připomenutí," řekl Ctibor vstávaje; „právě pozoruji, že také nám čas utíká, a že se musíme po hospodě ohlídnouti."

„Počkej ještě, bratře v neštěstí, a neodcházej, nežli mi s očí bělmo nestrhneš," zdržoval jej Kojata hlasem skoro dětinsky prosebným, důvěrně naň přitom pohlédaje. „Ty mě znáš, je-li pravda?"

„Nebyl-li jsem na omylu, když jsem prvé o tobě s braniborským rytířem mluvil..."

„Nebyl jsi, nebyl!" zaplesal otrhanec. „*Jsem* Kojata, poctivý žertotepec, hladový domácí pes; znáš mě, jako já tebe znám. Neslyšel jsi nikdy pohádku o Ctiborovi? Veliký, ale nešťastný muž mu přezděl: Moudrá hlava! Ty jsi to, ty! já tě poznal i pod stříbrnou bradou."

„A nyní půjdeš," řekl Ctibor a vztyčil se před ním u své celé důstojnosti, „nyní půjdeš a zkřikneš nepřátelům mým do ucha: On jest

tady, vypovězenec, kterýž druhdy proti vaší moudrosti bojoval; pojďte a chopte se ho, je člověk bezbranný!“

Mlčky stál po těch slovech před ním Kojata a hleděl na něho vypoulenýma očima. „Ne, ne — ty mě neznáš, a já neznám tebe,“ promluvil konečně skoro plačtivým hlasem a vrtěl žalostně hlavou. „Ctibor, neohrožený přítel nešťastného krále, nemluvil by takto k člověku, kterýž jediný v jeho prospěch hlasu pozdvihoval, když ostatní na něho sočili; nemluvil by takto k nešťastnému Kojatovi, jemuž z minulých dnů veselých nic nezůstalo nežli rozedraný šat a smutné, ale věrné srdce.“

„Odpusť, příteli!“ zvolal Ctibor a chopil bývalého šaška Otakarova za ruku. „Zle jsem to nemyslil; ale bídní časové jsou rodičové nedůvěry, a právě utrpená nesnáze podrážděla srdce mé.“

„Mně je milejší, že ti moje nesnáz *hlavu* nepodrážděla,“ řekl Kojata s radostným usmíváním; „nebo kdybysi byl na mne se svou bývalou moudrostí hleděl, byl bysi poznal, že je neradno prsty mezi veřeje strkati, a já bych teď visel na houpačce.“

„Nechme nemilých zpomínek, příteli!“ odpověděl Ctibor, „a můžeš-li, pověz mi o bezpečné, laciné hospodě.“

„To jsou za našich časů v Praze velmi drahé vzácnosti," řekl Kojata. „Kdybych ale věděl, po jakém bezpečí toužíš, a že bysi k svému pozorování přijal za vděk s malým hnízdečkem, tedy bych tě někam dovedl."

„Nechť je sebe menší," řekl Ctibor, „jen když budeme moci pokojně a čistě hlavu položiti. O jakém však mluvíš pozorování?"

„Aha, ty mi ještě nevěříš?" odpověděl druhý. „Anebo myslíš, hlavo moudrá, že je Kojatův rozum již tak sedraný jako jeho kazajka? Však on ví dobře, proč přicházíš; nemusel by znáti Ctiborovo srdce! Ale to mi věř, kdybych měl čepice s rolničkou na rozdání: ty bysi dostal nejpěknější. Bojím se, bojím, že jsi se vydal s pošetilostí na cestu a že se s lítostí navrátíš. Praha není jako bývala."

„Tím líp," řekl Ctibor horlivěji; „nechciť ji míti, jakož bývala. Pak by nebyla cesta moje prospěšná. Avšak zde není času řeči vésti o věcech takových; ukaž nám hospodu, ať můžeme bezpečně odpočinouti a sluha můj své rány hleděti."

„Pojď tedy, pojď, vzácný poutníče!" pobízel ho Kojata, „dovedu tě do jistého hnízdečka, do malého sice, ale čistého a tichého, a protož také do něho žádný sokol svým krvavým zobákem neklobne. Uvedu vás k dobré hospodyni, jenom

že s ní budete muset míti strpení; neboť mívá časem — bolení hlavy.“

S těmi slovy vedl bývalý královský šašek českého pána do města. Hned za hradbami zahnuli do ouzké uličky a brali se až k nejzadnějšímu domku, nízkému, chatrnému stavení. Minouce tmavou předsíň, podle níž dvě, tři zpustlé komory stály, přišli na malý dvoreček, a tam se dostali zase ke dveřím, kdež museli klepati.

„Otevři, Markytko, neboj se!“ zvolal Kojata, a v několika okamženích zachrastila závora. Asi dvacítiletá dívka jim otevřela. Bylo to zvláštní zjevení; štíhlá, suchá postava, bledých, pravidelně utvořených tváří a slabých, modrých očí. V celém pohlednutí jevily se známky bývalé krásy a budily citlivého člověka k jakési tiché outrpnosti. Oděv její byl sprostý, chudinký, ale neobyčejně čistý a jako svátečně urovnaný.

Stála v malé síni, a tiše na příchozí pohlédajíc žádného ani slovem nevítala. Jen s jednoho na druhého pohledla, potřásla hlavou a řekla s bolestným pousmáním: „Ještě nepřichází!“ Pak šla napřed do jizby. Kojata vedl své hosti za ní.

Jizba, do níž vešli, byla nízká, ale dosti prostranná, dvěma malými okny osvětlená a ku podivu spořádaná. Chatrný nábytek byl arci

starší nežli jeho majetníkové, ale čistě umytý a srovnaný. I zdálo se, že jsou příchozí tím pohledem překvapeni. Kojata to pozoroval, nečinil ale žádné zmínky a snášel dubové židle s jakýmsi radostným úsměchem.

„Pohovte zatím zemdleným oudům, nežli se také něco k občerstvení vyskytne," řekl přitom. „Nahlídnu alespoň, aby se v kuchyni naší nějaké přípravy učinily."

„Pro živý Bůh!" odpověděl Ctibor. „Myslíš, příteli, že jsme padli do tvého domu jako hladové kobylky? Míšek náš není ještě prázdný."

„Můj také není," odpověděl Kojata, „ačkoli bych ho nechtěl bezedným jezerem nazvati. Slunéčko nemetá již do něho zlatých paprsků, jako dělávalo za nebožtíka; ale Kojata vyšuká vždy ještě kapsy, které se mu otevrou; sám mnoho nepotřebuje, a pro svou ubohou sestru dotře se vždy nějaké almužny."

„To je tvoje sestra?" ptala se Eliška s velikou outrpností na dívku hledíc, která si byla do kouta k prázdné, staré kolébce usedla a ji houpala, jakoby v ní dítě leželo.

„Ano, to je moje ubohá Markyta," odpověděl Kojata polohlasitě. „Dobré děvče, jako pouhé dítě; že ji někdy hlava bolívá, toho si nesmíte všímati; na dalekém světě nemůže býti věrnéj-

šího a oddanějšího stvoření. — Markytko," obrátil se potom k dívce a mluvil nad míru vlídně, „nechtěla bysi nahlednouti, zdali nám dnes ohniště něčeho poskytne? Dostali jsme hosti."

Dívka se překlonila přes kolébku, jakoby poslouchala, zdali v ní dítě spí, a potom přistoupila k šaškovi. „On tedy ještě nepřijde?" ptala se tiše a nesměle.

„Dnes ještě nemůže, má zlatá Markytko!" řekl tento, vzal ji oběma rukama za hlavu a políbil ji na čelo. „Možno ale, že snad zejtra nebo pozejtří...."

„Bůh mu dej pěkné povětří a šťastnou cestu!" zvolala dívka, a lehynké usmání přeletělo tvář její. „Ještě máme pět stříbrných, za to se dá mnoho dobrých obědů připravit." S těmi slovy šla ze dveří, hostů si ani nevšímajíc.

„Světice boží!" vzdychla nyní Eliška polohlasitě a sepnula ruce. „Ta ubohá je..."

„I není!" vpadl jí Kojata rychle do řeči, neboť porozuměl, co chtěla říci; ale hned se také obrátil ukrývaje slze, ježto mu chtěly z očí vyhrknouti. „Ona mívá, jak jsem již pravil, jen bolení hlavy, a z toho se líhnou divné nápady. Na to ale nic nedbejte; ona vás nebude ničím obtěžovati, ba vždy najdete u ní nejpečlivější ochotu."

„Koho pak ta ubohá očekává?“ ptal se Ctibor hlasem outrpným. „Zdá se to býti osoba, k nížto se veškeré myšlénky její schylují.“

„Ba,“ řekl šašek a posadil se podle dávného zvyku na holou podlahu; nohy přeložil křížem pod sebe, a hotovil se k vypravování. „S vámi vespolek mohu o té věci mluviti; vám mohu do rukou dáti pochodeň, abyste příběh Markyty mé v pravém světle spatřili. Není v něm nic nelidského, a kdo nemá v prsou kus chladného olova, nebude ji odsuzovati. Ty alespoň, pane, podle své moudrosti nebudeš po ní plivati, a ty, panno ušlechtilá, neuzavřeš tak pevně srdce své, aby do něho lidské slitování vejíti nemohlo.“

„Nešťastný může se uteci k součastenství mému, i kdyby byl můj nepřítel,“ řekla Eliška. „Jakž pak teprva....“

„Osoba, kteráž bude tvou nejvěrnější služebnicí, není-liž pravda, moje ušlechtilá panno?“ vskočil jí Kojata do řeči, a přišoupnuv se k ní po podlaze uchopil ruku její a začal ji líbati. „Ach, ty bysi mohla snad svou milostností tu skálu se srdce jejího svaliti; ty bysi mohla *panenským* zjevením svým snad bolení hlavy zaplašiti; ty bysi mohla mou ubohou dívku z kalu bolestí jejích povynesti, a takž i korunu života mého

pozvednouti; neboť ona je svět můj, dech můj, život můj, snažení moje, myšlénka moje, ona jediná — na celé zemi nemám žádného.“ A po těch slovech pustil ruku její a skloniv hlavu na obě dlaně zůstal chvíli s přehnutým tělem tiše seděti. Hosté jeho pohnuli se velikou lítostí i mluvili k němu slova útěchy, a on začal posléze takto vypravovati:

„Otec i matka leželi v hrobě, já sám dýchal jen jako v pěkné rakvi, veda život k obveselení jiných, kteří neviděli srdce šaškovo, jež bylo tak pošetilé, že toužilo také po lásce. Jenom když jsem mohl z hluku dvoru královského do tichého domova uklouznouti, opadla bolest prsou mých; neboť tam jsem nalezl osobu, kteráž byla živa v lásce mé a v jejížto lásce založen stál i život můj. Byla to sestra Markyta, jediné, ale drahé dědictví po rodičích. I pěstoval jsem outlé mládí její, a blaženi byli dnové naši, a jakož člověk pošetilý myslil jsem, že bude štěstí naše věčně trvati. Tu odešel nešťastný Otakar k otcům svým, a lesk domu jeho zatměl se noční tmou, braniborským násilím rozptýlil se dvůr jeho a jako plevy do všech končin rozletěli se věrní sluhové. Já si vynašel tichou skrýši, kdežto jsem chtěl i se sestrou hlavu bezpečně uložiti. Zbytky z minulých dnů měly nás hájiti před prvním ne-

dostatkem, později, myslil jsem, najde se něco, k čemu Kojatovi ruce a rozum postačí. I vedlo se mi na začátku vedle jednoduchých žádostí; ale na dlouho nechtělo štěstí u starého blázna postáti a začalo se ke mně zády točiti. — Markyta dospěla mezi tím k oněm letům, kdežto prý se v srdci dívčím jakási mezera dělává, kterouž nelze jinak zaceliti nežli dovolením, aby se do ní jiné srdce ukrylo.... my sprostí říkáme o takových děvčatech, že se jim chce lásky. I naskytl se tu také člověk, a musel bych lháti, kdybych nechtěl připustit, že byl mladý, švarný, hladkých tváří a ohebného jazyka. I uměl také sladce mluviti, a přitom zněla slova jeho, jakoby je byl čítal z písma svatého. Dívka mu věřila, i složila v něho svou veškerou důvěru — a já sám měl bláznovské potěšení, že nalezla člověka, po jehož boku mohla utěšeně kráčeti, kdybych já byl na pouti života nešťastně klopýtnul a potom se do hrobu položil. Ale radost moje byla jako panská přízeň; brzy utekla — utekla za hanebným zrádcem, kterýž Markytu nenadále opustil a zmizel, jakoby ho byla věčnost pohltila. Co jsme se načekali, nahledali! — ale čekání a hledání bylo nadarmo. Já se naučil proklínati, hněv a mstyžádost narodily se v srdci mém a popichovaly mě jako jedovatá háďata — já oblekl

zase tyhle své staré poctivé šaty a třel se do všech koutů, kde bych nevěrníka vyslídil; ale všecko bylo nadarmo. Markyta mezi tím plakala, štítila se božího dne — a já jí musel všechen poklad bratrské lásky okazovati, jen abych ubohou žebračku před zoufáním uchránil. Když k nám ale konečně vrána přiletěla, tu jsem poznal, že utichuje bolest srdce jejího, ale že jí začíná.... hlava bolet. Brzy na to měli jsme tichý pohřeb; ale ubohé děvče myslí pořád, že leží vránin dárek v kolébce, a že jej musí ostříhati, až se nevěrný otec navrátí. Já od té doby nesložil bývalé šaty své; neboť jsou nejpohodlnější pokrývka všeho toho, co mi časem v prsou burácí. S paběrky veselé mysli své pouštím se mezi hluk lidský, a semotam naleznu ještě milosrdnou ruku, kteráž k vůli věrnému sluhovi nešťastného krále do kapsy sáhne.“

Tím dokončil Kojata své vypravování, kteréž hosté jeho s velikým oučastenstvím poslouchali.

6.

Na hradě Pražském, ve skvostné královské komnatě, přecházel prudkým krokem Ebrhard, správce království českého, na místě Oty brani-

borského, kterýž byl domů odejel a ovčinec nájemníku svěřil, aby nemusel žaloby lidu poslouchat. Ebrhard byl silný, složitý muž, přísného pohledu, tvrdé, prudké mysli a odvážlivého, bojechtivého srdce. I samé roucho jeho, jsoucí voleno dílem podle bohatého kroje světského, dílem podle duchovního, jevilo větší zalíbení ve věcech vojenských nežli v tichém pastýřování. Na pěkně vykládaném stole z drahého dříví ležel sice breviáš malovanými písmeny ozdobený, ale po stěnách visely také rozličné meče, lučiště a touly.

Oči muže tohoto leskly se nyní temným ohněm a v celé postavě okazovalo se veliké pohnutí mysli. „Jak že?“ mluvil sám k sobě. „Přijel tento holobrádek proto do Čech, aby kazil díla moje, čině se nepovolaným zástupcem těch bídáků? — Slýchal jsem o zženštilém srdci jeho, ale, ať se pokojně na lože nevrhnu! nezaplaším-li tu nemužnou měkkost jeho. Já nestrpím žádného spravovače kroků svých! Pod mou pravicí zahynuli medvědi, tedy zardousím také takového motýla. — Čili ho poslal Ota s tajnými rozkazy? Ah! nemuseľ bych markrabího znáti, kdybych myslil, že se mu znechutím, když Čechům hodně ztuha provaz na krku stáhnu. Či bylo jeho zloupení chrámu sv. Víta, násilné pobrání posvátných i světských pokladů v síních kostelních, jeho za-

tknutí královny a pravého dědice koruny, rozplašení královského dvoru — bylo toto vše něco bohabojnějšího, prospěšnějšího a potřebnějšího nežli veškeré jednání moje?“

Z tohoto rozjímání vytrhnul jej Adalbert, kterýž kvapně dvéře otevřev neohroženým krokem do komnaty vešel a skloněním hlavy Ebrharda pozdravil. „Sluha mi oznámil, že tvoje Milost semnou mluviti žádá,“ řekl přitom. „Nemeškal jsem tedy, abych zvěděl, co mi ráčíš zděliti.“

Přímý hlas a pohled jinochův popudil správce zemského ještě více, a chutě byl by hněvu svému uzdu popustil; ale umírnil se ještě, pokynul Adalbertovi, aby se posadil, a sám proti němu na sedadle vážně se umistil.

„Mladý pán projížděl dnes Pražské okolí?“ ptal se ho po malé přestávce.

„Mladý pán přijel do Čech,“ odpovídal mládenec, „aby poznal zemi, o nížto po celém světě tak podivné báchorky panují. Milosti tvé nebude tedy divno, když i okolí Prahy, jakož hlavy celého království, prohlédám a poznati se snažím.“

„Nemám co namítati proti tvé zvědavosti, dokud se v určitých mezech zdržuje,“ řekl Ebrhard. „Jakž ji mám ale nésti, když se osměluje nedovolenými skutky rozkazy mé rušiti?“

„Aha!“ prohodil mládenec, „stěžozal si již některý ničema mezi tvými pacholky?“

„Ve službě urozeného markraběte a pod mou správou není žádný ničema,“ řekl správce země.

„Tím hůře pro pana Otu a ještě hůře pro tebe,“ odpověděl Adalbert. „Až posud jsem myslil, že ničemný sluha bez tvého vědomí skutky bohaprázdné konati se osmělil; vida však nyní, že ničemníka pod ochranu béřeš, musím se domýšleti, že jednal předce podle tvého rozkazu.“

„Tak jest!“ řekl Ebrhard hlasem vážným. „Mezi mými služebníky nenalezá se nikdo, jenž by jmena mého zle užíval, a protož nemíchej se, mladíku, příště do díla žádnému, kdož se bude na můj rozkaz odvolávati.“

„To učiním, bude-li dílo bohabojné aneb lidu prospěšné a spravedlivé,“ odpověděl zas Adalbert mírným způsobem; „nikdy ale neztrpím věci nespravedlivé a násilné, jako se dnes před mýma očima konaly.“

„Ty je ztrpíš, panáčku!“ zkřikl Ebrhard a vzchopil se prudce se svého sedadla. „Při stavu naší správy a zvláště v této zemi je vždy více přísnosti nežli mírnosti potřeba.“

„O to se poraď, jak chceš, s rozumem svým,“ řekl jinoch a bez bázně se proti němu postavil;

„ale to doufáš nadarmo, že budu dělati slepého a hluchého pacholka vůle tvé!“

„Jak? ty se osměluješ opírati vůli svou proti mé?“ zahorlil Ebrhard. „Nevíš, jaká moc mi dána, a jaké právo v mých rukou spočívá?“

„Vím,“ dosvědčil jinoch neohroženě, „a nebudu je ztenčovati, dokud nesáhnou přes čáru; jak mile se ale tak nelidských nesmyslů dopustí, jako bylo postavení šibenice u bran městských, v lůně mírného lidu ....“

„Mlč!“ zakřikl jej Ebrhard a zlostí dupnul. „Nejsem ti sice povinen oučty z činů svých skládati, povím ti ale, že musí takováto metla u prostřed luzy státi, nemá-li se proti svým pánům rotit a zbrojiti, jakož také již činívá.“

„To měla dříve učiniti, nežli jste jí v žilách všechen tuk vysušili,“ prohodil šlechetný Branibor polo mrzutě.

„Ha, odbojníku!“ rozhněval se Ebrhard, „ty se opovažuješ nepokojnou luzu bráti pod svou ochranu? Chraň se, abych nezapomněl, že ti Ota svou přízeň daroval!“

„A co by učinila Milost tvá, kdyby na to zapomněla?“ ptal se Adalbert slovem tichým, ale z očí mu šlehaly jiskry šlechetného hněvu.

„To bysi zvěděl v temnostech hlubokého žaláře,“ odpověděl Ebrhrad. „Nic nespolehej na

svůj rod, nic na milost markraběte. Moc i vůle má je ouplná, a já nebudu ničeho trpěti, co by se oumyslu a cíli mému příčilo. Dnešní kousek ti odpouštím, že je první toho způsobu.“

„Já ti ale vracím odpuštění tvoje, abysi věděl, že *já tobě* nikdy neodpustím!“ rozhorlil se nyní Adalbert ve slovech hlasitých. „Přímo pověděl jsi, čeho se mám od tebe nadíti, a to jest to nejlepší, co jsi mohl učiniti; za to věz i vůli mou, že budu všechny kroky tvoje stíhati, všechny zámysly a činy tvoje pásti a všemu zlému brániti.“

Po těch slovech se obrátil a kvapně odcházel; Ebrhard ale puzen svou přirozenou prudkostí volal na stráže. Tu se mládenec již na samém prahu zastavil, kvapně opět zavřel a zastrčil dvéře malou závorkou. Ebrhard hleděl s pohvením na toto smělé počínání a pro náramný hněv nemohl hned slova najíti; mlčky, ale s tváří do tmava uzardělou pohlížel na mládence.

I v Adalbertovi pěnila se hněvem krev. Mužným krokem blížil se nyní k Ebrhardovi a zvolal: „Jakže, Milosti? Chceš ty se mnou jako se svým sluhou nakládati?“ a ruka jeho hrála přitom snad ani nechtíc na meči. Ebrhard to zpozoroval a obrátil se kvapně ke zdi, kdež více mečů viselo. „Zpátky!“ zkřikl ale jinoch a vkro-

čil mu do cesty. „My dva nemáme co mečem vyjednávati. Tvoje zbraň je boží slovo, pane biskupe! toho se drž a nesahej do řemesla poctivých rytířů!“

„Ha, bídný chlapče!“ zuřil Ebrhard. „Násilí v mém příbytku?“

„V příbytku, kterýž ti markrabě vykázal, abysi měl péči o nešťastnou zemi!“ řekl mládenec. „A já ti radím, činiti příště podle smyslu těchto slov. Nejsem nerozumné děcko ani zlomyslný odbojník, že s tebou takto rozprávím. Já cítím něco jiného v srdci svém, a jako bysi sklesl, kdybych nyní vztáhl pravici: tak sklesnou i všeliké nátisky tvoje, když se jim s mužností svou zprotivím.“

Po těchto slovech opustil Adalbert správce zemského. Srdce jeho bylo šlechetným rozhorlením a velikou žalostí nad zoumyslným utlačováním lidu náramně pobouřeno. V prvním okamžení chtěl sednouti a psáti markrabímu, aby na místo Ebrharda jiného muže dosadil anebo aby sám do Čech přišel a veřejné správy se ujal. Po dalším rozvažování ustanovil se ale na tom, že bude dříve i smýšlení lidu skoumati, aby mohl Otovi dokonalou zprávu podati. I přebíhal na mysli příběhy dnešního dne, ježto podaly příčinu k rozepři mezi ním a Ebrhardem, a takž si zpomněl

arci také na vysvobozeného starce a na jeho mladého společníka.

I povstala v něm veliká žádost, ty lidi lépe poznati. Oniť byli nevinným původem jeho zporu s nejvyšší osobou v království, i byltby tedy alespoň rád věděl, pro koho si s Ebrhardem nepřátelství učinil.

Rozhodnutí jeho bylo rychlé. Vybral si šat sprostého zbrojnoše, vtlačil si široký klobouk hodně do očí a zvolil mezi českými žoldnéři, jižto museli braniborské služby konati, člověka, jehož tvář se mu nejpoctivější býti viděla. Ten ho měl po městě doprovázeti, a kdyby bylo potřebí, měl býti jeho tlumočníkem, poněvadž on sám jen málo co českým jazykem rozprávěl.

7.

Po okolí Pražském rozkládal se již večerní soumrak, když to Adalbert se svým průvodčím na Zderaz dorazil. Pod širým nebem praskalo tu několik ohňů ještě ze sloupů zvrácené spravedlnosti, a kolem nich povalovala se v podivných kupách nuzná luza. Někteří dohlíželi na bídné vařivo ve špinavých nádobách, jiní spali nemajíce naděje, že budou moci krutý hlad ukojit, jiní

zase číhali na příležitost, aby se právem nebo neprávem o večeři s jinými rozdělili.

„Co dělají ti lidé pod širým nebem?“ tázal se Adalbert svého vykladače. „Drží tu nějakou slavnost?“

„Ano, slavnost bídy,“ odpověděl tento. „To je jejich domov, jejich střecha a kuchyně. Holou zemi mají za podušku a noční oblohou se přikrývají.“

„To není možná, aby před očima hlavního města taková nouze bydlela?“ zvolal Adalbert.

„Možná nebo nemožná,“ pokrčil jeho soudruh ramenama; „ale pravda je to, jakž obadva vidíme. Jen pojď dále, pane! snad uvidíš ještě více.“

Adalbert byl rád, že mohl od tohoto smutného divadla odejít, a kráčeje za svým průvodcem spatřil konečně na jednom dřevěném stavení tyčku s kusem chvoje. „To je krčma,“ řekl zbrojnoš. „Zde budou zámožnější bídáci, mezi nimi snad i chlapíci, kterýmž leckde něco pod prsty uvázne, a možná, že zde také něco o ptáčkách zvíme, kteréž hledáme.“ S těmi slovy vešel do stavení a zrovna do jizby. Naproti nim vyvalil se náramný puch. Adalbert nejsa podobnému vypařování sprostých krčem zvyklý, začal i hned couvati; ale žoldnéř ho uchvátil pod paždí,

jako by mu byl roveň. „I jen pojď dál, bratříčku!“ prohodil přitom hezky hlasitě; „dobrých ovcí stěsná se mnoho v ouzkém ovčíně. Něco řízného, ty útočiště žíznivých!“ řekl na to ku krčmáři, a potom se obrátil k hostům. „Pochváleno budiž jmeno Páně! Dobrého zdraví, přátelé!“ řekl k nim rázně a sedl si do kouta ke stolu, u něhož byl ještě prázdné místo zahlídnul.

Příchodem jejich stalo se mezi hostmi kratičké pomlčení, a všechněch zraky upřely se na lidi, kterýchž tu nikdo neznal.

„Milosrdný krčmáři!“ zvolal někdo mezi hostmi — a to byl hlas Kojatův — „nechtěl bysi nám do krbu kus louče strčiti, abychme si do huby viděli? Někdo by rád ještě něco povídal, ale bojí se, aby tuze velké sousto nechytil, mohl by se jím třeba udávit.“

Krčmář učinil podle té žádosti, a brzy na to osvítil čadivý plamen smolné louče podivné kupy hostů, před nimiž dílem na dřevěných talířích nelibě páchnoucí sýr a jako prst černý chleb, dílem otlučené žbány s pivem anebo nějakou tekutinou stály, kteráž měla jako medovina chutnati.

Kojata vstal a kradl se okolo krbu, chtěje příchozí lépe ve tváři postihnouti; přitom se postavil ale sám do plné záře, a podle podivného

šatu poznal ho Adalbert. I dal rychle soudruhu svému úknutím znamení, že to jeden z těch, které hledají, sám ale sklonil hlavu tak hluboko, že ho pro stín širokého klobouku nikdo poznati nemohl.

„Zdaleka, přátelé?“ začal se jich teď Kojata vyptávati, až k samému stolu dostoupiv.

„Ne tak zdaleka, abychme nebyli cestou bídu hvízdati slyšeli,“ odpověděl Adalbertův společník s velikým povzdechnutím. „Až posud sloužili jsme pánu Okořskému; od včerejška nemá ale sám kusa dobré zdi, protože se pánům Braniborům zalíbilo několik neděl je obléhati, posléz jich dobyti a zbořiti. Budeme tedy hledět, abychme si zejtra nového pána vynašli, je-li tu jinak dobré pěsti ještě zapotřebí.“

„I což je o potřebu!“ řekl Kojata. „Jen kdyby na každou potřebu také hned dvě ochotné ruce vyrostly, aby jich náš ubohý pán předce hezký počet našel, až se navrátí.“

„Jaký pán?“ optal se žoldnéř.

„Aj, což je tvá hlava děravé řešeto, že v ní pranic nezůstane, co ti do uší padne?“ řekl bývalý šašek. „Čili jsi v skutku ještě o tom neslyšel, že se náš nešťastný nebožtík král navrátí?“

„Tak?“ zachechtal se žoldnéř. „Věříš ty také babským báchorkám?“

„Tu to máte!“ ozval se na druhém konci začazené jizby hlas, jenžto z úst bývalého bojovníka pocházel. „Tu vám to povídá člověk, kterýž také vojenskému řemeslu rozumí. A já vám pravím ještě jednou, co je mrtvo, to je mrtvo, to je to tam na věky. Časy, kde se člověk sám rozsekal, potom čarodějnou mastí pomazal a zase obživnul, ty časy nejsou více na světě. A zázraky? i ty duše roztomilá! Pán Bůh má teď jinou práci, nežli v bídných Čechách zázraky dělati.“ A po těch slovech podíval se řečník do žbánu.

„Ale jak pak, příteli, když král ani mrtev nebyl?“ namítal proti tomu člověk s obvázanou rukou, totiž Chotoun, kterýž si hned první den pod večer s Kojatou vyšel, aby ve prospěch Ctiborova zámyslu mezi nízkou třídou lidu hlasy nasbíral. „Jak, příteli, když nešťastný pán šťastně na živu zůstal?“

„Ale, duše roztomilá!“ rozhorlil se starý bojovník, „jakž mohl na živě zůstati, když jsem těmato svýma očima viděl, jak se z drahého těla krev lila? Ve znaku byl ostrým kopím proboden a na ostatních oudech měl sedmnácte ran.“

„Sedmnácte ran?“ podivil se někdo u stolu.

„Sedmnácte, ne-li více!“ opětoval bojovník; „a kdo ví, co ostré kopí umí a jak se meče za-

rývají, ten vám poví, může-li člověk při tolika ranách zůstati na živu.“

„Já bych řekl, že nemůže!“ ozval se Adalbertův soudruh, „ačkoli jsou příklady, že člověk i z většího počtu ran se vykřísá. Ale o nebožtíkovi králi nedá se bohužel nic takového mysliti.“

„Nedá, duše roztomilá!“ dosvědčil zase první; „a jakkoliv jsem tvého dotvrzení nepotřeboval, těší mě předce, že jsou dva zkušení bojovníci stejného mínění. O nebožtíkovi králi nedá se nic takového mysliti. Já to viděl na tyto své oči, když duši vypustil. Nu, co na mne koukáte, jakobych vám byl hrubou lež do očí vlepil? Myslíte, že jsem jaktěživ kus lepšího kabátu na těle neměl? O, mé duše roztomilé, neštěstí převlekne člověka za čtyřiadvacet hodin, že ho nepoznáte. Za oněch časů býval jsem pavezníkem rytíře Bohunky. Ten stával vždycky mezi nejbližšími bojovníky při osobě samého krále, a nalezl v nešťastné bitvě na Moravě jako mnohý jiný statečný pán krvavou cestu do věčnosti. Když nám začalo na tom poli štěstí už záda okazovati, vrhli jsme se — byl nás hezký uzel, a sám král jako český lev před námi — vrhli jsme se do nejhustších řad: buď anebo! buď je poraziti a zmatek do nich přivesti anebo udatně zahynouti. Nebyl to žádný žert, duše roztomilé! Rakušanů

bylo okolo nás ještě jako much, jenom že se tak snadně zaplácnouti nedali. Bylo to strašlivé vraždění, a když si na to zpomenu, je mi vždycky, jakobych hejno zubatých vlků viděl, kteří se z hladu mezi sebou trhají. Ale našich byla jenom malá hrstka, a proti tomu dešti střel a při tom krupobití ran bylo těžko obstáti. A předce snad — navzdor všem nehodám, jakýchž toho nešťastného dne české vojsko zakusilo, navzdor hanebné zradě, kterouž ten nevěrný Milota zpáchal — to víte beztoho, že s velikými zástupy z pole utekl — jak povídám, duše roztomilé, navzdor nešťastnému běhu celé bitvy byli bychme snad předce pověst jmena českého na bojišti ochránili, kdyby nebyl pod králem kůň upadl. Ale to byl pád celého království! Otakar se nemohl vzchopiti, byl hned od těch šelem obklopen a od svých, kteří mu pomáhati chtěli, odtržen — a když jsme jich i dvacet, padesát pobili, bylo hned jiných sto mezi námi a okolo nás, jako když se celá včelnice vyrojí. Ha ty moje dobrá pravičko! jaké rány jsi tenkráte rozdávala, a koho jsi jenom zasáhla, již měl čas, aby duši Bohu poroučel, a předce to bylo všecko jenom do větru mláceno!“

Povyšeným hlasem pronesl vypravovatel tuto zpomínku, a chtěje svou žalost spláknouti, jakož

i k dalšímu vypravování hrdlo navlažiti, podíval se hezky hluboko do žbánu. Ostatní nespustili s něho ani oka.

„Ale nemyslete si, duše roztomilé,“ začal po chvíli, když si byl oddechnul, opět mluviti, „že bych se snad hloupě chlubil. Jiní dělali ještě více — nu, každý dle toho, jak mu Bůh všemohoucí síly nadělil, a král sám přede všemi — ha, mé duše roztomilé, jeho meč jste měli viděti! Jako věčné blesky švihalo to před ním a kolem něho, jakoby si od samé smrti byl kosu vypůjčil! A tvář jeho měli jste viděti — ty oči! Ty se leskly jako slunce a hvězdy lidu svému cestu okazujíce, a hlas jeho hřměl, že při tom nejdivějším hluku každé srdce pronikal. Ale toho dne nepomohlo mu žádné udatenství, žádná mysl rekovská, a jakož říkáme, koho štěstí opustí, kdyby se skály chytal, ona se s ním ulomí — král se nemohl již na koně dostati. Jako hejno dravých krkavců shlukli se naň rakouští pacholci, a pomyslete, duše roztomilé — srdce mi puká, když na to zpomenu! jako pouhému psu hodili mu provaz okolo královského krku, a vlekli to drahé, pomazané tělo po holé zemi za sebou.“

Ani člověka nebylo jistě mezi hostmi, kterýž by již dávno o smrti velikého krále byl nevěděl; ale toto nové vypravování pohnulo opět srdce

všech přítomných, jakoby o té nehodě poprvé slyšeli. I vydali vesměs pronikavý křik, jakoby teprva nyní nad smrtí milovaného krále bědovati začínali. Podivné skučení hučelo v přeplněné jizbě.

„Proklaté ruce, které se toho zločinu dopustily! Do pekla s těmi proklatými vrahy! Bůh všemohoucí osvětiž nešťastného pána a nás ubohé vysvoboď před zahynutím! Ale což tam nebyly žádné ruce, aby mu byly pomohly?“ Tyto a podobné otázky a vykřikování vycházely od zbouřených hostů.

„Moje duše roztomilá!“ řekl pavezník k svému sousedu, na ruku mu poklepávaje, a buď že byl bolestnou zpomínkou přemožen, anebo nápojem k outrpnosti nakloněn, mluvil hlasem trochu jektavým: „Moje duše roztomilá, při žbánu a sklenici je snadně s velikou moudrostí o věcech povídati, které se nedají vyvésti. Ať mě Bůh všemohoucí, jehož jmeno chválím a kterýž nejlépe ví, proč na nás takovou metlu posílá — ať mě do naha svleče a nebeské brány předemnou zavře: jestli jsme jeden jako druhý onoho dne neučinili, co člověk učiniti může! Ale my byli obklopeni, přemoženi, zajati — a zuby skřípajíce, k nebi o pomoc volajíce museli jsme na to hleděti, jak takového pána, jemužto se králové

a knížata dvořívali, najednou sprostí pacholci zneuctívali, a dočkati se nemohouce, až jej ve svém hladovém vzteku zvolna oloupí, drahou přílbici na hlavě mu roztloukli. A když se pán, vida že není jiné pomoci, v poctivé zajetí podával, přitočil se rytíř — aby ho Bůh zahladil i všecko jeho plemeno! — jmenovali jej Emrberk, bratr jeho slíznul prý si jednou něco při našem dvoře, a nebožtík — to víte! nebyl přítel žertu — dal prý ho tedy o hlavu zkrátit — tento zlomyslný padouch, kterýž se byl místo rytířské školy snad někde mezi holomky válečným způsobům naučil, ten se přitočil k pánovi a vrazil mu kopí svoje, jakž je v ruce držel, do týla. Jiní potom zbodali jej mečmi, a takž vypustil pán ducha nerytířsky zohaven, takž jej nalezl sám císař, jeho nepřítel, a pohnul se nad jeho neštěstím, že zaplakal a zkrvácené a oloupené tělo vlastním pláštěm přikryl.“ —

Veliké ticho panovalo v celé krčmě po tomto vypravování. Byl to jako pozůstatek onoho náramného hoře a nesmírné bolesti, kteráž byla veškerou zemi, zvláště ale Prahu sklíčila, když do Čech první zpráva o smrti Otakarově přilítla. Ale po chvíli zvedl zase Chotoun hlasu svého a řekl: „To všecko vím, příteli, a ničeho neupírám, co oči tvoje viděly. Tys ale neviděl krále

shnít, neviděl jsi, jak se popel jeho s černou prstí pomíchal; nevíš, jak se mohl uzdraviti, jak v tajnou vazbu padnouti. Či viděl jsi to také?“

Touto smělou otázkou se pavezník poněkud zarazil. „Já nevím, jak se huba otvírá, když má člověk lhát,“ řekl pak mrzutě. „To jsem neviděl, ale myslím . . .“

„Aj, moje duše roztomilá!“ skočil mu Chotoun rychle do řeči, „tu neběží o to, co si *myslíš*, ale o to, co jsi skutečně a v pravdě viděl, anebo spíše, co skutečně *jest*. A protož pravím netoliko tobě, ale i vám všem, přátelé a bratři: slavný král náš nezahynul, nýbrž chová se v temnostech, až přijde hodina, kde bude moci vystoupiti na světlo a lid svůj zase oblažiti, kterýž nyní oupí v těžkostech. Čili je tu někdo mezi námi, kdož by nepřál, aby se navrátil, že o tom tak silně pochybujete?“

„I který darebák by to nepřál!“ ozval se prudký hlas u jednoho stolu. „Vždyť jsme poznali již rozdíl mezi časy, které bývaly a které jsou. A kdyby nebylo o to, že by se člověk nadarmo těšil: já bych se vší chutí věřil, že se nebožtík navrátí.“

„A což kdybych ti, příteli, mohl jistotu do rukou dáti, že se navrátí? dobře mi rozuměj!

že se navrátí, když ho přátelé a především věrný lid jeho neopustí; dal bysi víře přistoupiti k srdci svému?“

„Jakž bych nedal!“ odpověděl onen. „Leda bych si chtěl po rozumu šlapati. Ale jak mi dáš tu jistotu?“

„To jsem věru sám žádostiv,“ ozval se mezi to zase bývalý pavezník.

„To bych také rád věděl!“ zvolalo potom několik hlasů najednou.

A Chotoun začal na to široce a dalece, ale vždy jen polojasnými slovy o znamenitých mužích mluviti, kteří se k osvobození krále a lidu i k navrácení bývalého v zemi řádu chystají, na podporu všech upřímných a spravedlivých Čechů spolehajíce. I rozněcoval mysl jejich lahodnými sliby a nadějí v blažené časy budoucí; odvolával se přitom na českou udatnost, na vždy prokázanou věrnost panovníkům, jakož neméně na veliké činy nešťastného krále, kterýž nechtěje slávu a blaho vlády své dáti zatemnit, hrdinskou smrt pro svůj národ utrpěl, i mluvil tak dlouho a sliboval, že příště ouplné světlo v této věci rozšíří: až se konečně všickni vespolek hlasitě zaklínati začali, že krev a život nasadí, aby králi na svobodu pomohli.

„Nebude-li se moci ničím jiným vyplatit,“ zamumlal průvodce Adalbertův, „za tu cenu ho neuvidíme.“

8.

Jasně svítil měsíc stoje v ouplňku nad Vyšehradem, když Kojata a Chotoun z krčmy vyšli.

„Ahá, dostali jsme společníka,“ řekl Kojata, ukázav na měsíc, „ale nevítaného. Musíme si pospíšiti, abychme přišli do brány nežli tu dílnu brandeburských zločinů zavrou. Celé dnešní rokování nestálo by za strach, v jakém by naši lidé doma tonuli, kdybychme se nedostali do města. Bylo to trochu dlouhé cvičení. Ale ovšem, z takových žáků je těžko najednou mistry a mudrce dělati.“

„Inu, k tomu, co vlastně chceme,“ odpovídal Chotoun, „není také velikých mudrců potřebí. V takových případech bývá kus chytlavého srdce užitečnější. Ostatně, přítelíčku, není-li *tobě* času líto, který jsi dnes v krčmě ztrávil, já jsem rád, že jsem si mohl hned první večer vyběhnouti a na Pražském kameně hubu trochu obrousiti, třeba to nic nezpomohlo.“

„Ahá! ty to děláš jako mastičkáři a dryáčnici, když své umění provozovati začínají,“ řekl

zas Kojata. „Padni jim do ruky kdo padni — oni se cvičí na každém, a co se nepodaří na jednom, podaří se na druhém.“

Takto rozmlouvajíce přiblížili se rychlými kroky až ke bráně; ale tady shledali k svému nemalému leknutí, že je zavřeno.

„To je také jedno z těch krásných ustanovení brandeburských,“ řekl Kojata mrzutě starostlivým hlasem, „že v naši ubohé Praze ani zvonek zacinkati nesmí; člověk ani neví, kdy je klekání. Byloby věru potřebí, aby letěl do hnízda se slepicemi.“

„Snad abychme zatloukli,“ ponavrhnul Chotoun.

„Ne, ne,“ prohodil Kojata; „v brandeburském evangelium nestojí: Kdo tluče, tomu se otevře, nýbrž: Kdo tluče, tomu se vytluče. Nám nezbude pro dnešek nic jiného, nežli tamhle s tím hořejším poutníkem celou noc pod širým nebem rozprávku držeti, a mně se zdá, že se nám již posmívá, jak ty své tváře nafukuje!“

„A mně se zdá, že dostaneme společníky ve svých trampotách,“ řekl Chotoun, který v nesnázi kolem se ohlédaje cestou od Zderazu dvě postavy přicházeti zahlídl. Byl to Adalbert a jeho tlumočník.

Tito dva ubírali se volným kročejem ku bráně.

„Co jsem, pane, řekl, že je dohoníme, třeba bychme nohy měli z olova?“ pravil zbrojnoš k mládenci, když se přibližovali. „Jen si dejme na čas. Ti dva chlapíci nejsou myši, aby proklouzli skulinou.“ A v malé chvíli octnuli se u nich.

„Ah, to jsou pánové z Okoře!“ zvolal Kojata. „Nu pěkně vítáme, tovaryšové našich radostí! Nesete s sebou podušky? Nemáte-li jiného noclehu, v Praze ho dnes nedostanete.“

„Tys hubený blázen, a děláš málo cti svému řemeslu, že ani nevíš, jak se do brány dostati,“ odbyl jej Adalbertův průvodce; „to pojď se mnou a něčemu se přiuč.“

Na to přistoupil ku bráně a začal jilcem těžkého meče na postranní dvířka bouřiti. „Kdo to?“ ozval se za nimi po německu mrzutý hlas bedlivého strážníka.

„Dobrý známý!“ odpovídal zbrojnoš venku, „a není-li dost na tom, tedy pojď blíže, a já ti něco pošeptám.“

„Nedělej šašky, chlape!“ řekl zbrojnoš u vnitř, „sice ti přejedu hubu, že ji do nejdelší smrti neotevřeš.“

„I ty nevypláchnutý sude hlouposti!“ zvolal na to Adalbertův průvodčí. „Nechceš-li, abychme ti my zejtra hubu přejeli, tedy pojď a nastrč

uši, ať do nich něco plivnu, co ti hned ruce rozváže. Anebo zavolej branného — rychle!“

„I totě jsem předce čertův,“ zamumlal strážník, „kdo se to venku tak naparuje!“ S těmi slovy přistoupil ku brance a odšoupnul za ní železnou okeničku z malého, mřížovaného okna. „Kdo jste?“ ptal se nevrle.

„Ptej se, co se máš ptáti,“ odpověděl zbrojnoš venku.

„Jaké heslo?“ zabručel strážník.

Nyní se nahnul Adalbertův tlumočník až k samému okénku a pošeptal mu něco do ucha. V okamžení na to zarachotila těžká závora a železem kované dvéře zavrznuly v zaprášených veřejích.

„Nu pojďte, přátelé, pojďte!“ obrátil se nyní žoldnéř k společníkům. „Ovčinec je otevřen; hleďte, ať do něho šťastně vklouznete. Nepřijdete-li *zejtra* o kožich, dnes vám ho už nestáhnou.“

Chotoun a Kojata se nedali dlouho pobízeti. Viděliť, že nejsou ve společnosti Okořských oděnců, a toto poznání nedělalo jim tuze veliké radosti. Nemluvíce prošli bránu a pospíchali do města.

„Zůstaneme vašimi dlužníky,“ promluvil k nim potom Kojata, když přišli k prvním stavením; „neboť bez vás byli bychme ještě tvrději

pospali, nežli to můžeme v ovčinci udělat. Teď se ale bezpochyby rozejdeme; vy potáhnete snad tamhle k mostu a my se pustíme tuhle uličkou.“

„My jdeme právě tudy k řece a dáme se převezt,“ odpověděl braniborský žoldnéř. „Vy nás můžete kus cesty vyprovodit, a my to vezmem za zplacení dluhu, ačkoli vám také počkati můžeme; neboť doufáme, je jste poctiví dlužníci.“

„To jsme,“ řekl Chotoun poněkud nevrle; „na to se můžeš spolehnout. Jsme tak poctiví jako lidé, kteří se za čeleď domácích pánů vydávají a zatím cizopanskou kukli nosí. Nemějte mi za zlé.“

„I neostýchej se!“ odpověděl zase žoldnéř. „My jednáme rádi s lidmi, jižto si pravou hlavu na krk nasadí, a také se podle toho řídíme.“

„Tak?“ řekl Chotoun. „Nu, to máme tedy stejný obyčej. My jednáme také rádi s lidmi, o nichžto podle zevnitřního roucha víme, jak u vnitř vypadají.“

Další rozmlouvání jejich překazilo se temným povykem, jenžto právě z té strany přicházel, ku kteréž je cesta vedla. I zastavili se vespolek a bedlivě poslouchali.

„To bude hračka našich milých brandeburských hostů, při nížto snad některému našinci

zuby drkotají,“ prohodil Kojata. I ostatních zmocnilo se podobné tušení, a protož pospíchali k místu, kdežto mohli vysvětlení této věci nabyti. I přiběhli z ouzké ulice na šíré prostranství, na němžto stará kovárna s učazenou dílnou i s kovářovým obydlím stála.

Tady byl podivný sběh lidu. Větší zástup hemžil se okolo samého stavení a několik menších bylo roztroušeno po celém prostranství. Mezi větším houfem řinčela zbraň, potom padaly rány na dvéře, spolu drnčela okna a z jednoho rohu nízké dílny šlehal plamen. Suchá střecha zmizela v jeho požíravém chřtánu jako troud.

Okolní obyvatelé sbíhali se arci v hrozném zděšení, vidouce ale, že tu rota braniborská svoje kousky páše, poznali také, že by třeba krvavé lebky a přetlučené hnáty odnesli, kdyby chtěli kovárnu hájiti, a protož jen kleli, křičeli a zatínali pěsti; ale k smělému činu nemohli se odhodlati. Strach před zlými Branibory byl již vůbec tuze veliký.

Tím živěji hýbalo se to zatím okolo kovárny a v samém stavení.

Zvenčí tropili si zlí hosté z hrozného divadla jen bohaprázdný smích, i stáli tu u velikém kole, aby se nemohl nikdo k stavení přiblížiti, a u vnitř tloukli se jich soudruhové s lidem domácím. Bylo

tam několik statných tovaryšů; ti měli v ruce těžká kladiva a těmi dotírali vztekle na své noční vrahy. Byl tam i sám kovář, Moravan Jiskra, vysoká, ramenatá postava třiatřiceti let, jenžto s Branibory krvavý zápas veda, strašlivě je proklínal. Dlouhé, tmavé vlasy jeho házely se mu po širokém týle jako husté chomáče; krk a zarostlá prsa jeho byla obnažená, sotva dopolou košilí přikrytá, tváře jeho náramným vztekem zdivočilé; tak se dral s bosýma nohama, v širokých, spěchem sotva upnutých nohavicích, v pravici těžký, se stěny strhnutý meč — tak se dral ven, přes práh domu svého, do něhož byli Braniboři nočního času pro kořist vrazili. A meč jeho padal strašlivě na zbraň i na lebky zlých hostů i klestil mu cestu pod šíré nebe i chránil nejdražší klenot jeho, mladou ženu, kterouž držel pevně silnou levicí a polo z domu nesl, polo vlekl, aby mu ji plamen nepohltil.

V tom okamžení, když se mu podařilo noční lupiče až na práh domu svého vytisknouti, octnuli se před kovárnou Adalbert a jeho druhové.

„Ve jmenu markraběte, našeho pána!“ zkřikl tu mládenec silným hlasem; „co se to zde děje?“ A při těch slovech zablesknul se mu již také meč v pravici. Společník jeho stál mu chutě po boku. Chotoun skřípal zuby, že byl od rána

poraněn, a Kojata ho pobízel, aby hleděli uklouznouti, dokud se to nechá bez modřin učinit.

Na zkřiknutí Adalbertovo obrátili se ovšem Braniboři po hlase, kterýž jim tak náhle dílo kaziti se osměloval.

„Kdo to zde kváká?“ ozval se vůdce mezi drancovníky, a někteří pokročili i hned proti nenadálému odpůrci. Tím nabyl Jiskra poněkud volnějšího místa a prosekal se až pod šíré nebe, ačkoli tím mnoho nezískal; neboť neměl kryta záda a padl tedy v nové nebezpečenství. I vířilo to okolo něho v divém chomáči; Adalbert a jeho průvodce začali po tělech braniborských těžké rány rozdávati, a tito nelenili stejnou měrou spláceti.

Chotoun ale běhal zatím mezi houfy diváků a křičel: „Nestůjte na zahálce! Nenechte si střechy páliti a mlýnské kameny na krk uvazovati. Zatněte pěsti, vždyť jsou snad ještě české a dovedou ty braniborské lebky rozraziti!“

„Kousejte! kousejte, nežli vám zuby vylámou!“ pobízel je Kojata. „Škrábejte, škubejte, nežli vám nehty ořežou!“

Ale množství váhalo a omlouvalo se. „Těžko ostré železo rukama popadati! Těžko škrábati, když člověka ocelem přes prsty tlukou!“ — Ale jiní odvážlivější nebo zoufanlivější přiběhli předce

se zbraní, tu se starým mečem, tam s oštěpem nebo palcátem, onde jen s notným obuškem, i začali na Branibory dotírat; jiní se odvážili také ohni přítrž činiti, jelikož jim o vlastní střechy běželo, a takž nastalo konečně po celém prostranství hrozné tísnění, při němžto se noční lupičové posléz na outěk dáti museli.

I bylo tu ovšem strašlivé povykování, ale nade vše jiné ozývalo se bolestné řvání kováře Jiskry. Ten stál u prostřed prostranství — střecha kovárny jeho na něho svítila a on držel v náruči mrtvé tělo ženy své.

V tísni krutého boje a ve své zlosti nebyl totiž pozoroval, že ji vražedný ocel hlavu rozpoltil, i neslyšel její smrtné zkřiknutí, necítil její ztrnutí, neviděl proud krve její, až teprva nyní, když se roj Braniborů okolo něho rozprchnul a když chtěl pro svůj skvostný poklad nějaké outočiště hledati, tu teprva poznal hroznou ztrátu svou. I zkřiknul strašlivě — ruce mu na okamžik ztuhly, srdce mu zledovatělo, a vypoulenýma očima hleděl na spanilé, toliko nočním šatem lehounce přioděné a krví zbarvené tělo. Potom sebou ale prudce trhnul.

„Marto! moje Marto!“ začal křičeti; „otevři oči — usměj se! — tvůj Jiskra tě volá — tvůj muž, jenž tě na rukou nosil! Marto, Marto! co

je ti? O zlořečená chvíle! — zlořečená ruka! Moje Marto! — moje ubohá, drahá Marto!“

A nesmírnou bolestí sklesly pod ním kolena, drahé břemeno padlo mu z náruči, a on sám svalil se vedle něho na zem. Mrákoty zastřely jeho mužnou mysl.

„Co pak se přihodilo tomu dobrému člověku? Kdo je to?“ ozval se hlas mezi houfem lidu, jenžto se hned okolo nešťastníka nahrnul.

„Neznáš mistra Jiskru?“ prohodil na to mladý tovaryš a dělník z kovárny, kteráž nyní v jednom plamenu stojíc již již sypati se začala. „Neznáš moravského kováře?“

„Já nejsem v této straně naší milé Prahy hrubě povědom, a nikdy jsem tohoto člověka neviděl,“ řekl letitý muž důstojné postavy, jenžto se byl prve tázal.

„Proto, proto! sice bys nečinil takovou otázku,“ zabručel tovaryš a chtěl se dodrat k mistrovi; ale s tím se obíralo již tolik lidí, že nemohl k němu ani přistoupit, a protož odpovídal na otázky: Jak se vůbec ta celá příhoda byla udála? — i učinil to tím ochotněji, an si při tom častěji zaklel, a takž hněvu svému poněkud ulehčil.

„Toho dne ráno,“ vypravoval tovaryš, „stál mistr Jiskra u kovadliny a hleděl si pilně díla

svého, an tu z nenadání brandeburský rytíř na koni před kovárnou se zastaví. Za ním přišlo několik zbrojnošů.

„Hola, kováři!“ zvolal rytíř a shoupnul se s koně, „ukovej mému vraníkovi podkovu!“

Jiskra pustil kladivo na kovadlinu, až to všem v uších zaznělo, a přál si v duchu, aby je mohl Braniborům tak na hlavu pustit. „Co povídá?“ zeptal se potom tovaryše, kterýž trochu německy rozuměl, a ten mu vysvětlil rytířovu žádost.

„Jdi, podívej se mu na zvíře, kteréž beztoho někde z české maštale ukradl!“ prohodil na to mistr mumlaje, a tovaryš šel a přistoupil ku koni.

„Jsi ty mistr?“ ptal se ho Branibor.

„Nejsem,“ řekl tento.

„Tedy táhni nazpět a lehni mezi trusky!“ zkřikl Branibor. „Či myslíš, nedomouněný pomahači, že své šlechetné zvíře nedospělým rukoum svěřím?“

„Hola, ty pane zevlovlači a mistře lenochu!“ volal dále do kovárny. „Hni se, hni se! Nebo ti dám do výhně dýmat, až ti sedne plamen na střechu.“

Jiskra si dal rytířovo požadování krátce vyložit a vyšel z kovárny. Jda měřil Branibora bystrýma očima.

„Co zevluješ *na mne?*“ osopil se na něho rytíř, jakoby se přímého pohledu ostýchal. „Já nepotřebuji tvé pomoci. Tuhle se podívej! Mému koni upadla podkova. Přidělej mu novou hezky čerstvě.“

Jiskra mlčel a dal se do práce; rytíř ho bedlivě pozoroval. V tom přišla mladá kovářka a přinášela manželovi misku pivní polívky, aby se nasnídal. Sotva ji rytíř zahlídl, již se k ní přibočil, bral ji důvěrně za bradu a mluvil k ní slova lichotná, jimž ale poctivá žena nerozuměla. Tu nechal Jiskra kování, přitočil se k rytíři a strčil jím na stranu. Rytíř se zapálil a sáhl po meči. Jiskra napřáhl ruku.

„Nech tu hračku v pošvě, sladký pane!“ zkřikl při tom. „Na takové tříšťky jsou moje ruce tuze neohrabané — a neumíš-li se k ženám českých řemeslníků počestněji chovati, tedy se nestav před jich stavení a dej si klisnu u holomka okovati.“ Po těch slovech plácnul koně plochou dlaní do stehna, že odskočil a několik kroků od kovárny utekl.

„Ha, ty nestydatý robotníku — ty se opovažuješ?“ rozkřikl se rytíř i chtěl na mistra dotírati; ale neohroženost kovářovy postavy, jakož i tří tovaryšů hrnoucích se honem přes práh, přivedla jej brzy na jinou myšlénku. I zaskřípal

zubami, hodil meč do pošvy a dal se vztekem do smíchu. — „Však já se ti na tu holubičku ještě podívám a zkusím, jak ji tvé drápy uchrání!“ drmolil polohlasitě, vyšvihnul se na koně, kteréhož zbrojnoši zatím pochytili, polektal ho ostruhou a jel dále bez podkovy.

Zbrojnoši mumlali a odcházejíce za rozhněvaným pánem pohlíželi na kovárnu očima, z kterých zlé proroctví koukalo.

I vyjevilo se také toto proroctví. Pod pláštěm tichého večera, právě když umdlený dělník v prvním spaní leží a nejpevněji odpočívá, přikradl se rytíř braniborský s houfem hltavých pacholků a přepadl kovárnu. Strašlivý následek této cizozemské prostopášnosti jevil se nyní před očima shromážděného lidstva.“

V tento smysl dokončil tovaryš svoje vypravování. —

„A takové bohaprázdné věci páchají se v lůně naší královské Prahy?“ zvolal s hlubokým povzdechnutím starý muž, kterýž byl nejprvnější otázku učinil. — „Taková svévole se tropí v domě poctivého měšťana? Tak hříšná hra provádí se tady se životem a statkem českého lidu? Mstiteli na věčnosti! což pak tu nejsou žádné ruce, ježto by zde tvůj ouřad vykonávaly a ohnivým mečem tu neřest potíraly?“

„Aj, milý starý muži!“ ozval se hlas mezi shluklým lidem. „Což nejsi z českého království, že se tomu diviš? Neslyšel jsi ještě, jak nám ruce spoutali, že jich nemůžeme pozvednouti?“

„Anebo vlastně,“ prohodil jiný, „jak nám žaludek vypláchli, že se nemůžeme na nohou udržeti?“

„O hříšná malomocnosti! zoumyslné otročení!“ zvolal na to stařec. „Nestydíte se? Nebojíte se tady pod šírým nebem, že se na vás proboří, ježto samy sebe ve prach zavrhujete, kdežto byste měli týl vypínati? Dobře se vám tedy děje — dobře, a kdyby vás ještě více týrali, kdyby vás na smrt udřeli, protože tak bojácně krk pod nůž kladete — protože již ani krůpěje české krve nemáte.“

„Pomalu, pomalu, starý kazateli!“ začali okolo něho v houfu bručeti. „Tak zle ještě není. Jen dočkejme času; však ono se to přelomí....“

„A padne vám na hlavu a přetluče vám hnáty!“ doložil silný hlas. „Tento ctihodný muž má dobře! Styděti se máte sami před sebou a před nebem, že zde takové hanebnosti páchati necháváte. Houfem na ty brandeburské vlky! palicemi do nich, nežli nás všechny rozsápají. Jenom se obořme, však ono to půjde; kde je kdo šlechetný, postaví se do šiku!“ — Tak

mluvil Chotoun a přistoupil k Ctiborovi, kterýž se byl, náramným hlukem z tichého přístřeší vylákaný, také mezi sběhlé množství přimísil.

Ale další toto rozmlouvání ukončilo se teď křikem, kterýž na jiném místě povstával. Mistr Jiskra protrhnul se totiž mezi tím ze svých mrákot, otevřel oči a zpomenul si, co se bylo přihodilo, i pozvednul zase tělo své drahé Marty jako dítě milou hračku, a dal se žalostí poznovu do nářku, až pak náramným vztekem rozlícený všechnu bolest na krátkou dobu v sobě udusil a vrahům zlořečiti začal.

„Ale ať mi ruce ochromnou — ať jako mrcha scepením!“ sápal se hlasem vysokým — „jestliže se nepomstím a tuto vraždu stonásobným, tisíceronásobným způsobem nevynahradím. Nestarej se, moje ubohá Marto — nestarej se! já ti vystrojím pomstu, že bude o ní celé království rozprávět. Ne jednoho z těch cizáků, který svou zlořečenou ruku na tebe pozvedl — ale všechny, všechny budu stíhat a vraždit, krvavé řemeslo si z toho udělám — a neukryju hlavu pod střechou, nepoložím tělo na odpočinek — nechť trpí déšť a vítr, parno a zimu, dokud to plemeno nezahyne — a kdybych je měl vlastníma rukama vyhubit.“

„To budeš mít mnoho co kovat, milý kováři!“ ozval se hlas mezi množstvím; „to ti upadnou ruce, nežli bude dílo hotovo.“

„Kdybych byl slaboch jako ty,“ zkřikl mistr, „nebo kdybych páchnul leností jako tvoji tovaryšové, snad bych umdlel a klesl a pošel, jakož bych také opravdu zasluhoval. Ale já jsem ještě kus poctivého člověka, bez bázně před lidmi, a neklesám, nezoufám, třeba byl tu největší ztrátu utrpěl — já se ještě postavím! Však ty budeš také jinak zpívati, nejsi-li pouhý pařez v lidské podobě, až ti ženu zabijou a dítě uškrtí, nebo až ti otce a matku zardousí a střechu nad hlavou zapálí! Zatím jdi a zalez do díry a schovej se i se svou chasou jako bídný bázlivý zajíc. Já ale budu tak dlouho běhati a tak dlouho křičeti, až předce někoho probudím a tolik pěstí seberu, co by jich na ty zlořečené cizí lebky stačilo!“

„Ten muž mluví dobře,“ prohodil nyní Ctibor k Chotounovi. „To bude ostrý nástroj k našemu zámyslu a horlivý pracovník při nastávajícím díle. Musíme ho hned opoutati a v tom ohni utužiti.“

I chtěl se k němu přiblížiti, ale v tu chvíli nemohl již oumysl svůj vyvesti; neboť se k němu přitočil Kojata a pravil: „Pane, snad bude

prospěšné, abysi pomyslil, že musíme dnes ještě pod střechu. K tomu dostaneme hosti, ne sice na dlouho, ale nesmíme jich zanedbati, jestli tvoje moudrost jinak neurčí. Pojď, pane! Co se tady stalo, to nám neuběhne; do zejtřka se to vykvasí, a pak budeme moci z toho těsta hned bochníky dělati."

„Co jest? co se přihodilo?" ptal se Ctibor jda i s Chotounem ochotně za bývalým šaškem.

„Divná příhoda," pravil tento vyváděje své hosti z hlučného zástupu. „Ty, pane, uvidíš od dnešního jitra známou tvář, a ty, bratře, od večera známé kabáty. Byla tu malá maškara, a teď se udělalo náhlé svlečení." S těmi slovy uvedl je na šíré prostranství, kdež nalezli dvě osoby ve zbrojnošském oděvu, sedící na zemi.

Byl to Adalbert a jeho průvodčí. První utržil totiž v prudkém boji s braniborskou čeledí ránu do čela; na štěstí nebyla však hluboká, jen že mládence omráčila, a že ho musel zbrojnoš z tísně vyvésti, potom k nejbližší zdi na zem posadit a rychle mu ránu zavázati. „Nelekej se, pane! . . . . nezlob se!" mluvil přitom; „nic z toho nebude, leda malý stroupek, jako když kočka škrábne; já to znám. Ale rád bych to, pane, viděl, kdybys mohl zůstat seděti nebo ležeti, kdybysis mohl hned odpočinouti — máme ještě

kus cesty, a kolem se to vzteká jako poplašený roj sršánů. Počkej, něco mi napadá; já se podívám, zdali naše tovaryše najdu; neměj starosti, zde jsi ve stínu — zde si tě nikdo nevšimne.“

I nechal ho seděti a vběhl zase mezi lid a hledal, až dopadl Kojatu. „Bratře,“ promluvil k němu, „teď musíš okázati, jak české milosrdenství vypadá. Ty nám sice tuze nevěříš, jak se prvé zdálo; avšak ty ještě uvěříš. My nejsme, co se býti zdáme.“

„To vím,“ řekl Kojata, „a radil bych ti, abysi vzal nohy na ramena, nežli tě poznají; snadno by ti mohli v hořící kovárně ustlati, kdyby vyčenichali, že smrdíš jako holomek toho dlouhého Oty.“

„Milý člověče,“ namítal zase zbrojnoš, „já jsem Čech, poctivý Čech —“

„Ovšem, ovšem,“ řekl Kojata; „proto se také na to dušuješ; jinak by ti to živá duše nevěřila. Prosím tě, poctivý Čechu, nech mě, abych nedostal chuti o tvé upřímnosti tady slovíčko prohodit; mohlo by vypadnouti, že je strakatá, a ta by našemu lidu nechutnala.“

„Moje upřímnost je čistá, jednobarevná, že bys ji prohlídnul jako skalnatý potok, jen kdybysi chtěl, bratře!“ odpovídal zase zbrojnoš.

„Čili jsi neviděl, že jsme tady na tu cizozemskou čeládku dotírali, až z toho kusy lítaly? To mi věř, já bych do ní mlátil, až by ani slámy nezbylo, jen kdyby se nechalo dělati — kdyby nemusel našinec sukni nositi, jakou na něho páni pověsí — kdyby měl jen kde co hrýzt; to mi věř, že je nás teď mnoho v tom osiřelém královském domě, kteří zubami skřípáme; ale teď nechci o tom nebo o sobě rozprávěti — já ti mám něco o svém tovaryšovi pověděti — pojď semnou a podívej se na něho . . .“

„Jděte jen svou cestou,“ odbýval ho Kojata. „Já si dovedu čas i bez vás ukrátit.“

„Ty si ho ale *musíš* při nás ukrátit,“ řekl zbrojnoš prudce; „nechceš-li, abych ti řekl, že máš mozek z kaše a srdce z kamene, že jsi šeredný nevděčník.“

„I ty ostrohubá poctivosti!“ zvolal Kojata. „Snad nebudeš tu službičku tak draze počítati, že jsi ve bráně se žoldnéřem promluvil a nám volný průchod způsobil?“

„Já nejsem tak hladový krejčí, abych na plášť svých zásluh každý příštipek sbíral,“ řekl zbrojnoš velmi horlivě. „Já vám nic neudělal; ale můj tovaryš — dnes ráno — pamatuj se: neměl jsi se houpati?“

„Byl jsi ty mezi těmi holomky, kteří mě popadli, až mi kosti chrastěly?“ ptal se Kojata a nemálo se zamračil.

„Na to ti dám jindy odpověd,“ řekl Adalbertův průvodce, „třeba to pláclo, až ti tvář zabrní. A jak se mi zdá, byl by můj tovaryš dobře udělal, kdyby ti nebyl pomohl na nohy ani tvým přátelům — ano, ano, jen koukej! to byl můj tovaryš, a leží nynčko raněný, že zde českou kůži bránil.“

„Brandeburský rytíř?“ divil se Kojata.

„Pojď a podívej se,“ řekl druhý a táhl šaška za sebou, kterýž se déle nezpouzel a jen cosi bručel.

Ale když nabyl přesvědčení, že je to v skutku mladý rytíř, kterýž ho byl ráno z rukou jistého zahynutí vysvobodil, tu požádal jen o malé ztrpení, vrátil se honem zas mezi houf, aby sehnal Chotouna, chtěje se s ním poradit, a tu napadl také Ctibora. I pověděl jim, co se bylo přihodilo, a ti se ovšem nemálo divili.

„Nu, co myslíš, pane?“ ptal se potom Kojata. „Tys nyní velitelem v mé chatrné domácnosti — máme toho mladého Branibora vzíti pod střechu, nežli mu bude lze pohodlně domů se vypravit? Zdáť se, že se po své krvi nezdařil a že si nenasadíme štíra do hnízda.“

„Ovšemť,“ řekl Ctibor po krátkém rozmyšlení, „onoť je veliké opatrnosti potřebí, ale pod tvou střechou neuvidí jinoch nic nebezpečného; co se posud děje, ukrývá se v našich prsou. Ostatně myslím, že je ten mládenec šlechetný člověk, i bylo by dobře míti takového přítele mezi tou čeledí; a kdyby i nešlechetností zapáchal: radila by předce moudrost hleděti si jeho přátelství, aby nám jinak škoditi nemohl. Před lety byl bych arci toto naučení zatratil; ale věk oblomil tvrdou hlavu, a obecní nebezpečí je tuze veliké, abychme si měli snad ještě více nepřátel dělati. Jděmež tedy a chovejme se k němu lidsky, jakož on se k nám zachoval.“

I šli tedy. — „Ale,“ prohodil nyní Chotoun, „proč vychází v zakuklení, jakoby po něčem slídil? A mně se zdá, že po nás pase. Ten jeden alespoň hned v krčmě po nás očima střílel, a pak se oba na nás věšeli, jakoby nám chtěli mermomocí pod prsty a pod žebra nahlídnouti.“

„I nech je nahlížeti,“ řekl Ctibor, „však nic nevypátrají. Opášeme se opatrností, a poněvadž není rána zlá, jak sám pravíš, můžeť mládenec snadno do jitra pod tvou střechou zůstati, an se celá příhoda jinak zatočiti nenechá. Jáť jen tebe lituji, ubohý příteli — tys v tom nejhůře a pozbudeš skrze nás všeho pohodlí; neboť

mimo nás nalezneš doma ještě hosta, kterého ses také dozajista nenadál.“

„Koho?“ ptal se Kojata.

„Já ho neznám, a on mi nepověděl, co obnáší. Přišel s večerem a zdá se býti pod tvou střechou velmi povědomý.“

„Povědomý?“ divil se zase Kojata. „Mladý? Starý?“

„Mladý,“ řekl Ctibor. „Nechci nic prorokovati; ale zdá mi se, že je to člověk, kteréhož dávno očekáváte.“

„Markytčin . . .?“ zvolal Kojata nad míru překvapen.

„Tak se podobá.“

„Soudce na výsostech! Co se to dnes děje? Nehněvej se, pane!“ mluvil poctivý šašek u velikém pohnutí dále — „však se nebudeš hněvati, neboť jsi moudrá hlava — tuhle jsme na místě — tu je raněný mládenec; ale nyní dovol, abych ještě před tebou cestu svými podešvy umetl — vždyť snad i beze mne do hnízda doletíte? Já poletím napřed. Nemáme daleko.“

A po těch slovech se u velikém pohnutí obrátil a zanechav Ctibora s Chotounem u raněného mládence letěl k blízkému domovu.

9.

Když se blížil večer, bylo ticho v ulici, kde Kojata přebýval, i bylo ticho v světnici, kde hosté jeho, Ctibor s Eliškou, a nešťastná Markytka seděli. Prvnější dva byli zabráni do hlubokých myšlének a poslední hleděla na prázdnou kolíbku. V tom se klepalo z venčí na dvéře, a sice právě tak, jako když Kojata ráno s hostmi přicházel. Skoro nevědomky a jen jako ze zvyku zvedla se Markyta a šla otevřít. A když otevřela, stál před ní mladý člověk v selském oděvu, s osmahlou tváří po parném slunci, uprášen a unaven, jako by z daleké cesty přicházel.

A sotva ji spatřil, roztáhnul ruce a chtěl zkřiknouti: „Markyto!“ ale pro prudké tlučení srdce nemohl ze sebe slova vypraviti, oči se mu zalily slzami, a on hleděl mlčky, ale s velikou toužebností po dívce.

I tato hleděla na něho upřenýma očima, pak ale řekla: „Dobré jitro! Pojď, my se už vyspali; ale dej pozor, ať se maličké nezbudí!“ — a s těmi slovy se obrátila dávajíc příchozímu znamení, aby šel za ní.

Ale pohled a slova její pronikly příchozího v hlubinách duše jeho, i zděsil se a ztrnul, a srdce

jeho, před chvílí ještě prudce bijící, bylo by málem zledovatělo.

„Markyto! moje Markyto!“ zvolal nyní třesoucími se ústy. „Duše moje! posečkej a promluv! Uvítej svého Viktorina jináč — on toho zasluhuje!“ I chytil ji při těch slovech za ruku a hleděl jí, pokud soumrak dovoloval, tak dychtivě do tváře, jakoby v ní spasení své duše vyhledával.

Dívka se nechala vzíti za ruku, ale hleděla na něho tak studeně, že mu poznovu mráz všechny oudy přeběhl. Potom řekla: „Jen pojď, hosté se již scházejí. Družička plete věnce a já mám sukni připravenou.“

„Milostivé nebe!“ zvolal nyní příchozí s velikou bolestí. „Co se to děje? Změnil ten krátký čas moji tvář tak velice, že na ní ani té nejmenší památky bývalé podoby nezůstalo? — anebo vyschnul pramen její paměti až do nejhlubšího dna, že nemá dost malého poznání, kdo s ní rozpráví?“ A velice stísněn kráčel za Markytou, kteráž se nyní rychlými kroky do jizby vracela. A když vešla přes práh, obrátila se zas k němu, položila prst na ústa, dávajíc mu znamení, aby se tiše choval, šla po prstech ku kolébce a tam se radostně zasmála. Příchozí ale zastavil se u samých dveří a hleděl na ni s hro-

zným tušením; čím dále, tím jasněji přicházelo mu na mysl, v jakém stavu se rozum dívčí nachází, a žalost jeho byla náramná.

Nyní zpozoroval ale také Ctibora s Eliškou ve světnici. I obrátil se tedy k nim a řekl: „Pochváleno budiž jmeno Páně! Není doma hospodář? Já jsem přítel Kojatův, kterýž po delším čase opět přes práh jeho přichází a velikou změnu tady pozoruje.“

„Tedy počkej, až se Kojata navrátí a tu změnu ti snad vysvětlí,“ odpověděl Ctibor. „My jsme teprva odedneška pod jeho střechou a neumíme žádné zprávy podati.“

„Žádné zprávy?“ opakoval příchozí; pak přistoupiv blíže doložil tichým hlasem: „A nemůžete mi ani o stavu této dívky nic povědĕti? Já nevím, jsem-li vlastním utrpením nebo dlouhou cestou tak zchvácen, že nemohu zdraví od choroby rozeznati — anebo je v skutku dívka.... nemocná, že se ke mně chová jako k člověku cizímu, ačkoli jsem její nejvěrnější přítel?“

„Její nejvěrnější přítel?“ opětoval Ctibor, hledě naň bystrýma očima. „To je velké slovo. A má toho dívka důkazy? má přesvědčení, že jsi jí ve všem věrnost zachoval?“

„Neporušenou,“ odpověděl příchozí velmi horlivě. „A s tím ujištěním jsem také od ní odešel.“

„Tedy budeš mít lehčejší svědomí, nežli bych v tobě podle stavu této dívky vyhledával," řekl Ctibor vážně. „Bůh dej, abys to mohl také hospodářovi dokázati, neboť on ve tvou neporušenou věrnost jaksi nevěří — to jest: jsi-li ten, kterého si myslím a který si byl tuto dívku oblíbil."

„Ten jsem, ano!" řekl příchozí. „Jsem Viktorin, který v této dívce vezdejší nebe nalezl, jak praví stará píseň. Museľ jsem na čas odejít, ale myšlení moje vracelo se každou chvíli k této dívce a toužení moje neslo mě sem v duchu přes hory a doly; v duchu byl jsem u ní každý den."

„Tedy hleď, abys jí to vysvětlil," odpověděl stařec přísným hlasem; „neboť ona o tom, zdá se, nevěděla, a tato nevědomost učinila pustinu v její mysli a paměti; hleď, abys to i hospodáři vysvětlil, neboť v očích jeho spadla míra přátelství tvého velice."

A Viktorin se obrátil po těch slovech k Markytě i chtěl k ní promluvit; ale ona kynula, aby pomlčel, klekla si na podlahu, přehnula se přes kolébku a začala temným hlasem písničku zpívati, jakoby chtěla dítě uspat. A Viktorin ztrnul poznovu a rozpomenuv se na minulé časy, pocítil velikou žalost, a přisednuv k nešťastné dívce,

začal k ní líbeznými slovy mluviti; ale ona ho na počátku ani neposlouchala, a když se konečně k němu obrátila, jakoby chtěla pozor dávati, bylo na ní patrno, že smyslu slov jeho nechápe a že jen pouhé zvuky poslouchá. A Viktorin přestal konečně pro velikou lítost mluviti a skloniv těžkou hlavu na dlaně, zůstal tak v hlubokém mlčení seděti.

I Ctibor mlčel a zabral se zase do myšlének, a když zhynul poslední úsvit letního večera, jenž byl až posud jizbu polovičním šerem naplňoval, vzchopila se Eliška, ježto byla za den celou domácnost poznala, rozdělala oheň, rozsvítila kahánec a jala se skrovnou večeři připravovati. I byla s ní hotova, ale Chotoun a Kojata se ještě nevraceli. Sám Ctibor začal jaksi pečlivě hlavou potřásati.

„Jen aby je nebylo nic zlého potkalo!“ prohodil starostlivým hlasem, ale ohlédnuv se po Viktorinovi umlknul a doložil jen v duchu sám k sobě: „Braniborská osidla jsou nastavena se všech stran a z horlivosti přehlídne člověk snadno, kam kráčí. Jeť arci svrchovaný čas, aby se vyhledávalo pomoci; ale budeť také potřebí, aby se to činilo s velkou opatrností, dokud není alespoň nějaké síly pohromadě. — Teď by tu mohli být již nazpátek,“ řekl pak zase k Elišce. „A Chotoun

by měl na to zvláště pomysliti, raněná ruka jeho bude potřebovat odpočinutí.“

„Já myslím, že se šťastně a brzo vrátějí,“ řekla Eliška, „a že jim bude večeře chutnati. Ty bys mohl ale snad pojíst, otče ... zajisté jsi hladový.“

„Na mne nemysli s tělesní posilou,“ odpověděl stařec. „Tělo mé se živí toužením po jistých opravách a nezpomene na pokrm. Bude snad potřebněji, aby tento mladý člověk, tento neočekávaný host, k míse zasednul. Zdá se býti po daleké cestě, a není-li žalost srdce jeho větší nežli mdloba oudů, bude mu krmě chutnati.“ I přistoupil k Viktorinovi, ale zpozoroval, že mladík buďto sedě spí anebo v takovém zamyšlení vězí, že neví, co se kolem děje. „Bůh dej, aby to byla tichost mysli a nikoli pouhé zemdlení, kteréž tě vedle nešťastné dívky tak spočívati nechává,“ řekl stařec polovičním hlasem, a oči jeho spočívaly na mladé, statné postavě s velkým zalíbením. „Bylo by škoda té pěkné šupiny, kdyby v ní nahnilé jádro vězelo.“

Ale vnitřním nepokojem popouzen vyšel ze světnice a přešel dvoreček, aby se při měsíčním světle před stavením ohlédnul, zdali by někde přátele nespatřil, které již skoro netrpělivě očekával. Ale sotva že vyšel pod šíré nebe, zaslechl

temný hlahol mnohých hlasů a mezi tím pronikavé provolávání. I poznal, že se na blízku veliký sběh lidu děje.

„Zavři za mnou, milé dítě!“ řekl na to vrátiv se k dceři, „a nepouštěj nikoho, dokud se nebude známě klepati. Já se podívám jen k nejbližším stavením.“ A nedávaje Elišce na její poptávky již žádných odpovědí, pospíchal ven z ulice, až přišel na prostranství, kde Jiskrova kovárna hořela, kde nové zločinství Braniborů spatřil, přátele své nalezl a hospodářovi o novém hostu pověděl.

Skoro bez dechu přiletěl Kojata ke dveřím svého domova, a hlasitěji nežli kdy jindy dala pěst jeho obyčejné znamení. Eliška mu otevřela.

„Jak? ty ušlechtilá hvězdo?“ zvolal šašek, poznav kdo mu otvírá. „Ty sama vybíháš, abysi osvítila cesty mé? Kde je — host? kde je ten člověk, o němžto mi právě tvůj otec pověděl?“

„Mluvil jsi již tedy s otcem?“ zaradovala se dívka místo odpovědi. „A kde pak jsi ho zanechal?“

„Jde v patách za mnou,“ řekl Kojata pospíchaje do světnice. „Neměj starosti.“ A co nejkvapnějším krokem vešel přes práh a při světle hořícího kahánce nalezl v skutku člověka, po němž

se byl nadarmo dlouho sháněl, a pro nějž byla Markyta bolení hlavy dostala.

Dívka tu seděla ještě u kolébky a pevně spala; Viktorin se byl ale silným tlučením přicházejícího hospodáře ze své poloviční dřímoty a hluboké sklíčenosti ducha protrhnul, i vzchopil se a stál nyní u prostřed jizby, an se Kojata mezi dveřmi objevil.

„O můj bratře! můj otcovský příteli!“ zvolal příchozí mládenec velmi živě, sotva že hospodáře uviděl, a chtěl ho vřele obejmout; ale Kojata rychle ustoupil a vztáhl ruku, aby mu nemohl Viktorin k tělu přikročit. A srdce jeho pohnulo se velikým hněvem, ačkoli nebylo od přirozenosti takové, aby bylo hněv a zlobu krmilo, a tváře jeho zahořely krví a hlas jeho se třásl, když začal mluviti.

„Co chceš, člověče, pod mou střechou?“ pravil k němu. „Máš tak velikou mlhu na rozumu a tak rozežraný vřed na srdci, že mi samochtě do ruky vbíháš a pomstu moji vybízíš? Myslíš opravdu, že neumím tíži tvého provinění ocenit a míru pokuty vymyslit?“

„Ustaň, Kojato!“ skočil mu Viktorin vážně do řeči, „abysi nelitoval jedovatých střel, které do mého srdce vypouštíš. Já znám tíži provinění svého — je-liž to jaké provinění, že jsem *musel*

na čas odejít; ale nikdy jsem se nenadál, žeby mě mohl věrný služebník velikého krále proto pokutovati, že jsem dítě jeho, dítě slavného Otakara, tu naději celého národu, do vazby sprovodil a sebe sám z české země vyhostil.“

„Co pravíš, člověče?“ zkřikl Kojata, a vyvaliv oči přistoupil blíže, jakoby se chtěl očima i ušima o pravdě Viktorinových slov přesvědčit.

Ale statečný mladík hned neodpovídal; oči jeho obracely se po Elišce, kteráž vešla, i zdálo se, jakoby litoval, že byl již tolik před neznámou osobou pověděl.

„Mluv, co jsi to řekl?“ dotazoval se tedy zase bývalý šašek u velikém pohnutí. „Neohlížej se po tvářích, které pod mou střechou nalezáš; třebas ty je neznal, předce můžeš před nimi všechno tajemství odhaliti, co se škody a prospěchu české země dotýká; já znám barvu jejich a věřím jí jako sám sobě. Co jest tedy, mluv!“

„Aj!“ řekl Viktorin, „co se ptáš, jako bysi ani toho nejmenšího zdání neměl, kde jsem se ten čas zdržoval? Vždyť jsem vám to dal zkázati, nežli jsem Prahu opustil, proto že nezbývalo času, abych vám to byl přišel sám oznámit.“

„Nám? A co to bylo? My neslyšeli o tom ani slova.“

„Ani slova?“ podivil se Viktorin. „Jáť předce žádal matku, aby vám přinesla moje pozdravení, abyste ve mně věřili a navrácení moje pevně očekávali!“

„Tvoje matka nám nic nevyřídila,“ řekl Kojata. „Buď vedla sama nářek, že neví, kam jsi se zatoulal, anebo nás nevlídně odbyla, že tě nehlídá.“

„Moje matka?“ zvolal mládenec u velkém ustrnutí.

„Ano, ta žena, kterou nazýváš matkou, ačkoli spíše krahujec holuby vysedí, nežli ona tebe porodila,“ dokládal Kojata. „Ono jí to nikdy nevonělo, že jsi k nám docházel. Ale proč? to ví sám rarášek, její přirozený bratranec.“

„A já ji předce tak prosil! Jako oblažení své duše kladl jsem jí to na srdce!“ zabědoval nyní Viktorin. „A vy tedy nevíte? vy snad myslíte, že jsem se vám zpronevěřil — že jsem Markytu opustil?“

„Tu se podívej, jaké následky tvé odejití a naše myšlení mělo!“ řekl Kojata i ukázal na sestru, která ještě pevně spala. „A příčina tvého zmizení musí býti nad míru veliká, aby mohla omluviti neštěstí, které nás potkalo. Co jsi se to zmínil o dítěti nešťastného Otakara?“

„*Že právě od něho přicházím!*“ odpověděl mládenec šeptaje, až k samému uchu Kojatovi se nakloniv.

„Cože pravíš?“ zkřikl tento jako u vytržení. Ale v tom se ozvalo hlasité klepání na dvéře, že nemohl mládenec odpověděti.

„To je pán! to jsou přátelé!“ zkřikl Kojata, a točil se nevěda, má-li se déle s Viktorinem obírat nebo jít otevřít. Teprva když se sama Eliška hnula chtíc vyběhnout, zaskočil jí cestu a řekl: „Počkej, panno ušlechtilá! to není práce pro tebe. Rač raději na mou ubohou Markytu laskavě dohlédnouti, kdyby se snad probudila, což bych si nyní také přál. Ty ale, příteli! rozhosti se, jako jsi jindy činíval, a připrav se ucho moje novinami napojiti, aby spadl kámen alespoň s jednoho srdce — druhé je beztoho již....“

Ale nemohl domluviti. Nové klepání ho volalo. Skokem letěl ven, a za chvíli na to vrátil se opět, uváděje Ctibora, Chotouna i zbrojnoše, kterýž podporoval raněného Adalberta.

10.

Pozvolna utichl zase hluk, kterýž byl příchodem tolikera osob Kojatův příbytek naplnil. Dívky odpočívaly na chatrném, ale čistém loži v malé vedlejší komoře; Markyta již tiše spala, a Eliška byla by se po nábožné modlitbě také ráda v utěšené sny zabrala, i doufala, že se jí to tím spíše podaří, an jí něco příjemného na mysli tanulo — totiž Adalbertův obraz; ale ono se to nechtělo jaksi dařiti. Uleklať se ovšem na počátku, když v raněném zbrojnoši šlechetného panice a vysvoboditele poznala; ale toto uleknutí přešlo konečně v jakési rozkošné pocítění a radování, že je tak blízko u něho, a jenom to jí dělalo ještě nepokoj, že nemohla zvědět, co jeho přestrojení vyznamenává; s tím nepokojem šla také na lože a ten jí nedal bezpochyby tak snadno usnouti; alespoň nevěděla o jiné příčině, proč by jí bylo srdéčko nepokojně tlouklo.

Raněnému Adalbertovi upravil Kojata poležení v jednom koutě jizby, a průvodce jeho posadil se vedle něho na podlahu, chtěje takto noc přečkati. Ostatní mužové nemyslili ještě na odpočinek, neboť byli vesměs u velikém pohnutí, i měliť ještě vespolek co mluviti.

„Jděme na dvoreček, tam nám nebude žádný zakuklený vyzvědač po ústech hledět," řekl Kojata pošeptmo k hostům svým, mrštiv přitom očima po braniborském zbrojnoši. „Tam hoří jen hvězdy nad námi, a ty nás nezradí."

A přátelé učinili podle slov jeho a vyšli ven a počali polohlasitou rozprávku. „Mluv upřímně a bez ostýchání," začal hospodář k Viktorinovi. „Tento ctihodný muž je Ctibor, věrný služebník nebožtíka krále, a navštivil Prahu, aby přičinil hlavy i pravice své ku spasení našeho království."

„Ctibor, jemuž také moudrá hlava říkali?" ptal se Viktorin velmi horlivě — „a kterýž by se byl samou moudrostí bez mála o hlavu připravil?"

„Ano, ten!" dosvědčoval Kojata. „Slýchal jsi o něm, ptáčku?"

„Kdož by nebyl slýchal v české zemi nebo alespoň v Praze o muži, kterýž musel jako vyhnanec z vlastního domova odejíti, že chtěl ku slávě českého krále raditi!"

„Nechme toho, mladý člověče!" řekl Ctibor. „Netřebať nyní o minulosti rozprávět, kdežto přítomnost všechen náš zřetel požaduje. Pověz, co náš hospodář od tebe žádá, milý příteli!"

„Ano, počni již ve jmenu božím!“ řekl Kojata, obrátil se pak ale ještě k Ctiborovi: „Abysi však, pane, věděl, na jakou váhu slova jeho položiti, tedy věz ještě, že je v skutku člověk, jemužto jsem svěřil nejdražší svůj poklad na světě, jakož jsi ty prvé sám již znamenal. Já ti ho chválím jakož poctivého člověka, a on toho také zasloužil. Když jsme se poznali, nechal oblomiti vůli svou, a šel a dal se na hradě královském do služby brandeburské, a vylíčil tvář i řeči svoje falešností, aby získal důvěry — a to jen proto, jakož posud pevně věřím! abych dostával jisté zprávy o dítěti svého nebožtíka pána, ježto bych byl rád na rukou nosil, k němužto jsem ale jako prašivý pes ani z dálí páchnouti nesměl. Ach, byly to zlé časy!“

„Nech, příteli, žalostného zpomínání!“ prohodil Ctibor. „Nevíš-li, že máme dílo před sebou, kteréž velí hleděti ku předu?“

„Nu tedy vypravuj, cos mi povinen!“ řekl Kojata Viktorinovi. „Nechť se vespolek naše srdce novým hněvem rozpálí! Mluv, jak jsi přišel z Prahy, abych již viděl, že jsi tak s námi falešně nezahrál.“

„To víte beztoho,“ začal na to Viktorin, „že dlouhý čas o tom pověst proskakovala, že hodlá markrabě Ota vdovu královnu přísně držeti,

až ji také všeho komonstva pozbavil; ale že by s ní ještě hůře naložiti směl, nemohl se nikdo nadíti, a my věrní, kteří byli u nich nejblíže, nemohli jsme již dokonce nic horšího očekávati, poněvadž nám srdce již při tom krvácelo, co musela královská paní se svým outlým dítětem ve vlastním domě snášeti. Mimo nadání počne se ale jednoho dne mezi naším lidem v hradě mluviti, že ji z Prahy povezem, a náš hejtman vybíral k tomu pouhé cizozemce, samé drsnaté chlapíky; jenom jediný domácí měl k nim býti přidán, aby byl jako nejbližším služebníkem samé královny a jejího sirotka. I ztrnul jsem, slyše co má ty drahé osoby potkati, a prosil jsem o tu službu hejtmana; já mu namluvil, že nemůže bedlivějšího strážce, nežli já jsem, nalezti; lhal jsem — Bůh mi odpusť! že učinil nebožtík král otci mému křivdu, že chci jeho vdově stejnou měrou spláceti, i velebil jsem Branibora jakožto spravedlivého opravce všech věcí v českém království a zavazoval jsem sebe k věčné úsluze. Lest moje se podařila; nejvíce přispělo k tomu bezpochyby to, že jsem dříve celý čas pilný pozor dával, abych pravé smýšlení své na jevo nedal a vždy jenom jako jeden z oněch se okazoval, kteří dobrovolně a s velkou chutí brandeburskou službu přijali, aby měli čím hrdlo na-

plnit. Zvolili mě tedy, abych byl nejblíže při osobě samé královny a mladého Václava, dílem abych jim posluhoval, dílem abych kroky jejich střehl, a když by bylo potřebí, též vyzradil. To všecko rozhodlo se na přísný rozkaz Oty odpoledne v několika hodinách, a ještě před večerem měli jsme odejet. Mně stačilo sotva tolik času, že jsem mohl k matce doskočit a ji požádat, aby vám pověděla, proč Prahu náhle opouštím. Jáť myslil tenkráte, že nebudou čeští pánové takové vzdálení mladého krále svého trpělivě snáseti a že nás nový rozkaz Oty brzo zase nazpět povolá. I odcházel jsem z Prahy s tou myšlénkou, že mi otcovský můj přítel i moje drahá Markyta porozumí a odpustí — a nenadál jsem se, že je teprva po dvou letech zas uvidím, a že se vespolek tak smutně shledáme!“

Při těch slovech se Viktorin žalostně zamlčel a podal Kojatovi ruku, kterouž mu tento vřele stiskl. Po malé přestávce vypravoval dále: „Byl sychravý, chladný večer v měsíci listopadu, když jsme vyjeli z královského hradu. Královna seděla na hrubém voze na otepech slámy, Otakarův syn ležel jí na klíně a plakal; já seděl na druhém konci vozu, a vedle mne stará, mrzutá žena, kteráž měla býti komornou, společnicí a zrádkyní vdovy královské. Okolo nás klusalo

dvacet jezdců s obnaženou zbraní. Srdce moje bylo jako rozštípeno, já se musel za žebra popadat a je tisknout a do rtů se kousat, nechtěl-li jsem v hlasitý pláč vypuknout.“ — A po těch slovech se Viktorin zase zamlčel, a ostatní tři mužové mlčeli s ním v hluboké žalosti. Bylo to poprvé, co o tom nešťastném večeru od očitého svědka vypravovati slyšeli.

„Aj, pánové a přátelé! což pak se scházíte do němé rady?“ ozval se najednou blízko nich Adalbertův tlumočník, jenž byl spícího pána opustil a zvědavostí i mrzutostí, že chtěli domácí něco před ním tajiti, potichu z jizby vykročil.

„Do němé nikoli,“ odpověděl Kojata; „ale poněvadž je opatrnost matka prospěchu, učíme se šeptem mluviti, aby nepadla slova naše do uší, kdež by mohla jako semeno zlé zrady vyrůsti.“

„Velmi moudře promluvíno, pane hospodáři!“ odpověděl zbrojnoš; „ale já ti musím ještě podotknouti, že jakož někdy opatrnost a chytrost k prospěchu bývá, rovněž také trocha důvěry časem škoditi nemůže. A můžete-li Viktorina v radě míti, nevím, proč byste k ní také Bohuše nepřipustili.“

„Jak?“ zeptal se Kojata rychle. „Ty znáš tohoto mladíka?“

*

„Abych ho neznal!“ usmál se zbrojnoš. „Arciť jsme se již na dvě leta neviděli; ať se jen ale na mne podívá a řekne, zdaž na mé tváři nic známého nevidí!“

„Přisámbůh!“ řekl Viktorin v několika okamženích, když mu byl při měsíčním světle ostřeji do tváře nahlédl. „Je to Bohuš, s kterým jsem na královském hradě v brandeburské službě stával. Tenkráte byl duše poctivá.“

„Děkuji za to *tenkráte*,“ řekl Bohuš. „Já nemám obyčej smýšlení svoje svlékati jako had kůži na jaře, a barva moje, třeba se na rozličném světle rozličně leskla, je předce vždycky stejná.“

„Ale co jsi hledal dnes na Zderaze?“ ptal se Kojata netrpělivě. „A proč jsi strčil hlavu do cizí kukle a k tomu ještě s člověkem . . .“

„Toho ve své horlivosti ušetři, moudrý hospodáři!“ vskočil mu Bohuš do řeči. „To je bílý havran mezi hejnem černých dravců — chceš-li člověku v cizí kukli věřiti. A pokud jsem zpozoroval, je nezdárný syn země brandeburské, neboť má outrpnost s českým královstvím a chtěl se očitě o neprávi přesvědčiti, o němžto slyšel, že se páše od jeho krajanů. Proto šel na Zderaz.“

„A za jakou příčinou chtěl se o tom přesvědčiti?“ ptal se Ctibor. „Chtěl snad vidět, je-li míra toho nepráví posud jenom po kraj, aby se mohlo ještě nové na to nasypat?“

„Já nejsem, pane, jeho důvěrník, a provázel jsem ho jenom proto, abych mu vysvětlil, čemu by neporozuměl,“ odpověděl zbrojnoš uctivějším způsobem nežli posud rozprávěl. „Takéť jsem již něco k jeho chvále pověděl — a chceš-li, pane, všecko vědět, tedy vez, žes ty sám byl jedna z hlavních příčin, že jsme se dnes na pouť vydali.“

„Já?“ podivil se Ctibor.

„Nic jinak; i nevěděli jsme, kde bychme tě jinde nežli na Zderaze hledali.“

„A co by chtěl mladý cizozemec od starého muže, jehož nezná, jehož toliko jednou spatřil?“

„To nevím,“ krčil Bohuš rameny. „Každý člověk mívá kus tajnosti; možná, že máš ty sám něco v nejzadnějším uzlu svých zámyslů, co bysi nerad každému na nos pověsil, ku příkladu člověku jako já jsem.“

„A kdož je tvůj pán?“ ptal se Ctibor dychtivě.

„Brandeburský rytíř,“ odpověděl zbrojnoš. „My mu říkáme rytíř Adalbert, a kdo má tro-

chu tenčí uši, slyšel dotvrzovati, že je miláček samého pana Oty, ba někteří povídají, že mezi těma dvěma nějaké velmi ouzké přátelství vyčíhali. Já to nevím, ale tou radou mohl bych vám býti, abyste mu věřili. Avšak což mluvím a svou upřímnost vykládám! Vy *nechcete* člověka do rady, kterýž býval jedenkráte poctivá duše, jak sám ten povídá, kterého jsme prokleli, že se mezi katy královské vdovy a jejího dítěte samochtě *dral* — a nyní tu mezi vámi v radě stojí, ačkoli bych měl právo se ho ptáti: Jak sem přicházíš a kde ses tady vzal?“

„Ty?“ ozval se Kojata horlivě. „Snad proto, že nevězí v brandeburské hazuce? Že je mezi svými? že přiletěl český pták do českého hnízda? Na to se ho ptej, až bude státi před tvou soudní stolicí; teď je ale hostem u mne jako ty.“

„Jen že já mám v koutě holé jizby a on v teplém srdci ustláno!“ prohodil Bohuš kysele. „Nu, jak se tvé moudrosti líbí! A nepotřebujete-li na hradě Pražském žádných přátel: také dobře, budu alespoň bez starosti.“

„Nemluv tak hořce, Bohuši!“ ozval se nyní Viktorin. „Moje noha stojí teprva třetí den zas na zemi české, ale co jsem v tom čase viděl a slyšel, učí mě, že tu není radno člověku na

první pohled věřiti, když se jedná o věci veliké. Jsi-li ale člověk bývalý....“

„To můžete zkoušeti!“ dal se zbrojnoš polo mrzutě do smíchu. „Já nevím, jaké vlastnosti člověk míti musí, má-li se do vaší rady dostati; je-li k tomu ale srdce potřebí, které puká hněvem nad útisky, jimiž je království české sklíčeno; je-li k tomu hlavy potřebí, která přemýšlí, jak by mohla ty hladové kobylky jednou ranou zamáčknouti: tedy vám je mohu podati, a nádavkem dostanete dvě ruce, kteréž dovedou meč i na ty lebky vytasiti, ježto se teď pansky před nima vypínají a rády by je do železa ukovaly.“

I naklonila se mu konečně mysl spojených přátel a po dobrém uvážení vzali jej do rady.

Ctibor spoléhal nejvíce na obecný lid, chtěje s ním něco k ulehčení země podniknouti; Kojata i Chotoun byli s ním jednoho mínění; ale Bohuš vrtěl hlavou a chtěl pomoc u pánů hledati. K němu se klonil i Viktorin.

„Já pánům nevěřím,“ bránil Ctibor svoje mínění. „Vlastní prospěch jde jim obyčejně nad prospěch obecní, a v těchto různicích, v tom hrozném neřádu věcí veřejných nalezá veliký díl našich pánů bohaté kořisti; tuť myslejí, že by mohli zase uloviti, co jim Otakar přistřihnul.

A na můj hlas nedají už docela ničeho; já jim byl odjakživa jako trn ve chtivém srdci.“

„A já zas myslím,“ navrhoval Bohuš, „že se vysílený, znuzovaný lid k řádnému činu nezmůže, a jeden brandeburský oštěp zaplaší deset hladových nuzáků, kteří si už pranic nedůvěřují. Vždyť to vídám na své vlastní oči, a pošel bych někdy zlostí, že musím na to hleděti. Kdyby se ale páni sebrali, tedy by dostal i nižší lid zmužilosti.“

„A já se vydal také proto na cestu,“ dokládal Viktorin, „abych vyhledal pomoc u pánů. Doufá-li však pan Ctibor podle své moudrosti, že se můžeme také na lid spolehnouti, budu i z té strany nadějně pomoci očekávati.“

„Té očekávej, mladý člověče!“ řekl Ctibor. „Nám přijde pomoc z pevného, věrného spojení sil, kteréž nyní rozdrobené a rozmetené leží, a to nechť jsou panské nebo obecní síly, jen když jsou mužné. Počkejte jen, až přijdou zástupy z krajů, kteréž mají Praze pomahati.“

„Jen aby nepřišli *tuze brzo*, to je má jediná starost,“ řekl Chotoun. „A podle slibů, které jsme jim dali učiniti, myslím, že se nebudou po krajích dlouho toulati. Něco jich přijde již alespoň zejtra, to vím.“

„Nuže ať tedy přijdou,“ zvolal Ctibor, „dokud mohou nohy za sebou vláčeti. Kdybychme to odkládali ještě déle, snad by sem ani nedokulhali. Má-li se co díti, děj se rychle; sice udusíme skutek samým rozvažováním!“

„Jak se ti, moudrá hlavo, líbí,“ řekl na to ještě Bohuš; „ale podotknouti musím, byť i tvoje zástupy přišly, že budete předce jen holýma rukama na železného ježka dotírati. Dej pozor, co jsem řekl.“

I rokovali ještě déle, až je takořka ranní úsvit při tajnostech zastihl.

11.

Adalbert zatím tiše spal. Rána jeho byla sice dosti hluboká, ale nikoli nebezpečná, a dobré vymytí studenou vodou, pečlivé obvázání, měkké položení a zvláště mladická krev — to všecko způsobilo, že ušlechtilý mládenec, když pak na úsvitě z dlouhého a pevného spaní procitnul, ani bolesti, ba skoro ani žádné mdloby necítil.

V prvním okamžení hrubě nevěděl, kde se nachází; teprva krátké rozmyšlení mu vyjevilo, co se bylo minulý večer událo.

„U koho to jsme?“ ptal se svého průvodce, neboť byli v jizbě samotni.

„U poctivých Čechů, pane,“ řekl Bohuš; „jen že ti nemohou pro tíseň těchto časů lepšího poležení poskytnouti.“

„Také by ho snad neposkytli, kdyby věděli, kdo jsem,“ řekl Adalbert.

„To již vědí, to jest tak dalece, jak to sám vím,“ odpověděl zbrojnoš.

„A předce mě pod svou střechu přijali?“ ptal se rytíř.

„Jako vzácného ptáka z hejna hladových dravců,“ řekl Bohuš. „Promiň, pane, že mi trocha mé české krve tak nepozorně ústy proskočila.“

„Však máš dobře,“ řekl Adalbert a čelo se mu zatemnilo. „Dle toho, co jsem včera viděl a zkusil, není žádné příčiny, aby se v Čechách jiná píseň zpívala. Ale přisám Bůh! ty věci musí dostati jinou podobu, sice nechci miláčkem našeho pána slouti!“ Po těch slovech vstal a začal se oblékat.

„Alespoň dost malého ulevení mohli by páni Brandeburci českým hřbetům a plícím dopřáti,“ prohodil Bohuš, pomáhaje mládenci při oblékání; „sice jim padnou pod rukama všecky bez dechu, a pak nebudou míti milostiví páni ani koho týrati.“

„Dobře, dobře!“ pravil Adalbert. „Ale kdež pak jsou obyvatelé, kde je hospodář domu tohoto, abych mu za hostinské přístřeší poděkoval? Spí to ještě všecko?“

„Nebylo by divu, kdyby si jednou hodně dlouho odpočinuli,“ odpověděl průvodce. „Ale hospodář i ostatní obyvatelé odešli již po práci.“

„Tak časně?“

„Co se má dařiti, musí s ranními červánky vstávati. A na dnešní chůzi jejich záleží. Možná, pane, že o ní také na hradě uslyšíme. Ostatně mám ti ještě od našich hospodářů uctivé pozdravení vyřídit, a že se důvěřují, že budeš tak dobře jazykem jako mečem vládnouti, když se bude o jich prospěch jednati.“

„A kdo jsou vlastně ti hospodáři?“ ptal se Adalbert.

„Jak?“ divil se Bohuš. „Byly zraky tvoje u večer tak silnou mázdrou potřeny, že jsi svoje známé ze Zderazu nepoznal?“

„Tedy skutečně u nich? A odešli všichni?“

„Až na jednoho,“ usmál se zbrojnoš. „Nebo vlastně na jednu.“

„Na jednu?“ ptal se Adalbert zvědavě. „Tedy jsem se neklamal? Onen pacholík se šedivcem....“

„Byla dívka,“ řekl Bohuš.

V tom se klepalo zlehýnka na dvéře, a když k nim Bohuš popošel, otevřely se zpovolna a mezi nimi ukázala se Eliščina hlava.

„Bude-li raněný co potřebovati, přihlaste se,“ řekla pološeptem dívka, stojící ještě za prahem. „Mám o to pečovati, nežli se otec a hospodář navrátí.“

„Aj, pojď jen dále, ušlechtilá panno!“ řekl zbrojnoš. „Přítomnost osoby tvé bude nejlepší lík na ránu mého pána a vzácného soudruha.“

„Chceš, pane, snad misku dobré polívky?“ ptala se na to dívka samého Adalberta. „Slíbila jsem otci, že ji obstarám, a sama bych také ráda alespoň dost malou částku našeho dluhu nějak splatila.“

Mladý Branibor ale hned neodpovídal, neboť oči jeho hleděly dychtivě na dívku. Ona tu stála jen v prostém oděvu ubohé Markyty, ale vlastní spanilost zdobila ji více, nežli by to bylo učinilo roucho knížecí.

I přistoupil k ní mládenec blíže a s jakýmsi sladkým vřením srdce svého řekl: „Nemluv mi o dluhu, dívko spanilá! leda bys myslila ten, do něhož u tebe já za ten nejskrovnější důkaz péče tvé upadnu. Včerejší moje úsluha, může-li se tak rytířská povinnost nazývati, je

bohatě nahrazena tímto okamžením, kdežto vidím, že jsem nejspanilejší českou růži před ourazem ochránil.“

Eliška se při těch slovech začervenala. „Nemluv o mně, pane!“ řekla s očima sklopenýma. „Na mém životě nic nezáleží; ale tys ochránil drahou hlavu otce mého, a ta může v těchto zlých časech lidu našemu velmi prospěti. Ale což mluvím s tebou o prospěchu lidu, kterýž má pod nohama tvých krajanů duši vypustit? To není milo sluchu tvému a žalost českého srdce nenajde místečka v srdci braniborském.“

„O, nemysli to, děvo spanilá!“ zvolal mladý rytíř a sáhl po Eliščině ruce. „Právo a nepráví umí rozeznati každé poctivé srdce, ať je české nebo braniborské; já pak bych musel čest jmena svého vlastní nohou ve prach zašlápnouti a pokoj svědomí svého vlastní rukou pobořiti, kdybych podal jediného prstu k těm nátiskům, které se tady ne tak pouze od Braniborů, jako od nevázané, se všech končin sběhlé čeládky, a jakž pevně věřím, bez vědomí našeho markraběte páchají. Věř mi, děvo ušlechtilá! že cítím hluboké rány, pod nimiž otcovská země tvoje naříká a na zmar přichází; také ti však slibuji, že učiním, co bude možno, aby truchlivý stav všech věcí k napravení dospěl.“

„Amen, dejž to Hospodin, já jsem svědek,“ prohodil na to Bohuš. „Na slova tohoto panice můžeš spolehati, panno ušlechtilá! a uznáš-li za dobré, můžeš je také otci vyřídit; není-liž pravda, pane?“

„To můžeš,“ řekl mladý Branibor. „Ačkoli ho dobře neznám, uvazuji se mu v to rukojemství, jako jeho dceři. Nemá-li žádného jiného přítele na hradě Pražském, bude tam míti *mne*, dokud nebudu museti z něho vykročit.“

„Děkuji ti, pane, ve jmenu jeho i všech přátel spravedlivé věci,“ řekla Eliška srdečně. „My to uchováme zajisté v paměti .... ale teď nesmíme také na tvou ránu zapomenouti!“

„O tu se nestarej, děvo spanilá!“ řekl Adalbert. „Ta se brzo zacelí, bodejž by jiná za ní nepropukla, kterouž by hůře bylo hojiti!“ A při těch slovech pohledl na ni tak toužebně, že dívka zmateně oči sklopila.

„Pane!“ řekl nyní Bohuš, „já tě sice nerad z vezdejšího ráje vyvádím, ale chceš-li, jak jsi pravil, na hrad se navrátit, nežli tam bude všecko na nohou: tedy máme svrchovaný čas. Beztoho myslím, že již neproklouzneme, aby si nás nepovšimli.“

„Chceš, pane, již odejíti?“ ptala se rychle Eliška.

„Musím," řekl Adalbert; „již proto, abych svlékl falešnou šupinu a pravé jádro své okázal. Uchovej pro mne místečka v paměti své, drahá... aj, vida! vždyť ještě ani nevím, jak tě jmenovati, kdybych chtěl v duchu s tebou porozprávěti!"

„Jmenuj mne Eliškou...."

„A ty pána mého Adalbertem, nebo nechceš-li ten cizozemský zvuk slyšeti, překřti ho Vojtěchem, budeš-li mu chtít v myšlénkách něco svěřit," skočil do toho tlumočník, i hrdlil zase mladého rytíře, aby se vrátili do hradu. A ten se posléze rozloučil i ubíral se po boku svého průvodce úzkou uličkou k řece, kdežto se chtěli dáti přeplavit.

Bylo sice ještě časně ráno, ale na břehu panoval již hlučný život. To pocházelo hlavně z toho, poněvadž se tu mnoho chudiny zdržovalo. Tu bylo dosti prostranného místa, bylo to říkaje v samém lůně města, tedy pro bídáky dost pohodlné položení. Sem zanášeli, co žebrotou sehnali; tady číhali, co jim voda přinese. Tady stála udice vedle udice, a k vůli malé bělici strhla se často krvavá půtka. Když nepršelo, spali zde také tito nuzáci, staří, mladí mezi sebou, sotva že měli hrst slámy pod tělem. Obecní správa si toho hrubě ani nevšímala, poněvadž

tomu pomoci nemohla; noví pánové na bídnou láj také nehleděli, poněvadž z ní žádného zisku vytěžiti nemohli, a takž měli s nimi největší kříž jenom přívozníci, proto že si mnohý člověk raději kus cesty na most zašel, nežli by se byl nechal u přívozu od té nuzné zběře obklopiti, uši pronikavým křikem si roztrhnouti a snad i srdce poraniti; neboť pomoc dáti nemohl skoro nikdo. Bída byla všeobecná.

Adalbert ztrnul, když se k tomu hlučnému množství dostali. Hladovci s vpadlýma očima, otrhanci s hubenýma rukama běželi jim již mnoho kroků naproti; tu byly ženy s rozcuchanými vlasy, mužové se zarostlými tvářemi, polonahé děti — a všecko to křičelo, všecko prosilo.

„Proklatý člověče! kam jsi mě to zavedl?“ pravil Adalbert pošeptmo k svému průvodci, a rozdával v pravo v levo drobné peníze.

„Chtěl jsem ti Prahu také z této strany okázati, pane!“ odpovídal zbrojnoš též pošeptmo. „Škoda, že jsme sem včera večer nedorazili, byli bychme ten obrázek snad při záři několika hubených ohníčků viděli. — I půjdeš-li pak, pijavice!“ rozkřikl se potom na kluka, jenžto se mu na ruku takořka zavěsil a pro milosrdenství boží o snídani prosil. I shodil ho na zemi, vzal Adalberta rychle za ruku a skočil s ním na nej-

bližší loď. „Jeď, příteli!“ řekl k přívozníku. „Ať jsme brzo na druhé straně.“ Ten zamáchnul veslem a loď se hnula od kraje.

I bylo štěstí, že střelila prudce do proudu, neboť odmrštěný kluk sehnul se po kameně a hodil jej za lodí; po něm, nevědouce ani proč, učinilo to několik jiných, a v okamžení na to padalo to vody jako pravé krupobití.

„Co chtějí ti lidé?“ ptal se Adalbert poněkud pohoršen.

„To je bezpochyby za to, že jsem to vychrtlé vížle trochu zostra setřásl,“ řekl Bohuš. „Oni mají teď hned právo po ruce. To jediné je mi s podivením, že ti ještě loď na pokoji nechali,“ doložil na to k přívozníkovi. „Při těch kusech dřeva mohl by se hodný hrnec žebrácké polívky uvařiti!“

„I což je o dřevo,“ odpověděl plavec. „To se teď leckde povaluje; spíš je nouze o hrnec anebo o to, co by se dalo do hrnce.“

Adalbert se zahalil do pláště a stál nyní mlčky na lodi. Brzo hleděl v levo na královský hrad a rozložené pod ním Menší město, brzo na dlouhý dřevěný most, po němžto se již strakatina lidu hemžiti začínala, brzo dále na Staré město, z něhož veliký počet věží mlčky k ranním nebesům pohlížel, jakoby chtěl říci: Dejte, ať

brzo radostně zvony zaznějí, ježto mezi svými zdmi chováme.

„Z venčí je posud hezké podívání na tu naši Prahu, je-liž pravda?“ promluvil nyní Bohuš k rytířovi. „Před několika málo lety bylo také veselé pohledění na život, jenžto se v lůně jejím rozkládal. Vezměmť na příklad jen břehy naší Vltavy — to bývala podívaná! Lodě pro vyražení, lodě se zbožím, tam vory a prameny, tu veselí nosiči, tam hluční drvoštěpové — a ty mlýny zrovna zpívaly! Teď klapou, jakoby se vlekly s prázdným žaludkem do hrobu. Ach, bývaly to rozkošné časy za nebožtíka pána, jemuž hanebná mstivost několika nadutých hlav na Moravě krvavý hrob ustlala.“

„Však ony se vám ty časy zase navrátí,“ prohodil Adalbert, ale jenom polohlasitě, jakoby tomu sám docela nevěřil.

„Jen abychme se toho my dva dočkali!“ vzdychl si taktéž Bohuš. „Já mám trochu tenkou víru.“

Zatím přijížděli k levému břehu, an tu zrovna v těch místech, kde chtěl přívozník s lodí přiraziti, shon lidu se okázal.

„Zase žebrota?“ divil se Adalbert.

„To bude něco zajímavějšího,“ řekl Bohuš, a když přijeli trochu blíže, tu spatřili, že tam

plavci pět do naha svlečených, za nohy k sobě přivázaných lidských těl z vody vytáhli, kteréž, jak se podobalo, již několik dní v hlubinách ležely.

„To je brandeburská koupel!“ volali někteří mezi houfem lidu. „Aby těm katům čert posvítil!“ Jiní kleli zase jinak, jiní opět vzdychali a jiní se tomu jen hrubě smáli; neboť bída byla jim srdce kamennou kůrou potáhla.

„Pekelný trapiči!“ rozhorlil se nyní Adalbert, a popadnuv Bohuše za ruku, vlekl ho říkaje násilně z houfu diváků. „Pekelný trapiči! vybral jsi tuto cestu schvalně, abych nemohl ani kroku učinit, aby mi ohavnost vaší nynější správy na oči nelezla?“

„Může býti,“ mumlal Bohuš mezi zuby sám pro sebe, a bral se pak rychlými kročeji ku předu, aby přišli co nejdříve do hradu.

Avšak nedostali se již do vnitř, aby si jich byl nikdo nevšimnul; spíše se podobalo, že tam na ně čekali; neboť sotva že vkročili do brány, přistoupil vrátný a klíčník, pokyvnul na zbrojnoše, kteří tu stáli na stráži, a obrátil se pak ku příchozím.

„Jeden mezi vámi nazývá se Bohuš, je-li pravda?“ promluvil při tom a sáhl Adalbertovu průvodci po klobouku, aby mu pohledl do tváře.

*

„Co jest?“ ozval se tento rychle.

„Jsi ty to, ptáčku?“ ušklebil se vrátný. „Ano, ano, pamatuji se na tebe. Že prý si vycházíš rád na večerní toulky, abys našim pánům veselé hry kazil? To si musíš podruhé jinou hlavu vypůjčit, aby tě při tom nepoznali.“

„Co znamenají ty frašky?“ ozval se nyní Adalbert velmi nevrle. „Nestav se nám do cesty!“

„Pomalu, brachu, pomalu, aby ti nepřekypělo!“ řekl vrátný s velkou chladností, a sáhl mu též po širokém klobouce, chtěje si ho lépe prohlídnouti; ale Adalbert odmrštil ruku jeho a pokročil ku předu.

„Stůj!“ zahřměl za ním vrátný a velel strážníkům, aby se ho chopili.

„Zpátky, slepí blázni!“ zvolal teď rytíř hlasem vysokým; „ať neucítí ostří meče mého, kdo by chtěl zastaviti kroky mé!“

„Jakže, pomatený tuláku?“ rozhorlil se nyní také vrátný. „Chceš se protiviti rozkazům pana hejtmana? Seberte je, hoši, a hoďte oba do chladu.“

„Měj pak rozum, příteli, abys neměl mrzutosti,“ počal nyní Bohuš velmi živě rozkládati. „To není zbrojnoš jako zbrojnoš, a mohl by ti

strčiti ořech do huby, že bys měl na něm do smrti co louskati.“

Ale rozkládání jeho nic nepomáhalo; vrátný poroučel zase strážníkům, aby oba zajali, a poněvadž se tito vzdáti nechtěli, ztrhnul se veliký hluk na dvoře, kamž se byli všickni mezi hádkou dostali.

„Jaké to chování?“ zazněl náhle vedle nich přísný, mužský hlas. Pocházelť od samého zástupce Oty braniborského, od pana Ebrharda, kterýž jako bedlivý správce a ochránce domu hned ranní hodinou celý hrad obcházel a nyní malými, pobočními dvířkami na dvůr vyšel.

„Milosti!“ odpovídal vrátný s hlubokou poklonou, „máme tu dva tuláky, na kteréž mi pan hejtman Walberk číhati poručil, an se mu dnes v noci kdesi v městě do díla pletli, místo co měli být na hradě. Jednoho z nich poznal.“

S rostoucím mrakem na čele poslouchal pan Ebrhard zprávu vrátného, obrátil potom zraky po obžalovaných, a okamžitě ulehlo mu ve tvář hněvivé podivení, neboť poznal Adalberta, kterýž tu s obnaženým mečem a s obvázanou hlavou stoje směle na něho pohlížel, jakoby ho k půtce vyzýval.

Chvíli trvalo mezi oběma stranama mlčení; pak řekl Ebrhard: „Odveďte oba pacholky do žaláře.“

„Ha, jen se opovaž, prznitelí práva svého!“ zkřikl mládenec, a bleskem vběhla mu všechna krev do tváří a vstoupila ku hlavě. „Zpátky, slabé rákosí!“ volal dále, bráně se strážníkům, jižto se na něho hrnuli. „Řekněte dříve svému biřici, aby si protřel zrak, nežli vydá rozkazy, kteréž se mu krvavě odplatí.“

I švihal mečem okolo sebe, že bylo nebezpečno k němu blíže přistoupiti; ale prudkým pohybováním popustil obvazek na ráně, rozličnými city za celé jitro pobouřená a teď velikým hněvem rozpálená krev z ní zase vyrazila a polila čelo i tváře jeho.

„Ušetři se, pane!“ zvolal nyní sám Bohuš v naději, že se šlechetnému mládenci žádné příkoří státi nemůže, i uchvátil jej pozadu, aby dalšímu zápasu zabránil, a v okamžení na to ležel jinoch v jeho náruči jako ve mdlobách.

„Učiňte, jak jsem pravil!“ poroučel ještě jednou Ebrhard a odcházel.

„Pane, odvolej!“ křičel za ním Bohuš. „Vždyť je to šlechetný rytíř Adalbert!“

Ale správce království českého zmizel v malých dvířkách, jakoby těch slov neslyšel.

12.

V tu samu hodinu bylo veliké hemžení lidu na prostranství okolo spálené kovárny. Dílem to byli zvědavci z blízkých i vzdálených ulic, kteří byli o nové prostopášnosti Braniborů zaslechli, dílem to byly však osoby, ježto měly něco docela jiného v oumyslu, než aby se byly jenom na spáleniště koukaly. Tu jich stálo pět, šest pohromadě a strkajíce hlavy k sobě vypravovaly něco tajného; tam se jich valil zase houfec ku bráně i za bránu, a z venčí jich přibíhalo také po hejnech, tak že braniborští strážníci již s podivením a nedůvěrou na to hleděli a chuti dostávali ty houfy rozptylovati.

Nejochotněji a skoro jako posedle počínali si mezi tím ale Jiskrovi tovaryši; ti byli brzo zde a brzo tam, všudy jaksi domlouvali a rozněcovali. Mistr jejich ale, jenž byl celou noc u mrtvého těla manželky své ztrávil a pak je na vlastních rukou prozatím do kaple na blízký hřbitov odnesl, stál nyní v hlubokých myšlénkách na Zderaze u prostřed velkého a hlučného množství lidu, kteréž vypadalo, jakoby se byla chudina ze všech děr zedraného království českého na tom místě sehnala. Byli to mužové, starci

a mladíci, takéť ženy a dívky nescházely; jedni byli v oděvu rolnickém, druzí v městském, ale všickni byli spojeni jedním svazkem jako bratři a sestry, totiž nedostatkem. A u prostřed této strakatiny nacházela se menší tlupa lidu vybranějšího; tu bylo vidět Ctibora, Chotouna, Viktorina a Jiskru, a ti rozprávěli horlivě s jinými rokujíce vespolek, jak by se nalezla pomoc proti braniborským nátiskům. Jenom Jiskra mlčel; ten měl vlastní myšlénky, a ty byly hrozné, neboť pocházely z horoucí touženosti po krvavé pomstě; čelo jeho bylo přitom svraštělé a obočí silně stažené.

V tom se ozvalo se strany, kde krčma stála, hlasité pokřikování.

„Uhněte boky a rozevřete řadu!“ křičel Kojata a klestil cestu dvěma mužům, kteří za ním hrubý stůl přinášeli. „Přicházíť kazatelna! Není arci svěcená, ačkoliv byla dosti často kropená; ale věřícím dušim a řádnému kazateli učiní tu samu službu, jakoby měla požehnané bradlení. Ustupte!“

A když se dostal na místo, kde stál Ctibor s přáteli, dal stůl na zem postaviti a v okamžení vymrštil se na něj nahoru. I ohlížel se nějakou chvíli kol a kolem, a množství hledělo k němu zvědavě vzhůru; někteří se také smáli a ptali

se: „Jaký je to přepodivný tovaryš?“ — neboť měl na sobě opět zedraný šat královského šaška.

Posléze zatleskal Kojata několikrát rukama, chtěje všeobecnou pozornost zbudit, a začal pak povýšeným hlasem takto mluviti: „Přátelé na jednom provaze a v jedněch okovech, jižto mě znáte i neznáte, otevřte uši a vydlabte řeči mé schodnou cestu k srdcím svým. Kteří mě znáte, budete zajisté vědět, z jakého kovu jsem udělán a jaké zvuky ve mně spočívají; kteří mě neznáte, buďte tak laskavi a poptejte se jiných, máte-li mi věřiti. Abyste ale všickni zvěděli, proč jsme se tak hojným počtem sletěli — jestli vám to jinak už vlastní srdce nebo rány a mozoly a hladový žaludek nepověděly, že nepotřebujete žádného výkladu — tedy učiňte mezi sebou ticho, aby ani slovo na pustou zemi nepadlo a jako neourodné nezahynulo. Vystoupí člověk tuhle na místo mé a bude vám povídati pohádku, z kteréž poznáte, že to není jenom ta vrchovatá míra vašeho utrpení, vydrancované příbytky, popálené stodoly, pusté pole, hladové žaludky, bída, bolest, hněv a žalost, jež užírá vaše vnitřnosti — to že není všecko, co každého z vás popichuje a říká: Člověče pomoz si, a nehleď se založenýma rukama, jak ti hrob vykopávají! Ano, přátelé! poví vám člověk ten historii, že vám srdce

ztrne a oči zavlhnou a pěsti se zatnou a ústa zvolají: Jenom na ně! na ty tryznitele našeho pána, v němžto naše veškerá naděje spočívá! Je to člověk pravdomluvný, a mnozí ho v Praze znají, kteří vydají za něho svědectví. Přistup ke mně, příteli!“ obrátil se nyní Kojata k Viktorinovi a podával mu ruku, a mládenec stál v okamžení vedle něho na stole. „Tento jest člověk, kterýž bude k vám mluviti!“ doložil pak zase k množství. „Mějte všechny smysly pohromadě, neboť bude povídati o dítěti Otakarově, o sirotku Václavovi.“

Po těch slovech skočil dolů a mezi množstvím povstalo divné hučení.

„O dítěti Otakarově?“ ptal se jeden druhého. „Aj, což ví ten člověk o tom ubohém? Kdo je to?“

Ale když pozvedl Viktorin hlavu na znamení, že chce mluviti, a když se vůkol sebe rozhlížel: tuť množství umlklo a hledělo pozorně na ústa jeho.

„Milí přátelé!“ začal na to. „Mám povídati o věcech, kteréž mi srdce i jícen stahují, a protož nevím, jak dovedu řeč učiniti. Přicházím od našeho mladého pána a přináším vám pozdravení jeho a mám k srdci vašemu položiti prosby jeho. On pláče v daleké cizině, vzdychá po vás u ve-

likém toužení a doufá, že mu přijdou ruce vaše na pomoc."

„Mluv, mluv! co jest?" zvolalo několik hlasů netrpělivě, ale jiní počali nedočkavce okřikovati, a takž povstalo v celém zástupu zase šumné hučení. Ale ono se podobalo jenom jako krátkému zavanutí hučivého větru; hned zase všecko utichlo a trvalo v hlubokém mlčení. A Viktorin otevřel opět ústa a jal se mluviti.

„Žádného z vás nebude zajisté tajno, že nynější správce království českého, strýc nebožtíka krále nebo co je . . . ."

„Dovol, příteli!" ozval se pod ním silným hlasem Chotoun. „Nemluv o nebožtíkovi, když mluvíš o králi Otakarovi! Či-li nevíš opravdu, že je posud na živu a jenom někde v zajetí držán?"

„Co praví ten člověk?" zvolalo několik hlasů po té otázce. „Že je Otakar na živu? Tedy by to bylo předce pravda?"

„Svatá pravda!" dokládali někteří jiní. „Jsou toho očití svědkové!"

„To není pravda!" zahřímal mezi to zase jiní hlas; „já viděl na své oči Otakara mrtvého!"

„Mlč! mlčte! ticho!" křičelo nyní množství hlasů. „To se okáže! My chceme nyní slyšeti, co nám tento člověk od mladého krále přináší."

A když se učinilo konečně zas nové pomlčení, mluvil Viktorin takto dále: „Jáť vím sice předobře, že se praví, že veliký Otakar nezahynul, ale že je od svých nepřátel držán v tajném zajetí; avšak nemohu na to přisahati, a protož jsem ho nazval nebožtíkem dle obyčejného způsobu mluvení. Je-li ale skutečně na živu a vyjde zas jedenkráte na světlo, tedy bude tím větší radost naše a tím větší také milost jeho, když uvidí, že jsme se k dítěti jeho zachovali, jakož na věrný lid přisluší. Dokládám tedy ještě jednou, že bezpochyby všickni víte, jakže Ota Brandeburský vdovu královnu i s mladým královicem odvezti kázal, a že vdova později nemohouc tu nehodnou vazbu snesti, aniž kde jaké pomoci pro sebe a syna svého nalezti, z pevného hradu Bezděz na Moravu uprchla a Václava v rukou svých strážníků zanechala. Onať doufala, že nalezne pomoci u pánů moravských, že vejde ve svazek s pány českými, a pak že nejen syna svého, ale i celé království z rukou jeho tryznitelů vysvobodí. Já to vím, já mohu o tom mluviti; já se dodral k její osobě, já se zapřel a vydal za jejího nepřítele, až jsem brandeburské náhončí oklamal. Ale královna poznala brzo věrného služebníka, kterýž jí zůstal samojediný ze všeho komonstva, i mluvívala semnou, neboť roz-

mluva ulehčuje stísněnému srdci, a já poznal její zámysly a musel je schváliti; ale ona by se navzdor tomu všemu nebyla snad odvážila uprchnouti, kdybych nebyl sliboval život a duši za syna jejího obětovati, býti jeho pravicí a podnožím. Avšak arci, my se oba v počtech sklamali! Královna použila dovolené projížďky na Mělník, až se i více nenavrátila. Hejtman na Bezděz zuřil, já se vztekal, jakoby byla mé pomstě nejtučnější kořist upláchla, i stavěl jsem se, jako bych chtěl na samého Václava ruce vztáhnouti; v hlubinách duše své otřesu se ještě pokaždé, když na tu chvíli zpomenu! Já musel dělati, jakobych chtěl to drahé tělo zohaviti, pro kteréž bych byl z vlastní krve lázeň upravil, kdybych je byl mohl spasiti. Ale na tom nebylo dosti; já měl ještě tíži nového leknutí zkusiti. Hejtman se omluvil, neboť propouštěl královnu dle rozkazu samého Oty na procházky, ale dostal nové poručení stran Václava, kteréhož nechtěl pan strýc z ruky pustit. O půlnoci museli jsme sedlati, královské pachole bylo posazeno do vozu, já hlídač jeho k němu, a tak to šlo jako průvod duchů z Bezděz dál a dál — nikdo nevěděl kam, krom brandeburského rytíře, kterýž byl schvalně na hrad přijel, aby tu výpravu řídil. Přátelé, to byla hrozná noc! Já myslil, že se mi srdce roz-

pukne. Ubohé, opuštěné pachole plakalo, a nevěříc mi tu chvíli třáslo se bázní — a já nesměl sirotka těšiti; já se musel mračiti, abych pozorné hlídače oklamal, neboť ačkoli byla noční temnost veliká, předce by mě byly mohly tenké uši vyslídit. A když se začala obloha prvními červánky zardívati, poznal jsem, že jedeme proti východu, a když nám slunce první své paprsky poslalo, padly zrovna do tváře usnulého Václava, tak že vypadal, jakoby byl zlatou září polity, a moje srdce naplnilo se nadějí, neboť jsem to považoval za boží znamení. Ale pohříchu, až posavad nenaplnilo se moje doufání! My byli vezeni několik mil za hranice a na pevném hradě zavřeni; a tam byli již naschvál lidé vybráni, kteří vypadali jako lesní šelmy; kusa poctivé tváře nemohl jsem nalezti, přívětivého slova nemohl jsem zaslechnouti, tak že mě samého již ouzkost přepadati začala. Já dostal ostré příkazy, abych s královským dítětem přísně nakládal, i musel jsem to slíbiti a potaji ještě Bohu děkovati, že dal pacholíka do mých rukou, neboť jsem doufal, že mu předce nějaké pohodlí upravím. Ale naděje mě opět sklamala; nemohl jsem mu ničeho upraviti, ničeho zjednati; oba jsme byli přísně hlídáni a trpěli všeho nedostatek, nic jinak než jakoby sprosté zlosyny ve vazbě drželi. Srdce

vám pukne žalostí, jako moje pukalo a puká posavad, když vám povím, že mladý náš král mnohdy ani teplého pokrmu nedostal, že jsem musel nešťastného pacholíka často v náručí držeti, jen aby se zahřál, a že ho nechali ve starém, oškubaném šatě chodit, jakoby byl dítě nejnuznějšího žebráka, kterýž nemá na celém světě kamž by hlavu položil.“

Po těch slovech se Viktorin zamlčel, ale množství okolo něho dalo se náhle do křiku a činilo průchod žalu i hněvu svému. Jedni litovali královské dítě, druzí proklínali jeho katy, a po celém prostranství to hučelo jako vlny rozvodněného proudu.

Ale po chvíli začaly zase jiné hlasy křičeti: „Ticho, ticho! ten dobrý člověk chce ještě mluviti!“ — a Viktorin se opět zmužil, otevřel ústa a jal se povýšeným hlasem takto dále mluviti:

„Ano, drazí přátelé! tak se děje spravedlivému dědici koruny české — jedinému synu velikého Otakara, kterýž by měl ve zlatohlavu choditi, na zlatě jídati a líhati — u prostřed lidu svého, na srdci, na rukou lidu svého — ten je držán od vlastního strýce ve špíně a v hladu! Ale konečně přetekla míra mé trpělivosti! Já nemohl na to utrpení nevinného dítěte déle hleděti, já nemohl tu žalost vlastního srdce déle

snášeti; i vzchopil jsem se a ustanovil na mysli, že uteku do Čech, abych viděl, zdali tam o těch nátiscích vědí. Odvážil jsem na to krk, drazí přátelé! S nebezpečenstvím života vykradl jsem se z pevného a silně střeženého hradu — avšak co bych mluvil o sobě? Kdybych byl před sebou otevřený hrob viděl, já bych se byl do něho uvrhnul, vždyť se tu jednalo o spaseuí Otakarova sirotka!

V pusté noci, po neschodných cestách, bázeň v srdci, že mě Otovi pochopové dostihnou, a trapnou myšlénku v hlavě, že se stav královského pacholíka mým outěkem zhorší — dostal jsem se na českou půdu, vkradl se do smutné Prahy a stojím teď mezi vámi, a vztahuji k vám ruce ve jmenu utiskovaného Václava, vašeho budoucího pána, a volám: Pomozte! pomozte!

Pozdvihněte hlasy, ozbrojte ruce, ať vydají dědice našeho království na svobodu. Pomyslete, že je to syn pána, kterýž veškerou lásku svoji městskému a venkovskému lidu daroval. Pro památku jeho — osvoboďte Václava — tím osvobodíte i sami sebe!“

„Osvobodíme! osvobodíme!“ křičelo nyní množství okolo něho, a po něm hulákaly také ostatní zástupy.

„Ale jak jej osvobodíme? a jak sebe?“ ptali se někteří.

„Poženem se na ně,“ odpovídali druzí; „potlučeme jim ty cizozemské palice, jestli nám Václava nevydají.“

„Ale vždyť nemáme, čím bychme tloukli!“ namítali zas druzí. „Holýma rukama je těžko sahati do ohně.“

„Nu tedy zahyňte jako baby na kutích!“ sápali se jiní odvážlivci. „My podrtíme holýma rukama jejich meče a pouhým křikem svalíme jejich kamenné hradby.“

A mezi tím, co se takto ve všech houfech, mezi domácím i venkovským lidem hovořilo, křičelo a proklínalo, rokovali s ne menší horlivostí také přátelé Ctibor, Chotoun, Kojata a jiných více, k nimž byl i Viktorín přiskočil.

„Já si myslím, že nesmíme váhati a věc odkládati,“ pravil Ctibor. „Houfy se nám sehnaly proti nadání — dlouho je zde neudržíme, neboť nevím, z čeho by se uživili, nemají-li vycházeti na loupež; ale teď jsou rozpáleni . . .“

„A hladoví k tomu!“ doložil Kojata, „a to bude hlavní poháňka, to mi věř. Já myslím, abychme je hnali hnedle k snídani, třebas měli jísti na krvavých talířích.“

„V prvním ohni dařívá se arci věc nejlépe,“ řekl Viktorin; „jen jestli také v Praze chytne a se vzejme, co my tady za branou rozsíváme. Tento houf bude však se svými mlaty, vidlemi a holemi nadarmo na hrad dorážeti, nezdvihne-li se celá Praha najednou, aby se ty cizí kobylky rázem zděsily a snad uletěly anebo do našich pěstí upadly.“

„O Prahu se nestarám,“ řekl Kojata. „Tu svrbí dávno dlaň, že by se ráda poškrábala nebo nějak ochladila; jen až to vypukne. Co myslíš, mistře Jiskro?“

„Já?“ odpověděl kovář s divým, zasmušilým pohledem. „Že je škoda každého slova; že bude lépe kladivem na ty brandeburské lebky tlouci, nežli k nim prosebně mluviti. Já ručím za padesát kladiv, z nichžto každé kus hradby ulomí, za nížto se naši vrahové snad ukryjou; a neukryjou-li se, tím líp; tedy ručím za sto ruk, z nichžto každá deset vrahů zardousí.“

A jakž tak mluvil ze srdce, v němžto se pomsta vařila, rozlehl se hluk od brány, a v malé chvíli na to bylo viděti veliký zástup samých kovářů, kteří dílem výskajíce, dílem píseň o zlých Brandeburcích zpívajíce, těžká svoje kladiva na rameně nesli nebo jimi v povětří točili.

A za nimi se valila nepřehledná strakatina rozličného lidu městského, dílem pouhých zvědavců, dílem však i takových, kteří by rádi byli při nějaké třenici s Branibory měli podílu. A tento houf rozmnožoval se od samé brány tím hojněji, an tu kováři braniborské stážníky přepadli, svázali, pak sami bránu osadili a jako vítězové z města se hrnuli.

„Ha!“ zvolal teď Jiskra novým životem naplněn, když poznal, kdo to přichází. „Slyšíte je? Moji dělníci jdou a nebudou zajisté na zpustlé vinici zaháleti! Již k vůli mé Martě nebudou! Bušení jejich kladiv na bradeburských lebkách bude umrlčí písní pro mou drahou Martu — a hořící střechy budou jí svítit do hrobu. Pojďte, tovaryši z krvavé kovárny!“ křičel pak dále i běžel příchozím naproti, „pojďte, ustrojíme si veselý den, aby přestalo v Čechách smutnění a zubů skřípání.“

I v celém ostatním shromáždění stalo se nové a veliké pohnutí, a Kojata vyskočil zase na stůl a začal křičeti: „Uveďte si tedy honem ještě jednou na mysl celou řadu bídy a neřestí, kterou vám Brandeburci již naložili — potom zatněte pěsti, zazpívejte si píseň, až se obloha otřese a svatý Václav zase vyjede, a hrňte se za námi! Půjdeme na vrahy českého království,

aby se vrátili dnové, jaké jsme za Otakara mívali.“

„Pojďte, pojďte!“ volal na jiné straně Chotoun. „Pro Otakara a jeho nevinného sirotka!“

A za malou chvíli valilo se celé množství jako hromové mračno k městské bráně a hrozný povyk rozléhal se po celém okolí. Bylo to většším dílem strašlivé proklínání Braniborů a volání o pomstu.

13.

Vysoko vystoupilo zatím palčivé slunce a svítilo na ten nevídaný shon po Praze, kdež to zrovna vypadalo, jakoby se bylo velikánské mraveniště zbouřilo; po ulicích se to jen hemžilo, lidé všeho štáří a stavu běhali kříž na kříž, dolů, nahoru, neboť nikdo dobře nevěděl, co se vlastně děje.

„Sedláci jdou na nás! zavírejte domy, uklízejte špižírny!“ volal na jedné straně houf ženských.

„I kdo vám nasypal tu hloupost do kotrby!“ křičely jiné. „Ti jdou na Brandeburky, a připraví jim krvavou lázeň.“

„Na Brandeburky?“ ozvalo se několik jiných hrdel. „Hoj, to je dobrá! jenom na ně!

a tuhle bydlí také jeden takový cizozemský hltoun! Posviťte mu! Zazvoňte mu, když nesmíme sami sobě zvoniti!“ A při těch slovech shýbali se po kamenech a v okamžení na to řinčela okna pěkného stavení.

„Ven, lidé, z děr! Na Brandeburky! Ven!“ volali zas jinde po ulici, a houf bosé mládeže skákal a vejskal přitom, jakoby se mělo jíti na hody; ale povážlivější osoby, nevědouce ovšem co to znamená, trnuly, ustupovaly do domů a zamykaly dvéře

„Hohó!“ volali však za nimi zas lidé, kteří prahli po šarvátce a dávno na den pomsty se strojili. „Co zalízáte jako myši? Ven z pelechu! sekeru do ruky — ven! nebo vám zapálíme hnízdo nad hlavou!“

„Přátelé, mějte povážení!“ napomínali zase druzí. „Vždyť nevíme, co se děje!“

„Že nevíte?“ křičeli jiní. „Ze všech končin přitáhli zástupové, aby udeřili na brandeburské svědomí, aby sklepali ty cizozemské pazoury, a rytířové přitáhli s nimi, kteří nemohou déle na vředovinu království českého hleděti!“

„A zejtra přitáhne sám nebožtík král!“ dokládal jiný s důležitou tváří, až se mu dali jiní do smíchu.

„Co se smějete?“ osopil se na ně první. „Snad že jsem řekl nebožtík? Však vy jste mi rozuměli, a víte pokaždé, o kom se mluví, když se v těchto bídných časech o nebožtíkovi rozpráví. Zní-li vám to ale k smíchu: tedy doložte zevrubně jmeno Otakara a chystejte se, abyste ho zejtra přivítali. Bruste meče, strojte oštěpy, kdyby mu chtěli trní do cesty házeti.“

„Tedy je opravdu v té pověsti nějaké jádro?“ ptali se zas jiní. „Je Otakar ještě živ?“

„Živ a zdráv!“ křičeli druzí. „Bůh mu požehnej! Zejtra ho zde máme. Teď jenom na Brandeburky!“

A tak přeletovaly ty nejpodivnější řeči po městě, jako by je vítr roznášel. I stalo se arci také, že podobné zbouření na sluch městské rady udeřilo, ale ta nevěděla i nechtěla tu chvíli věděti, jak by měla náhle rozvodněný proud zase do starých břehů vtěsnati a shluknutí lidu ztišiti. Větším dílem přála si také sama napravení všech veřejných i domácích věcí, i ustanovila tedy zatím tiše vyčekati, co se z toho hluku vykvasí.

Hlavní klubko bouřivého shluknutí valilo se ale zatím rychle ku předu a zaměřilo zrovna na královský hrad; neboť tam byl kořen všech tehdejších neřestí. Aby mělo však jistou cestu,

odtrhnul se od něho Jiskra se svými kováři a pustil se z brány ouzkými uličkami ku břehu a podle břeku k mostu, aby se zmocnil věže, nežli by tam stráž něco nebezpečného ucítila a hlučnému množství přejíti zabránila. Takéť se to statným tovaryšům šťastně povedlo; přepadli strážníky, nežli se tito čeho nadáli, zajali je po krátkém odporu, obsadili věž vlastním lidem a jakoby nic táhlo jich hned několik dále k Menšímu městu, aby i tam věž mostní opanovali. I ta přišla do rukou jejich, a takž byl nyní volný průchod velikému množství učiněn, ježto se hrnulo za Ctiborem i za jinými starými bojovníky, kteří se byli okamžitě k zástupu přidali a dle své zkušenosti jiným také hned všelijaké rady udělovali a na krvavý taneček se těšili.

Později přihrnuli se za tímto množstvím noví houfové s Chotounem, kterýž se byl u Zderazské brány s menším zástupem od ostatních oddělil a pustiv se na Staré město ke kotcům, pak dolů na veliký rynk, vysokým hlasem lid svolával ničeho se neostýchaje.

„Vzhůru, Pražané!“ hlásal po lidnatých ulicích. „Bije hodina vysvobození! Zpomeňte si na tučné časy za Otakara a pozorujte naši hubenost! Opásejte bedra, klestěte cestu, aby se tučný věk zase navrátil! Vaše nouze volá! Dědic

našeho království volá! Zedraný chodí, hubené ruce spíná a volá: Pomstěte se na vrazích, na škůdcích mého království, na hubitelích naší milé české země! Vzhůru na Brandeburky! Sláva jejich dochází a pomsta přichází! Meče do rukou!“ a za ním volalo totéž sto jiných hrdel, a přitom hluku zastavovali se arci také jiní houfové a poslouchali a chytali se naděje, ale dostávali také nový strach; řemeslníci odkládali nádobí a prodavači zavírali krámy, nevědouce ještě, čeho se od příštích hodin nadíti.

Kojata a Viktorin běhali ale zatím po městě a sháněli za Ctiborovy peníze, co mohli dostati, aby se nasytil lid z krajů přišlý a vyhladovělý, jinak sice bylo se co strachovati, že padne zoufale na vše, co mu přijde na oči, jakož se i v skutku již teď přihodilo, že bídáci jdouce s velikým zástupem zlému pokušení odolati nemohli a pekařské krámy přepadali, aby dali žaludku, po čem již tak dávno toužil.

„Nebědujte pro několik bídných bochníků!“ volali při tom. „Do brandeburských mošen uteklo vám jich už víc, a tyhle jdou alespoň do poctivých českých rukou, kteréž budou za to vaším dříčům lebky mlátit, aby utekli, odkud přilezli!“

Ale oloupeným nezdálo se to být dostatečnou příčinou i nemyslili už jinak, nežli že se

bídná luza jen proto sbíhá, aby drancovala. A to mátlo mnohým hlavy.

Zatím ale přitrhli první houfové shluklého lidu až k samým zdem hradu a shledali ovšem bránu zavřenou; neboť pověst o velikém bouření byla již nahoru dolítla, a strážníci vidouce po ulicích Menšího města podivné hemžení zavřeli bránu a učinili zprávu hradnímu hejtmanovi. A zástupové rozstavili se po velikém prostranství před hradními zdmi čekajíce, co se bude dále dít. Někteří vedli zvláštní rokování a hleděli již dychtivě po královském sídle; jiní ale povalili se bez starosti na holou půdu a hověli utrmáceným oudům.

I Ctibor a několik zkušenějších sestoupilo teď do rady. Někteří byli toho mínění, aby se hnalo na hrad outokem, jiní zas radili, aby se čekalo, až jim z města ještě pomoc přijde, a to hlavně proto, že neměli ani žebříků ku zlezání hradeb, ani zbraně k boření, ani střeliva. Toto poslední navržení zastával obzvláště Ctibor, i nemohl se jakési nenadálé bázně zbaviti, aby celá výprava nešťastně nevypadla, neboť se mu teď předce poněkud překvapenou býti viděla, ačkoli vedle všech okolností ani jinak býti nemohla.

Zatím však svolal muže, kteří byli nejlépe ozbrojeni, v první zástup nejblíže ku hradu a ve-

lel jim býti pohotově, kdyby snad Braniboři na ně vypadli. Mezi tímto zástupem byl ovšem také mistr Jiskra, kterýž ale všeliké meškání velmi hořce nesl; neboť si zároveň s největším dílem shluklé chudiny myslil, že bude moci okamžitě se svými tovaryši na bránu udeřiti a pomstu svou nakrmiti. A za tou příčinou povstalo také brzo mezi množstvem divné reptání.

„Nač tu stojíme hledíce Pánu Bohu do oken?“ mluvili někteří. „Z toho nám ani skyva chleba, ani pečené holoubě do hrdla nepadne. Proč nešturmujeme?“

„Čím pak?“ namítali druzí. „Pěstmi? či se chcete skrze hradby prohryzti? Čekejte, až nám opatřejí zbraň.“

„Ať nám dají tedy zatím jíst!“ křičeli zas jiní. „Bídu mohli jsme louskat po vesnicích, nemuseli jsme se hnáti do Prahy.“

I kvasilo se to pořád víc a víc, jakož při takovém znuzovatělém, se všech končin sehnaném, nedočkavém houfu ani jinak býti nemohlo, až to konečně i k hlasitému křiku propuklo.

A na jiné straně zmahaly se zase divné pochybnosti.

„Kdož ví, jestli nás jenom na jatky nevedou! jestli nesedneme na krvavé vějíčky!“ bručeli někteří, a Ctiborovi se klíčilo při tom srdce;

oni si byl celé podniknutí jinak na mysli vytvořil, a teď se mu, hned po prvním kročeji, zdálo, že je nebude moci tak provesti.

V tom přirazil ale Chotoun s novým zástupem, a tuť ulevilo tísni jeho, neboť doufal, že obratný člověk tento s lidem promluví a nepokoj jeho utiší. A sotva že Chotoun poznal, jaký duch se vůkol zmahá, tuť vešel mezi nejhustější klubko malomyslných a pozvedl hlasu.

„Připravte se, přátelé v jednom utrpení!“ zvolal. „Uchystejte ramena a otužte mysl. Brzo uhodíme na hnízdo, kde se cizozemský jestřáb upelešil vyhnav domácí holuby. Z toho neklesejte na mysli, že jsou brány zavřeny! Toť bývalo od početí světa a bude až do skonání, že se sama sebou žádná brána neotevře, za kterou sedí nepřátelská čeládka. Uhodit se na ni musí. Vždyť víte, že se tak vedlo již lidu židovskému, když dobýval Jericha, a to neměl přátel za zdmi, jakož my je v skutku máme. Ano, ano, jen koukejte a otvírejte ústa! Přátele máme na hradě, ovšem takové, že nemůže o nich každý vrabec štěbetat; ale jsou tam a my na ně spoléháme a oni nám pomohou. Jen se tedy zmužte! Pamatujte na mladého krále a na úrodné žně, kteréž nastanou, až ty brandeburské kobylky vytisknem.“

Ale všechna výmluvnost Chotounova nebyla by tenkrát posluchače tak rozehřála, jakož to učinily čtyry plné vozy všelijaké potravy, kterouž nyní Kojata s Viktorinem i s novým houfem sběhlého lidu přivezli. Byly to věci dílem koupené — dílem arci násilím pobrané, jakž to veliká potřeba kázala.

Vesele zavejsklo celé množství a sypalo se okolo vozů, jako by sem bylo jenom za tou příčinou přitáhlo.

„Aj, tedy jim to dejte, ať se utiší!“ řekl Ctibor; „a my hleďme zatím, ať seženeme žebříky a dobrou zbraň. Nebude-li jinak, musíme udeřiti na obec.“

A v skutku hnul se pak houf dolů do města, aby sehnal, čeho bylo potřebí, nuzáci ale rvali se o potravu; jedni sahali po chlebě, druzí po mase, jiní po mouce, a začali i hned po palivu běhati a ohně rozdělávati, neboť byl Kojata i několik kotlů přivezl.

Ale mezi tím, co takto před hradem, zdálí co by střela z luku nedonesla, strakatina lidu divný hluk tropila, bylo živo také na hradě. Pan Ebrhard se na začátku ovšem skoro ulekl, vida však z hradní bašty, jaký to lid vůkol se rozložil, čekal ještě, co bude počínati; potom ale stáhl obočí a velel skoro s opovržením, aby se vypravil

zástup oděnců, kterýž by to hejno krkavých havranů zaplašil.

Bylo již poledne a náramné parno tísnilo zemi. Zdálo se, že musí bouřka přijíti. A v skutku počal se nyní větřík pohybovati a se země prach smítati. Za Petřínem vyvstávaly šedivé oblácky.

„Ven!“ poroučel Ebrhard lidu svému. „Teď je můžete ve stínu zahnati.“

Zástup se hnul, ale pohlížel jaksi starostlivě po nebesích. Brána se otevřela, most se spustil, a přes něj se vyhrnuli braniborští oděnci. Strašlivě zkřikl Jiskra se svými tovaryši, když je spatřil, a vzchopil se a vzal meč do ruky a k boku si zavěsil krátké kladivo.

„Vzhůru, hoši! na pohřeb mé Marty!“ zvolal, zajiskřil očima a popošel ku předu; ostatní se hnuli za ním. A s velikým křikem padly na sebe obě strany, ale tu chvíli počalo býti hlučno také nad nimi; jako ze řetězu utržený zaskučel vítr a hluboko zahřímalo, a v několika okamženích viselo nad Petřínem a hned i nad hradem, i nad celou Prahou mračno jako ohromný černý pták s ohnivýma očima; i blýskalo se, hrom hučel, a vítr porážel lid a vyvracel stromy a pak se začal sypati lijavec.

I byla vůkol tma a boj před hradem přestal; Braniboři běželi do svého hnízda jako zma-

tení, ale jenom část se jich tam vrátila, neboť Ebrhard velel bránu zavříti, aby se v tom hrozném zmatku i jiný lid do hradu nevetřel. A ostatní se rozutíkali po městě, jakož učinilo i shluklé množství českého lidu, kteréž na vše strany u veliké hrůze prchajíc a zalézajíc volalo: „Běda nám! Nebe je s Brandeburky! To je metla na Čechy! Hospodine pomiluj! Utíkejte!“

A tímto nenadálým pobouřením živlů, jakýchž toho leta několik zemi českou potkalo, roztříštila se výprava, kterouž byl Ctibor k ulehčení všeobecných těžkostí byl podniknul. Celá Praha zmalomyslněla, a po krajích si znovu zoufali, neboť na mnohých místech byla i nadějná úroda zničena. A lid myslil, že musí břemeno braniborské ještě snášeti, a trpěl jeho tíže a bědoval, ale netroufal si pomysliti na pomoc.

* * *

Jak země česká předc konečně těchto zlých hostů zproštěna byla, známo jest z dějepisu. Panstvo domácí, vidouc tak velkou bídu v zemi, nabývalo mezi sebou svornosti a zasazujíc se o konečné osvobození vlasti, víc a víc rozmnožovalo stranu Braniborům odpornou. Ku konečnému vítězství nad Otou rozhodně přispělo zakročení krále Rudolfa, kterýž obávaje se snad o Václava, ustanoveného mu za zetě, aby ho Ota neumořil a pak ještě větší moci nenabyl, vtrhnul na podzim roku 1280 vojensky do Čech; Ota nepochybně též sám do země přišel a dne 25. listopadu přinucen byl k příměří s panstvem českým. Potom svolán sněm, na němž Ota uznal za skutečné vladaře na místě svém biskupa Tobiáše a nejvyššího komorníka království českého Děpolta z Risenberka. Roku 1281 vymohlo panstvo na Otovi, aby všickni cizinci ve třech dnech ze země se vyklidili, a kdožby z nich dle toho rozkazu se nezachoval, aby byl trestán jako jiný lupič, zloděj neb výbojník. Mladého Václava propustil Ota ze zajetí teprv roku 1283, ač byl na onom sněmu přislíbil, že to již roku 1281 učiní, a hodně si za to zaplatit dal.

Obsah.

Str.

Vězeň v nové věži 1

Statný Beneda 119

Poslední pohanka 195

Braniboři v Čechách 323

PG
5038
T9
1857
dil 12

Tyl, Josef Kajetán
Sebrane Spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY